

160719

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEDYA MANİPÜLASYONU
BERLİN DUVARI ÖRNEK OLAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERAL ÇAKIR BERZAH

ANABİLİM DALI : İLETİŞİM BİLİMLERİ
PROGRAMI : İLETİŞİM BİLİMLERİ

DANIŞMAN : DOÇ. DR. FÜSUN ALVER

KOCAELİ - 2005

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MEDYA MANİPÜLASYONU
BERLİN DUVARI ÖRNEK OLAYI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Meral Çakır Berzah
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Kurulu Tarihi ve No:

Prof. Dr. Hülya Yengin

Doç. Dr. Mete Çamdereli

Doç. Dr. Nisrin ALVER

KOCAELİ- 2005

Başak, Tolga ve Pelin'e

SUNUŞ

Berlin Duvarı 9 Kasım 1989'da fiziksel olarak yok olmasına karşın, insanların zihinlerinde örülen, kolay kolay yıkılmayacak bir duvarın inşa edilmesinde yüklenen işlevle hala varlığını koruyor.

Bu çalışma, güç odaklarının tüm duvarları kendi lehlerine yıkmak için insanların zihinlerine ördükleri duvarları Berlin Duvarı örnek olayı ile somut bir şekilde ortaya koymayı amaçlıyor. Berlin Duvarı'na yüklenen anlam üzerinden insanların nasıl manipüle edildiği ve medyanın manipülasyondaki rolü; iktidar odaklarının çıkarlarını korumak ve geliştirmek için politika araçlarını birbirini bütünleyen bir şekilde kullandığını da net bir şekilde görebilmemizi sağlıyor.

Berlin Duvarı örnek olayını tezimde değerlendirmek için karar verdiğim Haziran 2004'ten bu yana hemen her türlü kaynaktan (kitaplar, gazeteler, dergiler, filmler, internet siteleri, ilgili kişilerle mülakatlar vd.) konuyla ilgili bilgi edinmeye çalıştım. Bu süreç sonunda hala cevabını net bir şekilde bulamadığım sorular mevcut. Örneğin, Doğu Almanya'yı işgal eden SSCB ile ilgili bir çok konuda detaylı bilgiye ulaşabilirken, Batı Almanya'yı işgal eden ABD, İngiltere ve Fransa ile ilgili bazı konularda sorularıma cevap bulamadım. Berlin Duvarı'nın konu edildiği bir çok kaynakta duvarın bir tarafındaki olumsuzluklar ve bunların nedeni olarak işaret edilen komünizm ve SSCB'ye yer vermekle yetinilirken duvarın öte yanındaki Batılı müttefiklerin varlığının ihmal edilmesi ya da olumlu yanlarıyla anlatılmasının sonuçlarını uygulanan ankette de görmek mümkün. Ankete katılanların (Türkiye'de) sadece yüzde 35.8'i Berlin Duvarı'nın diğer tarafındaki ABD, İngiltere ve Fransa'nın varlığından haberdar.

Bu çalışma esnasında ulaşılabilen kaynakların neredeyse tamamının Batı orijinli olması, hem kültürel emperyalizmi hem de merkezden çevreye tek yönlü enformasyon akımının varlığını somut bir şekilde ortaya koyuyor.

Kitapçada, internet sitelerinde, filmlerde, haberlerde, yorumlarda bana kendi dilimde ulaşan Batı merkezli sayısız kaynak mevcut. Kendi dilimde ulaşmasa da adeta zorunlu ikinci anadil durumuna getirilmekte olan İngilizce sayısız kaynağa ulaşmak mümkün. İngilizce öğrenimi neredeyse olmazsa olmaz, böylelikle dağıtım kanallarındaki üstünlükle sonuçta yine çoğunlukla Batı orijinli kaynaklara ulaşmak kaçınılmaz. Diğerlerine ulaşmak ise bir o kadar zor. Ancak bu her zaman merkezin lehine bir durum da olmayabiliyor. Çünkü bu süreçte yalnızca Batı merkezli kaynaklardaki tek yanlı, eksik ya da yönlendirici bilgileri değerlendirmek ve onların olumsuzluklarını tesbit etmek durumunda kaldım.

Bu çalışmayı mesai saatleriyle sınırlı olmayan işimle birlikte bir yıldan az bir sürede bugünkü haline getirebilmemi başta ailem ve çalışma arkadaşlarım olmak üzere çevremdeki herkesin gönülden destekleri sağladı. Annem ve babam tüm katkılarının yanı sıra çocuklarımla ilgilenerek çalışmak için zaman bulmamı sağladılar. Çocuklarım Tolga ve Pelin kendileri ile ilgilenmem gereken zamanı kısıtlamama anlayış gösterdiler. Berlin Duvarı üzerinden yürütülen manipülasyona dikkatimi çeken Murat Kemaneci bu konuyu örnek olay olarak belirlememden sonra her aşamada destek oldu. Danışmanın Doç. Dr. Füsün Alver nitelikli bir çalışma ortaya çıkması için özenle yardımcı oldu. Öğr. Gör. Nimet Çakır ve Arş. Gör. Belkıs Saraç Uslusoy anket ve çeviriler başta olmak üzere her konuda yardımcı oldular. Binin üzerindeki anket formunun tamamını Nimet Çakır günlerce uykusuz kalarak SPSS paket programına kaydetti.

Anketin İzmir'deki bölümünü Aynur ve Süleyman Saraç gerçekleştirdi. Ankara'daki bölümünde Gülden Yalçinkaya ve Hanım Türk, İstanbul'daki bölümünde KOÜ İletişim Fakültesi'ndeki çalışma arkadaşlarım ve sevgili öğrencilerim yardımcı oldular. Anketin Almanya'daki bölümünü Ali Erkan Güleç, Hasan Yıldız, Ahmet Türk, Bernd Kampert, Melanie Kampert, Uwe Zywek gerçekleştirdiler. Mikdat Çakır ve Mustafa Çakır, Turhan Berzah, Gebze MYO'dan Mustafa Çöl, Oğuz Bal, Hüner Kule, Aysen Kandemir kitaplarını ve bilgilerini paylaştılar. Hepsine gönülden teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER	x
TABLolar	xi
GİRİŞ	1
1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MEDYA SİSTEMİ	10
1.1. KÜRESELLEŞMENİN TEKNOLOJİK BOYUTU VE MEDYA.....	14
1.2. KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BOYUTU VE MEDYA	21
1.3. KÜRESELLEŞMENİN SİYASAL BOYUTU VE MEDYA	29
1.4. KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL BOYUTU VE MEDYA	33
2. MANİPÜLASYON VE ARAÇLARI	36
2.1. MANİPÜLASYONUN ALTYAPISI.....	37
2.1.1. Enformasyon Toplumu.....	37
2.1.2. Küresel Ağ.....	47
2.1.3. Enformasyon Akımı	53
2.2. DEVLETLERİN VE DİĞER AKTÖRLERİN MANİPÜLASYON ARAÇLARI	59
2.2.1. Diplomasi	60
2.2.2. Propaganda	63
2.2.3. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları – Non-Governmental Organizations.....	66
2.2.4. Uluslararası Örgütler	75
2.2.5. Ekonomik Ölçüm ve Yardımlar	77
2.2.6. Bilim Çevreleri	83
2.3. MEDYANIN MANİPÜLASYONU	87
3. ARAŞTIRMANIN KONUSU: BERLİN DUVARI VE MEDYA MANİPÜLASYONU.....	89
3.1. BERLİN DUVARI	90
3.2. BERLİN DUVARI’NIN YAPILMASINA YOL AÇAN GELİŞMELER	95
3.2.1. Berlin Ablukası.....	100
3.2.2. Berlin Duvarı’nın Yapılması	102
3.2.3. Berlin Duvarı Üzerinden Yürütülen Manipülasyon.....	109
3.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	123
3.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI:	123
3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ:.....	124
3.5.1. Anket	125
3.6. UYGULAMA.....	126

3.7. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	127
3.7.1. Demografik Özellikler	128
3.7.1.1. Yaş Dağılımı	128
3.7.1.2. Cinsiyet	129
3.7.1.3. Eğitim	129
3.7.1.4. Meslek	130
3.7.1.5. İllere Göre Dağılım	131
3.7.2. Bilgi Edinme Kaynakları	132
3.7.2.1. Dünyada Olup Bitenler En Çok Hangi Kaynaktan İzleniyor	132
3.7.2.1.1. Televizyon	133
3.7.2.1.2. Radyo	137
3.7.2.1.3. Gazete	141
3.7.2.1.4. İnternet	144
3.7.2.1.5. Toplantılar	147
3.7.2.1.6. Dergiler	151
3.7.2.1.7. Diğer İnsanlar	154
3.7.2.1.8. Hiçbiri	157
3.7.2.1.9. Diğer	159
3.7.3. Bilgi – Haber Kaynakları Ne Ölçüde Güvenilir Bulunuyor	162
3.7.3.1. Televizyon	163
3.7.3.2. Radyo	167
3.7.3.3. Gazeteler	169
3.7.3.4. İnternet	172
3.7.3.5. Toplantılar	175
3.7.3.6. Dergiler	179
3.7.3.7. Diğer İnsanlar	181
3.7.3.9. Diğer	188
3.7.4. Hangi Türler Daha Güvenilir Bulunuyor	190
3.7.4.1. Televizyon Haberleri	191
3.7.4.2. Radyo Haberleri	195
3.7.4.3. Gazete Haberleri	198
3.7.4.4. Dergi Haberleri	200
3.7.4.5. İnternet Sitelerindeki Haberler	204
3.7.4.6. Televizyonda Yayınlanan Belgeseller	207
3.7.4.7. Televizyonda Yayınlanan Tartışma Programları	210
3.7.4.8. Televizyonda Yapılan Yorumlar	213
3.7.4.9. Gazete Köşe Yazıları	216
3.7.4.10. Gazetelerde Yayınlanan Araştırma/İnceleme Yazıları	219
3.7.4.11. Sinema Filmleri	222
3.7.4.12. Reklamlar	225
3.7.4.13. Toplantılar (Panel, Seminer, Konferans)	228
3.7.4.14. Diğer İnsanlar	231
3.7.5.15. Diğer	234
3.7.4.16. Hiçbiri	235
3.7.5. Haberlerde Verilen Bilgilerin Dayandırıldığı Referans Kaynakları Ne Ölçüde Güvenilir Bulunuyor	235
3.7.5.1. Bilim Adamlarına	236
3.7.5.2. Yabancı Bilim Adamlarına	239
3.7.5.3. Siyasi İktidarın Temsilcilerine	242
3.7.5.4. Muhalefet Temsilcilerine	245
3.7.5.5. Yabancı Politikacılara	248
3.7.5.6. Cumhurbaşkanı	251
3.7.5.7. Yabancı Basına	254
3.7.5.8. STK Sözcülerine	257
3.7.5.9. Ordu Mensuplarına	260
3.7.5.10. Emniyet Mensuplarına	263
3.7.5.11. Entellektüeller	266
3.7.5.12. İş Adamları-Sanayiciler	269
3.7.5.13. Bürokratlar	272

3.7.5.14. Sade Vatandaşa.....	275
3.7.5.15. Diğer.....	278
3.7.6. Berlin Duvarı.....	278
3.7.6.1. Berlin Duvarı İle İlgili Bilgiye Sahip Olduğunu Belirtenler.....	279
3.7.7. Berlin Duvarı İle İlgili Bilgileri Hangi Kaynaklardan Edindiler.....	282
3.7.7.1. Televizyon.....	282
3.7.7.2. Gazetelerden.....	283
3.7.7.3. Filmlerden.....	284
3.7.7.4. Kitaplardan.....	285
3.7.7.5. Dergilerden.....	286
3.7.7.6. İnternette.....	287
3.7.7.7. Diğer İnsanlardan.....	289
3.7.7.8. Hiçbiri.....	290
3.7.7.9. Diğer.....	291
3.7.8. Berlin Duvarı Hangi Amaçla Yapılmıştı.....	292
3.7.9. Berlin Duvarını Kim Yapmıştı.....	293
3.7.10. Berlin Duvarı Neredeydi.....	295
3.7.10.1. Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı Ayıran Sınırdı mıydı.....	295
3.7.10.2. ..Berlin Duvarı'nın bir tarafında Batı Almanya diğer tarafında Doğu Almanya vardı.....	300
3.7.10.3. Berlin Duvarı Doğu ve Batı Berlin Arasındaki Sınırdı mıydı.....	301
3.7.10.4. Berlin Duvarı Batı Berlin'i Çevrelemekte midir.....	302
3.7.10.5. Berlin Duvarının Sınırları İçinde Ve Dışında Kimler Bulunmaktadır.....	303
3.7.10.6. Batı Berlin, Batı Almanya Sınırları İçinde mi Yer almaktadır.....	303
3.7.10.7. Berlin'in Tamamı Doğu Almanya'nın Sınırları İçinde mi Yer almaktadır.....	304
3.7.11. Berlin Duvarı.....	305
3.7.11.1. Berlin Duvarını Geçmeye Çalışırken Öldürülenlerin Sayısı.....	306
3.7.11.2. İnsanlar Duvarın Hangi Tarafına Geçmeye Çalışıyorlardı.....	307
3.7.11.3. İnsanlar Daha Çok Duvarın Hangi Tarafına Geçmeye Çalışıyorlardı.....	308
3.7.11.4. İnsanlar Duvarın Diğer Tarafına Neden Geçmek İstiyorlardı.....	309
3.7.12. Berlin Duvarı Ne İfade Ediyordu.....	311
3.7.13. Berlin Duvarının Yıkılması Ne İfade Ediyor.....	317
3.8. Bulguların Değerlendirilmesi.....	322
SONUÇ.....	323
EKLER.....	326
6.1. Türkiye'de Uygulanan Anket Formu Örneği.....	327
6.2. Almanya'da Uygulanan Anket Formu Örneği.....	328
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	329
ÖZGEÇMİŞ.....	338

ÖZET

Medya manipölasyonu, diğer politika araçlarının tümünün toplumlar üzerinde etkili olabilmesini sağlayan bir işlev görmektedir. Dolayısıyla medyanın sahiplik ve kontrolü iktidar olmanın temel koşullarından biridir.

Bu çalışmada iktidar olabilme ve iktidarı sürdürebilmede medyanın kontrolü ve iktidar odaklarının politikalarını uygulama ve amaçlarına ulaşmada medya manipölasyonunun işlevi ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde; küreselleşme sürecinde medya, ikinci bölümde medya manipölasyonunun alt yapısı ve manipölasyon araçları, üçüncü bölümde ise Berlin Duvarı örnek olayı işlenmiş ve medya manipölasyonunun etki ve sonuçları bir anket uygulamasıyla belirlenmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Media manipulation is a function that provides the other political tools effective on whole societies. In consequence the media protection and control is a basic condition of capability.

In this study we examine the control of media for becoming power and the media manipulation for maintaining the power , application of politics and accession the goals of power focuses..

In the first part of the study; media in the scope of globalization, in second part subcase of media manipulation and manipulation tools, in he third part of the study, the case study of Berlin Wall was examined. Also the effects and results of media manipulation was determined with a survey study.

KISALTMALAR

ACILS	: American Center for International Labour Solidarity -Uluslararası İşçi Dayanışması Amerikan Merkezi
AFP	: Agence France Presse
AID	: Uluslararası kalkınma Ajansı
AP	: Associated Press
APF	: American Political Foundation
AvH	: Alexander von Humboldt Vakfı
BND	: Alman İstihbarat Servisi
CCF	: Congress for Cultural Freedom-Kültürel Özgürlük Kongresi
CDC	: Citizen's Democracy Corps-Yurttaş Demokrasisi Kurulu
CDU	: Hristiyan Demokratik Birliği
CIA	: Central Intelligence Agency
CIPE	: Center for International Private Enterprise
ÇUŞ	: Çokuluslu Şirket
DAAD	: Alman Akademik Değişim Hizmeti
DFG	: Alman Araştırma Topluluğu
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü)
EDI	: Elektronik veri değiş tokuşu
FDP	: Hür Demokrat Parti
G-7	: Gelişmiş 7'ler
G-8	: Gelişmiş 8'ler
GATT	: Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması
GII	: Global Information Infrastructure (Global Bilgi Altyapısı)
I.D.A.	: Uluslararası Kalkınma Derneği
I.F.C.	: Uluslararası Finansman Kuruluşu
IMF	: International Monetary Fund - Uluslararası Para Fonu
IPI	: International Republican Institute
ISDN	: Integrated Services Digital Network
ITN	: Independent Televisions News

ITO	: Uluslararası Ticaret Örgütü
ITU	: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
MAI	: Yatırımlar Hakkında Çoktarafli Anlaşma (Multilateral Agreement on Investments)
NDI	: National Democracy Institute
NDRI	: Network of Democracy Research Institute
NED	: National Endowment for Democracy- Demokrasiye Ulusal Katkı
NGO	: Non-Governmental Organizations (Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları-Hükümetler-dışı uluslararası örgütler)
SPD	: Sosyal Demokrat Partisi
UPI	: United Press International
USIA	: Birleşik Devletler İstihbarat Ajansı
WMD	: World Movement for Democracy
WTO	: World Trade Organization

ŞEKİLLER

Şekil: 4.I. Berlin Duvarı yeniden örülecek.....	112
Şekil: 4.II Berlin Duvarı Özleniyormuş.....	113
Şekil: 4.III. Berlin Duvarı	112
Şekil: 4.IV Berlin Duvarı	1135
Şekil: 4.V. Berlin İşgal Bölgeleri.....	116
Şekil: 4.VI Berlin Duvarı.....	1137
Şekil: 4.VII. Berlin Duvarı.....	1127
Şekil: 4.VIII- Batı ve Doğu Almanya	118

TABLOLAR

Tablo 1. Yaş dağılımı.....	128
Tablo 1-A. Almanya'daki katılımcıların yaş dağılımı	128
Tablo 2. Cinsiyet.....	129
Tablo 2-A. Almanya'daki katılımcıların cinsiyete göre dağılımı	129
Tablo 3. Eğitim	129
Tablo 4. Mesleklere göre dağılım	130
Tablo 5. İllere göre dağılım.....	131
Tablo 6. Televizyon	133
Tablo 7. Yaş-televizyon ilişkisi.....	134
Tablo 8. Eğitim-televizyon ilişkisi.....	136
Tablo 9. Radyo	137
Tablo 9-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede radyo	138
Tablo 10. Yaş-radyo ilişkisi	139
Tablo 11. Eğitim-radyo ilişkisi	140
Tablo 12. Gazete	141
Tablo 12-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede gazeteler	141
Tablo 13. Yaş-gazete ilişkisi.....	142
Tablo 14. Eğitim-gazete ilişkisi	143
Tablo 15. İnternet.....	144
Tablo 15-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede internet	145
Tablo 16. Yaş-internet ilişkisi.....	146
Tablo 17. Eğitim-internet ilişkisi	147
Tablo 18. Toplantılar.....	148
Tablo 18-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede toplantılar	149
Tablo 19. Yaş-toplantı ilişkisi.....	149
Tablo 20. Eğitim-toplantı ilişkisi	150
Tablo 21. Dergiler	151
Tablo 21-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede dergiler	151
Tablo 22. Yaş-dergi ilişkisi.....	152
Tablo 23. Eğitim-dergi ilişkisi	153
Tablo 24. Diğer insanlar.....	154
Tablo 24-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede diğer insanlar-arkadaşlar	155
Tablo 25. Yaş-diğer insanlar ilişkisi	155
Tablo 26. Eğitim-diğer insanlar ilişkisi.....	156
Tablo 27. Hiçbiri	157
Tablo 27-A. Almanya'da hiçbiri	157
Tablo 28. Yaş-hiçbiri ilişkisi.....	158
Tablo 29. Eğitim-hiçbiri ilişkisi.....	159
Tablo 30. Diğer.....	159
Tablo 30-A. Almanya'da diğer	160
Tablo 31. Yaş-diğer ilişkisi	160
Tablo 32. Eğitim-diğer ilişkisi	161
Tablo 33. Televizyon- güvenilirlik	163
Tablo 33-A. Almanya'da televizyonun güvenilirliği	164

Tablo 34. Yaş-televizyon-güvenilirlik ilişkisi	165
Tablo 35. Eğitim-televizyon-güvenilirlik ilişkisi.....	166
Tablo 36. Radyo-güvenilirlik.....	167
Tablo 36-A. Almanya’da radyoların güvenilir bulunma oranı	167
Tablo 37. Yaş-radyo-güvenilirlik ilişkisi.....	168
Tablo 38. Eğitim-radyo-güvenilirlik ilişkisi	169
Tablo 39. Gazete-güvenilirlik ilişkisi.....	170
Tablo 39-A. Almanya’da gazetenin güvenilir bulunma oranı	170
Tablo 40. Yaş-gazete-güvenilirlik ilişkisi.....	171
Tablo 41. Eğitim-gazete-güvenilirlik ilişkisi	172
Tablo 42. İnternet-güvenilirlik ilişkisi	173
Tablo 42-A. Almanya’da internetin güvenilir bulunma oranı	173
Tablo 43. Yaş-internet-güvenilirlik ilişkisi.....	174
Tablo 44. Eğitim-internet-güvenilirlik ilişkisi	175
Tablo 45. Toplantılar-güvenilirlik ilişkisi.....	175
Tablo 45-A. Almanya’da toplantıların güvenilir bulunma oranı	176
Tablo 46. Yaş-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi.....	177
Tablo 47. Eğitim-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi	178
Tablo 48. Dergiler-güvenilirlik ilişkisi	179
Tablo 48-A. Almanya’da dergilerin güvenilir bulunma oranı	179
Tablo 49. Yaş-dergiler-güvenilirlik ilişkisi.....	180
Tablo 50. Eğitim-dergiler-güvenilirlik ilişkisi	181
Tablo 51. Diğer insanlar-güvenilirlik.....	181
Tablo 51-A. Almanya’da diğer insanlar/arkadaşların güvenilir bulunma oranı	182
Tablo 52. Yaş-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi	183
Tablo 53. Eğitim-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi.....	184
Tablo 54. Hiçbiri-güvenilirlik ilişkisi	184
Tablo 54-A. Almanya’da hiçbirinin güvenilir bulunma oranı	185
Tablo 55. Yaş-hiçbiri-güvenilirlik ilişkisi.....	186
Tablo 56. Eğitim-hiçbiri-güvenilirlik ilişkisi	187
Tablo 57. Diğer-güvenilirlik ilişkisi.....	188
Tablo 57-A. Almanya’da diğer	188
Tablo 58. Yaş-diğer (kitaplar)-güvenilirlik ilişkisi	189
Tablo 59. Eğitim-diğer (kitaplar)-güvenilirlik ilişkisi	190
Tablo 60. Televizyon haberleri- güvenilirlik	191
Tablo 61. Yaş-televizyon haberleri-güvenilirlik ilişkisi	192
Tablo 63. Radyo haberleri-güvenilirlik ilişkisi	195
Tablo 63-A. Almanya’da radyo haberleri-güvenilirlik ilişkisi	195
Tablo 65. Eğitim-radyo haberleri-güvenilirlik ilişkisi	197
Tablo 66. Gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi	198
Tablo 66-A. Almanya’da gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi	198
Tablo 67. Yaş-gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi.....	199
Tablo 68. Eğitim-gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi	200
Tablo 69. Dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi	200
Tablo 69. Dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi	201
Tablo 70. Yaş-dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi.....	202
Tablo 71. Eğitim-dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi	203
Tablo 72. İnternet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi	204
Tablo 72-A. Almanya’da internet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi.....	204

Tablo 73. Yaş-internet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi	205
Tablo 74. Eğitim-internet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi	206
Tablo 75. Televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi	207
Tablo 75-A. Almanya’da televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi.....	207
Tablo 76. Yaş-televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi	208
Tablo 77. Eğitim-televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi	209
Tablo 78. Televizyondaki tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi	210
Tablo 78-A. Almanya’da televizyondaki tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi	210
Tablo 79. Yaş-televizyon tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi.....	211
Tablo 80. Eğitim-televizyon tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi	212
Tablo 81. Televizyondaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi	213
Tablo 81. Televizyondaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi	213
Tablo 82. Yaş-televizyondaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi.....	214
Tablo 83. Eğitim-televizyonlardaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi	215
Tablo 84. Gazete köşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi	216
Tablo 84-A. Almanya’da gazete köşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi	216
Tablo 85. Yaş-köşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi.....	217
Tablo 86. Eğitim-köşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi	218
Tablo 87. Araştırma inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi	219
Tablo 87-A. Almanya’da araştırma inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi	219
Tablo 88. Yaş-araştırma inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi.....	220
Tablo 89. Eğitim-araştırma inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi	221
Tablo 90. Sinema filmleri güvenilirlik ilişkisi	222
Tablo 90. Sinema filmleri güvenilirlik ilişkisi	222
Tablo 91. Yaş-sinema filmleri-güvenilirlik ilişkisi.....	223
Tablo 92. Eğitim-sinema filmleri-güvenilirlik ilişkisi	224
Tablo 93. Reklamlar-güvenilirlik ilişkisi	225
Tablo 93-A. Almanya’da reklamlar-güvenilirlik ilişkisi	225
Tablo 94. Yaş-reklamlar-güvenilirlik ilişkisi.....	226
Tablo 95. Eğitim-reklamlar-güvenilirlik ilişkisi	227
Tablo 96. Toplantılar-güvenilirlik ilişkisi.....	228
Tablo 96-A. Almanya’da toplantılar-güvenilirlik ilişkisi	228
Tablo 97. Yaş-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi.....	229
Tablo 98. Eğitim-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi.....	230
Tablo 99. Diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi.....	231
Tablo 99-A. Almanya’da diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi.....	231
Tablo 100. Yaş-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi	232
Tablo 101. Eğitim-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi.....	233
Tablo 102. Diğer-güvenilirlik ilişkisi.....	234
Tablo 102. Diğer-güvenilirlik ilişkisi.....	234
Tablo 103. Hiçbiri-güvenilirlik	235
Tablo 103-A. Almanya’da hiçbiri-güvenilirlik	235
Tablo 104. Bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi.....	236
Tablo 104-A. Almanya’da bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi	236
Tablo 105. Yaş-bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi.....	237
Tablo 106. Eğitim-bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi	238
Tablo 107. Yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi.....	239
Tablo 107-A. Almanya’da yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi.....	239

Tablo 108. Yaş- yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi	240
Tablo 109. Eğitim-yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi.....	241
Tablo 110. Siyasi iktidarın temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi	242
Tablo 110. Siyasi iktidarın temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi	242
Tablo 111. Yaş-iktidar temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi.....	243
Tablo 112. Eğitim-iktidar temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi	244
Tablo 113. Muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi	245
Tablo 113-A. Almanya’da muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi.....	245
Tablo 114. Yaş-muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi	246
Tablo 115. Eğitim-muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi.....	247
Tablo 116. Yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi	248
Tablo 116-A. Almanya’da yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi	248
Tablo 117. Yaş-yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi	249
Tablo 118. Eğitim-yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi.....	250
Tablo 119. Cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi	251
Tablo 119-A. Almanya’da cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi	251
Tablo 120. Yaş-cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi.....	252
Tablo 121. Eğitim-cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi	253
Tablo 122. Yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi.....	254
Tablo 122-A. Almanya’da yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi.....	254
Tablo 123. Yaş-yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi	255
Tablo 124. Eğitim-yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi.....	256
Tablo 125. Sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi	257
Tablo 125-A. Almanya’da sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi	257
Tablo 126. Yaş-sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi.....	258
Tablo 127. Eğitim-sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi	259
Tablo 128. Ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi.....	260
Tablo 128-A. Almanya’da ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi.....	260
Tablo 129. Yaş- ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi	261
Tablo 130. Eğitim-ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi	262
Tablo 131. Emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi	263
Tablo 131-A. Almanya’da emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi	263
Tablo 132. Yaş-emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi.....	264
Tablo 133. Eğitim-emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi.....	265
Tablo 134. Entelektüeller-güvenilirlik ilişkisi	266
Tablo 134-A. Almanya’da entelektüeller-güvenilirlik ilişkisi.....	266
Tablo 135. Yaş-entelektüeller-güvenilirlik ilişkisi	267
Tablo 136. Eğitim-entelektüeller-güvenilirlik ilişkisi.....	268
Tablo 137. İşadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi	269
Tablo 137-A. Almanya’da işadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi.....	269
Tablo 138. Yaş-işadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi	270
Tablo 139. Eğitim-işadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi	271
Tablo 140. Bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi	272
Tablo 140-A. Almanya’da bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi.....	272
Tablo 141. Yaş-bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi	273
Tablo 142. Eğitim-bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi.....	274
Tablo 143. Sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi.....	275
Tablo 143-A. Almanya’da sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi.....	275
Tablo 144. Yaş-sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi	276

Tablo 145. Eğitim-sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi	277
Tablo 146. Diğer-güvenilirlik ilişkisi.....	278
Tablo 146-A. Almanya’da diğer-güvenilirlik ilişkisi	278
Tablo 147. Berlin Duvarı’nı duyanların oranı.....	279
Tablo 147-A. Almanya’da Berlin Duvarı’nı duyanların oranı	279
Tablo 148. Yaş-Berlin Duvarı’nı duyma ilişkisi.....	280
Tablo 149. Eğitim-Berlin Duvarı’nı duyma ilişkisi	281
Tablo 149. Televizyondan duyanların oranı	282
Tablo 149-A. Almanya’da televizyondan duyanların oranı.....	282
Tablo 150. Gazetelerden duyanların oranı	283
Tablo 150-A. Almanya’da gazetelerden duyanların oranı	284
Tablo 151. Filmlerden duyanların oranı.....	284
Tablo 151-A. Almanya’da filmlerden duyanların oranı	285
Tablo 152. Kitaplardan duyanların oranı	285
Tablo 152-A. Almanya’da kitaplardan duyanların oranı	286
Tablo 153. Dergilerden duyanların oranı	286
Tablo 153-A. Almanya’da dergilerden duyanların oranı.....	287
Tablo 154. İnternette duyanların oranı.....	287
Tablo 154-A. Almanya’da internette duyanların oranı	288
Tablo 155. Yaş-İnternette duyma ilişkisi.....	288
Tablo 156. Eğitim-İnternette duyma ilişkisi	289
Tablo 157. Diğer insanlardan duyanların oranı.....	289
Tablo 157-A. Almanya’da diğer insanlardan duyanların oranı	290
Tablo 158. Hiçbiri diyenlerin oranı.....	290
Tablo 158-A. Almanya’da hiçbiri diyenlerin oranı.....	291
Tablo 159. Diğer kaynaklardan duyanların oranı	291
Tablo 160. Berlin Duvarı hangi amaçla yapılmıştı	292
Tablo 160-A. Almanya’da: Berlin Duvarı hangi amaçla yapılmıştı	293
Tablo 161. Berlin Duvarı’nı kim yapmıştır.....	293
Tablo 161-A. Almanya’da: Berlin Duvarı’nı kim yapmıştır	294
Tablo 162. Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındaydı diyenler.....	295
Tablo 162-A. Almanya’da Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındaydı diyenler	296
Tablo 163. Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındaydı diyenler-yaşlara göre dağılım	297
Tablo 164. Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındaydı diyenler-eğitime göre dağılım	299
Tablo 165. Berlin Duvarı’nın bir tarafında Doğu, diğer tarafında Batı Almanya vardı diyenler.....	300
Tablo 165. Berlin Duvarı’nın bir tarafında Doğu, diğer tarafında Batı Almanya vardı diyenler.....	300
Tablo 166. Berlin Duvarı Berlin’i ikiye bölüyordu diyenler	301
Tablo 166-A. Almanya’da Berlin Duvarı Berlin’i ikiye bölüyordu diyenler	301
Tablo 167. Berlin Duvarı Batı Berlin’i çevreliyordu diyenler.....	302
Tablo 167-A. Almanya’da Berlin Duvarı Batı Berlin’i çevreliyordu diyenler.....	302
Tablo 168. Berlin Duvarı’nın sınırları içinde kim vardı	303
Tablo 168-A. Almanya’daki katılımcılara göre Berlin Duvarı’nın sınırları içinde kim vardı.....	303
Tablo 169. Batı Berlin ⁶ Batı Almanya sınırları içindedir diyenler.....	304

Tablo 169-A. Almanya’da Batı Berlin Batı Almanya sınırları içindedir diyenler...	304
Tablo 170. Berlin’in tamamı Doğu Almanya sınırları içindedir diyenler.....	304
Tablo 170-A. Almanya’da Berlin’in tamamı Doğu Almanya sınırları içindedir diyenler.....	305
Tablo 171. Berlin Duvarı’nı geçmeye çalışırken öldürülenler.....	306
Tablo 171-A. Almanya’da: Berlin Duvarı’nı geçmeye çalışırken öldürülenler	306
Tablo 172. Berlin Duvarı’nın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı	307
Tablo 172-A. Almanya’da: Berlin Duvarı’nın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı	307
Tablo 173. Berlin Duvarı’nın daha çok hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı	308
Tablo 173-A. Almanya’da: Berlin Duvarı’nın daha çok hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı.....	308
Tablo 174. Berlin Duvarı’nı neden geçmeye çalışıyorlardı	309
Tablo 174-A. Almanya’da: Berlin Duvarı’nı neden geçmeye çalışıyorlardı	310
Tablo 175. Berlin Duvarı ne ifade ediyordu	316
Tablo 176. Berlin Duvarı’nın yıkılması ne ifade ediyor	321

GİRİŞ

İnsanın, olan bitenleri öğrenme, öğrendiklerini yorumlamadaki zihinsel altyapısı o zamana kadar etkisinde kaldığı uyaranların etkisiyle biçimlenir. İnsan, çevresinde olan bitenleri ya kendi tanıklığı-deneyimleri ile ya da başkalarının aktarmasıyla öğrenir.

İnsana nesnelere tanınmasını, olayları, ilişkileri kavramasını, bunlara ilişkin düşünceler üretmesini sağlayan uyaranları aktaran başlıca kaynaklar; aile ve yakın çevresi ile içinde bulunduğu toplum ve medyadır.

Medya, haberdar etme, toplumsallaştırma, “bireylerin ve onların bir toplumu olarak toplumların gündelik yaşamlarını düzenleyici özelliklerinin yanı sıra, siyasal anlamda yönetenlerle yönetilenler arasındaki en önemli iletişim köprüsü olma”¹ özelliği taşır. Dolayısıyla medya; iktidar odaklarının toplumları etkileme ve yönlendirmede diğer araç, teknik ve uygulamalarını hayata geçirebilmeleri için gerekli temel işlevi görür.

Kitlesel medyanın massedilmiş, anomik ve toplumsal anlamda parçalanmış kapitalist toplumlarda insanların toplumsal “bütünlüğe” ve kendilerinin bu bütünlükle ilişkilerine dair fikir edinmelerini sağlayan en önemli yol haline geldiğini kaydeden Hall’e göre bu; medyanın önemli kültürel işlevlerinin ilkidir. Bizim, diğerlerinin “dünyalarını”, “yaşanan gerçeklerini” algılamamızı ve hayal yoluyla o diğer insanların ve kendimizin hayatımızı yeniden inşa edip bir “herkesin dünyası” oluşturmamızı sağlayan toplumsal bilginin, toplumsal muhayyilenin hazırlanması ve seçmeci olarak inşası.

Medyanın kapitalist kültürde merkezi öneme sahip olduğunu kaydeden Hall’e göre bunun nedeni, “medyanın insanların deneyimlerini anlamlı bir biçimde örgütlemeleri ve bir düzene sokmaları açısından en önemli kaynak olmasıdır. Bu kuruluşlar hem toplumsal modernliğin akıl karıştıran karmaşıklıklarını, hem de karmaşık deneyimin “dolayımlanması” için gerekli teknik araçları üretirler. Modern kapitalist toplumlar her türlü toplumsal deneyimi her düzeyde üretirler. Medya bu

---

¹ Mahmut Oktay, *İletişimciler İçin Davranış Bilimlerine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları, 2001, s. 70

deneyimi yerinden etmez; onu tutarlı ve anlaşılır bir bütün halinde örgütlemenin bir yolunu bulur"².

DeFleur ve Dennis'e göre; toplumsal yaşamın karmaşık yapısı dünyadaki her şeyin doğrudan deneyimlenmesini olanaksız kılarak bizi medyanın oluşturduğu dolaylı deneyimlere zorunlu kılmaktadır. Bunun sonucunda da dünyaya, olgu ve nesnelerin anlamlarına ilişkin yargılarımızın çoğu medya tarafından oluşturulmaktadır. Ancak medya bize sosyal gerçeği sunarken, bunu kendi işleyiş tarzını ve doğasını yansıtan içerik ve biçimlerle sunmaktadır. Bir başka deyişle, sosyal objelere ve olgulara ilişkin kendi anlamlarını yaratarak ve bunlara gerçek yaşamdakilere kıyasla farklı anlamlar yükleyerek bize yansıtmaktadırlar³. Medya bunu yaparken hem içinde yer aldığı ekonomik, toplumsal ve siyasal yapının hem de kamuoyunu kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışan çeşitli güç odaklarının etkilerine maruz kalmaktadır.

Politika araçlarının tümünün etkilerini toplumlara ulaştıran işlevi dolayısıyla medya üzerindeki kontrol, iktidarın olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Medya sahipliği ve denetimi güç odaklarına kitleleri kontrol etme yeteneği ve böylelikle iktidarlarını sürdürme ve güçlendirme olanağı sağlamaktadır.

Tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de güç odakları diğerlerini kendi çıkar ve beklentileri doğrultusunda etkileme ve yönlendirme çabası içindedirler. Dördüncü güç olma işlevinden uzaklaşan ve kara dayalı bir anlayışın egemen olduğu medya, bu yapısıyla hem içinde yer aldığı ekonomik ve siyasi yapının hem de kamuoyunu etkilemeye çalışan güç odaklarının etkilerine maruz kalmaktadır. Böylelikle medya, toplumların, kendisinin de içinde yer aldığı sermaye ve politik güç odaklarının beklentilerine uygun biçimde yönlendirilmesi işlevini yerine getirmektedir.

Günümüzde; bu işlevin daha etkili bir şekilde yerine getirilmesi için uygun altyapı, -medyanın sahiplik ve denetimini elinde bulunduran merkezin çıkarlarına uygun yönlendirmeyi sağlayacak iletişim altyapısı, küresel ağ projesiyle büyük ölçüde oluşturulmuştur. Merkezden çevreye tek yönlü gerçekleşen enformasyon

---

²John Tomlinson, *Kültürel Emperyalizm Eleştirel Bir Giriş*, Çev. Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1991, s. 99

³Oktay, a.g.e., s. 158

akımının daha hızlı, yaygın ve yoğun bir şekilde gerçekleştirilmesi küresel ağ projesiyle mümkün olacaktır. Toplumlar arasındaki bilgiye erişim farklılıklarını ortadan kaldıracığı ileri sürülen küresel ağ projesi, bu ağdan yararlanarak enformasyon yayan güç odakları göz önünde bulundurulduğunda farklılıkları yok etmek bir yana, daha da artıracaktır.

Medyanın, sahiplik ve kontrolünü elinde bulunduranlar lehine eşitsizliklerin artarak sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığını reddetmek mümkün değildir. Güçlü, merkez olarak adlandırılan gelişmiş toplumların diğerlerini kendi çıkar ve beklentilerine göre yönlendirmek ve kontrol etmek için uyguladıkları politikaların arzu edilen etkiyi sağlaması, bunların toplumlara ulaşmasını sağlayan medyanın aracılığı ile mümkün olmaktadır.

Bu çalışmanın konusu/problemi; “iktidar olabilme ve iktidarı sürdürebilmede medyanın kontrolü; iktidar odaklarının politikalarını uygulama ve amaçlarına ulaşmada medya manipülasyonunun işlevi”dir. Çalışmada, toplumların güç odaklarının çıkar ve beklentilerine göre kontrol edilmesi, yönlendirilmesi ve biçimlendirilmesinde-manipülasyonda- medyanın rol ve işlevleri ortaya konulmaktadır. Medya manipülasyonu, diğer politika araçlarının tümünün toplumlar üzerinde etkili olabilmesini sağlayan bir işlev görmektedir. Dolayısıyla medyanın sahiplik ve kontrolü iktidar olmanın temel koşullarından biridir.

Manipülasyon; insanları kendi bilgileri dışında veya istemedikleri hâlde etkileme ya da seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme⁴dir. Medya manipülasyonu ise medyanın olay veya durumlarla ilgili eksik, çarpıtılmış veya bir bölümünü abartarak ön plana çıkardığı enformasyon akışı ile kitlelerin kontrol ve yönlendirilmesini ifade eder. Medya manipülasyonu bazı olay veya durumların hiç gündeme getirilmemesiyle de gerçekleşir.

---

⁴ <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/>

Çoğu kez enformasyon, haber, veri ve bilgi sözcükleri birbirlerinin yerine kullanılmakta ve bu da bir kavram karışıklığına yol açmaktadır. TDK Sözlüğü'ne göre⁵ enformasyon; “haber alma, haber verme, haberleşme”, veri; “olgu, kavram veya komutların, iletişim, yorum ve işlem için elverişli biçimli gösterimi”, bilgi; “öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü”, haber; “bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, iletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi”, dir.

Uğur, bu sözcüklerin yanlış kullanımına karşın şu açıklamayı getirmektedir⁶; çevreden alınan her türlü uyarı, haber vb. veridir. Herhangi bir işlemde geçen ve bir dökümün, bir dizinin içine yerleşen veri enformasyon adını alır. Olgulara ilişkin bir önermeler kümesi söz konusuysa; bu küme düzenliyse, usa dayalı bir yargı ya da deneysel bir bulgu sunuyorsa ve sistematik bir biçimde iletiliyorsa o zaman bilgi söz konusudur.

Enformasyon ile bilgi arasındaki farkı Burke, Kızılderililerin enformasyona çığ, bilgiye pişmiş et⁷ benzetmesinden yola çıkarak açıklamaktadır; “enformasyon terimi görece çığ, özgül ve pratik olanı, bilgi ise pişmiş, işlenmiş ya da düşünce ile sistemleştirilmiş olan”dır⁷. Genel olarak “öğrenilen şey” anlamında kullanılan bilgi, enformasyonun insan zihninde işlemde geçerek ulaştığı hali ifade eder. Bu çalışmada da enformasyon sözcüğü bu anlamda kullanılmıştır. Enformasyon alan insanın haberdar olduğu ancak bunun aynı zamanda “bilgilenme”yi ifade etmediğine özellikle dikkat edilmiştir.

Medya aracılığı ile iletilen “haber”ler de diğer medya ürünleri gibi enformasyon olarak kabul edilmektedir. Çalışmada “haber”e ayrı ve özel bir yer ayrılması bir eksiklik olarak düşünülebilir. Ancak medya aracılığı ile toplumların manipüle edilmesinde tek başına haber’in değil, filmler, belgeseller, yorumlar, kitaplar, görsel tasarımlar vb. bir çok türün sözkonusu olduğu bilinmektedir ve güçlü merkezin diğerlerini etkileyip yönlendirmek için kullandığı politika araçlarının etkilerinin toplumlara ulaşmasında tüm medya ürünlerinin rolü vardır.

⁵ <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/>

⁶ Aydın Uğur, *Kültür Kıtası Atlası*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 73

⁷ Peter Burke, *Bilginin Toplumsal Tarihi*, Çeviren; Mete Tunçay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s. 12

Medya liberal yaklaşımda iletişim araçlarını ifade etmektedir. Marksist yönelimli eleştirel yaklaşımlarda ise “iletişimi gerçekleştiren olanaklar” (means of communication) kavramı kullanılmaktadır. Bu çalışmada da medya sözcüğü ile “kitle iletişimlerinin gerçekleştirildiği araçlar, bunları kuran ve işleten kurumlar/yapılar ve ürünleri” ifade edilmektedir.

Bu çalışmada, ekonomi-politik yaklaşım hakimdir. Kanadalı iletişimci Richard Babe’e göre ekonomi-politik yaklaşımın özellikleri genel olarak şöyle sıralanmaktadır⁸;

1. Ekonomi-politik yaklaşım toplumsal güç/iktidar ilişkilerini temel alır. Bu anlamda çatışma ve çelişkileri çözümlemelerine katarlar. “Kim kazanıyor, kim kaybediyor, kim kararları veriyor?” sorularını sorarlar. Değişim süreçlerini incelerler ve varolanın değiştirilebileceğini vurgularlar.
2. Mit ve masalları (sorgulanmadan kabul edilen yaygın inançları) yıkmayı hedeflerler, varolan egemenlik yapılarına karşı çıkarlar. Teknolojinin otomatik olarak ve mutlaka iyi sonuçlar yaratacağı ya da zamanın ileriye doğru gittiği ve olmakta olanın kabul edilmesi gerektiği inancı da bu masallardandır.
3. Ekonomi-politikçiler değer yargılarını kullanırlar. Eşitlik, hakkaniyet, adalet, toplumun/ kamunun genel çıkarı gibi değer yargıları çözümlemelere katılır.

İletişimde eleştirel kuramın alt dallarından biri olan ekonomi-politik yaklaşımın ortak özelliklerini Mosco şöyle sıralamaktadır⁹:

⁸ Haluk Geray, *İletişim ve Teknoloji Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2003, s. 12-13

⁹ Geray 2003, a.g.e., s. 13-14 - Mosco V. And Reddick A. (1977), “Political Economy, Communication and Policy”den alıntı

1. Yaklaşım bütüncüdür, ekonomik örgütlenme yapısını toplumun siyasal ve kültürel yaşamıyla etkileşim içinde ele alır. Mülkiyetin ve üretimin örgütlenmesinin incelenmesi önem taşır. Maddi ve sembolik kaynakların eşitsiz dağılımının iletişimsel eylemleri nasıl etkilediği üzerinde durur. Toplumdaki ekonomik örgütlenmeyle üstyapı (hukuksal, politik, zihinsel ve kültürel süreçler) arasındaki ilişkide önceliği ekonomik örgütlenmeye verir.
2. Yaklaşım tarihseldir. Ekonomik örgütlenmenin, egemenlik ilişkilerinin ve bunların iletişimsel boyutlarının tarihsel süreçteki değişiminin izlenmesiyle ilgilidir. İletişim araçları/teknolojilerinin ortaya çıkışı ve gelişimlerine önem verilir.
3. Ticari ve ticari olmayan iletişim kurumlarının davranışları inceleme alanına girmektedir. Kamu organlarının ve devletin iletişim alanına müdahalesini inceler. Değişim doğrultusunda önerilerde bulunur.

Çalışmada şu varsayımlardan yola çıkılmıştır;

İnsanların kendi tanıklıkları dışındaki olan bitenle ilgili en önemli enformasyon kaynağı medyadır. İnsanlar güvenilirliğini tartışsalar da çevrelerinde olan bitenle ilgili yargı ve yorumlarını medyadan edindikleri enformasyona dayanarak oluşturmaktadırlar.

Medya aracılığıyla yoğun bir enformasyona maruz kalan insanlar, kendilerine sunulan enformasyonun yüzeyselliğini fazla sorgulamamakta, bunu tartışmaları durumunda da yine medyadan edindikleri enformasyona dayanan bir çerçeve içinde kalmaktadırlar. Medyanın, herhangi bir olay ya da durumla ilgili çok sayıda ancak tek yanlı, eksik veya çarpıtılmış enformasyon aktarması ya da bazı olay ya da durumlarla ilgili hiç enformasyon aktarmaması; insanların olayları “gerçek”ten farklı algılamalarını sağlamaktadır.

Medyanın olayları aktarırken oluşturduğu çerçevede medya kuruluşlarının içinde yer aldığı ekonomik ve siyasal yapı belirleyici olmakta; medya, içinde yer aldığı yapının gerektiği doğrultusunda toplumu etkilemekte ve yönlendirmektedir. Dolayısıyla, medyanın kontrol ve sahipliğini elinde bulunduran güç odakları, medya aracılığı ile toplumları etkileyip yönlendirmekte yani manipüle etmektedirler.

Medyanın kontrol ve sahipliğini elinde bulunduran güç odaklarının medya aracılığı ile gerçekleştirdiği manipülasyon Berlin Duvarı örnek olayı ile ortaya konulmaktadır. 13 Ağustos 1961’de yapılan Berlin Duvarı, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından oluşan iki bloklu sistemde özellikle soğuk savaş döneminde Kapitalist Blok tarafından bir enformasyon malzemesi olarak başarıyla kullanılmıştır. Berlin Duvarı 9 Kasım 1989’da yıkılmasına karşın halen Berlin Duvarı ile ilgili çok sayıda haber, film, kitap, yorum vs. ile medyada yer almakta, Berlin Duvarı’na yüklenen anlamlar üzerinden öteki/karşı tanımlanmaya devam edilmektedir.

İnsanlar (kendi tanıklığı ile bilgi sahibi olanlar da olayların tümüne her zaman tanık olamayacaklarına göre) Berlin Duvarı ile ilgili medya tarafından aktarıldığı kadarıyla bilgi sahibidirler. Dolayısıyla Berlin Duvarı ile ilgili olaylar, gelişme ve durumlarla insanların Berlin Duvarı konusunda bildikleri/kanaatleri arasındaki fark medya manipülasyonunun boyutlarını ortaya koyacak somut bir örnek oluşturmaktadır.

Birinci bölümde küreselleşmenin ekonomik, siyasal, teknolojik ve kültürel boyutları ve küreselleşme sürecinde medyada meydana gelen değişim ve dönüşümle konunun genel çerçevesi belirtilmiştir.

İkinci bölümde, medyanın manipülasyonda üstlendiği rol ve işlevler, manipülasyonun altyapısını oluşturan enformasyon toplumu yaklaşımları çerçevesinde ele alınmış, güçlü merkezin kontrolündeki enformasyonu dünyanın her köşesine ulaştıracak, böylelikle insanları buldukları ortamda hiç farkına varmadan etkileyip kontrol etmeyi, dünyanın en ücra köşelerini zahmetsizce pazar olarak değerlendirmeyi sağlayacak küresel ağ projesi üzerinde durulmuştur. Mevcut enformasyon dolaşımındaki merkezden çevreye tek yönlü akışın küresel ağla ortadan kalkmayacağı, aksine güçleneceği ve küresel ağla vaadedilen “toplumlar arasındaki bilgiye erişim eşitsizliklerinin giderilmesi” yerine bu eşitsizliklerin daha da artacağı ifade edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, güç odaklarının politika araçları ile hedefledikleri etkilerin, bunların toplumlara ulaşmasını sağlayan medya aracılığı ile mümkün olabileceği, dördüncü güç işlevinden uzaklaşan ve kara yönelen medya kuruluşlarının da içinde yer aldıkları ekonomik ve siyasal yapının hem özneleri hem de araçları olarak bu aracılığı gerçekleştirdikleri anlatılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde aktör olarak sunulan uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütlerinin de güçlü devletlerin politika araçları arasında yer aldığı ve güçlü devletlerin uluslararası örgütler aracılığı ile hem kendi aralarındaki ilişkileri hem de diğer devletleri düzenledikleri, hükümet dışı olarak sunulan uluslararası sivil toplum örgütleri ile diğerlerinin içişlerine rahatlıkla müdahale ettikleri belirtilmiştir. Güçlü merkezin en etkili politika araçlarının başında ekonomik işbirliği ve yardımın geldiği ve diğer devletler aleyhine bu yolla başlatılan bağımlılık ilişkisinin uluslararası örgütlerin de tamamlayıcı politikalarıyla güçlendirilerek sürdürüldüğü ortaya konulmuştur. Bu bölümde politika araçları arasında yer alan diplomasi, propaganda ve bilim çevrelerinin de hepsinin birbirini tamamlar/destekler bir şekilde uygulandığı vurgulanmıştır.

Son bölümde, medyanın güç odaklarının çıkar ve beklentileri doğrultusunda gerçekleştirdiği manipülasyon Berlin Duvarı örnek olayı ile ortaya konulmaktadır. Medyanın güç odaklarının çıkar ve beklentileri doğrultusunda toplumları etkileme, kontrol etme işlevi ve bunu gerçekleştirirken uygulanan yöntemler somut bir şekilde Berlin Duvarı üzerinden yürütülen manipülasyonda görülmektedir. Berlin Duvarı üzerinden yürütülen manipülasyonla kamusal belleğin oluşturulmasında medyanın rolü de açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İnsanların olan biteni öğrenme ve yorumlamada güvenilirliğini tartışsalar da medyaya mahkumiyetinin güç odakları tarafından nasıl değerlendirildiği; çeşitli mecralarda yürütülen manipülasyon sonucunda insanların kendi tanıklıkları dışındaki olaylardan sadece medyanın verdiği kadar ve verdiği şekliyle haberdar olabildikleri, dünyaya, olaylara bakışlarının da böylelikle şekillendirildiği uygulanan anket çalışmasının sonuçları ile ortaya konulmaktadır.

Çalışmada, veri toplama teknikleri olarak kaynak tarama, anket ve mülakat kullanılmıştır. Türkiye’de ve Almanya’da uygulanan anketle insanların enformasyon kaynaklarının neler olduğu, Berlin Duvarı’na ilişkin enformasyon kaynaklarının neler olduğu ve Berlin Duvarı ile ilgili bildiklerinin neler olduğu ve bunların gerçeklerle ne oranda örtüştüğü, bir başka deyişle medya manipülasyonunun boyutları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Anket Türkiye’de nüfusları ve aldıkları göç dolayısıyla Ankara, İstanbul, İzmir ve çalışmanın gerçekleştirildiği il olan Kocaeli’de tesadüfi örnekleme yöntemi ile uygulanmıştır. Aynı form Almanca’ya çevrilerek Almanya’da uygulanmıştır. Türkiye’de belirlenen dört ilde toplam 1030, Almanya’da toplam 124 anket formu doldurulmuş ve SPSS paket programında kayda geçirilerek yorumlanmıştır.

Çalışma konusu ile ilgili Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Füsün Arsava, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyeleri Prof. Dr. Tayyar Arı ve Prof. Dr. İbrahim Canbolat ile mülakat yapılarak, bilgi ve yorumlarından yararlanılmıştır.

Medyada Berlin Duvarı’na ilişkin haberlere ilişkin bir analiz yapılmaması çalışma ile ilgili bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Ancak bu çalışmada medyanın tüm araç ve ortamlarındaki tüm ürünlerinin (kitap, araştırma, film, belgesel, haber, görsel tasarım vs.) manipülasyonda etkili olduğu ve hepsinin birbirinin etkisini desteklediği kabul edilmektedir.

1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MEDYA SİSTEMİ

Medya, Latince “ortada bulunan, aradaki, araç, ortam, doğrudan olmayıp etkinlikleri dolayımlayan” anlamlarına gelen medium sözcüğünün çoğuludur. Medya sözcüğü dilimizde genellikle kitle iletişim araçları anlamında kullanılsa da özünde kitle iletişiminin tüm araçları, kurumları ve ürünlerini ifade eder. Medya sözcüğü ile kitle iletişiminin gerçekleştirildiği araçlar, bunları kuran ve işleten kurumlar-yapılar ve ürünlerin hepsi ya da tek tek her biri anlatılır.

Medya sözcüğü ile iletişimin gerçekleştirilmesine aracılık eden araçlardan bahsedildiğinde genel olarak kitle iletişiminin gerçekleştirildiği araçlar kastedilir.

İletişim araçları Marksist ve Marksist yönelimli eleştirel yaklaşımlarda “iletişimi gerçekleştiren olanaklar” (means of communication) kavramı ile ifade edilir¹⁰ Erdoğan ve Alemdar’a göre “means” kavramı olanaklar, olanakları kullanan ve kullanılanı akla getirir. Pozitivist-deneyci okul ise “araçlar” (medya) kavramını kullanır. Medya denince teknolojinin geliştirdiği iletişim araçları düşünülür. Bu da araçları, üzerinde kuruldukları ilişkilerden soyutlar ve devrimler yapan, ideolojilere son veren aktörler olarak sunar. Eleştirel okulda ise iletişim araçları iletişimi üretme, dağıtma ve tüketmedeki araç ve gereçleri yapısal ve ilişkisel biçimleriyle kapsar.

Medya, basitçe ve sadece teknoloji, araç, kurum ve kültürel ürünü ifade etmez. Medya¹¹ mesaj ve bilgilerin saklanması, uzaktan iletilmesi ve kültürel siyasi pratiklerin güncelleştirilmesi yönünde üç temel işlevi yerine getirme olanağı sağlayan bütün iletişim sistemlerini ifade eder.

İletişim sistemlerini ekonomik, politik, teknik, kültürel sistemlerin de yer aldığı genel sistemin parçalarından biri olarak görmek gerekir. Bu sistemlerin her biri diğerleriyle etkileşim içindedir, değişimleri birbirini etkiler ve bu sistemler birbirlerinden soyutlanamaz.

Barbier ve Lavenir’e göre ¹²iletişim sistemleri başlangıçta daha önce gelen bir tarihin (teknik, ekonomik, politik, toplumsal) desteğiyle organize edilir. Daha sonra ihtiyaçlar, fikirlerin ve ideolojilerin hareketleri ve temel vektörlerini teşkil

¹⁰ İrfan Erdoğan- Korkmaz Alemdar, *Öteki Kuram Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, Ankara: Erk, 1998, s.31

¹¹ Frederic Barbier, Catherine Bertho Lavenir, *Diderot’dan İnternet’e Medya Tarihi*, Çeviren Kerem Eksen, İstanbul: Okyanus Yayın, 2000, s. 7

¹² Barbier ve Lavenir: a.g.e., s. 13

ettikleri toplumlar bütününe evrimi uyarınca az çok yenilenen yönelimlere göre gelişir. Sonuçta bu sistemlerin taşıdıkları mesajlar ve bilgi tiplerinin yanı sıra, maddi forma sokuş biçimleri, kendilerinin de bir ürünü olduğu “bütünlerin bütünü” yani “global toplum” üzerinde etkiye yol açar.

Kitle iletişim sistemleri, toplumların hukuki, siyasi, ekonomik, kültürel yapılarından ayrı düşünülemez. İletişim kurum ve araçlarının faaliyet şeklini ifade eden iletişim sistemleri, farklı açılardan sınıflandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. İletişim sistemleri; 1. sistemin açık olup olmamasına göre, 2. siyasal rejime göre sınıflandırılmıştır.

Sistemin açık olup olmamasına göre yapılan sınıflamada iletişim sistemleri şöyle gruplanır¹³;

a) **Kontrollü Kitle İletişim Sistemi:** Alıcılara ulaşan mesajların bir süzgeçten geçirilmesi söz konusudur. Sınırlama ve sansür siyasal, dinsel, ekonomik alanlarda daha fazladır. Eski komünist ülkelerde uygulanan sistem buna örnek gösterilebilir.

b) **Açık Kitle İletişim Sistemi:** En düşük düzeyde ve yasalarla düzenlenmiş sınırlandırmalar söz konusudur. Demokratik batılı ülkelerdeki iletişim sistemi açık kitle iletişim sistemine örnek gösterilir.

c) **Özel İletişim Sistemi:** Mesajların oluşturulduğu kaynak ile ulaştığı hedef arasında gerçekleşen ve diğerlerine kapalı olan iletişimi ifade eder.

d) **Yönlendirilmiş Kitle İletişim Sistemi:** İzleyicilerin/alıcıların sınırlandırıldığı, mesajlar üzerinde ya hiç ya da çok az sınırlandırmanın bulunduğu iletişim sistemini ifade eder. Yeterli teknik ve ekonomik altyapının olmadığı dolayısıyla herkesin iletişim araçlarına eşit ulaşımının söz konusu olmadığı ülkelerde geçerlidir.

---

¹³ Oktay, a.g.e., s. 230-231)

Kitle iletişim sistemlerinin siyasal rejime göre sınıflandırılmasında ülkelerin her birinde uygulanan iletişim sistemini kapsayacak bir gruplandırma yapılamasa da Siebert, Peterson ve Schramm tarafından geliştirilen “basının dört kuramı”nın geleneksel kitle iletişim sistemlerini genel olarak ifade ettiği kabul edilir. Buna göre ülkelerin kitle iletişim sistemleri otoriter, liberal, sosyalist, gelişmeci ve sosyal sorumluluk modeli olarak kümelendirilir.

Bu açıdan ülkelerin iletişim sistemleri kümelendirildiğinde¹⁴;

a) **Otoriter Model:** Bazı Orta Doğu ülkeleri siyasi erkin güdümündeki radyo ve televizyonlarıyla otoriter sistem içinde değerlendirilir. Medyanın mülkiyeti özel olmakla birlikte siyasi otoritenin kontrol ve denetimi vardır. Yayınlar devletin desteklenmesine yönelik propaganda ağırlıklıdır.

b) **Sosyalist Model:** Eski Doğu Avrupa ülkeleri ve SSCB'deki iletişim sistemleri sosyalist iletişim sistemi içinde yer alır. Mülkiyet kamunun elindedir.

c) **Liberalist Model:** Kuzey ve Güney Amerika, yeni yapılaşmalarla Batı Avrupa ülkeleri ve bazı üçüncü dünya ülkeleri siyasi ve ekonomik yapılarına göre değişen ölçülerde liberal kuramın uygulayıcısıdır. Mesaj üretenin de alıcının da özgür olduğu, devlet müdahalesinin en az düzeyde olduğu varsayılan modeldir.

d) **Gelişmeci Model:** Sömürgecilikten kurtulan, gelişmekte olan ülkelerdeki iletişim sistemlerini ifade eder. Tüm kitle iletişim araçları toplumun kalkınma ve gelişmesi hedeflerine yönelik olarak seferber edilmiştir. Dolayısıyla bu amaçla kısıtlamalar yapılabileceği öne sürülür. Bu sistemde medya, halkın ulusal değerlere yönelik bilinçlendirme işlevini yerine getirmelidir anlayışı hakimdir¹⁵.

e) **Sosyal Sorumluluk Modeli:** Mülkiyet hakkı kamu yararına olacak şekilde sınıflandırılıp düzenlenir. Liberalist modeldeki tekelleşme, yoğunlaşma vb. olumsuzlukların görülmesi üzerine bazı ülkelerde bu yönde düzenlemeler yapılmaktadır.

¹⁴ Şermin Tekinalp, *Avrupa Topluluğu'nda Ulusal Kültür ve Televizyon*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:3772, Fakülteler Matbaası, 1993, s. 27-28

¹⁵ Oktay, a.g.e., 236

Kaya'ya göre¹⁶ içinde bulunduğumuz çağda tanık olunan değişimlerden en köklü olanların gerçekleştiği alanların başında kamusal iletişim alanının düzenlenişi yer almaktadır. Değişimin temel etmeni, ya da itici gücü teknolojik gelişmeler olarak gösterilmektedir. Ancak, bu boyutu aşan nitel değişimlerin de gerçekleştiği görülmelidir. Yeni dönemde kamusal iletişim sürecinin kitle iletişim araçlarıyla gerçekleşen büyük bölümünde, basın olarak bilinen bir dönem kapanarak medya olarak isimlendirilen yeni bir döneme ulaşılmıştır. Medya döneminin ayırt edici özelliği, daha önceki dönemde kamusal iletişimin belkemiğini oluşturan topluma bilgi ve haber aktarma işlevinin artık kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen diğer sembolik üretimler yanında ikincil bir konuma itilmesidir. Tüm bir çağdaş kültür (sembolik üretimler) neredeyse medya tarafından/medya bağlamında endüstriyel ölçekte üretilmeye ve/veya medya aracılığıyla kitlesel, hatta küresel düzeyde yayılmaya başlanmıştır. Medyanın hem kendi başına bir sektör olarak, hem de üzerine kurulu olduğu enformasyon teknolojilerinin ekonomik yaşamda kapladığı yer itibarıyla artık kapitalizm için çok kârlı yeni bir birikim alanı sunduğu görülmektedir.

Geleneksel kitle iletişiminden yeni medyaya geçiş sürecinde liberal iletişim sisteminin “küresel”leştiğini görürüz. Küresel iletişim düzeninde artık ulusötesi diye adlandırılan büyük sermaye birikimine sahip şirketler temel aktörler olarak yer almaktadır. Ulusal sınırların ulusötesi şirketler ve gelişmiş ülkeler lehine kalktığı, “küreselleşme” olarak adlandırılan süreç, bugünkü görüntüsüyle çağdaş sömürgecilik sistemi olarak değerlendirilebilir. Yeni medyanın sağladığı olanaklarla gelişmiş toplumlar ve ulusötesi şirketler, diğer toplumları pazar olarak rahatlıkla değerlendirebilmektedir. Bunun için gerekli tek şey, diğer toplumlara ulaşmalarını sağlayacak iletişim altyapılarının kurulmuş olmasıdır ki, böylelikle medya aracılığı ile diğerlerinin tüketim alışkanlıkları, değerleri, toplumsal yapı arzu edildiği şekilde biçimlendirilebilsin.

Küreselleşme olarak adlandırılan süreç, aslında sınırların gelişmiş toplumlar ve ulusötesi şirketler lehine yokolmasıdır. Diğerleri için (gelişmemiş olanlar) sınırlar, aşılması gitgide güçleşen ve aşmaları aslında engellenen duvarlar olarak varlığını korumaktadır.

¹⁶ Raşit Kaya, “Devlet, Sermaye ve Medya”, Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, Hazırlayan, Korkmaz Alemdar, İstanbul: Afa Yayıncılık ve Tüses Vakfı, 1999, s. 24-26

1.1. KÜRESELLEŞMENİN TEKNOLOJİK BOYUTU VE MEDYA

İnsanların kendi fiziksel çevrelerini kontrol altında tutmak için kullandıkları araçlarla teknik bilgiden meydana gelen maddi kültür bütünü ¹⁷ anlamına gelen teknoloji sözcüğünün kökeni antik Yunanca “tekne” ve “logos” sözcüklerine dayanır. Tekne, bir şeyi yapma, elde etme, becermeyi, logos ise mantık (lojik) sözcüğünün kökü olmakla birlikte bilmeyi ifade eder.

Teknoloji toplumbilimcilere göre yalnızca madde ve insan eliyle yapılan ürünlerdeki değişimleri değil, aynı zamanda toplumdaki kültürel, sosyal, psikolojik değişimleri de içeren bir faktördür.

Sanayi devriminden bu yana teknolojik üstünlük toplumlararası gelişmişliğin en önemli belirleyicilerinden biri olarak kabul edilir. Teknolojik üstünlüğe sahip toplumlar bunu, diğerlerinin üzerinde rahatlıkla politik ve ekonomik güce dönüştürür. Bu dönüştürme, birbiriyle iç içe geçmiş, birbirini bütünleyen süreçlerle sürekli gerçekleşir. Teknolojik üstünlüğü ellerinde bulunduran toplumlar, sahip oldukları bilgi ve teknikle diğerlerinin üretim ve tüketim biçimlerini de etkileyip değiştirirler. İstenen yöndeki değişikliklerin dünyaya yayılmasında örneğin ürettiklerine uygun tüketim kalıplarının oluşmasında iletişim alanındaki bilgi ve teknik üstünlükleri devreye girer.

Diğer toplumların ekonomik, politik, kültürel, toplumsal yapılarında merkez olarak adlandırılan gelişmiş toplumların politikalarıyla uyumlu değişiklik iletişimle gerçekleşir. Merkez, diğerlerinin üretim ve tüketim kalıplarını kendine uygun şekilde biçimlendirir. Hatta ne hakkında ya da nasıl düşüneceklerini de belirler.

İletişim, merkez için beyinden gelen emirleri diğer organlara ileten bir sinir sistemi işlevi görür. Dolayısıyla diğer tüm alanlardaki gelişmişlikleri iletişim teknolojisindeki üstünlükleri ile gerçekten anlam kazanır.

¹⁷ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma, 2003, s. 917

İletişim teknolojisi, iletişim araçları üreten “makine, emek, bilgi ve ilişki” düzenini ifade eder. Televizyon veya radyo teknolojinin bir ürünüdür, iletişim üretmek için üretilen araçlardır. Yani televizyon ve radyo gibi iletişim araçları teknolojinin kendisi değil, maddi üründür. Hem bu iletişim araçları hem de bu araçları kullanarak üretilen iletiler iletişim teknolojisinin bir parçasıdır¹⁸.

İletişim teknolojisindeki gelişmeler sonucu yüzyüze iletişim dışındaki bütün iletişim süreçleri elektronikleşmiş, kitle iletişimi, telekomünikasyon ve bilgisayar sistemlerinin iç içe girmesiyle geleneksel kitle iletişim araçlarının yerini yeni medya almaya başlamıştır.

Eskiden birbirinden farklı olan 1) kitle iletişim araçları, 2) telekomünikasyon, 3) bilgisayar sistemleri bir arada kullanılmaya başlamış, örneğin; veri iletimi ile telefon iletişimi aynı iletim linklerini ve donanımı kullanarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır¹⁹. Uydu üzerinden gerçekleşen sayısal televizyon yayıncılığı ile geleneksel radyo ve televizyon yayınlarını izlemek mümkündür. Yanısıra, önerilen bir paketin içinden istenilen içerik izlenerek buna göre ödeme yapılabilmektedir. Bu sistemle elektronik posta gönderip alınabilmekte, uzaktan bankacılık ve alışveriş yapılabilmektedir. Sayısal televizyon yayıncılığında bunları mümkün kılan üç kanaldan biri yayını gönderen uydu teknolojisi, ikincisi sabit telefon hattı, üçüncüsü televizyon alıcısının bağlı bulunduğu elektronik kutudur²⁰.

Yakınsama veya yöndeşme diye adlandırılan iletişim sistemlerinin iç içe geçmesi, bunları sağlayanların hizmet düzeyinde de aynı şekilde iç içe geçmesi sonucunu getirmektedir.

Geleneksel kitle iletişim araçlarının yerini almakta olan yeni medyanın belirleyici özellikleri Rogers'e göre²¹ etkileşim, kitlesizleştirme ve eşzamansız olabilir. Yeni medya Uğur'a göre²² şöyle gruplanabilir:

1- On-line (ağ hizmetleri niteliğindeki) medya:

¹⁸ İrfan Erdoğan, “Uluslararası iletişim”, <http://media.ankara.edu.tr/~erdogan/homepage.htm>

¹⁹ Aydın Uğur, *Kültür Kıtası Atlası Kültür, İletişim, Demokrasi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s.96-97

²⁰ Haluk Geray, *Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, Ankara: Ütopya, 2003, s. 23

²¹ Uğur, a.g.e., s. 97

²² Uğur, a.g.e., s.97-98

a) Enformasyon kaynağı olup o enformasyonun içeriği zamanı ve hızı konusunda karar mercii işlevi gören bir merkezin, söz konusu enformasyonu yerel birimlerden oluşan izleyici kitlesine eşzamanlı dağıtması kalıbına göre çalışan “söylevsi” medya: Karşılıklı etkileşimli radyo, televizyon yayını, yazılı basın, talep üzerine video veya audio, uzaktan eğitim.

b) Yerel birimlerin istedikleri enformasyonu o enformasyonun kaynağı olan merkezden, kendi istedikleri içerik, zaman ve hızda seçmeleri kalıbına göre çalışan “danışım” medyası: Videotext, audio text, ses-cevap sistemleri, ticari enformasyon sistemleri.

c) Bir dizi yerel birimin yolladığı enformasyonun arasından bir merkezin kendi belirlediği içerik, zaman ve hızda enformasyonu toplaması kalıbına göre çalışan “kayıt medyası: tele alışveriş, tele bankacılık, tele rezervasyon, tele oylama.

ç) İki veya daha fazla yerel birimin bir merkez yerine ortaklaşa paylaştıkları bir ortam sayesinde, içeriğine, zamanına ve hızına kendi aralarında karar verdikleri iletişim ve enformasyon değiş tokuşuna dayalı kalıba göre çalışan konuşma temelli medya:

Elektronik posta, elektronik veri değiş tokuşu (EDI), görüntülü telefon, tele konferans (video-konferans, bilgisayarda konferans), entegre ağlar, ISDN (Integrated Services Digital Network), internet, intranet, yerel bölge ağları.

2. Off-line çalışan medya:

Geleneksel PC, multimedya PC, multimedya CD, (CD-ROM, CD-I, CD-R, CD-RW, DVD), kişisel sayısal destekleyiciler (avuç içi bilgisayarlar), sanal gerçeklik cihazları.

3. Kombinasyonlar (Multimedya ağları):

Akıllı ağlar ve yüksek hızla çalışan ağlar, Internet-2, sanal gerçeklik ağları, enformasyon otoyolları.

Yeni medya kitle iletişim izleyicisini bireysel olarak da kapsayabilen, kullanıcıların içeriğe veya uygulamalara farklı zaman dilimlerinde ve etkileşim içinde erişebildikleri sistemler olarak tanımlanabilir.²³ Yeni medya, üretim ilişkileri açısından taşıdıkları katma değer, ekonomik anlamda verimlilik ve etkin yönetim olanakları ile gündeme gelmektedir. Kitle iletişim araçları, bilgisayar sistemleri ve telekomünikasyonun iç içe geçmesiyle oluşan iletişim ağları herhangi bir işletmenin müşterilerle aynı yerde olması gerekliliğini ortadan kaldırmaktadır. Böylelikle çokuluslu şirketlerin kendilerine önemli avantajlar sağlanmadıkça çevre ülkelere fiziksel olarak gitmelerine hiç gerek kalmamaktadır²⁴

Gelinen bu durumda enformasyon ve iletişim ağları sermayenin, iktidar odaklarının iktidarlarını küresel bir ağla daha da güçlendirmelerini sağlamaktadır.

I. Ranonet'e göre bu süreçte küresel işletmelerin iktidarı gerçekleşirken medya da dördüncü güç olma özelliğini yitirmiştir. Küreselleşmenin hızlanması içinde medya kuruluşları da küreselleşmiştir. Bu çağdaş hiper işletmeler yoğunlaşma düzenekleri yardımıyla dünyanın her yerinde değişik medya sektörlerini ele geçirmekte, ekonomik ağırlıkları ve ideolojik önlemleriyle liberal küreselleşmenin merkezi edimcileri haline gelmektedirler.

İletişim teknolojisindeki gelişmelerin küreselleşmeyle ilişkisini Smith, "Ulusal bir ekonomiden, uluslararası bir ekonomiye geçilmesi ve sınırları hiçbir denetime bağlı olmaksızın aşan bilgisayar ağının güçlenmesi, küreselleşmenin iki temel itici gücüdür" diye açıklamaktadır²⁵

Küresel iletişim sistemi ve enformasyon akışında ulusötesi şirketler temel aktörler haline gelmiştir. Gelişmiş ülkeleri ifade eden merkezle; aynı zamanda faaliyet alanı küresel olan çokuluslu şirketlerin kökeninin bulunduğu ülkeler işaret edilmektedir. Teknolojik gelişmişlik açısından merkezle aralarında açık fark olan ülkeler ise çevre olarak adlandırılmaktadır.

²³ Geray 2003, a.g.e., s.23

²⁴ Nurcan Törenli, "Post-Modern Pazarlama Stratejisi Olarak E Devlet", <http://dergi.emo.org.tr/altindex.php?sayi=417&yazi=50>

²⁵ Nilüfer Timisi, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi, 2003, s.113

Erdoğan'a göre²⁶ merkez, diğerlerinin aradaki açığı kapatmaya yönelik faaliyetlerini engelleyerek mevcut dengesizliği korumayı amaçlar. Yeni teknolojilerin gelişimi ve biçimlenmesi genellikle Amerika'da oluşur. Amerika'yı Japonya ve Avrupa izlemektedir. Teknolojik gelişme buralarda gerçekleştikten sonra dünya pazarına yayılmaya başlar ve dünya bunu kopya etmeye itilir. Ancak bu yayılma da gerçekte teknolojinin değil, teknolojinin ürünlerinin yayılmasıdır ve çevreyi merkeze bağımlı kılmaya yönelik bir stratejidir. Yeni teknoloji araştırma geliştirme faaliyetlerini ellerinde tutan Amerikan şirketleri başından itibaren ordu ile işbirliği içindedirler. Amerikan ordusu bu araştırma-geliştirme faaliyetlerinin finansmanını da üstlenir.

İletişim teknolojileri ve toplum ilişkisini ele alan incelemeler 19'uncu yy.dan itibaren yoğunluk kazanmıştır. Bu dönemde meydana gelen gelişmeler sonucu kitle iletişim araçları toplumsal yaşamın merkezi bir unsuru haline gelmiştir. Teknolojinin toplumsal ve siyasal örgütlenme üzerindeki etkilerini ele alan yaklaşımları liberal (teknolojik belirlenimcilik), eleştirel ve politik seçme yaklaşımları ana başlıkları altında toplamak mümkündür.

Teknolojik belirleyicilik (teknolojik determinizm) yaklaşımına göre toplumsal değişmelerin itici gücü teknolojidir.

Teknolojik belirlenimcilik iletişim teknolojilerinin toplumda bireylerin nasıl düşüneceğini, hissedeceğini, hareket edeceğini veya toplumun biçimi ve çalışmasını şekillendirdiğini kabul eder²⁷.

Teknolojik belirlenimci yaklaşım, toplumsal gelişmelerin toplumsal örgütlenmedeki ve güç dağılımındaki değişmeler de dahil olmak üzere kendiliğinden, teknolojiye gelişmelerden kaynaklandığını kabul eder. Buna göre siyasal sonucun kendisi de dahil olmak üzere siyasal süreç toplumun teknolojik altyapısı tarafından belirlenmektedir²⁸.

²⁶ İrfan Erdoğan, **Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1995, s. 68-69

²⁷ İrfan Erdoğan-Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, Ankara: Erk, 2002, s. 170

²⁸ Timisi, a.g.e., s. 36

Bu yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden Kanadalı coğrafyacı ve siyasal iktisatçı Harold Innis, iletişim teknolojisini siyasal ve ekonomik süreçlerin temeli sayar²⁹ Innis'e göre insan kendi teknolojisi ile birlikte vardır. Toplumsal biçimlerdeki ve kültürdeki değişiklikler iletişim teknolojisindeki değişimlerin bir fonksiyonudur. Teknolojik araçların çoğu insanın fiziksel yeteneklerini geliştirmek çabası içindir. İletişim teknolojisi düşüncenin, bilincin, insanın kavramsal yeteneklerinin uzantısıdır³⁰.

Kültür ve toplumsal örgütlenmedeki değişimi iletişim teknolojisindeki gelişime bağlayan Innis'e göre araçlar belli çıkarların ve örgütlerin başkasının zararına büyümesini sağlar ve bunlara bir örgütlenme biçimi kabul ettirir.

Teknolojik belirleyicilik yaklaşımının önde gelen diğer ismi Marshall McLuhan dünyanın iletişim sistemleri tarafından biçimlendiğini kabul eder. McLuhan iletişim teknolojilerinin insanların duyu organları ile algılama ve düşünce üzerindeki etkileri üzerinde durur. Araçların insanların uzantısı olduğunu (örneğin giysiler derinin uzantısı) ve araçların mesajın kendisi olduğunu söyler.

McLuhan, toplum iletişim için ne kullanıyorsa bireylerin de onu kullanacağını, dolayısıyla bireylerin mevcut iletişim teknolojilerine adapte olacaklarını kabul eder. Ona göre araç değişince toplumun iletişim biçimi de değişir ve insanlar aracı aracın biçimlendirdiği amaç çerçevesinde kullanabilirler. Dolayısıyla "küresel köy"de aynı medyayı kullanan herkes aynı biçimde davranacak ve hissedecektir. Toplum ve kültürel değerler teknolojiyle değişecektir³¹.

²⁹ Armand ve Michele Mattelart, *İletişim Kuramları Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2003, s. 141

³⁰ Korkmaz Alemdar-İrfan Erdoğan, *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları*, Ankara: MY Yayınları, 1998, s. 146

³¹ Erdoğan-Alemdar 2002, a.g.e., s. 170

İnnis de McLuhan da iletişim teknolojisinin toplumdaki değişimlerin odak noktası olduğu görüşündedirler. İnnis iletişim teknolojisinin toplumsal örgütlenmeyi ve kültürü biçimlendirdiğini, McLuhan iletişim araçlarının etkisinin duyu organları ve düşünce üzerinde olduğunu belirtirler. McLuhan'a göre³² iletişim araçları kişilere duyularla ilgili belli ilişkileri yerleştirir. Örneğin duymaya dayanan kültürde kulak, görmeye dayanan kültürde göz önem kazanır. Ona göre her yeni teknoloji eskisini çöpe atar ve çöpe atılan teknolojilerle belli duyular da çöpe atılır.

Ancak McLuhan elektronik teknolojinin mekanik teknolojinin aksine bütüncül ve dahil edici olduğunu kabul eder³³.

Teknolojik belirleyicilik yaklaşımında teknolojinin kullanımını yöneten toplumsal süreçler ve seçimler göz ardı edilmektedir³⁴.

Politik seçme yaklaşımında ise kitle iletişim araçları siyasal ve toplumsal bağlamı içinde ele alınmakta ve siyasal önceliklerin iletişim teknolojilerinin kullanımlarını belirlediği savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre³⁵, kitle iletişim araçları kendiliğinden olumlu ya da olumsuz politik-toplumsal sonuçlara neden olamazlar. Bu sonuçlar iktidar ilişkileri içinde siyasal öncelikler tarafından belirlenmektedir. Önemli olan teknolojinin kendisi değil hangi ellerde ve nasıl kullanılacağıdır.

Bu yaklaşımın temsilcilerinden James Carey kitle iletişimini hakim kurumların, değerlerin ve yaşam biçimlerinin kutsandığı toplulukçu bir ritüel olarak tanımlar. Ona göre toplumsal biçimlenmenin hikayesi, iletişimin biçimlenmesinin hikayesidir. Bu hikaye içinde konuşmak yazmak ya da bir bilgisayar programı yalnızca bir aracın kullanılması ya da yeteneğin açığa çıkması değildir. İletişim araçları dünyayı oluşturur, dünyaya bir mevcudiyet kazandırırken insan benliğini de biçimlendirmektedir³⁶.

Carey, iletişim teriminin teknoloji dolayısıyla 20'nci yüzyıldan itibaren yaygın söyleme girmesiyle birlikte iki alternatif tanımı içerdiğini söyler; aktarım ve ritüel.

³² Erdoğan-Alemdar 2002, a.g.e., s. 175

³³ Timisi, a.g.e., s. 49

³⁴ Şermin Tekinalp-Ruhdan Uzun, **Kitle İletişim Kuramları**, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Ders Notları, 2003, s. 91.

³⁵ Timisi, a.g.e., s. 50

³⁶ Timisi, a.g.e., s. 51

Ona göre insanoğlunun en büyük hayali mesajlar mekanda dolaşırken hızlarının ve etkisinin en yüksek düzeyde olmasıdır. Bu hayalin gerisindeki istek mesajın kendi başına bile var olan güçlü yönlendirici ve yönetici etkisinden kaynaklanmaktadır. Mesaj bir bilgi, haber ve enformasyon kaynağı olarak insanlar üzerinde doğrudan etkiye sahip olmakta, iktidar ve kontrol aracı olabilmektedir. Ulaşım boyutundan bakıldığında iletişim insanlar ve uzaklar üzerinde kontrol sağlamak amacıyla mesaj aktarım ve dağıtım sürecidir³⁷.

Toplumsal örgütlenmenin büyük oranda elektronik iletişime dayalı olduğu bir dönemde bulunduğumuzu kaydeden Carey, bugün ulus-devletlerin dışından bir toplumsal örgütlenme modelinde iletişim teknolojilerinin rolüne tanık olduğumuzu belirtir. Ona göre ulus ötesi örgütlenmeler ve yeni sivil dayanışmalar elektronik teknolojiler aracılığıyla yeni bir kültürün başlamasına izin vermektedir/sağlamaktadır. Merkezileşmeyle ademi merkezileşme, kültürel çoğulculukla kültürel bütünleştirme bir arada yaşanmaktadır³⁸.

İletişim teknolojilerine yönelik eleştirel yaklaşımları Frankfurt Kültür Okulu temsilcilerinde görürüz. Bu okulun temsilcilerinden Herbert Marcuse Tek Boyutlu İnsan adlı eserinde çağdaş teknoloji ve bunun sonuçlarının bireyi nasıl tek boyutlu hale getirdiğini ele alır.

1.2. KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BOYUTU VE MEDYA

Küreselleşme, ekonomik boyutuyla üç evrede değerlendirilebilir. Başlangıcı ortaçağdaki coğrafi keşiflere dayandırılan ilk evrede Batı Avrupa'nın deniz aşırı ülkelerdeki değerli maden ve baharatlara elkoyma isteği, dolayısıyla keşfedilen topraklarda sömürge düzeninin kurulması sözkonusudur.

İkinci evrenin 17'inci yüzyıldaki sanayi devrimi ile başladığı kabul edilir. 17'inci yüzyıldan itibaren ivme kazanan seri üretim, üretilen malların dağıtım sorununu gündeme getirmiştir. Dağıtımla pazarlara ulaşması sağlanan mal ve hizmetlerin satılabilmesi ise talep ve tüketimde paralel gelişme sağlanabilmesi sorununu.

³⁷Timisi, a.g.e., s. 51

³⁸Timisi, a.g.e., s. 54 -Carey:1989:170'den alıntı

Seri üretim ve dağıtım, talebin ve tüketimin arzu edilen yönde ve oranda biçimlendirilip artırılmasıyla anlam kazanıp kar elde etmeyi sağlayabilecektir.

Birikim düzenlerinin temel sorunlarından birini oluşturan tüketim ve talebin yönetimi krizi, kapitalizmin her döneminde gündemdedir. Çünkü tüketimin artması doğrudan büyüyen bir satın alma gücüyle ilintilidir³⁹. 2'inci Dünya Savaşı'na kadar dünya kapitalist sistemini ve ona bağlı uluslararası işbölümünü, ticaret sermayesi sürdürmüştür. Bu dönemde üretici sermayenin ülke içinde yatırım yaptığı, ülke dışına yapılan yatırımların çoğunlukla ticareti artırmaya yönelik olduğu görülür. Küresel düzeyde serbest ticaret düzeninin kurulması yönündeki çabalar 2'inci Dünya Savaşı'nın çıkması ile kesilir. Savaş sonrasında ise serbest ticaret düzeninin kurulması yönünde sanayileşmiş ülkeler arasında bir görüş birliği oluşmuştur ve ABD dünyanın nasıl örgütleneceğini tek başına belirleyecek güce sahiptir⁴⁰.

Savaştan önce İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, SSCB, İtalya, her biri ayrı ayrı kendi çizgisinde ABD'den bağımsız davranabildiği halde, savaş bu ülkelerin her birini yıkıma götürürken ABD'yi tek güç merkezi haline getirmiştir⁴¹.

ABD, savaş sonrası dünyanın düzenini kuracak yeni örgütlerin kurulmasında da öncülük eder. 1944 yılında ABD'nin Bretton Woods kasabasında yapılan toplantıda Dünya Bankası (IBRD), Uluslararası Para Fonu (IMF) kurulur. Marshall Planı, Dördüncü Nokta programları da savaş sonrası kapitalist ülkelerde ortaya çıkan krizin aşılması ve batı dünyasında istikrarın sağlanması için oluşturulmuştur⁴².

Marshall Planı, savaştan yeni çıkmış, yakılıp yıkılmış Avrupa'ya gelişimini hızlandırma olanağı sağlar ama "bu plan aynı zamanda toplumun Amerikanlaşmasının Truva atıdır. Avrupa ülkelerinin endüstriyel aygıtlarının çağdaşlaşmasına destek olurken yeni bir düzenlemenin de yolunu açar; ABD'nin değer sistemlerini, toplumsal teknolojilerini ve kusursuzluk modellerini de birlikte getirir"⁴³.

³⁹ Geray 2003, a.g.e., s. 3 - Mezsaros: 574'ten alıntı

⁴⁰ Geray 2003, a.g.e., s. 38

⁴¹ Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen Ne Getiriyor? Ne Götürüyor? Nereye Gidiyor?*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayıncılık, 1997, s. 18

⁴² Geray 2003, a.g.e., s. 38-39

⁴³ Mattelart 2001, a.g.e., s. 82

Dünya serbest ticaretini yürütecek Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO) kurulması için de ABD 1947'de bir konferans düzenler. 57 ülkenin katılımıyla düzenlenen konferans sonrası hazırlanan taslakta dış ticaret politikası, dış yatırım politikası, uluslararası karteller, mal ticareti anlaşmalarına ilişkin ilkeler belirlenir. Kore Savaşı'nın çıkmasıyla ABD hükümeti tasarımı kongreden çeker ancak, tasarı meclislerde onaylanıncaya kadar geçici bir düzenleme olarak kabul edilmiş olan Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması (GATT) kalıcılaşmış olur. GATT'ın oluşumunu izleyen dönemde 1967, 1974 ve 1979 yıllarında mallara ilişkin gümrükler karşılıklı olarak önemli ölçüde düşürülmüştür⁴⁴.

Geray'a göre 2'inci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki küresel yaklaşım daha çok ticaret sermayesinin uluslararasılaşmasıdır. Ulusal pazarlarda ölçekler ekonomisini sağlayan mallar küresel düzeyde ticarete konu olmuştur. Zamanla üretici sermayenin de uluslararasılaşması gündeme gelmiş, çokuluslu şirketler geliştirmekte olan ülkelere çeşitli alanlarda üretime yönelik yatırımlar yapmaya başlamıştır. Burada ulus devletlerin yabancı sermaye yatırımlarına ve serbest ticarete koyduğu engeller varsa da bu engellerin o dönem için yararları da vardır. Ulus devletler mal ve sermaye hareketlerini kontrol ederken birikim düzeni açısından sıkıntı yaratmışlardır ancak aynı zamanda Varşova Bloku ve bağlantısızlar hareketine karşı batı ittifakını mümkün kılmıştır.

Ticari ve üretici sermayenin uluslararasılaşmasıyla ilgili süreçte 1970'lere kadar ulusal devlet ekonomisi hükümetler, uluslararası ekonomi ise ABD'nin öncülüğünde kurulan örgütler tarafından yönlendirilmektedir. Uluslararası ticaret için GATT, parasal konular için IMF, yatırım konuları için de Dünya Bankası.⁴⁵

Yine de ABD'nin serbest piyasa ekonomisinin kendisinin belirlediği koşullarda uygulanmasını engelleyen faktörler vardır. Bunlar;

1) 50'li yıllarda soğuk savaşla dünyanın iki kutuplu hale gelmiş olması, SSCB, Çin ve Doğu Avrupa'da merkezi planlı ekonomik sistemi uygulayan ülkeler,

2) Sömürgecilikten kurtulan ülkelerin kapitalizm dışında farklı bir sistem arayışına girmeleri,

⁴⁴ Geray 2003, a.g.e., s. 38-39

⁴⁵ Geray 2003, a.g.e., s. 40

3) 30'lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalımın hem ABD'de hem de Avrupa'daki bir çok ülkede sosyal devlet anlayışına yol açmış olmasıdır.

Kazgan'a göre⁴⁶ bu dönemde sosyal devlet, serbest piyasa-sınırsız sermaye hareketleriyle birlikte yürüyen vahşi kapitalizmin önünde dizginleyici bir faktör olarak işlev görmüştür.

70'li yıllar üçüncü dünya ülkelerinin uluslararası ekonomi ve iletişim düzeninde eşitsiz alışverişe, Avrupalı ulus-devletlerin de izledikleri politikaların istikrarının çokuluslu şirketlerce bozulmasına karşı koyduğu yıllardır.

İki kutuplu dünya, Doğu Bloku ve SSCB'nin dağılmasıyla tek kutuplu bir dünyaya dönüşürken, gelişmiş ülkelerde de dış sermayenin rahatça hareket etmesini engelleyen yapı gittikçe zayıflar.

Sonraki dönemde küreselleşme diye adlandırılan, sınırların ulusötesi şirketlerin ve gelişmiş ülkelerin lehine açılması, kitle iletişiminde de eş dönüşümlerin yaşandığı ve basından medyaya evrilmenin gerçekleştiği yıllardır.

Bunda ticaret ve üretim yatırımlarının önündeki engellerin ardından hizmet sektöründe de ulusal sınırların kaldırılmasına yönelik düzenlemeler yolu açar. 1970'lerde hizmet sektöründe de uluslararası serbest ticareti gerçekleştirmeye yönelik faaliyetler başlar.

İletişim, reklamcılık, muhasebecilik, bankacılık, finans hizmetleri, danışmanlık, eğitim, sağlık, görsel-işitsel hizmetler, sinema filmleri, ulaştırma, hizmetler sınıfında yer almaktadır.

ABD'de ulusal pazarda hizmetlerin yatırım alanı olarak görülmesinden sonra diğer pazarların da ABD ve diğer gelişmiş ülkelerin yatırımcılarına açılması bir dış ticaret politikasına dönüşür.

Uluslararası kapitalizmin anayasası ya da tek bir küresel ekonomi için ortak anayasa olarak adlandırılan MAI (Multilateral Agreement on Investments- Yatırımlar Hakkında Çoktarafli Anlaşma) diğerlerinin, gelişmiş ülkeler ve ulusötesi şirketler lehine sömürgeleştirilmesi çabalarının son ve en ileri adımıdır. Oran'a göre⁴⁷ MAI,

⁴⁶ Kazgan, a.g.e., s. 20

⁴⁷ Baskın Oran, *Küreselleşme Azınlıklar ve Türkiye*, 3. Basım, Ankara: İmaj yayıncılık, 2000, s. 26-27

uluslararası hukukun (üstyapının) uluslararası kapitalizmin (altyapının) yeni biçimine uyumlu hale getirilmesidir.

GATT'ta gündeme getirilen ancak, az gelişmiş ülkelerin itirazları üzerine OECD'nin gündemine alınan MAI görüşmeleri, meydana gelecek tepkiler dikkate alınarak büyük gizlilik içinde yürütülmüştür. MAI'nin kamuoyunun gündemine gelmesi yine gelişmişler üyelerinden birinin, öngörülen düzenlemelerin kendisinin de aleyhine olmasına karşı çıkmasıyla gerçekleşmiştir.

MAI görüşmeleri, Hollywood sermayesi karşısında çok hırpalanacaklarını düşünen Fransız sinemacıların çabalarıyla 1997 sonlarında kamuoyuna sızdırılmıştır. OECD Bakanlar Konseyi'nin Nisan 1998'deki toplantısında görüşülerek imzaya açılması planlanan MAI, koşulların en gelişmiş ülkeler için bile çok ağır olması ve tüm dünyada sivil toplum örgütlerinin aleyhte kampanyaları nedeniyle imzalanamamıştır. Aynı yıl, (1998 Ekim) Fransa bu anlaşmaya katılmayacağını resmen açıklamıştır. Bunun üzerine, 1998 sonunda MAI taslağı OECD'den Dünya Ticaret Örgütü'ne transfer edilmiştir⁴⁸. Oran'a göre yoğun ve şiddetli tepkilerin yanı sıra dünya ölçeğinde yaşanan finansal krizlerin de etkisiyle geçici olarak gerçekleşemeyen bu düzenleme gündemden temelli kalkmış değil. Hukuku yani üstyapıyı, ekonomiye yani altyapıya uydurma ve dolayısıyla küreselleşmeyi-uluslararası kapitalizmi güçlendirme çabaları kalınan yerden sürdürülmeye çalışılacak.

MAI, içeriğindeki ülkeleri ulusötesi şirketlerin koşulsuz ağır sömürgesi haline getirecek düzenlemelerle gerçekten de küresel şirketlerin dünya hakimiyetini tescil edip hukuken güvence altına alacak bir anayasa adeta.

MAI'nın bu konuda getirmeyi planladığı düzenlemelerle ilgili önemli maddeleri Oran şöyle değerlendirmektedir⁴⁹:

“1) Hükümet politikalarındaki değişiklikler çokuluslu şirketleri zarara uğrattırsa devlet zararı tazmin edecek. (Örneğin Kanada MTT adlı zehrin ülkesindeki kullanımını yasaklayınca, ilgili ÇUŞ 251 milyon Dolarlık tazminat davası açtı.)

⁴⁸ Oran, a.g.e., s. 26-27

⁴⁹ Oran, a.g.e., s. 27-28-31

Böylelikle kamu mallarının özelleştirildiği bir dönemde, ÇUŞ zararları kamulaştırılacaktır.

2) Devlet MAI'ye aykırı yasa çıkaramayacak; mevcut yasaları da MAI'ye uyumlu hale getirecek.

3) Yatırımcıların sermayelerini ve üretimlerini bir ülkeden diğerine taşımaları kolaylaştırılacak.

4) Ülkenin tüm sektörleri ÇUŞ'lara açılacak. (Askeri sektör hariç olabilir)

5) Yabancı yatırımcıya hiçbir şekilde yerli yatırımcıdan daha az olanak sağlanmayacak. Ki, bu 19'uncu yüzyılın en kayırılan devlet şartını anımsatıyor ve çokuluslu şirketlerin nasıl devletin yerine geçecek kadar büyüdüğünü gösteriyor.

6) ÇUŞ, ulusal devlet aleyhine Uluslararası Tahkim Komisyonu'na başvurabilecek. Bu hüküm de ulusal yargıyı devreden çıkaracak bir değişikliği getiriyor.

7) MAI'ye girenler, 5 yıl çıkmayacaklar. Çıkmak isteyenler, anlaşmayı 15 yıl daha uygulamak zorunda olacaklar.”

Dünya ekonomisinde gelişmiş toplumlar ve ulusötesi şirketler lehine gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi planlanan tüm bu düzenlemelerle, medya alanında da diğer sektörlerdekine paralel değişim ve dönüşümlerin yaşandığını görüyoruz.

İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar ulus-devlet politikalarının belirleyici olduğu medyada, hizmetler sektörünün uluslararasılaşması için atağın başladığı 70'li yıllardan bu yana özel mülkiyet kamu mülkiyetinin önüne geçti. Tekelleşmenin yanı sıra, yayıncılar, telekomünikasyon şirketleri ve bilgisayar şirketleri aynı çatı altında birleşmeye başladı. 1990'lara gelindiğinde çapraz medya mülkiyetine yönelik engeller kaldırılmıştı. WTO anlaşmasıyla büyük oranda özelleştirilmiş ulusal telekomünikasyon pazarları dış rekabete açılmaya başlamıştı. Tabii bu gelişmeler çokuluslu ittifakların oluşumunu hızlandırdı.

Tüm bu gelişmelerle yayıncılıkta kamu yararı ilkesi yerini pazarda rekabet ilkesine bırakırken, “basın”ın iktidar odaklarına karşı dördüncü güç işlevi giderek yok olup, kar amaçlı bir örgüt, bir işletme mantığı hakim oldu. Medya kuruluşları, şirket olarak kendi karlılık ve yayılmacılıklarıyla birlikte, küresel kapitalizmin yayılmasında temel bir aktör olarak rol üstlendiler.

Bu küreselleşme sürecini artan ticari bütünleşmenin bir fonksiyonu olarak tanımlayan Morley ve Robins’e göre⁵⁰, medya alanındaki şirketlerin manevra ve hesapları, küresel bir medya mekanı ve piyasası yaratma çabasına yöneliktir. Medya şirketleri,

1. Üretim yapan,
2. Dağıtım yapan ,
3. Donanım temin eden bir sistem kurmak

şeklinde yapılabilmekte, ancak gerçek küresel oyuncular bu üç seçenektan ikisi ya da üçünü birden kapsayacak şekilde çalışmayı tercih etmektedirler. Medya şirketlerinin sorunu artık küresel olabilmek için hangi ölçüde bütünleşme istediklerine ve böyle bir bütünleşmeyi ne ölçüde başarabileceklerine karar vermektedir. Ancak bu bütünleşme yalnız medya sektörünün bütünleşmesi ile sınırlı kalmamakta eğlence ve bilgi hizmetlerinin telekomünikasyon sanayi ile yondeşmesi ile boyutları daha da farklılaşan bir bütünleşme söz konusu olmaktadır.

Küreselleşmeyi, “mükemmel bir şekilde dizayn edilmiş, sürekli bir şekilde yoğunlaşmakta olan özel güçlerin çıkarlarını kollayan bir yol. Birbirlerine sıkı sıkıya bağlı birkaç güçlü devlet ile mega şirketin maddî çıkarlarını yeniden ürettikleri bir süreç” olarak tanımlayan Chomsky’ye göre⁵¹ “tüm uluslararası ekonomide oligopoliye doğru bir eğilim vardır. Çünkü oligopoli rekabet varmış sanısını yaratır. Aslında çok sınırlı bir rekabettir bu. Çünkü kuruluşlar müttefiktir ve beraber çalışırlar: Sermayelerinin büyüklüğü tartışılmayan, hayatî konularda kararları veren birkaç özel kuruluşun totaliter bir dünya düzeni yaratmasının yolu.”

⁵⁰ David Morley ve Kevin Robins: **Kimlik Mekanları Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar**, Çev. Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 33-34

⁵¹ Noam Chomsky, "**Medya, Küreselleşme ve Şiddet Üzerine**" Söyleşi: İlke Şanlıer, Ragıp Duran, Virgül, Sayı 31, Haziran 2000, <http://www.pusula.com/virgul>

Soğuk savaşın sona ermesiyle tek kutuplu dünyanın merkezi durumuna gelen batı boyutlu (tek boyutlu) dünyada şirketler artık "kâr maksimizasyonu" değil, "stratejik güç maksimizasyonu" yapar duruma gelmiştir. Her ne kadar kapitalizmin işleyişindeki "ana ilişkilerde" sistem değişmemiş ise de "sistemin müdahale içeriğinin ve sınırlarının" yatay ve dikey olarak değişmesi "kapitalizmin yeni yüzü" tanımlamasını da getirmiştir .

Manisalı'ya göre Batı kapitalizminin zeminini meydana getiren piyasa veya piyasa düzeni sadece Batı için küreseldir. Bu işleyiş özlüce şöyle ifade edilebilir:

"1) ABD'deki çokuluslu bir dev şirketin merkezi New York'ta ise ve 20 ülkede sanai, ticari veya mali tesisleri, şubeleri, şirketleri ve ortakları var ise bu şirket "ABD'den bakıldığında ve şirket açısından" küresellik ifade eder. Türkiye'de Bursa'da bulunan, ana şirkete bağlı yerel şirket kesinlikle küresel değildir. Neyi, nasıl üreteceğini, nereye satacağını, nereye ihraç edemeyeceğini, Bursa'daki şirketin müdürünün kim olacağını New York'taki merkez belirler. Türkiye'deki bağlı ya da bağımlı "ortak" şirket, kendisi açısından "yereldir". Aynen, beyni New York'ta bulunan bir ahtapotun Türkiye'deki kolu gibi işlev görür. Çokuluslu şirketin Türkiye'deki uzantısıdır demek belki daha doğru olur.

2) Dünya piyasalarında Batı'daki şirketler birbirlerine eşit (veya eşite yakın) konumda bulunurlar. Ford'un arkasında ABD yönetimi duruyorsa Renault'nun gerisinde de Fransız hükümeti boy gösterir.

Batı içindekiler artık aralarında savaşmayacakları gibi şirketlerinin savaşlarında da çizmeyi aşmamak zorundadırlar. Aksi halde Batı kapitalizminin dünya genelindeki "küresel tekeli" zarar görür. Artık, son yanlışı ikinci Dünya Savaşı ile bitirdiklerine inanmaktadırlar. Soğuk Savaş'ın sona ermesi de bu kararı perçinleştirmiştir. ABD ve Avrupa Birliği, Batı kapitalizminin (veya dünya kapitalizminin) liderleri durumundalar. Bu da, "asiller arasında denge sağlanmasını gerektirir", yoksa köleler bir gün başkaldırıp yönetimi ele geçirebilirler!

Bu bakımdan pazarın küreselliği, "Batı kapitalizminin iki lideri olan Avrupa ve ABD" için geçerlidir. Örneğin Türkiye için küresel değildir.

- AB ve ABD muzdan elmaya, mobilyadan elektroniğe sübvansiyon yaparak veya teknolojik üstünlük sağlayarak ürünlerini "haksız rekabet koşulları yaratarak Türkiye'ye sokarlar". Trafik, tek yönlü çalışır.
- Türkiye IMF'den gelen baskılarla veya dayatılıp yaptırılan tek yanlı anlaşmalarda "sömürge pazarı durumuna getirildiği" için Batı'ya göre küreseldir. Türkiye'den bakıldığında ise "yereldir". Çünkü kurulan sistem "cek valf" gibi tek tarafa çalışır.

⁵² Erol Manisalı, "Yeni Dönemde Kapitalizm: Vahşi Faşizm",
http://www.teori.org/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=1&id=68&Itemid=4

3) Piyasa ekonomisi herkese kazandıran bir sistem değildir. Batı kapitalizminin üzerine yerleşip işlettiği ve kullandığı piyasa ekonomisi Batı şirketlerine (ve ekonomilerine) kazandırır. En azından, daha fazla kazandırır. Batı kapitalizminin içindeki firmalar "kazanan" taraftakilerdir. Piyasa ekonomisinin kuralları buna göre düzenlenmiştir.

- Batı ekonomilerinin kendileri sübvansiyon yaparak "dışarıda haksız rekabet" sağlarlar.

- Batı içinde rekabet kurallarını özenle işletirken "dışarıda tekeli olurlar". Hatta öyle tekeli olurlar ki bu koşulları elde etmek için orduları ile diğer ülkeleri işgal ederler. Son örneği Irak'ın işgalidir.

- Batı ülkeleri dışarıda "bütün iktisat dışı unsurları kullanarak" piyasa ekonomisini kendilerine göre ayarlarlar. O zaman da piyasa ekonomisi küresel yani herkes için değildir. Sadece, Batı'nın çıkarlarına hizmet edecek biçimde ayarlanır.

- Uluslararası kuruluşlar ve "düzen" Batı ülkelerinin çıkarlarına göre düzenlenmiştir. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kurumlar zaten dünyanın değil Batı büyüklerinin denetiminde olan kuruluşlardır ve Batı çıkarları için faaliyet göstermek zorundadırlar”

1.3. KÜRESELLEŞMENİN SİYASAL BOYUTU VE MEDYA

“Dünyasallaşma” sözcüğünün coğrafi boyutla sınırlı içeriğinden farklı olarak kapsayıcılığa, sistemin bir parçası düşüncesine gönderme yapan küreselleşme⁵³ batının gerek altyapısal, gerekse üstyapısal etkisini bütün dünyaya yaymasıdır. Buradaki altyapı sözcüğü kapitalizmi, üstyapı ise akılcılık, laiklik ve demokrasiyi ifade etmektedir⁵⁴.

Küreselleşmeyi çağdaşlaşma ve gelişme ile eş anlamlı gören yaklaşımı benimseyenler, Batı'nı demokrasi ve insan haklarına dayanan temel değerlerini küreselleşme aracılığıyla az gelişmiş ülkelere ulaştırdığını savunmaktadırlar.

⁵³ Armand Mattelart, *İletişimin Dünyasallaşması*, Çev. Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s. 99

⁵⁴ Oran, a.g.e., s. 4

Onlara göre; iletişim alanındaki gelişmeler kamuoyunun her şeyden anında haberdar olmasını sağladığından, demokrasiyi ve bireyin özgürlüğünü güçlendiren bir etki yapmaktadır. İletişimin gittikçe ucuzlaması ve herkesin uzanabileceği bir hale gelmesi nedeniyle bu etki giderek hızlanacaktır. Dünyaya Batı düzeninin egemen olmasıyla ideolojik kavgalar sona erecek, temel çatışmalar ortadan kalkacak, görülebilecek olan sürtüşmeler de bu yeni dünya düzeninde uyumsuzlukların barışçı çözümü yoluyla denetim altına alınacak ve dünyaya bir Batı barışı hakim olacaktır⁵⁵.

Diğer taraftan bakıldığında ise küreselleşme; 1490'lı yıllarda deniz aşırı ülkelerin keşfedilmesinden sonra başlayan, sanayi devriminin ardından emperyalizm olarak adlandırılan, sömürgecilik zihniyetinin günümüzde ulaştığı durumu ifade eder.

2. Dünya savaşı sonrasında sanayi sonrası toplumuna geçişin başlangıcı sayılan “enformasyon devrimi” liberal bakışa göre “bireyin gerçek anlamda değerini bulacağı uyumlu, ademi merkezîyetçi, demokratik toplumun alt yapısını oluşturacaktır. Toplumsal hastalıklar, artan enformasyon ve iletişim miktarı ve akışıyla tedavi edilecektir”⁵⁶.

Küreselleşme ile gelinen ilerleme, gelişme ve özgürleşmenin kimin için geçerli olduğunu ise Chomsky oldukça özlü bir şekilde anlatır;

---

⁵⁵ Oran, a.g.e., s. 2

⁵⁶ Uğur, a.g.e., s. 87

“Yüz ya da yüz elli yıl öncesine gidersek, insanların hareketliliğine, yer değiştirmelerine bakarak çok daha yüksek bir küreselleşme düzeyi görebiliriz. 19’uncu yüzyılda insanlar sınırları bugüne oranla daha özgürce aşabiliyorlardı. Başka bir açıdan bakıldığında ise, bugün, daha hızlı ve özgür bir sermaye akışı var. Hatta küreselleşme endeksi bile var. Bu endeks, çağdaş küreselleşmedeki sermaye girişiyle oluşturuluyor. Ancak gene de insanların çıkarı için değil: İnsanlar ikincil durumda. Dünya Ticaret Örgütü’nün (World Trade Organization) kurallarını düşünelim. DTÖ, bir şirketin, bir başka ülkede iş yapacaksa, o ülkeyle bir tür sözleşme yapmasını istiyor. Örneğin, Meksika ya da Polonya’da iş yapmak istiyorsa, o zaman General Motors’ın, o ülkede ulusal şirketlerin sahip olduğu haklara sahip olması bekleniyor. General Motors tüzel kişiliğe sahip bir kurum. DTÖ’ne göre General Motors, Meksika’ya gittiğinde Meksikalı gibi muamele görmeli. Ama başka bir açıdan bakıldığında, kanlı canlı bir Meksika yurttaşı, New York’a geldiğinde, kendisine Amerikan yurttaşı gibi davranılmasını, böyle bir muamele görmeyi talep edemez. “Bir New Yorklu gibi muamele görmek istiyorum” diyemez. Oysa şirket yöneticileri, totaliter kurumlar, yani mega şirketler buldukları ülkelerdeki her tür haktan yararlanabilirler. Etten kemikten insanlar böyle bir şeyi talep edemez. İşte küreselleşmenin doğası... Yeniden söylemek gerekirse, küreselleşme dar, güçlü çıkarların diğerlerinin zararına uluslararası düzeyde birleşmesinin özel bir biçimi”⁵⁷

Batı’nın ekonomik düzeni olan kapitalizmin tüm dünyayı pazar yapma isteğine yönelik düzenleme ve gelişmeleri ifade eden küreselleşme, vaadedilen iyileşme ve gelişmeleri uygulayıcıları için geçerli ve olanaklı kılar. Ekonomik anlamda iyileşme ya da zenginleşme, Batı ile azgelişmişler arasında azgelişmişler aleyhine gerçekleşmektedir. Siyasal bakımdan ise, demokrasi ve insan hakları adları altındaki düzenlemeler, ulus-devleti zayıflatmaya yöneliktir. Uluslararası düzende küreselleşmenin başlıca sloganı olan “Yeni Dünya Düzeni” ise kurlsızlık olarak da ifade edilen; kuralların gelişmiş Batı ve ulusötesi şirketlerin isteğine göre belirlendiği bir durumu anlatmaktadır.

Tek kutuplu dünyada küreselleşme adı altında vaat edilen iyileşme ve gelişmelerin adresi kapitalizmin uygulayıcısı gelişmiş Batı ile dev şirketlerdir. Refah vaadi ile ulus-devletler ekonomik, siyasal, kültürel alanlarda tek yanlı açık kapı politikası uygulamak durumuna getirilmektedirler. Küreselleşme, uluslararası düzende “ulus-devletler ve onların arasındaki ilişkileri düzenleyen “uluslararası örgütler”in yanında küresel şirketlerin de temel bir aktör olarak yerleştirilmesini sağlayan bir düzenlemeyi de içermektedir. Uluslararası ilişkilerde kendi lehlerine kararlar alınıp uygulanabilmesini sağlayan dev şirketler, ulus-devletlerin dışında bir güç odağı olarak yer almaktadırlar.

⁵⁷ Noam Chomsky, "Medya, Küreselleşme ve Şiddet Üzerine" Söyleşi: İlke Şanlıer, Ragıp Duran, Virgül, Sayı 31, Haziran 2000, <http://www.pusula.com/virgul>

Batının demokrasi ve insan haklarına dayanan temel değerlerinin küreselleşme aracılığıyla az gelişmiş ülkelere taşındığı ileri sürülerek, bu konuda tüm toplumları kapsayacak düzenlemeler yapmak üzere uluslararası kuruluşların devreye girmesi gerçekleşmiş, “uluslar-üstü hegemonyanın tanımladığı anlamda bir demokrasi kavramı” gündeme gelmiştir. Böylelikle, devletin küçülmesi, serbest piyasa sisteminin rahatlıkla egemen olmasının önünde bir engel olan sosyal devlet anlayışından uzaklaşılması da sağlanmıştır.

Küreselleşme ile az gelişmiş toplumlara demokrasi ve insan haklarının ulaşacağını ileri sürenler, iletişim alanındaki gelişmelerle “küresel bir köy”e dönen dünyada en ücra köşedeki insanların bile gelişmelerden haberdar olacağını, dolayısı ile iletişimin bu şekilde demokrasiyi ve bireyin özgürlüğünü güçlendiren bir etki yaptığını iddia etmektedirler. Oysa toplumların iletişiminde de tek yönlü bir açık kapı politikası hüküm sürmektedir. Dünyaya haber servisi yapan beş büyük ajansın tümü de batıdadır. Bu ajanslar aracılığı ile servis edilen haberler değerlendirildiğinde Batının bulunduğu merkezden çevreye tek yönlü bir haber akışının hakimiyeti ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada kitle iletişiminin, kitleleri kontrol iletişimi olarak işlev görmesi gündeme gelir. Nitekim, günümüzde tüm dünyada iletişim altyapısının kurulmasına yönelik çabaların arkasında bu kontrol ve düzenleme amacının yattığını reddetmek mümkün değildir.

Uluslararası örgütlerin az gelişmiş ülkelerdeki telekomünikasyon ve diğer tüm iletişim altyapısını oluşturmak ve güçlendirmek için sürdürdüğü seferberliğin arkasındaki niyetlerden biri ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı George Ball’un, Senato Dış İlişkiler Komitesi’nde verdiği ifadede açıkça ortaya çıkmaktadır;

“Sorunumuz ⁰dünya çapında, özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika’da yeni görev noktalarıyla iletişimi geliştirmektir. Bir çok kere az gelişmiş bölgelerdeki krizlerle başa çıkma yeteneğimiz, modern iletişim araçlarının yokluğuyla zor olmaktadır. Örneğin, Kongo, Laos veya Cezayir’e ticari yollarla gönderilen bir telgrafın oralara ulaşması 20 saat sürebilmektedir. Bugün bu ülkelerde saatlik gelişmelerin çıkarlarımıza ilişkin önemli etkileri olabilir”⁵⁸.

⁵⁸ Geray 2003, a.g.e., s. 59

Tüm dünyadaki iletişim altyapısını güçlendirmeye yönelik uluslararası kuruluşların da seferberliğiyle yürütülen çalışmaların arkasındaki niyetlerin ikincisi, iletişim ürünlerini sürekli satın alacak yeni bağımlı pazarlar oluşturma olarak ortaya çıkar. İletişim teknolojisinde ulaşılan nokta, bu altyapıyı kurduktan sonra tüm tüketici davranışlarını izleme, dolayısıyla bundan elde edilecek sonuçları daha etkin ekonomik başarılar için değerlendirme yolunu da açmaktadır.

Dünyayı kaplayan iletişim ağlarıyla, görünürdeki gelişme ve refah vaadinin arkasında, hakim güçlerin hem politik, hem de ekonomik yayılmalarını hızlandırıp güçlendiren kanalların yerleştirilmesi amacı da gerçekleşmektedir.

1.4. KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL BOYUTU VE MEDYA

Kültür sözcüğünün kökeni Latince ekip biçmek anlamına gelen “cultura”ya dayanır. Türkçe’deki “ekin” karşılığında kullanılan bu sözcük ilk kez 17’inci yy.da Voltaire tarafından insan zekasının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanılmıştır⁵⁹.

İnsan toplumunun biyolojik olarak değil de sosyal olarak kuşaktan kuşağa aktardığı maddi ve maddi olmayan ürünler bütünü, sembolik ve öğrenilmiş ürünler ya da özellikler toplamı⁶⁰ olan kültür, toplumsal değerlerin günlük davranışlarda, sanatta, eğitimde ve kurumlarda vurgulandığı bir yaşam biçimidir⁶¹.

Williams’a göre⁶²;

- a. Zihnin gelişkin bir durumu –(kültürlü kişi),
- b. Gelişme süreci –(kültürel ilgiler-etkinlikler),
- c. Bu süreçlerin araçları –(sanat) ve (beşeri entelektüel çabalar

olarak anlaşılan değişik anlamlarda kullanılmakta olan kültür, ayrı bir halkın ya da başka bir toplumsal grubun bütün bir yaşam biçimini ifade etmektedir.

⁵⁹ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, 9. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002, s. 36

⁶⁰ Cevizci, a.g.e., s. 586

⁶¹ Füsün Alver, *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*, İstanbul: Der yayınları, 2003, s. 168

⁶² Raymond Williams, *Kültür*, Çeviren: Suavi Aydın, Ankara:İmge Kitabevi, 1993, s. 9-10

İnsanoğlunun fizik, doğal ve toplumsal çevresiyle etkileşim içinde yarattığı, kendiliğinden varolmayan bir olgu olan kültür, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği ve yarattığı herşeydir⁶³.

Kültür, Erdoğan'a göre⁶⁴, insanın toplumsal yaşamının her alanında kendisini ve kendisinin olanı ifadesidir. Çünkü kültür insanın kendi yaşamını, geçmişten gelen tecrübeler ve birikimlerle ve kendinin yarattıklarıyla nasıl ürettiğini anlatır. Kültürle belli biçimdeki materyal yaşam, bu yaşamın ideoloji ve bilinci üretilir. Yaşamın ideolojisi ve bilincin üretimi de , materyal kültürün üretim özellikleriyle beraber gider, onun tarafından belirlendikten sonra onunla etkileşime başlar. Bu etkileşim sürecinde sadece egemen kültürler yeniden üretilip sürekliliği sağlanmaya çalışılmaz, aynı zamanda karşıt olan kültürler üretilir ve mücadele verilir. Kültür alanı insan yaşamının tümünü kapsayan egemenlik ve mücadele alanıdır. Kültürün üstünlüğü, kültürsüzlük ve kültürün bayağılığı gibi nitelermeler yaşam biçimleri arasındaki mücadele ve iletişim tarzını anlatır. Dengesiz kültürel ilişkilere ise kültürel emperyalizm denir.

Bir toplumun ya da toplumların birikimli uygarlığı olan kültür⁶⁵; gerek toplumun, gerek bireyin ileriye doğru gelişmesini sağlayacak tüm nesnel ve öznel yaşamsal etkinlik ürünlerini içerir⁶⁶. Toplumların sosyal, ekonomik ve hukuki yapısı kültürle biçimlenmektedir⁶⁷. İnsanların dünyada olup bitenleri öğrenme ve yorumlamada, dolayısıyla zihinsel altyapısının oluşumunda başat bir yeri olan medya, toplumların kültürel biçimlenmesinde temel bir role sahiptir.

---

⁶³ Merih Zillioğlu, *İletişim Nedir*, 2. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 2003, s. 46-49

⁶⁴ İrfan Erdoğan, *İletişimi Anlamak*, Ankara: Erk yayınları, 2002, s. 134-137

⁶⁵ Güvenç, a.g.e., s. 95

⁶⁶ Oktay, a.g.e., s. 93

⁶⁷ Tekinalp 1993, a.g.e., s.15

Kitle iletişim araçlarını öncüsü olan gazetenin ortaya çıkışından itibaren toplumsal değişimi hızlandırmada çok etkili olduğu görülmektedir. Kitle iletişim araçları kapitalizmin gelişimine paralel bir gelişme göstermiş, ilk gazete Batı Avrupa'da gelişen ticari ilişkilerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Ticaretin gelişmesi, habere olan ihtiyacı artırmış, bu da zamanla medyanın etkili bir güç haline gelmesine sebep olmuştur. Ancak, medya asıl gücüne gelişen teknolojinin de etkisiyle daha çok 20. yüzyılda ulaşmıştır⁶⁸.

Kültür ileticisi olarak medya, "bilginin, değerlerin, toplumsal kuralların bir kuşaktan diğerine ya da toplumun bireylerinden, topluma yeni katılanlara iletilmesi" işlevini görür. Bu yolla medya, genel deneyimin tabanını geliştirerek sosyal birlikteliği artırıcı bir hizmet görür. Kişileri "sosyalleştirme" yoluyla toplumla birleştirmeye yardım eder⁶⁹.

Günümüzde merkezden çevreye tek yönlü enformasyon akımıyla medya, diğer toplumların kültürel biçimlenmelerinde, bu araçların sahiplik ve kontrolünü elinde bulunduran gelişmiş toplumların değerlerini, kültürünü diğerlerine taşıyan bir işlev görmektedir, "tüm bir çağdaş kültür neredeyse medya tarafından,/medya bağlamında endüstriyel ölçekte üretilmekte ve medya aracılığıyla kitlesel, hatta küresel düzeyde yayılmaktadır"⁷⁰.

Üretimin uluslararası organizasyonla küresel biçimde örgütlenmesiyle pek çok toplumun ekonomisinin de bu yapılanmadan etkilenmesi ve buna paralel olarak da bu toplumların siyasal ve kültürel yapılarında da değişimlerin ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Yeni teknolojiler sayesinde kültürel alışverişlerin daha hızlı yapılmaya başlanması ve küresel kültür olgusunun oluşması mümkün hale gelmiştir. Küreselleşme olgusu ile ortaya çıkan bu küresel kültürün içeriği tüketim ağırlıklıdır⁷¹. Küreselleşme sürecinde dördüncü güç işlevinden uzaklaşan, kara

⁶⁸ Ufuk Özdemir, "Türkiye'de Kadın Kıyafetinde Modernleşme Süreci ve Medyanın Etkisi — Moda, Reklam, Medya Üçgeni", Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi, Güz 2003, 84. Sayı, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=570>

⁶⁹ Özdemir, a.g.e.

⁷⁰ Raşit Kaya: "Devlet, Sermaye ve Medya", Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar 2001, Hazırlayan Korkmaz Alemdar, İstanbul: Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı, 1999, s. 24-30

⁷¹ Hürriyet Konyar, "Basında "Tüketici Yurttaş" Kimliği Yaratma Çabaları", 4. Boyut İletişim Toplum Kültür, <http://www.istanbul.edu.tr/4.boyut/>

dayalı/kar amaçlı bir sektör olan medya, gelişmiş merkezin çıkarları doğrultusunda diğerlerinin kültürünün biçimlenmesi işlevini yerine getirmektedir.

Lull'a göre⁷²; endüstrileşmiş kapitalist toplumlar kitle dolayımı mesajları da genelde metaları ürettikleri yöntemle üretmekte, gelişmiş uluslar (merkez ülkeler) modern iletişim teknolojilerini kullanarak kendi çıkarlarını ve kültürel değerlerini tüm dünyaya sunmakta ve benimsetmektedirler.

Medyanın kontrolünü elinde bulunduran merkez, enformasyonun "küresel" ölçekte özgür dolaşımını savunurken, aslında tek yönlü işleyen enformasyon akımı ile kendi çıkarlarına hizmet eden bir toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yapılanmayı gerçekleştirmeyi de sürdürmek istemektedir.

2. MANİPÜLASYON VE ARAÇLARI

Manipülasyon eksik, yanlış, ya da yönlendirilmiş bilgi ile kasıtlı olarak insanları istenen amaç doğrultusunda yönlendirme anlamına gelir. Uluslararası ölçekte devletler ve ulusötesi şirketler, amaçlarına ulaşmak için çeşitli politika araçları ile kamuoyunu etkilemeye çalışırlar. Medya, tüm politika araçlarının etkilerini topluma ulaştırarak aracılık rolüyle bu güç odaklarının toplumları manipüle etmesinde temel bir işlev üstlenmektedir.

---

⁷² James Lull, "Medya İletişim Kültürü", Çeviren Nazife Güngör, İstanbul: Vadi yayınları, 2001, s. 159-161

2.1. MANİPÜLASYONUN ALTYAPISI

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kapitalizmin girdiği sıkıntılı dönemi aşmak için gündeme getirilen modernleşme yaklaşımlarının yerini günümüzde enformasyon toplumu yaklaşımları almıştır. Bilginin temel belirleyici olduğu ve toplumlar arasındaki eşitsizliklerin bilgiye erişimi sağlayacak düzenlemelerle giderileceğini, böylelikle gerçek anlamda katılımcı bir demokrasinin yaşanabileceğini vadeden enformasyon toplumu yaklaşımları ve bu yaklaşımın içerdiği küresel ağ projesi, mevcut tek yönlü enformasyon akışı ile toplumların kolaylıkla manipüle edilmesine olanak veren bir altyapı oluşturmaktadır.

2.1.1. Enformasyon Toplumu

İnsanlık tarihinde göçebe hayattan yerleşik düzene geçişle başlayan dönem tarım, 18. yüzyılda seri üretim ve dağıtımına yol açan buluşlarla başlayan dönem sanayi, içinde bulunduğumuz dönem de yaygın bir şekilde enformasyon/sanayi sonrası çağ olarak adlandırılmaktadır.

Sanayi ötesi/enformasyon çağının ayrı bir dönem olarak kabul edilip edilmemesiyle ilgili tartışmalar sürerken, dönemin enformasyon, sanayi ötesi ya da bilgi çağı olarak adlandırılması konusunda da görüş birliği sağlanabilmiş değildir. Tartışmalar, enformasyon toplumu yaklaşımına karşın, sanayi toplumundan başka bir topluma geçişi kabul ettirecek, devrim olarak nitelenebilecek gelişmelerin söz konusu olmadığı çerçevesinde sürmektedir.

Toplumsal ve ekonomik yapıda 1960'lı yıllardan itibaren gerçekleşen gelişmelerin toplumun temel karakteristiklerinde köklü değişimlere yol açtığı belirtilerek "sanayi toplumu" kavramının yerine gelmekte olan toplumu tanımlamayı amaçlayan çok sayıda yeni kavram ortaya atılmıştır⁷³. Kavramları ortaya atanların yaklaşımlarının ardında daha çok ayrıntıya ilişkin farklılıklar bulunmakta, temelde büyük benzerlikler taşımaktadırlar.

⁷³ Veysel Bozkurt, *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1996, s. 31

Yeni topluma ilişkin belli başlı kavramlar; modernlik sonrası çağ (Amitti Etziani), burjuva sonrası toplum (George Lichtheim), ekonomi sonrası toplum (Herman Kahn), sanayi ötesi toplum (Daniel Bell), bilgi toplumu (Peter F. Drucker), teknokratik çağ (Zbigniew Brzezinski), enformasyon toplumu (Y. Masuda) olarak sıralanabilir.

Enformasyon toplumu tanımlamaları başlıca iki grupta ele alınabilir. Bunlardan ilki⁷⁴; enformasyon toplumunu yeni bir toplumsal dönüşüm süreci ya da sanayi toplumu sonrası geçilmekte olan yeni bir toplumsal yapı olarak gören yaklaşımlardır. 1970'li yıllardan itibaren iletişim, bilgisayar ve enformasyon içerik endüstrisi alanlarındaki yöndeşmenin tetiklediği üretim araçları, yöntemleri ve ilişkilerindeki dönüşümlerdir. Buna bağlı olarak istatistiki verilere, nicel göstergelere atıfta bulunarak enformasyon ve iletişim teknolojilerini merkezlerine koyan, toplumsal ilişkilerin bütünlüğünden yoksun ekonomik modeller (enformasyon ya da bilgi tabanlı ekonomi) hakim olmaya başlamıştır.

Üretim sektörleri ve mesleklerdeki değişimi saptamaya dönük olarak yapılan ve bir anlamda enformasyon toplumunu somutlaştırma girişimleri olan araştırmalarda, bir toplumun enformasyon toplumu olarak adlandırılabilmesi için standartlar geliştirilmiştir⁷⁵.

İkinci grupta yer alan yaklaşımlarda ise enformasyon ve iletişim teknolojileri bir dizi bilim ve teknoloji politikası çerçevesinde, ulusal rekabet gücünü artırma potansiyelinin araçları olarak görülmektedir. Bu yaklaşımda enformasyon toplumu; ekonomik büyümenin, kalkınmanın hizmetine sunulmuş bilim ve teknoloji politikalarının enformasyon ve iletişim teknolojilerinin potansiyel gücü ile yaşama geçirilebileceği, yeniliklere açık ortamın yaratılması eylemidir⁷⁶.

Shannon ve Weaver'in 1948 yılında "bilginin belirsizliği giderdiği ve bilginin değerinin ve miktarının belirlenebileceğini, dolayısıyla matematiksel olarak

⁷⁴ Nurcan Törenli, "AB ve Türkiye Örneğinde 1980'ler Sonrası Telekomünikasyon Politikaları" <http://dergi.emo.org.tr/index.php>

⁷⁵ Törenli, a.g.e.

⁷⁶ Törenli, a.g.e.

ölçülebileceğini ortaya koydukları çalışmaları enformasyon toplumuna geçişle ilgili önemli bir işaret” olarak görülmektedir⁷⁷.

Marshall Mc Luhan 1963’te “iletişim ve enformasyon çağı” kavramından bahsetmeden önce Avustralyalı bir ekonomist olan Fritz Machlup, “bilginin üretilip dağıtımının yapılabileceğini, bu yüzden büyük bir ekonomik değer taşıdığını, teknik bilgi ve buna bağlı olarak üretkenlikteki artışın ekonomik büyüme için çok önemli bir sektör olduğunu”⁷⁸ ortaya koymuştur.

Fritz Machlup 1962’de yayınlanan “Bilginin Üretimi ve Dağıtımı” adlı kitabında bilgi ekonomisi kavramını kullanmış, bilgi sektörüne ilişkin meslekleri ve bilgi endüstrilerini tanımlamıştır. Bilginin üretilmesi ve dağıtılmasının büyük değer taşıdığını vurgulayan Machlup, enformasyon endüstrisi olarak adlandırdığı bir endüstriyel değişim sürecini istatistiki verilerle açıklamıştır.

Machlup yaptığı çalışmayla 1958 yılı itibariyle Amerikan ekonomisinin ulusal üretiminin yüzde 29’unun enformasyon temelli üretim birimlerinden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Machlup’un enformasyon endüstrisinin büyümesi üzerine getirdiği görüşler kendisinden sonraki araştırmacılara da kaynak oluşturmuştur⁷⁹.

Machlup’un çalışmasının ardından Marc Uri Porat “enformasyon ekonomisi” adlı araştırmasında enformasyon sektörünün ABD ekonomisi içindeki önemini ortaya çıkarmıştır⁸⁰. Machlup’un analizlerini derinleştirerek yaptığı çalışmada Porat 1967 yılı verilerine göre enformasyon sektörünün ABD gayri safi milli hasılasının yüzde 46’sını oluşturduğunu, toplam gelirin yüzde 52’sini alan toplam iş gücünün yarısının enformasyonla ilgili işlerde çalıştığını belirlemiştir⁸¹.

Her türlü enformasyon işini bir arada değerlendiren Machlup’tan farklı olarak ekonomiyi enformasyon ve enformasyon dışı sektörler şeklinde ele alan Porat enformasyon ekonomisinin de birincil ve ikincil enformasyon sektörlerinden oluştuğunu varsaymıştır

⁷⁷ Murat Çelik, *Bilgi ve Hikmet Enformasyon Toplumunun Belleği*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2004, s. 39

⁷⁸ Çelik, a.g.e., s. 139

⁷⁹ Timisi, a.g.e., s. 89

⁸⁰ Geray 2003, a.g.e., s. 118

⁸¹ Timisi, a.g.e., s. 90- Webster:1995:13’den alıntı

Porat'a göre birincil enformasyon sektörü enformasyon ve iletişim; bilgi üreten, işleyen veya dağıtan mal ve hizmet endüstrilerini kapsar. İkincil sektör ise enformasyon sektörüne aslında girmeyen kuruluşların içsel olarak ürettikleri ve tükettikleri enformasyon biçimlerini ifade eder⁸².

Endüstri sonrası/ötesi toplumu kavramını ortaya atan Daniel Bell bilginin toplumsal konumundaki değişimini analizinin eksenine koymuştur⁸³. Bell'e göre, sanayi toplumlarının temelinde malların üretimi ve mal üretiminin örgütlenmesi yatarken, sanayi ötesi toplumların temelini ise bilgi üretimi ve bilgi üretiminin örgütlenmesi oluşturmaktadır. Bilimsel bilgi ve teknik bilginin zamanla toplumda sosyal tabakalaşmaya neden olacağını ileri süren Bell, yeni yapılanmada önemli roller üstleneceğini belirttiği yüksek eğitimlilere bilgi sınıfı adını vermiştir⁸⁴.

Sanayi ötesi toplum kavramını bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmelerin üretim ve meslekler alanında yaptığı değişimleri tanımlamak üzere kullanan Bell, yeni topluma geçişte beş temel değişimden söz eder; Ekonomide mal üretiminden hizmet üretimine geçiş, sağlık, eğitim, araştırma ve geliştirmede artış, profesyonel ve teknik sınıfın sayısının ve etkisinin artışı; teorik bilginin bir doğal kaynak olarak yayılışı; teknolojinin kontrolünün artışı ve yeni entelektüel teknolojinin yaratılması. Bell'e göre enformasyon toplumunda bilgi aracılığıyla iktidar ve bürokrasi tek merkezli olmaktan çıkıp çok merkezli olmaya kayacaktır⁸⁵.

Bell gibi sanayi ötesi kavramını kullanan Touraine de bilimsel ve teknik yeterlilikle bilginin ekonomik ve toplumsal gelişmenin itici gücü olacağını kabul eder. Touraine'ye göre eğer bir önceki toplumda egemen sınıfa ait olmanın ölçütü mülkiyet ise, yeni egemen sınıfı tanımlayan; belirli bir eğitim düzeyiyle bilgidir⁸⁶.

---

⁸² Geray 2003, a.g.e., s. 119

⁸³ Timisi, a.g.e., s. 90

⁸⁴ Çelik, a.g.e., s. 145

⁸⁵ Timisi, a.g.e., s. 90-91-92

⁸⁶ Timisi, a.g.e., s. 93

Sanayi ötesi toplumu programlanmış toplum olarak tanımlayan Touraine'ye göre⁸⁷; programlanmış toplum kültürel malların kitlesel olarak üretim ve dağıtımının, sanayi toplumunda maddi malların sahip olduğu türden merkezi bir konuma yerleştiği toplumdur. Programlanmış bir toplumda işletme gücü doğrudan “değerler” dünyasına girmeye dayalıdır. Sanayi ötesi toplumda sınıf temeline dayalı siyasal yapılanmalar giderek çözülecektir. Teknokrasi gücün merkezileşmesine yenileceğinden yerellik ve bireysel özgürlükler alternatif kültürel modeller haline gelecektir⁸⁸

Tarım ve sanayi çağlarını birinci ve ikinci dalga olarak adlandıran Alvin Toffler, içinde bulunduğumuz çağı üçüncü dalga olarak tanımlar. Bu dönem için sanayi ötesi ya da enformasyon toplumu nitelendirmelerini yeterli bulmayan Toffler, “üçüncü dalganın emperyalizme son vereceğini, emperyalizm sonrası bir dünyada yarı özerk ekonomiler içinde ilk gerçekten insancıl uygarlığın doğacağını”⁸⁹ iddia eder. Toffler'e göre üçüncü dalga toplumları “uluslarötesi” şirketlere dayalı olacaktır aynı zamanda yaygın biçimde ademi merkezi sosyo-ekonomik kurumlar olacaktır⁹⁰.

Bilgi toplumu kavramını kullanan Peter F. Drucker ise bu döneme geçişin başlangıcını insana yapılan yatırımların artması ile başlatır ve ilk adımın İkinci Dünya Savaşından sonra kabul edilen Amerikan Er Hakları Yasası olduğunu söyler. Drucker'e göre “günümüzde bilgi, anlamlı tek kaynaktır. Geleneksel üretim faktörleri yani toprak (doğal kaynaklar) emek ve sermaye ortadan kalkmış değildir. Ama artık onlar ikinci plana düşmüştür. Elde edilebilir şeylerdir onlar. Hem de kolaylıkla. Yeter ki bilgi olsun”⁹¹ demektedir.

Enformasyon toplumu kavramını ilk kez kullanan Japon Yoneji Masuda'dır. 1960'lı yıllarda Japonya'da bilginin sosyo ekonomik kullanımını belirlemeye yönelik çalışmalarda yer alan Masuda 1971'de yayınladığı raporda enformasyon toplumu kavramını kullanmıştır. Sanayi toplumu ile enformasyon toplumunun özelliklerini kıyaslayan Masuda, enformasyon toplumunun, sanayi toplumundan pek çok özelliğiyle farklı olduğunu savunmuştur.

⁸⁷ Timisi, a.g.e., s. 93

⁸⁸ Timisi, a.g.e., s. 94

⁸⁹ Geray (1994), a.g.e., s. 79

⁹⁰ Güney Nair, “Bilgi'nin Değişen Anlamı ve Kavram Tartışmaları”,

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/>

⁹¹ Nair, a.g.e.

Enformasyon toplumunun belirgin toplumsal etkileri Masuda'ya göre⁹² ;

1. Teknolojinin eskiden insanın yaptıklarını üstlenmesi,
2. Teknolojinin insanın yapma olanağı olmayan şeyleri yapması,
3. Böylece varolan sosyal ve ekonomik yapıların dönüşmesidir.

Masuda enformatik teknolojilerinin ortaya çıkışıyla sanayi toplumunun önünde iki seçenek bulunduğunu kabul eder. “Bunlardan ilki enformatiğin kontrol toplumu amaçlı olarak kullanımınıdır ki bu süreç otomasyon devleti oluşmasına yol açacaktır. İkinci seçenek ise Enformasyon toplumdur: kompütopya”⁹³. Masuda sanayi toplumundan farklı olarak enformasyon toplumunun maddi değerler değil, enformasyon değerleri üzerinde işleyeceğini, ekonomide bilgi sermayesinin materyal sermayesi üzerinde egemen olacağını, enformasyon toplumunun, kişinin bilişsel yaratıcılığına dayanacağını öne sürmüştür. Ona göre enformasyon toplumu, iktidarın aşıldığı sınıfsız bir toplum olacaktır.

Enformasyon toplumunda “enformasyon demokrasisi”nin yaşanacağını iddia eden Masuda'ya göre enformasyon demokrasisinin dört temel dayanağı vardır⁹⁴: Bunlardan ilki özel yaşamın gizliliğinin korunması, ikincisi bilme hakkıdır. Üçüncüsü kullanım hakkıdır Kullanım hakkı her bireyin her türlü enformasyon olanağına özgürce erişimi demektir. Dördüncüsü ise her bireyin küresel enformasyonun alt yapısının yönetimine doğrudan katılma hakkıdır.

Enformasyon Çağı adlı eserinde merkez ülkelerde başlayıp hızla dünyaya yayılmakta olan yeni oluşumun ne ölçüde radikal dönüşüm özelliğinde olduğunu analiz eden Manuel Castells'e göre, bir önceki gelişme dönemi endüstriyalizm ise günümüze damgasını vuran gelişme biçimi enformasyonaldır. Castells, gerçekleşmekte olan değişimlerde kapitalizmin parametrelerinin söz konusu olduğunu dolayısıyla eski mülkiyet tarzının devam ettiğini kaydeder. Ona göre⁹⁵; ancak verimlilik noktasından yaklaşıldığında yeni bir durum bulunmaktadır. Sanayileşmede verimliliğin temel kaynağı yeni enerji kaynaklarının devreye sokulması ve üretim ile dolaşım süreçlerinde enerji kullanımının ademi

⁹² Timisi, a.g.e., s.95

⁹³ Geray 2003, a.g.e., s. 120

⁹⁴ Timisi, a.g.e., s. 96

⁹⁵ Uğur, a.g.e., s. 93

merkezileştirilmesidir. Yeni enformasyonel gelişme biçiminde verimlilik kaynağını enformasyon yaratma teknolojisi ve bilgi işlem becerisi ile simge iletişimi oluşturmaktadır. Enformasyonel gelişme biçimine özgü olan şey, bu gelişme biçiminde verimliliğin temel kaynağının; bilginin bilgi üzerinde işlemde bulunmasıdır. Enformasyon sadece üretim ve hizmetleri destekleyici bir unsur olmaktan çıkıp kendisi en geniş faaliyet ve istihdam alanını oluşturmaktadır.

Sanayi ötesi ya da enformasyon toplumu yerine ağ toplumu (network society) demeyi yeğleyen Castells'e göre⁹⁶; yerküreyi kucaklayan bu toplumda "akışkanların oluşturduğu mekan" ile "yerlerin oluşturduğu mekan" arasındaki bir karşıtlık su yüzüne çıkmakta ve yeni enformasyon teknolojilerinin sağladığı olanaklar üzerine inşa edilen "yersiz iktidarlar" ile "iktidarsız yerler" çelişkilerin temelini oluşturmaktadır.

Enformasyon toplumu kavramını ortaya atanlar "gelişmekte olan ülkeler ile gelişmişler arasındaki dengesizlikleri enformasyonun üretilmesi, işlenmesi ve ulaşılması süreçlerindeki dengesizliklere bağlamaktadırlar. Onlara göre yeni iletişim teknolojileri ile taşınacak enformasyon bu farkı giderecektir⁹⁷.

Toplumsal ilişkiler içinde bilginin belirleyici bir konuma ulaştığını vurgulayan enformasyon toplumu kuramının temelinde üç düşünsel varsayım vardır⁹⁸: Bunlar bireycilik, bilim ve ilerlemedir. Liberal düşünce geleneği içinde yer alan bu yaklaşıma göre, bilgisizlik en büyük sorundur. Kurtuluş bilgi ile eşanlıdır.

Enformasyon toplumu ya da diğer adlandırmalarla ortaya atılan teoriler diğer taraftan bakıldığında bugünkü adı küreselleşme olan sömürgeci zihniyetin uygulamakta olduğu stratejiyi ve sonunda ulaşmayı hedeflediği durumu da anlatır.

---

⁹⁶ Uğur, a.g.e., s. 94

⁹⁷ Geray 2003, a.g.e., s. 122

⁹⁸ Uğur, a.g.e., s. 86

Enformasyon çağı gerçekte geniş kitleler için bilgisizleştirme; bilginin sadece iktidar odakları için özel bir hale gelmesidir. Sanayi ötesi, bilgi ya da enformasyon çağı/toplumu adlandırmalarıyla sunulan aslında güçlüler, iktidar odakları için bilginin sağladığı güç ve hakimiyetin altın çağını; kitleleri etkisizleştirme, kontrol etme ve yönetmede belki de tarih boyunca ulaşılan en iyi durumu, aynı zamanda ekonomik anlamda da daha fazla kazanmayı ifade eder. Daha dar bir iktidar grubu ve daha itaatkar, iktidarın gücünü perçinlemek için daha gönülden çaba harcayan sürüleştirilmiş toplumlar.

Bu sonuca ulaşmayı sağlayan ilk boyut; sanayi toplumu/çağı sonrası olduğu iddia edilen, yaşadığımız çağla ilgili ortaya atılan yaklaşımlar, bu yaklaşımların adlandırılması ve sunulmasından kaynaklanan anlamlarla, özünde anlattığı arasındaki farklılığın ele alınmasını gerektirir.

Enformasyon toplumu kavramlarını ortaya atanların kastettiği bilgi, bireyler için gerçekte işte uzmanlaşma ve teknik bilgiyi ifade eder. Bilgi işçileri sınıfından kastedilen de bilgiden anladığımız anlamda bilgi işçilerini değil, teknolojik araçları kullanma ve geliştirme bilgisini yani, işte uzmanlaşma ve teknik bilgiden kastedilen bilginin sahibi bir sınıfı ifade eder. Yani gelişmiş araç gereç ve cihazları bilgisayar ile uyumlu bir şekilde kullanabilme yetisine sahip bilgi işçilerini.

İşletmecilikte, yönetime katılma, toplam kalite yönetimi, insan odaklılık anlayışının arkasında büyük ölçüde çalışanların kendilerini o işletmenin amaçlarını gerçekleştirme karlılığını artırmada gönüllü, daha çok katılımcı olmalarını sağlama mantığının biraz daha gelişmiş şekli. İşletmelerde anılan yaklaşımlarla çalışanların belirli bir ücret karşılığında zihinsel veya fiziksel emeklerini verdikleri ve emekçi sınıfına ait olduklarına dair bilincin yok olması gerçekleşir. Toplam gelirden alınan payın oranında aslında bir değişiklik yoksa, sınıf bilinci olmayan ama daha önceki ait olduklarını bildikleri toplumsal sınıfın dışında olmayan bir yaşamı sorgulamadan kabullenmeleri sağlanır.

İşte bu modelin daha geniş uygulama olanağı bulduğu yaklaşım, enformasyon toplumu yaklaşımıdır. Bilgi sandıkları enformasyonlarla yüklenen, aslında ise sadece haberdar olan ama bilgilenemeyen, sunulanlarla bilgili olduklarını zanneden kitlelerin yönetilmeye, ekonomik kazançlarını artırmaya çalışan iktidar odaklarına gönüllü ve itaatkar destek vermesini sağlayan bir yapılanma.

Enformasyon toplumu ile anlatılan yeni toplumsal yapı aslında Huxley'in Cesur Yeni Dünya'da karikatürize ettiği dünyanın kurgulanması ve adım adım hayata geçirilmesini yaşamakta olduğumuzu gösterir.

Enformasyon toplumu teorileri fotoğrafın bütünü içinde ele alındığında günümüzdeki adı küreselleşme olan sömürgeciliğin, diğer yeraltı ve yerüstü kaynaklarının, insanların fiziki ve zihinsel emeklerini kullanmanın yanında insanların-kitlelerin zihinlerini boşaltıp gönüllü itaatkarlıklarını sağlamanın çok güzel planlanmış bir adımıdır.

Enformasyon toplumu teorileri ile gerçekleşmekte olduğu iddia, gerçekleşmesi temenni edilen değişim ya da dönüşümlerin gerçekte nasıl bir işlev gördükleri değerlendirildiğinde fotoğrafı rötuşlanmamış olarak da görmek mümkün olmaktadır.

Temsili demokrasi enformasyon toplumunda Masuda'ya göre katılımcı demokrasiye dönüşecek, Toffler'a göre ise mozaik demokrasi oluşacaktır. Hemen tüm enformasyon toplumu yaklaşımını savunanlara göre sınıflı toplumdan fonksiyonel topluma geçilecek; sosyal değişimde güç merkezleri işçi hareketleri ve sendikalar yerine vatandaş hareketleri ve sivil toplum örgütlenmelerinden kaynaklanacaktır.

Oysa diğer taraftan bakıldığında enformasyon toplumunda sınıflı toplumdan fonksiyonel topluma geçiş aslında sınıfsal farklılıkların yok olmaması sadece emek aleyhine sınıf bilincinin yok olmasını anlatır Burada emek sınıfı ile anlatılmak istenen ücret karşılığında fiziksel ya da zihinsel emeğini satan tüm çalışanlardır. Yani gerçekte işveren/sermayedar, işalan/çalışan ilişkisi bitmemiş devam etmektedir. Değişen tek şey işverenin karşılıklı bağımlılık ilişkisini tek yanlı sona erdirmesidir.

Bauman'a göre⁹⁹; sanayi toplumundaki sermaye-emekçi karşılıklı bağımlılık ilişkisini sermaye tek taraflı sona erdirmektedir. Ağır makineler ve fabrika personelinin oluşturduğu safrayı atan sermaye, yanında bir evrak dosyası, dizüstü bilgisayar ve cep telefonundan oluşan bir el çantasıyla hafif bir halde seyahat etmektedir.

⁹⁹ Zygmunt Bauman, *Bireyselleşmiş Toplum*, Çeviran. Yavuz Alagon, İstanbul: Ayrıntı, 2005, s. 38

Sermaye Bauman'a göre eski zamanlarda- olması gereken yerde – olmayan, toprak sahiplerinin asla başaramadıkları bir ölçüde, geçmişte hayal bile edilemeyen bir özgürlükle emekle olan bağımlılık ilişkisini kesmiştir. Bağımsızlık kuşkusuz tam değildir. Yerel hükümetlerin “baş belası” iktidarı onun hareket özgürlüğüne hala can sıkıcı kısıtlamalar getirebilmektedir. Ancak sermaye kendi taleplerine boyun eğdirmek için ülke düzeyinde işleyen siyasi yapılara şantaj yapmaya tamamen yeterlidir. Yerel bağları kesme ve bir başka yere taşınma tehdidi, sorumlu bir hükümetin tam bir ciddiyetle ele alması gereken bir şeydir.

Bauman'a göre, siyaset bugün sermayenin hareket edebilme hızı ile yerel güçlerin onu yavaşlatma kapasiteleri arasında bir halat çekme oyunu haline gelmiştir ve kendilerini kazanılması mümkün olmayan bir savaş veriyorlarmış gibi hissedenler, yerel kurumlardır. Dünyanın her yerindeki borsalar ve yönetim kurulları “sayıları azaltma”, “küçülme” ve “özelleşme” gibi doğru yönde çözülmenin bütün adımlarını anında ödüllendirmekte, artan istihdam ve şirketin uzun vadeli projelere “saplanması”yla ilgili haberler karşısında ise aynı hızla cezalandırıcı olmaktadır.

Toffler'in üçüncü dalga teorisinde öne sürdüğü enformasyon ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle standartlaşmanın, merkeziyetçiliğin, fabrika düzeninin ortadan kalktığı toplum biçimine karşın, zamanımızda güvenin azaldığı, merkeziyetçiliğin darlaşıp güçlenerek sürdüğü, iktidarın daha da güçlendiği bir toplum yapılanmaktadır.

Alan Peyrefitte'ye göre¹⁰⁰ modern kapitalist toplumun en önde giden, aslında kurucu özelliği güvendir. Kişinin kendine, başkalarına ve kurumlara duyduğu güven. İstihdam sağlayan işletme ona göre güven aşılama ve geliştirmenin en önemli mekanıdır. Ve çalışanlar kendi hakları için savaştılsa, bunun nedeni haklarının umdukları ve arzuladıkları gibi kaydedileceği çerçevenin “tutma” gücüne duydukları güvendir. Ama artık bu geçerli değildir ya da en azından geçerli olma niteliğini hızla kaybetmektedir.

Enformasyon toplumu teorilerinde yeniden tanımlamalarla üretilmekte olan anlayışlarda “sınıf” kavramı yok edilirken aslında bu “kim”liğin de muğlaklaşması, dayanışmanın yok edilmesi, birlikte hareket eden sermayeye karşı emekçilerin tek tek, kendi başlarına olması demektir.

¹⁰⁰ Bauman, a.g.e. s. 40-41

Enformasyon toplumuyla anlatılan bireyin özgürleşmesine dair iyimser tablolara karşın gerçekte bireyin daha çok denetlendiği, kısıvrak bağımlı olduğu bir döneme doğru hızla gidilmektedir.

ABD’de 1987’de yapılan bir araştırmaya göre bilgisayarlar 7 milyon Amerikan vatandaşını işyerinde gözetlemektedir. Elektronik yollar ve bilgisayar yardımıyla ölçülen faaliyetler arasında daktilonun tuşlarına kaç kez vurulduğu, telefonun kaç kez kullanıldığı, çalışma masalarının ne kadar terk edildiği de bulunmaktadır¹⁰¹.

Burnham da aynı gözetime dikkat çekmektedir¹⁰²; Büyük oylumlu veri bankaları, çok sayıda insanın izlenmesi ve iktidarın belli ellerde yoğunlaşması, bilgisayarların katkısının hepsi değildir. Bilgisayarlar aynı zamanda büyük bürokrasilerde insanların gelecekteki olası düşüncelerini ve grupların eylemlerini tahmin edecek yöntemler vererek bu örgütlerin etkinliğini de artırmaktadırlar.

2.1.2.Küresel Ağ

Küresel ağ; enformasyon toplumu teorileriyle hedeflenen toplumsal, ekonomik ve siyasal yapının gerçekleşmesini sağlamak amacıyla oluşturulmakta olan altyapıya verilen addır.

Yeni iletişim teknolojileriyle taşınacak enformasyonun gelişmiş ve gelişmemiş toplumlar arasında bilgiye erişim eşitsizliklerini (sayısal uçurumu) gidereceği, dolayısıyla geri kalmış toplumların da böylelikle gelişeceği teziyle oluşturulan küresel ağ; bu ağın denetimini elinde bulunduran “merkez”dekilerin amaçları doğrultusunda hayata geçirilen bir projedir.

---

¹⁰¹ Geray 2003, a.g.e., s. 100

¹⁰² Geray 2003, a.g.e., s. 100

Sayısal uçurumla ilgili ülkeler arasındaki eşitsizlik 1980'lere kadar UNESCO'nun gündeminde yer almıştır. Yeni Dünya İletişim ve Enformasyon Düzeni tartışmaları çerçevesinde bu eşitsizliğin giderilmesi için gelişmekte olan ülkeler 1970'lerden itibaren gelişmiş ülkelerin teknik ve maddi yardımında bulunmasını istemişlerdir. UNESCO'da hazırlanan MC Bride komisyonu raporunda buna yönelik parasal kaynak sağlayacak mekanizmalar da önerilmiştir. Ancak bu tartışmaların ardından ABD ve İngiltere UNESCO'dan ayrılmışlardır¹⁰³.

ABD ve İngiltere'nin UNESCO'dan ayrılmaları üzerine Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)'nde destek sağlama girişimleri sürmüştür, ancak ne UNESCO ne de ITU'den bu konuda yeterli destek sağlanamamıştır¹⁰⁴.

1993'te ABD Ulusal Bilgi Otoyolları Projesi (National Information Infrastructure) programını başlatmıştır. 1994'te ise Amerikan Bilgiyolları Projesi evrensel bir strateji aracılığıyla biçim değiştirmiştir. Buenos Aires'de Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin tüm üyelerinin bulunduğu konferansta "büyük insan ailesine anında gerçekleşen bir iletişim" sunacağı iddiasıyla küresel iletişim altyapısı Global Information Infrastructure (GII) gündeme getirilmiştir. Toplantıda küresel iletişim altyapısı projesini sunan Al Gore'a göre, GII'nin yaratacağı iletişim ortamıyla yeni bir Atina demokrasisi yaşanacaktır¹⁰⁵.

Açıklanan amacı büyük toplumsal dengesizlikleri ortadan kaldırmak olan projede teknolojik yardım için önkoşul ise ulusal telekomünikasyon sistemlerinin kuralılaştırılmasıdır¹⁰⁶.

Aynı yıl Avrupa Birliği Dönem Başkanı Jacques Delors tarafından hazırlanan Beyaz Kitap, Avrupa Bilgi Otoyolları Projesini başlatmıştır. Avrupa endüstrisi yararına hazırlanan bu projenin ana temaları "gelişme, uzmanlık ve iş"tir¹⁰⁷.

1995'te Brüksel'de bilgi ve iletişim teknolojileri üzerine G-7'lerin düzenlediği zirve toplantısında "elektronik anayollar"ın çabuk yayılması için

¹⁰³ Geray 2003, a.g.e., s. 133

¹⁰⁴ Geray 2003, a.g.e., s. 134

¹⁰⁵ Armand Mattelart, *Bilgi Toplumunun Tarihi*, İstanbul: İletişim, 2004, s. 92-93

¹⁰⁶ Mattelart 2004, a.g.e., s. 93

¹⁰⁷ Mattelart 2001), a.g.e., s. 109

telekomünikasyon hizmetlerinin kurallardan arındırılması ve devlet tekellerinin kaldırılmasının önemi ve aciliyeti gündeme getirilmiştir¹⁰⁸..

Sayısal uçurumu yok edeceği iddiasıyla hızla yürütülmekte olan küresel ağ projesi bu eşitsizliği gerçekten giderebilecek midir?

Geray'a göre¹⁰⁹ günümüzde sayısal uçurumu telefon, bilgisayar, internet gibi araçlara fiziksel erişimsizlik göstergeleriyle ifade eden yaklaşım sınırlıdır. Neo-liberal yeniden yapılanmanın bir sonucu olan enformasyonun ticarileşmesinin yarattığı sonuçların ve teknolojik mimariye sızmış yapıların da dikkate alınması gerekir. Örneğin; geleceğin etkileşimli ağları için planlanan Asenkron Transfer Mode gibi tekniklerde, kullanıcının içerik gönderme yeteneği düşürülüp, içerik alma yeteneği yüksek olacaktır. İçerik ve enformasyon satılması ilkesinden hareket eden bu teknolojik mimari ile sayısal eşitsizlik bu kez kullanıcı ile satıcı arasında kurulacaktır. Ayrıca kullanım yeteneklerinde ve toplumsal kullanıma yönelik hizmetlerin verilmesi konusunda da sayısal eşitsizliğin hesaba katılması gerekmektedir.

Küresel ağ projesi 2000 yılında da G-8'lerin Okinawa'daki zirvesinde ele alınmış ve sayısal uçurumun kapatılmasına ilişkin girişimler üzerinde durulmuştur.

2. Dünya Savaşı'nın ardından toplumlar arasındaki gelişmişlik farkını kapatacağı iddialarıyla gündeme getirilen modernleşme yaklaşımlarının yerini enformasyon toplumu yaklaşımları almıştır. Bu kez toplumlar arasındaki eşitsizlikleri gidereceği teziyle enformasyon toplumu senaryoları gündeme yerleştirilmiş ve enformasyon toplumunun otoyolu küresel ağ ile gelişmemiş toplumlara hızla ötekilere yetişme vaadedilmeye başlanmıştır.

Analog hatlar yerine dijital iletişim ağlarının oluşması, klasik ana bilgisayar sisteminden web tabanlı sisteme geçiş, iletişim ağlarının band genişliğinin artmasıyla veri, metin, ses, görüntü ve video şeklindeki kaynaklara tek bir altyapıdan ulaşma olanağı¹¹⁰ sağlayan yeni medya, ekonomide de bu alanı hakim sektör konumuna getirmiştir. Yeni medya aynı zamanda diğer tüm sektörlerin faaliyetlerini sürdürebilmelerinin temel aracı (ve unsuru) olmuştur. Enformasyon ve iletişim

¹⁰⁸ Mattelart 2001, a.g.e., s. 110

¹⁰⁹ Geray 2003, a.g.e., s. 136

¹¹⁰ Bahadır Akın, "2000 Yılına Doğru Bilgi Toplumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Bilgi Ekonomisinin Özellikleri" [http:// www.stratejyonetim.net](http://www.stratejyonetim.net)

sektörlerinin ABD gibi merkezdeki ülkelerin ekonomisinde ne ölçüde yer kapladığı, süreklilik arzeden ve gitgide artan büyüklükte pazarları sağladığı bilinmektedir. Bu durumda merkezde yer alan ülkelerin küresel iletişim ağı oluşturmaya yönelik faaliyetlerinin nedeninin toplumlar arasındaki eşitsizlikleri gidermekten ziyade, kendi ekonomik çıkarları için gerekli altyapıyı oluşturmak olduğu açıkça görülmektedir.

Enformasyon toplumu yaklaşımlarında vaadedilen ve küresel ağla sağlanacağı ileri sürülen katılımcı ve ileri demokrasinin sunulduğu gibi gerçekleşebilmesi ise gelişmemiş toplumlara vaadedilen ekonomik refahta olduğu gibi bir kandırmacadan öte değildir.

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle oluşan yeni medyanın sağlayacağı olanaklardan önce bunların denetim ve sahipliği ile hangi amaçlarla kullanıldığı/kullanılacağı gözönüne alınırsa vaadedilenle yaşanan/gerçekleşecek arasındaki fark ve sonuçta bunun kimin işine yarayacağı net bir şekilde görülebilecektir.

Küresel ağla herkese eşit katılımcı olma olanağı sağlayacağı iddia edilen yeni medya ile bu ne kadar mümkündür?

Ian Mclean'a göre¹¹¹; demokratik karar, yurttaş tercihlerinin çeşitli teknikler aracılığı ile ifade edilmesi demek değildir. Bu tercihlerin nasıl oluştuğu ve nasıl kayda geçirildiği dikkate alınmalıdır.

Bu tercihlerin nasıl oluştuğu ise enformasyona erişebilme değil, erişilen enformasyonun bilgiye dönüştürülmesinin ne ölçüde gerçekleşebileceği ile de ilgilidir.

Hacker bu konuda, bilginin yurttaşlar arasında paylaşımından önce, kamu politikalarına ilişkin bilginin yurttaşı aktif olarak katılıma sokacak biçimde kullanıma sokulmasının önemine dikkat çekmektedir. Ona göre enformasyon toplumu ve iletişim teknolojileri söylemi demokrasiyi teknik bir soruna dönüştürmektedir. Schuler, ifade ve enformasyon özgürlüğünün demokrasinin merkezi değerleri olduğunu belirtmekte; enformasyon miktarındaki artışın değil, kararların bir tartışma

---

¹¹¹ Timisi, a.g.e., s. 213 - Ian Mclean'den alıntı

süreci sonunda oluşmasının demokratik toplumlar için geçerli olduğunu kaydetmektedir¹¹².

Comor, enformasyon fazlalığı ile demokratik katılım arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağını belirtmektedir. Ona göre¹¹³; enformasyon fazlalığı ile demokratik katılım arasında doğrudan bir ilişki kurulamaz. Bilgisayarlarının başında tek başına enformasyona ulaşan, ancak bunu bir tartışma süzgecinden geçirmeyen topluluğun ortak iyi konusunda bir karara varmaları söz konusu değildir.

Elstain'in görüşleri de küresel ağla vaadedilen demokratik yapının gerçek niteliğini açıklamaktadır. Jean Elshtain, elektronik siyasal katılımın alışveriş kanallarında alışveriş yapan tüketici tercihiyle eşitlendiğini, kamu politikalarının tartışmacı bir şekilde belirlendiği demokrasiden özelleşmiş ve araçsal kararlara geçildiğini belirtmektedir¹¹⁴. Diğer yandan üzerinde durulması gereken önemli bir konu da "yeni iletişim teknolojilerinin elektronik teknolojilerin sıradan yurttaşın tercihlerini ortaya koymaktan ziyade güçlü kesimlerin tercihlerini çoğaltmaya"¹¹⁵ olanak sağlayacağıdır.

Küresel ağ gerçekten eşitsizlikleri gidermeye mi yoksa farkı daha da açmaya mı hizmet edecektir? Siyasal anlamda iktidarı çoğaltıcı, yurttaş katılımını sığ ve kontrollü enformasyonla niteliksizleştirerek aslında eşitsizlikleri gideren/giderecek bir işlev görmediğini söylemek mümkündür.

Aynı şekilde ekonomik alanda da gelişmişlerle gelişmemişler arasındaki uçurumu azaltmak yerine artıracığını/artırdığını görmemek mümkün değildir. Bunun için; bu ağ üzerinden daha geniş bir pazara ulaşacak ulusötesi sermayenin hareket kabiliyetini artıran ama bunun dışındakileri sınırlayan düzenlemelerle uygun ortam, küresel ağ gündeme getirilmeden önce büyük ölçüde oluşmuştur.

Gelişmiş merkezin çok yönlü bütünlük arzeden sömürgeleştirme hareketinde küreselleşme adı altında önce sınırlar kendi lehlerine tek taraflı yok edilmiştir. Küresel ağ ulusötesi şirketlerin daha hızlı, yoğun ve yaygın faaliyet gösterebilmelerine olanak sağlarken, bu ağa katılmak isteyen ülkelere teknoloji ve fiziksel girdi ihracıyla yeni, karlı bir alan oluşmaktadır. Daha zahmetsiz ancak getirili

¹¹² Timisi, a.g.e., s. 212-213

¹¹³ Timisi, a.g.e., s. 212

¹¹⁴ Timisi, a.g.e., s. 213

¹¹⁵ Timisi, a.g.e., s. 213: Street -1997,32'den alıntı

bir kazanç da bu ağı oluşturmak için yapacakları yatırımlar nedeniyle gelişmemiş/gelişmekte olan ülkelere verilecek maddi yardımla (krediler) oluşmaktadır.

Mevcut koşullarda gelişmemiş toplumların küresel ağa katılmalarının G-8'lerin işine geleceğini kaydeden Geray, sürdürülmekte olan projenin “masaüstü sömürgeleştirme” girişimi olarak da görülebileceğine dikkat çekmektedir. “Eğer G-8'ler ülkeler arasındaki sayısal eşitsizliğin kapanmasını istiyorsa özellikle ABD'nin kontrolündeki Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların sayısal ağlara ilişkin politikalarını da gözden geçirmelidir. ... Bu kuruluşların iletişim ağlarına ilişkin reform sürecini ülkelerin “hazinelerini güçlendirmeye” odaklamaktan vazgeçmeleri gerekmektedir”¹¹⁶.

Bu alanda da sınırların gelişmiş merkez lehine açılmasına yönelik Geray'ın değerlendirmesi aslında mevcut durumun bir fotoğrafını ve projenin aslında kime hizmet ettiğini belirtmektedir:

“ABD ve AB, dünya pazarlarının telekomünikasyon sektörlerinde sonuna kadar açılmasını savunurken, “gelişmekte olan” ülkelerin üretebildikleri pek çok mal için kendi kendilerini “dışarıda gönüllü olarak sınırlandırmalarını” istemeye devam ediyor”¹¹⁷

Özellikle üzerinde durulması gereken bir başka husus da hızla yayılan etkileşimli iletişim ağlarının kullanıcılarla ilgili verileri toplamaya olanak sağlaması. Böylelikle söz konusu ağın denetimine sahip olanların diğer toplumların ekonomik, politik, sosyal ve kültürel tüm hareketlerini izleyebilmesi gündeme geliyor. Bu veriler değerlendirilerek toplumların etkilenmesi, yönlendirilmesi ve denetlenmesi de aynı ağ üzerinden yayılacak enformasyonla rahatlıkla gerçekleştirilebilecek.

Küresel ağı oluşturmakta öncü olan merkezdekilerin denetim ve sahiplikleri, bu verileri toplayıp kendi yararlarına değerlendirmesini zaten başından itibaren sağlıyor. Bu durum; kontrol ve yönlendirmedeki üstünlükleriyle merkezdekilerin iktidarını ürkütücü ölçüde güçlendirecek bir oluşumun varlığını da ortaya koyuyor.

¹¹⁶ Geray 2003, a.g.e., s. 140

¹¹⁷ Geray 2003, a.g.e., s. 141

2.1.3. Enformasyon Akımı

Enformasyonun kontrolü tarih boyunca gücün temel unsurlarından biri olmuştur. Çeşitli dönemlerde diğerlerinden üstün olan toplumların daha iyi iletişim ağlarına dolayısıyla, enformasyonu toplama, işleme ve yayma yeteneğine sahip oldukları görülmektedir.

İçinde bulunduğumuz dönemde de “merkez” olarak adlandırılan gelişmiş toplumlar tüm dünyada enformasyon toplama, işleme ve yayma faaliyetlerinde diğerleriyle kıyaslanamayacak bir üstünlüğe sahiptirler.

McPhall’ın “Bazı ulusların, diğer ulusların enformasyon kolonisi haline gelmesi”¹¹⁸ olarak yorumladığı gelişmiş merkezle geri kalmış ya da gelişmekte olan çevre ülkeler arasında merkez lehine dengesizliğin boyutlarını Hamelink şöyle sıralamaktadır¹¹⁹:

- Enformasyon dengesizliği her şeyden önce bazı ülkelerin diğer ülkelerden daha fazla yararlı bilgiyi ellerinde bulundurması olayıdır.
- Enformasyon dengesizliği bazı ülkelerin enformasyon üretme, kaydetme, işleme ve dağıtım açısından diğer ülkelerden daha fazla olanaklar ve kapasiteye sahip olması anlamına gelmektedir.
- Bu kapasite, enformasyonun oluşturularak biçimlendirilmesi ve kullanılması için gerekli olan bilgisayarlar ve enformasyonun taşınmasında önemli işlevler gören yazılımların varlığıyla doğrudan ilintilidir.
- Bu olay, enformasyon elde etme tekniklerine yani enformasyonun kendisine sahip olmakla da ilgilidir.
- Pek çok enformasyon türünün varlığından söz edilebilir. Ulusların bilimsel, teknik, ekonomik, askeri, siyasi, doğal kaynaklar ve güncel yaşamla ilgili enformasyon türlerinden söz etmek olanaklıdır.”

¹¹⁸ Thomas L. McPhall, “Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi”, Derleyen ve Çeviren Yusuf Kaplan, İstanbul: Rey Yayıncılık, 1991, s. 159

¹¹⁹ Cees Hamelink, “Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi”, Derleyen ve Çeviren Yusuf Kaplan, İstanbul: Rey Yayıncılık, 1991, s. 257.

Dünyada enformasyon üreten, işleyen ve taşıyan araçların ezici çoğunluğu merkez ülkeler olarak adlandırılan gelişmiş Batı ülkelerindedir¹²⁰. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler iletişim teçhizatının üretimi ve teknolojinin geliştirilmesi konusunda büyük ölçüde gelişmiş ülkelere bağımlı durumdadırlar.

İletişim altyapısındaki bu dengesizliğin kökeni sömürgecilik dönemine dayanmaktadır. Sömürgeci Avrupa ülkeleri iletişim teknolojisinin gelişmeye başladığı 19'uncu yüzyıldan itibaren kendilerine bağlı bölgelerde iletişimin altyapısını kendi amaçlarına hizmet edecek şekilde düzenlemiş, bu durum sömürge halkların bağımsızlığını kazanmasından sonra da değişmemiştir¹²¹.

Bu araçların tasarımını, üretimini ve geliştirilmesini sağlayan teknoloji sanayileşmiş ülkelerin elinde bulunmakta ve bu teknoloji bu ülkeler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kontrol edilip kullanılmaktadır¹²². Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilen teknoloji ve bu teknolojinin hardware'inin transferi, örgütlenmesi ve kurulup yürütülmesi iki ön amaca sahiptir¹²³:

1. Düzenin sağladığı ekonomik imtiyazları tutmak ve sürdürmek
2. Bu imtiyazları sınırlayacak veya ortadan kaldıracak toplumsal değişimi engellemek.

Yeni teknolojilerin gelişimi ve biçimlenmesi gelişmiş ülkelerde, genellikle ABD'de oluşmakta, Japonya ve gelişmiş Avrupa ülkeleri de bu alanda söz sahibi ülkeler olarak yer almaktadırlar.

Enformasyon teknolojisi ürünleri bu pazarın hakimi durumundaki gelişmiş ülkeler tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmekte, bu ürünleri ithal eden ülkeler her açıdan bağımlı kalmaktadırlar¹²⁴. Gelişmekte olan ülkelerde "temel altyapılar hakkındaki enformasyon eksikliği iletişim politikalarının belirlenmesinde ve planlamada önemli sorunlar yaratmaktadır. Özellikle gelişmemiş bazı ülkelerde kitle

¹²⁰ Hamelink, a.g.e., s. 257

¹²¹ Murat Zeytinli, **Uluslararası Haber Dengesizliği**, İstanbul: Rebel Yayıncılık, 1997, s. 51

¹²² Hamelink, a.g.e., s. 259

¹²³ İrfan Erdoğan, **Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim**, İstanbul:Kaynak Yayınları, 1995, s. 69

¹²⁴ Hamelink, a.g.e., s. 263

iletişim araçları hakkında bile yeterli bilgi bulunmamaktadır¹²⁵. Dolayısıyla bu da bağımlılığın sürmesini sağlamaktadır.

Enformasyon ve iletişim araçları üretimi ve teknolojinin geliştirilmesi konusundaki gelişmiş “merkez”le çevre ülkeler arasındaki dengesizlik enformasyon dengesizliğinin sadece bir boyutunu oluşturmaktadır.

Merkez ülkelerle çevre ülkeler arasındaki enformasyon dolaşımının merkezden çevreye tek yönlü akışının oluşturduğu niceliksel farklılığın yanında niteliksel farklılıklar dengesizliğin boyutlarını ortaya koymaktadır.

Merkez ülkelerle çevre ülkeler arasındaki enformasyon dolaşımı nitelik açısından değerlendirildiğinde çevreden merkeze gelen enformasyonun işlenmemiş, başka bir deyişle “ham enformasyon” olduğu görülmektedir. “Oysa gelişmiş, Batılı merkez ülkeler çevre ülkelere diğer tüketim eşyalarıyla birlikte kullanıma hazır “enformasyon paketleri” göndermekte ve çevre ülkelerin işlenmemiş “ürünleri” yine çevredeki ülkelere bu kez çok daha pahalı bir fiyatla “işlenerek” satılmaktadır¹²⁶.

Enformasyon dengesizliğinin diğer bir yönü de gelişmiş ülkelerin bilimsel ve teknik enformasyon, sanayi, ticaret, bankacılığa ilişkin veriler, doğal kaynaklar üzerine bilgiler, uydularla edinilmiş iklim koşulları üzerine bilgiler gibi alanlarda tekel konumunda olmalarıdır¹²⁷.

Enformasyon üretilmesi, işlenmesi ve akımına farklı açılardan bakıldığında dengesizliğin boyutları da açıkça ortaya çıkmaktadır. Enformasyon türleri incelendiğinde gizli ve bilinmeyen dengesizlikler de ortaya konulmaktadır¹²⁸:

“Dünyadaki kalkınma ver araştırma çabalarının sadece yüzde 3’ü çevre ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Yine dünyadaki teknolojik ürünlerin, elektronik araç ve gereçlerin sadece yüzde 1’inin patenti çevre ülkelere aittir. Çünkü bu ürünlerin patentini elinde bulunduran az sayıdaki ulusötesi şirket gelişmiş merkez ülkelerdedir. Dünyadaki bilimsel ve teknik enformasyonun çoğu, merkez ülkelerdeki güçlü kişiler ve şirketler tarafından üretilmekte ve kontrol edilmektedir.

Parasal ve ticari enformasyon, merkez ülkelerdeki ayrıcalıklı birkaç özel yatırımcının elindedir. Bu enformasyonun çoğunu oluşturan bilgisayar verileri, büyük bankaların iletişim ağları aracılığıyla, ekonomik verilerse haber ajansları ve gazeteler aracılığıyla tüm dünyaya ulaştırılmaktadır.

¹²⁵ Sean McBride ve diğerleri, **Bir Çok Ses Tek Bir Dünya**, UNESCO Yayınları, 1980, s. 238

¹²⁶ Hamelink, a.g.e., s.263

¹²⁷ McBride ve diğerleri, a.g.e., s. 157

¹²⁸ Hamelink, a.g.e., s. 263-265

Dünyadaki doğal kaynaklara ilişkin enformasyon konusunda da merkezdeki ülkeler son derece üstün olanak ve avantajlara sahiptir. Gelişmiş ülkeler dünyanın doğal kaynaklarına ilişkin olarak uydular aracılığıyla topladıkları enformasyonu; dünyadaki tarımsal ürünler ve mineral yatakları konusunda elde ettikleri bilgileri, kendi çıkarları ve sömürü ihtirasları doğrultusunda kullanmaktadırlar. Örneğin New York'taki tacirler Brezilya'daki kahve tarlaları konusunda Brezilyalı kahve üreticilerinden daha fazla bilgiye sahip oldukları için pazarlarda kahve fiyatlarını istedikleri biçimde belirleyebilmektedir.

Askeri istihbarat alanında da fakir ülkeler süper güçlerin ve Batılı ülkelerin geliştirdiği son derece pahalı ve ileri gözetleme ve denetleme şebekeleriyle boy ölçüşemeyecek durumdadırlar.”

McPhall'e göre enformasyon dengesizliği açısından gelişmekte olan ironik bir görünüm sergilemelerinin nedeni, bugün uluslararası düzeyde tüm dünyada hem teknik hem de kuramsal olarak önceki dönemlerle karşılaştırılamayacak ölçüde daha fazla enformasyon üretilebiliyor olmasıdır.

Enformasyon dengesizliği diğer alanlarda olduğu gibi haberlerin dolaşımında da söz konusudur. Haber dolaşımında tek yönlü akışın yanı sıra merkez ve çevre ile ilgili haberlerin içeriğindeki farklılık dengesizliğin ayrı bir boyutunu oluşturmaktadır.

Uluslararası haber dolaşımının yüzde 80'den fazlası Batı merkezli haber ajanslarından kaynaklanmaktadır. Merkezleri Londra, Paris ve New York'ta bulunan dört uluslararası haber ajansı AP, UPI, Reuter ve AFP neredeyse tüm dünyaya yayılan haberlerin kontrolünü ellerinde tutmaktadırlar. Bu ajansların kontrolünde haberler merkezden çevreye tek yönlü bir akım göstermekte, çevreden merkeze gelen düşük orandaki haberler de yine merkezin kontrolünden geçmektedir.

Aynı şekilde dünya çağında önemli gazete ve dergilerin tümü de aynı merkezlerde yayınlanmakta, televizyon haberlerinin çoğu ABD'deki UPI (United Press International) ve VIS News ile İngiltere'deki BBC ve Independent Televisions News (ITN) gibi bu konudaki dünya haber tekeli elinde tutan televizyon kuruluşları tarafından üretilmektedir. Televizyon programlarında da aynı dengesiz dağılım söz konusudur. Diğer ülkelere satılan televizyon programlarının üçte ikisi ABD televizyon kuruluşlarına aittir¹²⁹.

¹²⁹ McPhall., a.g.e., s. 154

Merkez ülkelerden çevre ülkelere yöneltilen haber akışının çevreden merkeze yöneltilen haber akışından en az hatta bazı bölgelerde yüz kat daha fazla olduğu kaydedilmektedir¹³⁰. Örneğin Venezuela’da yapılan bir araştırmada Venezuela’nın bir günde ABD’den aldığı 100 habere karşılık bu ülkeye AP ve UPI aracılığıyla sadece 7 haber gönderdiği belirlenmiştir.

Öteyandan merkezde yayınlanan çevre ülkelere ilişkin haberler de uluslararası büyük haber ajanslarının kontrolindedir. Örneğin AP’nin New York’tan Asya’ya geçtiği 90 bin sözcüğe karşın Asya’dan AP’ye 19 bin sözcük gelmektedir. UPI’nin New York’tan Asya’ya geçtiği 100 bin sözcüğe karşın Asya’dan 40-45 bin sözcük gelmektedir. AFP’nin Paris’ten Asya’ya geçtiği 30 bin sözcüğe karşılık tüm Asya’dan Paris’e yaklaşık 8 bin sözcük geçilmektedir. Batıdan Asya’ya iletilen haberler Asya’dan Batıya ulaşan haberlerden çok fazla olduğu gibi bu haberlerin çoğu Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ile ilgilidir¹³¹.

Diğer yandan merkezden çevreye giden haberlerle çevreden merkeze giden haberlerin içeriği de dikkatten kaçmayacak şekilde farklıdır. Çevreden merkeze gelen haberlerin ağırlıklı kısmı felaketler, olumsuzluklar, darbeler ve krizlerle ilgilidir. Schiller’e göre¹³²; dünyada akılalmaz sosyal düzenlemelerin yaşandığı bölgelerden gelen haberler, bu bölgelerde yaşanan transformasyon ile ilgili raporlar hemen çarpıtılmakta, başarılarından hiç söz edilmezken kusurları devasa projektörlerle yansıtılmaktadır. Bu bölgelerden gelen olumlu raporlar hemen negatif görüntülerle dengelenmekte, herkesin aşına olduğu ve hakim sınıf için pek de mütenasip olan perspektife zarar gelmesinin önü alınmaktadır. Televizyonlarda nadiren de olsa Küba veya Çin’le ilgili filmler gösterildiğinde hemen araya giren bir yorumcu seyircileri uyarmakta, rehberlik ederek yoldan çıkmalarına fırsat vermemektedir. Aksi takdirde çok büyük emeklerle oluşturulmuş imajların, dondurulmuş beyinlerin bozulmaya başlaması an meselesidir.

Haberlerin hareketi belirli bir coğrafi bölge içinde bile ulusların kendilerini ifade etmeleriyle ilintilidir. “Örneğin Avrupa’da daha güçlü ülkeler haberlerin yayılmasında olduğu gibi kültürel ve artistik mübadelelerde de egemenlik kurmuşlardır. Ekonomik güçleri ve kültür düzeylerine karşın, özel durumlar dışında

¹³⁰ Hamelink, a.g.e., s. 263

¹³¹ McBride, a.g.e., s. 160

¹³² Schiller, a.g.e., s. 31

bir çok ülke büyük kitle iletişim araçlarınınca bir kenarda bırakılmışlardır. Çok önemli olaylar, bilimsel, ekonomik ve kültürel başarılar sadece dünyanın ilgisini çekmeyen bir küçük ülkede ya da bölgede gerçekleştirmeleri yüzünden çoğu kez hiç duyulmamışlardır”¹³³.

Batı toplumlarındaki insanlar, gelişmemiş ülkelerde olan bitenlerle ilgili bilgilerini genellikle Batıdaki kitle iletişim araçları aracılığı ile öğrenmektedirler. Üstelik bunlar son derece yetersiz kalmakta ve çarpıtılarak sunulmaktadır¹³⁴.

Enformasyon genellikle gelişmiş merkez ülkeler arasında dolaşımaktadır. Çevre ülkeler arasındaki enformasyon akışı ise son derece azdır. Örneğin tüm dünyadaki telefon, teleks ve telgraf trafiğinin sadece yüzde 10’u çevre ülkeler arasında gerçekleşmektedir.

Öteyandan gelişmemiş ülkelerin dış haberde uluslararası ajanslara bağımlılığı ilginç durumlara da yol açmaktadır. Yan yana iki ülke birbirleri ile ilgili haberleri dünyanın öbür ucundan haber servisi yapan uluslararası ajanslar aracılığı ile almakta ve söz konusu ajansın bakış açısı ve yorumuyla üretilen haberlerle yetinmektedirler. Aynı şekilde yan yana iki ülkenin kitle iletişim araçlarında birbirleri ile ilgili haberler dünyanın diğer ucundaki merkez ülkelerle ilgili haberler yanında sözü bile edilmeyecek kadar az yer almakta ya da hiç yer almamaktadır.

Örneğin; Bangladeş Basın Enstitüsü’nün yaptığı bir araştırmada, 1982 Ekim’inin ilk haftasında Hindistan, Birmanya, Pakistan, Bangladeş, Sri Lanka ve Nepal’de yayınlanan birer gazetede çıkan haberler taranmış ve sonuçta, bu gazetelerde yayınlanan haberlerin yalnız yüzde 20’sinin ulusal haber ajansları, geriye kalan yüzde 80’inin uluslararası haber ajansları kaynaklı olduğu belirlenmiştir¹³⁵. Araştırmada; aynı hafta içinde Nepal basınında Bangladeş’le ilgili haberlerin oranı binde 5, Pakistan’la ilgili haberlerin binde 9, Hindistan’la ilgili haberlerin binde 54 oranında yer almasına karşın, ABD ile ilgili haberlerin binde 96, Batı Avrupa ile ilgili haberlerin binde 203, Orta Doğu ile ilgili haberlerin ise binde 213 oranında yer aldığı saptanmıştır. Bu da gündemde yer alan konu ve haberlerin dağılımında uluslararası ajansların belirleyiciliğini göstermektedir.

¹³³ McBride, a.g.e., s. 158-159

¹³⁴ McPhll, a.g.e., s., 144

¹³⁵ Hıfzı Topuz, **Uluslararası İletişim**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1994, s. 19

Tek yönlü haber akışının her şeyden önce yoksul ülkelerin zenginlere bağımlılığını korumaya ve bu durumu güçlendirmeye yönelik, dünyadaki egemen siyasal ve ekonomik yapıların bir yansıması¹³⁶ olduğu ortadadır.

Haberlerin özgür dolaşımını sağlama ve enformasyon dengesizliğini gidermeye yönelik uluslararası kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilen toplantılarda çeşitli öneriler ve düzenlemeler gündeme gelmişse de “gücün” temel unsurlarından biri olan enformasyonun kontrolünü elinde bulunduranların buna katkıda bulunmayacakları, aksine kendi lehlerine olan bu durumun sürmesi için gayret gösterecekleri açıktır ve yaşanmakta olanlar da bunu göstermektedir.

Çünkü güç odaklarının diğerlerini etkilemek için kullandıkları politikaların tümünün gerçekten etkili olabilmesi bu güç odaklarının enformasyonun üretim, akım ve kontrolündeki egemenlikleriyle doğrudan bağlantılıdır.

2.2. DEVLETLERİN VE DİĞER AKTÖRLERİN MANİPÜLASYON ARAÇLARI

Son yarım yüzyıldaki gelişmelerle uluslararası örgütlerin, ulusötesi şirketlerin ve sivil toplum örgütlerinin de devletlerin yanı sıra uluslararası ilişkilerde “aktör” konumunda yer aldıkları ileri sürülmektedir. Bu yaklaşım, uluslararası örgütler ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin, uluslararası ilişkilerde güçlü devletlerin diğerlerini düzenlemek, kontrol etmek, yönlendirmek ve müdahale etmek amacına yönelik işlevlerini gözlerden kaçırmayı da sağlamaktadır.

Uluslararası ilişkilerde bugün görülen odur ki; temel aktörler olan devletlerin yanı sıra, kiminin ekonomik büyüklüğü ve yaptırım gücü birçok gelişmekte olan devleti geride bırakan ulusötesi şirketler de aktör konumunda yer almaktadırlar.

Bu bölümde, devletlerin ve diğer aktörlerin (ulusötesi şirketlerin), diğerlerini (diğer devletleri) kendi amaçları doğrultusunda manipüle etmek amacıyla kullandıkları politika-etki araçları ve bunların işlevleri üzerinde durulmaktadır.

---

¹³⁶ McBride, a.g.e., s. 162

2.2.1. Diplomasi

Uluslararası politika ve dış politikanın içeriğinden ziyade yürütülme biçimiyle ilgili olan¹³⁷ diplomasi; uluslararası politikanın resmi yollarla uygulamaya aktarılması sürecidir¹³⁷.

Bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya öteki devletlerin karar vericilerine iletmesi süreci olan diplomasi¹³⁸ dar anlamda hükümetlerin resmi temsilcileri aracılığı ile gerçekleştirdikleri bir karşılıklı haberleşme ve/veya görüşmeler sürecini, geniş anlamda bir ülkenin dış politikasında kullanılan çeşitli siyasal etkileme yöntem ve tekniklerini ifade eder¹³⁹.

Çeşitli siyasal birimler arasındaki sorunların çözümü için çeşitli yollarla iletişim kurma çok eski çağlardan bu yana uygulanan bir yöntemdir. “Eski Yunan ve Roma’da, eski Çin ve Hindistan’da kullanılan elçilerin, habercilerin günümüzdeki diplomatların fonksiyonlarını yerine getirdikleri kabul edilmektedir”¹⁴⁰

Bu dönemlerdeki diplomatik faaliyetlerin en önemli ortak özellikleri genellikle ikili (iki ülkeyi ilgilendiren) bir nitelik taşımalarıdır¹⁴¹. 12’inci yüzyılda modern anlamdaki diplomasinin uygulanmaya başlandığı Kuzey İtalya’da da diplomasinin bu çerçevede yürütüldüğü görülmektedir. “Bu türden bir diplomaside, bu aracın bilgi toplama ve iletme fonksiyonu daha birincil, uluslararası birimler arasındaki sorunları görüşmeler yoluyla çözme fonksiyonu ise nispeten ikincil bir önem taşımaktaydı”¹⁴².

Bu çağlarda diplomasi uzun süreli bir faaliyet niteliğini kazanmamıştı ve kısa süreli amaçların gerçekleştirilmesi için başvurulan bir yöntemdi. Diplomat; kurnazlık, zulüm ve hile de dahil olmak üzere her türlü yola başvurarak amacına ulaşmaya çalışan kişiydi¹⁴³. 16’ıncı yüzyılda Rönesans İtalya’sındaki uygulamalarla gelişen diplomasi Avrupa’nın geri kalan bölgelerinde ancak 18’inci yüzyılda

¹³⁷ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 1997, s.297

¹³⁸ Mehmet Gönlübol, *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, 5. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000, s. 112

¹³⁹ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 2. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 54

¹⁴⁰ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika Dersleri*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1990, s. 54

¹⁴¹ Sönmezoğlu 1995, a.g.e., s. 293

¹⁴² Sönmezoğlu 1995, a.g.e., s. 293

¹⁴³ Gönlübol: a.g.e., s. 112

uygulama alanı bulmuş, yerleşik diplomasi kurumlarının gelişmesi ancak bu dönemde yaygınlık kazanmaya başlamıştır¹⁴⁴.

Yavaş yavaş Alplerin dışına taşan diplomasi ile etki uygulama yöntemi 19'uncu yüzyıl Avrupası'nda altın devrini yaşamıştır. 1815 Viyana Kongresi'nden 1. Dünya Savaşı'na kadar geçen yüzyılda Avrupa diplomasiinin merkezi olmuş, Avrupa dışındaki bir çok bölgenin kaderi de Avrupa başkentlerindeki toplantı ve görüşmelerde ele alınmıştır¹⁴⁵.

Burada Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar boyunca Avrupa'nın en güçlü devleti ünvanına sahip olduğu halde uzun süre elçi gönderme hakkını kullanmaması¹⁴⁶ üzerinde durulması gerekir. İlk kez Üçüncü Selim zamanında Yusuf Agah Efendi'yi İngiltere'ye sürekli elçi olarak gönderen (1793) Osmanlı Devleti'nin bu tutumunun nedenleri de sonuçları da diplomasiinin önemini ortaya koyan bir örnektir. Osmanlı Devleti'nin bu tutumu o dönemde diğer devletlere üstünlüğünün bir göstergesi olarak sergilenmekteydi.

Ancak sonuçta diğer toplumlardaki gelişmeleri değerlendirip yorumlayamamak ve bu gelişmelerin dışında kalmak, diğer birçok faktörle birlikte Osmanlı Devleti'nin gerilemesine ve uluslararası politikada diğer devletlerin güç gösterilerinde bir koza dönüşmesini önleyecek önlemlerin alınmasına da engel olmuştur. Burada diğer devletlerin temsilcilerinin kendi ülkelerinin çıkarlarını yerinde temsil etmeleri gelişmelere ilişkin bilgileri kaynağından edinip zamanında müdahale edebilme avantajını değerlendirmeleri, Osmanlı Devleti'nin ise kendisine ulaştırılan bilgilerle politikasını yönlendirmesinin olumsuzlukları, diplomasiinin uluslararası politikada önemini ortaya koyan bir örnek oluşturmaktadır.

1648'deki Vestfalya Kongresi'ne kadar devletler arasında diplomatik ilişkiler ikili temaslarla yürütülmüş, ilk kez bu kongreyle ikiden fazla devletin temsilcileri bir araya gelerek sorunların çözümü için görüşmelerde bulunmuşlardır. Ancak gerçek anlamda çok taraflı diplomasiinin uygulamaya geçişinin 1815 Viyana Konferansı'nda başladığı kabul edilir. Çok taraflı diplomasi bu tarihten itibaren süreklilik kazanmıştır.

¹⁴⁴ Arı 1997, a.g.e., s. 298

¹⁴⁵ Sönmezoğlu 1995, a.g.e., s. 290

¹⁴⁶ Gönübol 2000, a.g.e., s. 112-113

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar diplomatik ilişkilerin önemli bir özelliği de gizlilik olmuştur. Taraflar arasındaki görüşmelerin ve sonuçların kamuoyun açıklanmadığı bu diplomasi türü bir şekilde "saray diplomasisi" olarak da nitelendirilmektedir.

Taraflar arasındaki görüşmeler ve sonuçta yapılan anlaşmaların kamuoyundan gizlenmesine yönelik diplomasi türünden 1. Dünya Savaşı'ndan sonra bir ölçüde açık diplomasiye geçilmişse de 2. Dünya Savaşı'nın ardından yeniden gizlilik politikasına dönülmüştür.

Gizlilik politikasının diplomaside yeniden hüküm sürmeye başlamasına gerekçe olarak taraflardan bazılarının açık görüşmeleri kamuoyunu yönlendirme etkileme ve propaganda yapmak niyetiyle kullanmaları gösterilmektedir. Açık diplomasiyle gelişmelerin kamuoyuna duyurulmasının taraflardan bazılarının ödün vermesini zorlaştırması ya da engellemesi; dolayısıyla uzlaşma sağlanmasının da önüne geçilmesi diplomaside gizlilik için öne sürülen bir başka gerekçedir.

Açık diplomaside kamuoyuna etkilemeye çalışan tarafların merkezde yer alan devletler dışında olması, bunların propaganda yapmakla suçlanması ve gizli diplomasiye gerekçe olarak gösterilmesi oldukça manidardır.

Günümüzde enformasyonun dünyaya yayılmasında belirleyici/hakim olan ülkelerin bu enformasyonun içeriğini de kendi amaç ve politikaları doğrultusunda oluşturdukları bir gerçektir. Bu durumda iletişim araçlarının sahiplik ve denetim yetkisini elinde bulunduran merkezdekilerin dışında kalan devletlerin açık diplomasiyi dünya kamuoyunu etkileyip yönlendirmek için propaganda amaçlı kullanmaları ne kadar söz konusu olabilir?

Diğer yandan 1. Dünya Savaşı'nın sonunda gizli diplomasiden açık diplomasiye bir ölçüde geçişte "kamunun bilmediği ve onun zararına olan bir çok anlaşmaların yapılması" gerekçe gösterilirken, günümüzde de gizli diplomasiyle aynı durumun söz konusu olmaması mümkün müdür?

Örneğin; yine merkezde yer alan devletlerden birinin, Fransa'nın kendi aleyhine olabilecek düzenlemeleri de içermesi yüzünden kamuoyuna sızdırdığı tarihe kadar gizlice yürütülen Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI)'nın birkaç devlet ve

ulusötesi şirket dışında kalan tüm devletler aleyhine, adeta modern sömürgeciliğin kurallarını koyan bir anlaşma olduğunu reddetmek mümkün müdür?¹⁴⁷

Diplomaside açıklık ve gizlilikle ilgili yorumlardaki tarafsızlık ise üzerinde durulması gereken ayrı bir konudur. Ülkemizde siyasal bilimlerle ilgili lisans ve yüksek lisans düzeyindeki derslerde de kaynak kitap olarak okutulan, dolayısıyla gelecek kuşakların da paradigmalarında etkili olan kaynaklarda 2. Dünya Savaşı'nın ardından yeniden hakim olan gizli diplomasi anlayışının haklı gösterilme şekli oldukça ilginçtir. Aslında bilim çevrelerinin manipülasyon aracı olarak kullanılmasına bir örnek teşkil eden bu kaynaklarda gizli diplomasi, otel odalarında ve restoranlarda yapılan kapalı görüşmelerin eleştirilmemesi, sorgulanmaması oldukça ilginçtir.

Genel olarak bakıldığında kitle iletişim araçlarının günümüzde sağladığı kolaylıklar nedeniyle diplomasiin “yerinden bilgi alma, gelişmeleri kaynağında izleme” fonksiyonunun eski önemini taşımadığı ancak hala devletlerin diğer devletlerde temsilciler bulundurmasının önemli olduğunu ve geniş anlamda “gerekli zemin ve zamanlarda çıkarların korunması için” diplomasiin etkili bir araç olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

2.2.2. Propaganda

Kökeni Latince’de “bir filizin toprağa ekilerek yeni bitkiler elde edilmesi” anlamına gelen “propagare” sözcüğüne dayanan propaganda “bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyettir.”¹⁴⁸

Kanıları, görüşleri ve değerleri kontrol etmek ve son aşamada davranışları belirlenen doğrultuda değiştirmek amacıyla önceden planlanarak ve psikolojik

¹⁴⁷ MAI ile ilgili bilgi birinci bölümde, “Küreselleşmenin Ekonomik Boyutları ve Medya” başlıklı kısımda verilmiştir.

¹⁴⁸ Sezer Akarcalı: **2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2003, s. 12 -Qualter, 1992, 279’ dan alıntı.

teknikleri de içeren sistematik birtakım araç ve semboller kullanarak yürütülen bilinçli bir davranış¹⁴⁹ olan propaganda özü itibariyle insanlık tarihi kadar eskidir.

Her devirde siyasi çekişmelerin, ticaret mücadelelerinin ve çıkar gruplarının zorunlu bir silahı¹⁵⁰ olan propagandanın Avrupa'da yaygın kullanımı Katolik kilisesinin misyonerlik çalışmaları esnasında gerçekleşmiştir.

Propaganda 18'inci yüzyılda siyasal anlamlar üretmenin, düşünceleri ve algıları yönlendirmenin, toplumsal değer ve sembolleri üretmenin stratejiler bütünü haline gelmiş, iktidarları meşrulaştırmanın bir aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır¹⁵¹.

Yönetenlerin halkın rızasını almaya, iktidarlarını meşrulaştırmaya mecbur kaldığı, "yalnız şartlar gerektirdiğinde değil her an kamuoyunun desteğine gerek olduğunu anladıkları 19'uncu yüzyıldan itibaren propaganda siyasal iktidarlar için vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmiştir¹⁵².

Propagandanın uluslararası ilişkilerde önemli bir araç olarak kullanılmaya başlaması ve yerleşmesi 1'inci Dünya Savaşında gerçekleşmiştir. Daha önce Katolik Kilisesi tarafından dini amaçlar için kullanılan propaganda ilk kez İngiltere tarafından 1'inci Dünya Savaşında siyasal amaçlar için örgütlü ve sistematik bir şekilde içte ve dışta kullanılmıştır¹⁵³.

İki dünya savaşı arası dönemde önce SSCB, sonra da Nazi Almanyası propagandayı dış politikanın önemli bir siyasal etki aracı haline dönüştürmüşlerdir.

2. Dünya Savaşı sonrasında bir siyasal etki aracı olarak propagandanın önemi daha da artmış, iletişim alanındaki gelişmeler klasik doğrudan propaganda yöntemlerinin yerini dolaylı propaganda yöntemlerinin alması sonucunu doğurmuştur¹⁵⁴. Bu dönemde propaganda neredeyse diplomasinin yerini alarak soğuk savaşın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş, SSCB ve ABD müttefiklerini tutabilmek ve yeni müttefikler kazanabilmek amacıyla propagandaya ağırlık

¹⁴⁹ Arı 1997, a.g.e., s. 332

¹⁵⁰ Özsoy, a.g.e., s. 24

¹⁵¹ Akarcalı: a.g.e., s. 114 -Fatih Keskin: **2. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Alman Propagandası**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 1997, s. 21'den alıntı.

¹⁵² Akarcalı: a.g.e., s. 15

¹⁵³ Arı 1997, a.g.e., s. 333

¹⁵⁴ Sönmezoğlu 1995, a.g.e., s. 305

vermişlerdir. Özellikle blokların dışında kalmaya çalışan ülkeler propagandanın temel hedefi haline gelmiştir¹⁵⁵.

Hedefine kilitlenmiş güdüleyici bir eylem olan propaganda¹⁵⁶ diplomaside olduğu gibi çıkarların manipüle edilmesi ya da savaşta gibi zor kullanılmadan insan beynini doğrudan yöntemlerle biçimlendiren bir araç olarak 2. Dünya Savaşından bu yana politikanın geleneksel araçları arasında önemli ve özerk bir yer almıştır¹⁵⁷.

Barış zamanında propagandayı sistemli olarak ve geniş bir biçimde kullanan ilk devletler SSCB ve Nazi Almanyası olmuş, Batılı Devletler propagandanın siyasal etki aracı olarak önemini 2. Dünya Savaşı sıralarında anlamışlardır.

2. Dünya Savaşı öncesinde SSCB ve Nazi rejimlerinin ortak özelliği telsiz ve telgrafın yanında radyo ve sinema gibi iletişim araçlarını başarıyla kullanmalarıdır. Goebbels propaganda tarihinde yerini almadan önce SSCB propagandanın önemini kavramıştı. Lenin 1902'de "Ne Yapmalı" adlı kitabında bunun devrimci değerini anlatmıştı¹⁵⁸. Tüm iletişim araçlarını propagandada değerlendiren SSCB'de bu yönde kurumsallaşma da hızla gerçekleşmişti. Amerika'da ise politik propagandanın etkili bir araç olarak kullanılmasına yönelik etkili çalışmalar Roosevelt döneminde ivme kazanmıştır.

Günümüzde propaganda kendi ulusal çıkarları doğrultusunda etki oluşturmak amacıyla hükümetler tarafından yoğun olarak uygulanmaktadır. Bu amaçla gerek kendi ülkelerinde gerekse diğer ülkelerde faaliyet gösteren devletler, diğer ülkelerin halklarını o ülkelerde yaşayan etnik veya dini grupları, iktisadi ve sosyal açıdan kendini soyutlanmış hisseden grupları etkileyerek o ülke üzerinde baskı kurmaya ve çıkar elde etmeye çalışmaktadırlar¹⁵⁹.

Propaganda ile ilgili medya birçok ülkede hükümetin kontrolündedir. Propaganda, kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak genişleyen ve diplomatik, ekonomik, askeri yaptırımlarla birlikte kullanılan bir yöntem olarak siyasal süreçte hızla yerini almıştır. Genel olarak enformatik

¹⁵⁵ Arı, a.g.e, s. 334

¹⁵⁶ Akarcalı, a.g.e., s. 279

¹⁵⁷ Gönlübol, a.g.e., s. 133

¹⁵⁸ Akarcalı, a.g.e, s. 201-202

¹⁵⁹ Arı, a.g.e., s. 334

propaganda, psikolojik savaş ve kültürel propaganda şeklinde kümelenen propaganda biçimleri içinde en etkili olanın kültürel propaganda olduğu kabul edilmektedir¹⁶⁰

2.2.3. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları – Non-Governmental Organizations¹⁶¹

Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları–Hükümetler-dışı uluslararası örgütler-NGO’lar (non-governmental organizations)¹⁶² İkinci Dünya Savaşı’nın ardından genişleyen etki alanları ve işlevleri nedeniyle uluslararası politikanın aktörleri arasında kabul edilmektedir.

“Hükümet dışı”, “hükümetin etkisinden bağımsız”, “toplumsal gelişme ve kalkınma amaçlı kuruluşlar” olduğu iddiasıyla uluslararası politikada etkin bir aktör rolü verilen uluslararası sivil toplum kuruluşları NGO’lar gerçekte; merkezin, egemen güç odaklarının etkili bir politika aracı işlevini gören örgütlerdir.

Uluslararası politikada bir aktör olarak sunulan NGO’ların örgütlenmeleri, varlık nedenleri/işlevleriyle birlikte ele alındığında “sivil” kavramı ile vurgulanan otoriteden, hükümetlerden bağımsız bir yapılanmanın aksine, varlıklarını ortaya çıkaran otoritenin araçları kimliğini taşıdıkları görülmektedir.

Kamuya “sivil”, “hükümet dışı” “otoriteden bağımsız”, “halkın inisiyatifi” olarak sunulup kabul ettirilmeye çalışılan NGO’lar, küresel güç odaklarının demokrasi ve insan hakları söylemiyle oluşturmaya çalıştıkları üst yapının etkili birer aracıdır.

Soğuk savaş sonrası dönemde oluşan uluslararası yapıda dünyanın konjonktürel değişimine uygun etkili dış politika araçları olarak belirlenen NGO’lar, aynı zamanda enformasyon toplumu teorileriyle hedeflenen toplumsal yapının oluşmasında önemli bir işlev görmektedirler.

¹⁶⁰ Arı, a.g.e., s. 340-341

¹⁶¹ Bu çalışmada sivil toplum kuruluşları adı ile aynı zamanda dernek vd. adlar altında faaliyet gösteren ancak içeriği daha farklı olan birçok örgütün de kastedilmesinden doğacak yanlış anlamaları önlemek için NGO (Non-Governmental Organizations) adının kullanılması tercih edilmiştir.

¹⁶² Pazarıcı, a.g.e., s.199

Enformasyon toplumu yaklaşımlarında vurgulan katılımcı demokrasi, insan hakları, bireyselleşme gibi değerler, soğuk savaş sonrası uluslararası politikada en çok devreye sokulan kavramlar olmuştur. “Çok sayıda devletin taraf olduğu belgeler, pratikte orada öngörülen hak ve düzenlemelerin gerçekleştirilmesine yönelik olmaktan çok, Batılı güçlerin çeşitli gerekçelerle çevre ülkelere müdahale politikalarına siyasi/hukuki referans hükmündedirler. Özellikle bu tür belgelerde dikkat çeken ulusal azınlıklar vurgusu, ulus devletlerin dış politika yönetimi oldukça zora sokmuştur. Çünkü ulusal yapı böylelikle uluslararası denetime açık hale gelmektedir”¹⁶³.

Uluslararası politikanın temel aktörü/öznesi devleti aşan yeni aktör/özneler arasında sunulan NGO’lar gerçekte merkezde yer alan güçlü devletler/ güç odaklarının etkili birer politika aracıdır ve merkezde yer alanların diğerlerinin toplumsal ve siyasal yapılarını değiştirmede, aynı zamanda içişlerine müdahale etmelerinde etkili olmaktadır. NGO’lar, küreselleşme önünde hala engelleyici olan ulus devletinin etkinliğinin azaltılması için rol üstlenirken bu durum, ulus devletlerin karşılayamadığı ihtiyaçları NGO’ların karşıladığı şeklinde sunulmaktadır.

NGO’ların küresel ölçekte bir değer değişimine gönderme yapılarak merkezi pozisyonların sürekliliğini pekiştirecek uluslararası kamuoyu desteğini sağlamadaki rolünü Canbolat şöyle açıklamaktadır¹⁶⁴:

“Demokrasi, iyi yönetilme, refah, güvenlik, birer değerdir ve talep edilmeleri de doğal bir şeydir. Bunların küresel düzeyde talep edilmesini sağlamak, merkezi güçler için asıl amaç olmasa da sözü edilen değerlerin dünyada yaygınlaştırılmasına yönelik gayretlerin öncelikle bu güçler tarafından ince bir retorikle uluslararası kamuoyunu etkilemek üzere kullanıldığı açıktır. Bu retorik, onların politik eylemlerine meşruiyet sağlayıcı bir dayanağı da meydana getiriyor”

“Küreselleşen” dünyada politik, toplumsal, ekonomik ve kültürel anlamda hem parçalanma hem de bütünleşme eğilimlerinin dozajına yönelik teşvik ve çalışmalarda, uluslararası sermaye hareketlerini denetleyen merkez güçlerin ağırlıklı etkilerini vurgulayan Canbolat, gündeme getirilen değerlerle ulaşılmak istenen hedef arasındaki ilişkiyi şöyle belirtmektedir¹⁶⁵:

¹⁶³ İbrahim Canbolat, **Küreselleşen Dünya ve Türkiye**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 192, 2002, s. 111

¹⁶⁴ Canbolat 2002, a.g.e., s. 112

¹⁶⁵ Canbolat 2002, a.g.e., s. 112-113

“Demokrasi ve insan hakları değerlerinin ulus devlet otoriteleri aşılarak küresel düzeyde politik ve ekonomik öncelikler doğrultusunda farklı içeriklerle sunulması da anlamlıdır. Gerçekte amaç, küresel ölçekte bir ekonomi kültür piyasası oluşturmaktır. Bilindiği gibi önce talep gelir ondan sonra ticaret. Gelişmiş kapitalist merkezlerin ürettiklerini benimseyip talep edecek kitlelerin meydana getirilmesi için kültürel bir değişim şart. Küresel kültür önermelerinin başarısı için tabula rasa (kendine özgümlüklerin silindiği) bir zihinsel ve maddi alan gereklidir. (...) İnsanlar ne ölçüde yerel ve özgün değerlerinden uzaklaştırılırsa, kendilerine önerilen yeniyi o kadar kolay alırlar. Kültürel yabancılaşma neticede birileri lehine ekonomik bir etkinlik yaratır. Ekonomi kültür piyasasının ana işlevi de burada gizlidir”

NGO, “merkezde yer alan güçlülerin diğer ülkelere müdahalesinin içeriden ve dışarıdan engellenmesine, en azından olumsuz bir atmosfer yaratılmasına karşı yalıtıcı nitelikteki”¹⁶⁶ önlemlerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer ülkelerin iç toplumsal ve siyasi değişimlerinde etkili olmak ve müdahale için araç olarak tasarlanan ve kullanılan NGO’ların “hükümet dışı” kuruluşlar olarak sunulması, bu örgütlere yüklenen anlamla gerçekte ne işe yaradıkları arasındaki zıtlığı perdelemektedir. Bu durum, aynı zamanda enforme edilen ama bilgilendirilmeyen “enformasyon toplumu”nun da büyük ölçüde oluştuğunu ortaya koymaktadır.

NGO’ların, küreselleşme sürecinde uluslararası sermayenin serbest dolaşımının önünde engel olarak görülen ulus-devletlerin zayıflatılması amacıyla devreye sokulduğunu kaydeden Hablemitoğlu, başta ABD, Almanya ve İngiltere olmak üzere merkezde yer alan devletlerin NGO’lara yükledikleri işlevleri şöyle sıralamaktadır¹⁶⁷:

- Yerel kültürlerin yaşatılması kapsamında alt kültür kimliklerinin siyasallaştırılması ve etnik karşıtlıklarının belirginleştirilmesi,
- Misyoner faaliyetlerine karşı toplumsal reaksiyonu törpüleyecek sürecin başlatılması ve geliştirilmesi,
- Dinsel özgürlükler kapsamında dinler arası diyalog ve hoşgörü söylemleriyle tarikat-cemaat ve benzeri yapılanmalarının farklı hukuklarının yaşama geçirilmesi ve eğitim-öğretim birliğine son veren girişimlerin desteklenmesi,

¹⁶⁶ Canbolat 2002, a.g.e., s. 116

¹⁶⁷ Necip Hablemitoğlu, **Alman Vakıfları ve Bergama Dosyası**, 5. Baskı, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları: 208, 2005, s. 13-14

- Hükümet politikalarını ve kamuoyunu önemli ölçüde etkileme gücüne sahip siyasi parti, meslek odaları, medya kuruluşları, sendika, birlik, vakıf, dernek, cemaatler ve illegal örgütlerin rejim-devlet aleyhine farklı siyasal kamplarda yeralsalar da asgari müştereklerde buluşturulması ve kullanılması,

- Demokratik kitle örgütlerinin süratle NGO'laştırılması ve "sivil itaatsizlik" çağrıları ile kamu düzeni-devlet otoritesi aleyhine başkaldırı refleksinin oluşturulması,

- "Sivil denetim" stratejisi ile devlet kurum ve kuruluşlarının denetlenmesi ve hedeflenen gizli bilgilere doğrudan ulaşılması,

- Bağlı NGO'ların baskı grubu olarak kullanılmasıyla hükümetlerin politikalarının etkilenmesi,

- Resmî ideoloji-sivil ideoloji ayrımı ile mevcut sistemden hoşnut olmayan, ezildiğine, sömürüldüğüne inanan kitlelerin toplumsal dayanışma bağlamında yönlendirilmesi,

- Küresel vatandaşlık kavramının istismar edilerek kullanılması

Küresel ölçekte etkili NGO'ların merkezi konumunda olan ABD bu etkili araçları tasarlarken, Almanya'nın dış politikasında etkili bir şekilde kullanılan "vakıflar" örneğini model almıştır.

ABD'ye ilham veren Alman dış politikasının etkili araçları vakıflar da hükümetten bağımsız gibi gözüküp aslında merkezi hükümet, eyaletler ve diğer yerel yönetim birimlerince desteklenmektedir.

Almanya'nın dış politikasında "sınır aşan köprü"¹⁶⁸ olarak da nitelenen "aracı örgütler", Weimar Cumhuriyeti döneminde doğmuş, 2. Dünya Savaşı sonrasında da Federal Almanya'da dışa yönelik kültür politikasının aracı olarak geliştirilip yeniden devreye sokulmuşlardır.

Federal Almanya adına 1950'li yılların başından itibaren etkinlik gösteren aracı örgütler hükümet tarafından finanse edilmekte, kararlar, planlama ve yönlendirme federal hükümetçe, idare ve yürütme ise bu aracı örgütler tarafından yapılmaktadır. Siyasal tanıtım, kültürel enformasyon ve sosyopolitik etkinlikler

¹⁶⁸ Canbolat 1999, a.g.e., s. 98-102

aracılığı ile çevrede nüfuz alanı yaratmaya yönelik çeşitli politikalar geliştirilmekte¹⁶⁹ ve aracı örgütler bu konularda da önemli roller üstlenmektedirler.

Alman dış politikasının sınır aşan köprüleri bu örgütler genel olarak kültürel faaliyetler ve politik faaliyetler gösteren vakıflar olmak üzere iki şekilde ayrılmaktadır. Yanı sıra kültür politikasında kiliselerin de önemli yeri olduğu ve Alman Dışişleri Bakanlığınca kiliselere bu yöndeki hizmetleri için para yardımı yapıldığı bilinmektedir.

Federal bir yapıya sahip olan Almanya'nın yurtdışı kültür politikası; merkez (bund), eyaletler, yerel yönetimler, aracı örgütler ve bazı gönüllü kuruluşların işbirliğiyle gerçekleşmektedir ve "kültür hizmeti" verilecek alanın özelliklerine uygun araçlar devreye sokulmaktadır¹⁷⁰.

Yurt dışında faaliyet gösteren Alman vakıflarının hemen hepsi rejime entegre sorunu olmayan mevcut siyasi partilerin birer yan kuruluşudur. Örneğin; Konrad Adenauer Vakfı Almanya'nın en büyük partilerinden Hristiyan Demokratik Birliği CDU, Heinrich Böll Vakfı Yeşiller, Friedrich Nauman Vakfı Hür Demokrat Parti FDP, Friedrich Ebert Vakfı Sosyal Demokrat Partisi SPD ile ilişkilidir¹⁷¹.

Alman Parlamentosu'nda grubu bulunan partilerle bağlantılı bu vakıfların tamamı iktidar-muhalefet ayrımı yapılmaksızın federal hükümetin "Politik Eğitim Fonu"ndan finanse edilmekte ve bu vakıfların yurtdışı faaliyet giderleri de federal hükümet tarafından karşılanmaktadır. Alman hükümetinden resmen yardım alan vakıflar dış ülkelere "hükümet dışı sivil toplum örgütleri" yani NGO olarak takdim edilmektedir. Bu vakıflar gerçekte Alman istihbarat servisi BND'nin kontrolünde çalışan ve tüm masrafları federal bütçeden karşılanan "taşeron" NGO'lardır¹⁷².

Tamer Bacınoğlu da Alman dış politikasının önemli araçları olan vakıfları ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır¹⁷³:

¹⁶⁹ Canbolat, 1999, a.g.e., s. 102-103

¹⁷⁰ Canbolat, 1999, a.g.e., s. 103

¹⁷¹ Hablemitoğlu, a.g.e., s. 20

¹⁷² Hablemitoğlu, a.g.e., s. 19-20

¹⁷³ Hablemitoğlu, a.g.e., s. 20

“Alman parti vakıfları, devlet finansmanlı çok özel NGO’lardır ve Alman dış politikasının önemli bir aracı durumuna gelmişlerdir. Alman Dışişleri Bakanlığı’nın ..... yayınında; ülkelerin içişlerine sorun yaratmadan karışabilmek için ne tür kamuflaj projeleri kullanılabileceği üzerine bir dizi pratik örnek verilmektedir. “Politik Vakıflar”ın bu bağlamda “diyalog programları ile yapıcı bir rol oynayacakları” en yetkili ağızlardan itiraf edilmektedir.

ABD’de de diğer ülkelere sorunsuz müdahale yollarını açacak örneği Alman vakıflarının oluşturduğu bilinmektedir. “Amerikan çıkarlarına küresel ölçekte yandaş bulma amacıyla soğuk savaş döneminde NED (National Endowment for Democracy- Demokrasiye Ulusal Katkı), soğuk savaştan sonra da 1990’ların ilk yıllarında CDC (Citizen’s Democracy Corps-Yurttaş Demokrasisi Kurulu) gibi oluşumlardan yararlanılmıştır”¹⁷⁴.

Bu örgütler aracılığı ile bir yandan demokrasi adına propaganda yapılırken, diğer yandan içişlere ve toplumsal dokuya müdahale edilerek bazı bölgelerde terörün alt yapısı hazırlanmıştır. Çeşitli fonların aktarıldığı NED, dünyanın değişik bölgelerinde özellikle Orta Amerika ülkelerinde komünist rejimlerin devrilmesi ve (sözde) demokratik yönetimlerin iktidara gelmelerini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Nikaragua, Panama, Guatemala, El Salvador, Meksika, Granada ve daha bir çok ülke NED destekli Amerikan müdahalelerine sahne olmuştur¹⁷⁵.

Merkezde yer alan güçlü devletlerin demokratik bilinç düzeyinin yükseltilmesi, hak gaspının engellenmesi ve birey hakları söylemiyle diğerlerine müdahaleyi kendi politikalarını uygulamak için değerlendirdiklerini kaydeden Canbolat’a göre¹⁷⁶; yurttaş demokrasisi söyleminde kastedilen demokrasi gerçekte kaynakların klasik devlet denetiminden çıkarılarak girişimci bireylere, NGO’lara ve ulusötesi şirketlere açık hale getirilmesidir.

ABD’nde ulus devletlerin egemenlik araçlarının ellerinden alınması ve merkezde yer alan güçlü devletlerin diğerlerini uzaktan yönetebilmesi olanağını sağlayan NGO’ların etkili bir araç olarak kullanılmasına yönelik çalışmaların ilk adımları 1960’lı yıllarda atılmıştır.

¹⁷⁴ Canbolat 2002, a.g.e., s. 116

¹⁷⁵ Canbolat 2002, a.g.e., s. 117

¹⁷⁶ Canbolat 2002, a.g.e., s. 117

ABD'nin resmi organlarınca (CIA gibi) diğer ülkelerin içişlerine müdahalelerinin yarattığı sakıncalar bu dönemde görülmeye başlanmış ve "örtülü operasyondan açık operasyona geçişin ilk ciddi adımları 1967'de atılmıştır"¹⁷⁷.

CIA'nın dış ülkelerde çok kültürlülüğü pekiştirmek için Amerikan üniversitelerinde yoğun bir çalışma başlatmasıyla birlikte kurulan CCF (Congress for Cultural Freedom-Kültürel Özgürlük Kongresi) örgütü, CIA'nın oluşturduğu yayın ve konferans örtüsünü kullanarak dış ülkelerde bağlantılar ağı kurmuştur. Ancak bu tür politik operasyonlarda CIA bağlantısının yarattığı sıkıntılar üzerine tüm dünyada yürütülecek operasyonun finansmanı için özel kuruluşların devreye sokulması planlanmıştır. Böylelikle CIA yerine bu olumsuzlukların aşılmasında Ford Vakfı, Varnege Vakfı, Rockefeller Vakfı gibi örgütlerin öne çıkması sağlanmış, böylelikle CIA'nın varlığının bilinmesinden dolayı oluşacak sıkıntılar bertaraf edilmiştir¹⁷⁸.

1980'lerde ise dünyadaki gelişmelere paralel, daha etkili ve ikna edici yeni araçların devreye sokulması uygun bulunmuştur. NGO türü örgütlenmeler daha az masrafla daha az riskli ancak etkili sonuçlar alınmasını sağlayacak araçlar olarak belirlenmiştir.

Gerçekten böylelikle; demokrasi, birey hakları, insan hakları söylemiyle diğerlerine müdahale etmek ve denetlemek, bir şekilde kaleyi içten fethetmek, küreselleşmenin önünde engel olan ulus devletleri zayıflatarak etkisiz hale getirmek çok daha kolay mümkün hale gelmiştir.

Soğuk Savaş döneminde geçerli olan bloklaşmanın yarattığı avantajlar; toplumları ürkütme için kullanılan komünizm tehdidinin gerekçe olarak kullanılmayacağı bu dönemde "demokrasi, birey hakları, insan hakları" sopenin ucundaki havuç işlevini gören değerler olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1980'lerde adı Reagan tarafından "Project Democracy" konulan stratejinin temeli 1967'de Katzenbach Komisyonu'nun önerileriyle başlatılan vakıf ya da enstitü kimliğiyle yürütülen operasyonla atılmıştır. Bu yöntem öncelikle sosyalist sistemin içerden çökertilmesinde denenmiş ve böylelikle ilgili ülkelerde Amerikan

---

¹⁷⁷ Yıldırım, a.g.e., s. 18

¹⁷⁸ Yıldırım, a.g.e., s. 18-19

yanlısı örgütler oluşturmak amacıyla daha açık ve güvenli bir yöntem geliştirilmiştir¹⁷⁹.

Hükümet dışı ya da hükümet etkisinden bağımsız diye sunulan NGO'ların gerçekteki yapılanması ise CIA emeklisi Ralph McPehee tarafından şöyle aktarılmaktadır¹⁸⁰:

“CIA'nın ülkelerin karıştırılmasında kullanılan bir çok işlevinin NED'e transfer edilmesiyle Demokrasi İçin Ulusal Fon'un kullanımına gidildi. CIA'nın örtülü eylemlerine ek olarak Uluslararası kalkınma Ajansı AID ve Birleşik Devletler İstihbarat Ajansı USIA da “demokrasi yayma” operasyonlarında yer almaktadırlar. Avrupa'da yerleşik ve çoğu Birleşik Devletler tarafından parayla beslenen hükümet dışı örgütler (NGO'lar) de, doğrudan ya da dolaylı olarak bu operasyonlarda yer alıyorlar. Bu tür örgütler ve ajanslar aşağı yukarı açıktaysalar da CIA, hükümetleri destekleme ve yıkma gibi birincil rolünü elinde bulundurmaktadır”

Görünürde katılımcı demokrasi, insan hakları gibi değerler için faaliyet gösteren ve hükümet dışı görüntüleriyle rahatlıkla kabul gören Amerikan NGO'larının arkaplanında yer alan NED'in oluşturulmasında “vakıf adı altında diğer ülkelerde faaliyet gösteren Alman 'stiftung' örgütçülüğü model alınmıştır”¹⁸¹.

APF' (American Political Foundation)nin 400 bin Dolara mal olan fizibilite çalışmasının ardından 1983'te NED kurulmuş, ardından kısa sürede NED'e bağlı çekirdek örgütler oluşturulmuştur.

ABD Başkanı Reagan'ın göreve gelmesinin ardından oluşturulan bir çekirdek kadro tarafından hazırlanan yeni demokrasi modeli Yıldırım'a göre iki temel düşünceye dayanmaktaydı¹⁸²:

1. Ülke bağımsızlıkları için örgütlenen her siyasi hareket komünisttir,
2. Ülke bağımsızlığı için savaştan silahlı olsun olmasın her oluşum teröristtir. Onlara göre nerede olursa olsun bağımsızlık örgütleri terörist olmakla kalmaz, aynı zamanda kesinlikle KGB tarafından kurulmuştur.

¹⁷⁹ Yıldırım, a.g.e., s. 23

¹⁸⁰ Yıldırım, a.g.e., s. 24

¹⁸¹ Yıldırım, a.g.e., s. 26

¹⁸² Yıldırım, a.g.e., s. 30-31

Bu tesbitten hareketle iki bloklu uluslararası sistemde Doğu Bloku'nun çözülmesi için ülke halklarının canı gönülden onayı ve katılımını sağlayacak yöntem klasik yerel iktidar ve orduyu yönlendirme yönteminden daha etkili ve kullanışlı bulunmuştur. Gençlerinin akademik eğitimle etkilenmesi ve farkına varmadan yöntemin gönüllü taşıyıcı ve yayıcıları olmasının sağlandığı hedef ülkelerde; vakıf, NGO, parti bağlarıyla, sanayi-ticaret odaları, devlet yöneticileri ilişkileriyle ve yayın dünyası dostluklarıyla yürütülen bu stratejiye Reagan "Project Democracy" adını vermiştir.

Bu çerçevede NED'e bağlı çekirdek örgütler ve işlevlerini Yıldırım şöyle kaydetmektedir¹⁸³:

"Diğer ülke insanlarına ortadan ve sağdan yaklaşmak üzere Cumhuriyetçi Parti tarafından kurulan International Republican Institute (IRI), soldan yaklaşmak üzere Demokrat Parti tarafından kurulan National Democracy Institute (NDI), işadamları ve sanayicilerle ilişkiler için Amerikan Ticaret Odası tarafından kurulan Center for International Private Enterprise (CIPE).

Diğer ülkelerdeki sendikal hareketleri yönlendirmek üzere anti komünist sendikacılığın merkezi AFL-CIO yeniden aktifleştirildi. Daha sonra NED, AFL-CIO ve AID tarafından Uluslararası İşçi Dayanışması Amerikan Merkezi-American Center for International Labour Solidarity (ACILS) kuruldu.

Amerika'ya bağlı demokrasiler kurma çalışmalarında 1990'dan sonra yeni özel birimler oluşturuldu: 1994'te kurulan The International Forum for Democratic Studies (IFDS) diğer ülkelerde tasarlanan projelerin değerlendirildiği bir merkez işlevini üstlendi.

1999 yılında NED'in temel örgütü World Movement for Democracy WMD içinde kurulan Network of Democracy Research Institute NDRI, kalkınmakta olan ülkelere 52 örgütle birlikte çalışmaktadır. NDRI'nın workshoplarında bu örgütlerin temsilcilerine eğitim verilerek etkilenmeleri sağlanmaktadır."

NGO türü örgütlenmelerle diğer ülkelere rahatça müdahale edebilmede öne sürülen katılımcı demokrasi, insan hakları, birey merkezlilik gibi değerler ve merkezi batıda bilgi ağlarının gündeme gelişi ve yayılışı içerik olarak "enformasyon toplumu" yaklaşımlarıyla örtüşürken, tarihsel gelişiminin de enformasyon toplumu teorilerinin gündeme getirilip uygulanmaya geçilmesiyle paralellik göstermesi "tesadüf" olarak kabul edilebilir mi?

¹⁸³ Yıldırım, a.g.e., s. 27-29

Diğer bir çok politika aracının etkin bir şekilde devreye sokulmasında da tarihsel olarak aynı tesadüflerin olmasını nasıl değerlendirmek gerekir. Hükümetlerden bağımsız olduğu iddia edilen bu örgütlerin hükümetlerden aldıkları maddi destekler ve bağlı çalıştıkları kuruluşlarla işbirlikleri artık “gizli” değilken bu kuruluşları hala hükümet dışı diye benimseyip desteklemeye devam etmek ve gerçekte ne işlev gördüklerini sorgulamaktan kaçınmak nasıl yorumlanmalıdır?

2.2.4. Uluslararası Örgütler

Uluslararası politikada temel aktörler arasında sunulan uluslararası örgütler “asil” ve “güçlü” üyelerinin çıkarları doğrultusunda diğer devletlerin düzenlenmesini sağlayan araçlardır.

Uluslararası örgütler uluslararası hukuka göre şöyle sınıflandırılmaktadır¹⁸⁴:

a) Evrensel ya da bölgesel uluslararası örgütler: Evrensel uluslararası örgütler coğrafi açıdan herhangi bir sınırlandırma olmaksızın tüm devletlerin üyeliğine açıktır (örneğin: BM). Yalnızca bir bölgedeki devletlerin üye olabildiği uluslararası örgütler de bölgesel uluslararası örgütlerdir (örneğin AB).

b) Genel ya da belirli bir konuyla ilgili uluslararası örgütler: Genel ya da diğer adıyla siyasal uluslararası örgütler amaçları bakımından herhangi bir sınırlandırmaya bağlı tutulmayan veya amaçları çok geniş kapsamlı olan örgütlerdir (örneğin BM). Belirli bir konuyla ilgili örgütler uzmanlaşmış ya da teknik uluslararası örgütler olarak da adlandırılmaktadır. Bunlar da kendi aralarında ekonomik, askeri, kültürel, sağlık vd. alandaki uluslararası örgütler olarak ayrıca sınıflandırılmaktadır.

c) Eşgüdüm sağlayıcı ya da ulus-üstü uluslararası örgütler: Yalnızca üye devletler arasında eşgüdüm sağlayan örgütler ve ulus-üstü, yani üye devletlerin bir takım yetkilerinin devredildiği ulusla arası örgütler.

Uluslararası örgütler;

a) Evrensel/global uluslararası örgütler,

b) Blok tipi örgütler/ entegrasyon hareketleri

şeklinde de sınıflandırılmaktadır.

¹⁸⁴ Pazarıcı, a.g.e., s. 105

Buna göre mevcut ulusal aktörlerin tümü veya hemen hemen tümünün üye olduğu örgütler evrensel/global uluslararası örgütler olarak nitelendirilmektedir. Blok uluslararası örgütlere NATO, entegrasyon (bütünleşme) amaçlı örgütlere ise AB örnek gösterilebilir¹⁸⁵.

Uluslararası örgütlerin uluslararası ilişkilerde “aktör” olarak ele alınabilmeleri temsil ettikleri hükümetlerden az ya da çok bağımsız ve otonom politikalar geliştirebilmelerine bağlıdır. Bir uluslararası örgütün “aktör” olabilme kapasitesi kararlarının yaptırım gücüne, üyelerinden bağımsız ve ayrı kararlar üretebilmesine bağlı olarak da değerlendirilmektedir¹⁸⁶.

“Dünya milletlerini bir araya getirip barış ve güvenliği sağlamlaştırarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer sorunlarını tartışmaları amacıyla”¹⁸⁷ kurulan Birleşmiş Milletler’in prensipleri arasında “bütün üye ülkelerin eşitliği”¹⁸⁸ yer almaktadır. Ancak Güvenlik Konseyi kararlarında daimi beş üyenin “veto” hakkı “eşitlik prensibinin” kâğıt üstünde de olmadığını ortaya koymaktadır.

Uluslararası örgütlerin üyelerinden bağımsız, üyelerini etkileyen/bağlayan kararlar alıp uygulama niteliğinin sadece güçlü devletler dışında kalanlar için geçerli olduğu; BM Güvenlik Konseyi’nde “veto” hakkıyla baştan ayrıcalık kazanan üyelerin diğerlerine göre üstünlüğünün sağlanmasıyla da görülmektedir.

Gerçekte merkezdeki güçlü devletlerin diğerlerini etkileme, yönlendirme, denetleme amaçlarına hizmet eden araçlar olan uluslararası örgütler, “merkezin dışında kalan ülkelerin düzenlenmesi işlevini yerine getirmektedirler”¹⁸⁹.

1944’te ABD’nin Bretton Woods kasabasında 44 ülkenin katılımıyla yapılan BM Para ve Maliye Konferansı’nda kurulması kararlaştırılan Uluslararası Para Fonu–International Monetary Fund (IMF) ve Dünya Bankası, BM’in ihtisas kuruluşları arasındadır ve her ikisi de Washington’dadır. Üye ülkelerin bir miktar altın, döviz ve kendi paralarıyla katkıda buldukları IMF’de üyeler “kota” denilen bu payları oranında oy sahibidirler¹⁹⁰.

¹⁸⁵ Sönmezoğlu, 1995, a.g.e., s. 51-53

¹⁸⁶ Arı, a.g.e., s. 58

¹⁸⁷ Kemal Girgin, *Politika Sözlüğü*, İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1982, s. 90

¹⁸⁸ Girgin, a.g.e., s. 81

¹⁸⁹ Kazgan, a.g.e., s. 48-49

¹⁹⁰ Girgin, a.g.e., s. 317

IMF'nin gerek üyesi olan ülkelerin ekonomik yapıları, gerekse dünya ekonomisinin genel gelişimine ilişkin değerlendirmeleri, uluslararası finansal kurumların çeşitli ülkelere kredi açıp açmama konusundaki kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir ve merkezi ABD'nin başkenti Washington'da olan IMF'nin yönetiminde ABD, İngiltere, Federal Almanya, Fransa ve Japonya egemendir¹⁹¹.

Sermayesi üye devletlerce sağlanmış olan Dünya Bankası bünyesinde ise daha sonra Uluslararası Kalkınma Derneği I.D.A. ve Uluslararası Finansman Kuruluşu I.F.C. kurulmuştur¹⁹².

Birleşmiş Milletler'in ihtisas kuruluşları olan bu uluslararası örgütlerde sayıca çoğunlukta olsalar da merkez dışında kalan ülkelerin şikayetlerini dile getirmekten başka bir varlık gösteremediklerini kaydeden Kazgan'a göre¹⁹³; "Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü, "merkez" in tam kontrolündedir. Birincinin başkanı daima ABD kökenli, ikincinin ise Batı Avrupa kökenlidir. Dünya Ticaret örgütü WTO'da da durum farklı değildir."

Bu uluslararası örgütlerin hem "merkez" in iç düzenlenmesinde hem de merkez dışında kalan ülkelerin düzenlenmesinde gördüğü işlevi Kazgan şöyle açıklamaktadır¹⁹⁴:

"Kredilerin akışı, bunlarla iç politikalar arasında ilişkilerin kurulması, denetleme, istikrar programları-yapısal uyum programları uygulaması IMF ve Dünya Bankası'nın gözetiminde yürütülüyor. 1970'li yılların sonundan itibaren patlayan dış borç ödeyememe krizleri gelişmekte olan ülkeleri sarsmadan önce uluslararası bankalar ve sermaye hareketleri bu kurumların eşgüdümünde değildi. Bu krizleri izleyerek bunlar da IMF'nin yeşil ışığına bağlandı"

2.2.5. Ekonomik Önlem ve Yardımlar

Ambargo, boykot, abluka gibi önlemler ve diğer ülkelerde bağımlılık ilişkisi yaratmaya yönelik yardımlar şekil itibariyle genellikle dolaylı ancak sonuçları itibariyle en etkili politika araçlarıdır.

¹⁹¹ Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Genişletilmiş Beşinci Baskı, Dünya yayımları, İstanbul, 1998, s. 426

¹⁹² Girgin, a.g.e., s. 162

¹⁹³ Kazgan, a.g.e., s. 48

¹⁹⁴ Kazgan, a.g.e., s. 49

Sadece geniş ve etkili ekonomik olanaklara sahip devletlerin kullanabileceği bir araç olan ekonomik önlem ve yardımlar, yöneltildiği ülkenin iç düzenlemelerine müdahale olanağı sağlamakta ve bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır.

Ekonomik önlem ve yardımların bir politika aracı olarak kullanılması genellikle şu amaçlara yöneliktir¹⁹⁵:

- “Bir devletin çeşitli mallara gereksinme durumunu kullanarak bu devleti ekonomik bakımdan ödüllendirmek veya cezalandırmak,
- Dışarıda kendine bağlı “ekonomik uydular” oluşturmak veya ekonomik bağımlılık ilişkileri kurup etki alanları yaratmak,
- Devletin ekonomik olanaklarını artırmak veya düşmanı ekonomik potansiyelden mahrum bırakmaya çalışmak,
- Diğer devletin gereksinmelerini kullanarak ve kendine olan bağımlılığından yararlanarak, tehdit ya da vaat yoluyla herhangi bir dış politika amacını gerçekleştirmek,
- Devletin kendi ekonomik kapasitesini artırmak ve potansiyel bir düşman olan diğer devletin bazı olanaklardan mahrum kalmasını sağlamak,
- Ekonomik uydular oluşturmak, böylece hammadde kaynaklarını ve pazarları garanti altına almak veya uyduların siyasal sadakatinin devam etmesini sağlamak; ekonomik bağımlılık ilişkisi yaratarak etki alanları oluşturmak”

Ekonomik önlemler; abluka, boykot, ambargo, kara liste olarak sıralanmaktadır. Abluka; bir devletin kendisine karşı düşmanca düşmanca tutum içinde bulunan diğer devlet/lerin kıyılarını savaş gemileri ile kontrol altına alarak ilgili devletin bayrağını taşıyan gemilerin çıkışının engellenmesidir. Ambargo, düşman kabul edilen ülkeye belli malların satılmasına ya da o ülkeden belli malların alınmasına izin verilmemesi yoluyla da uygulanmaktadır. Böylelikle karşı ülkenin ekonomik anlamda cezalandırılması amaçlanmaktadır.

Boykot; bir ülkenin başka bir ülkenin mal veya hizmetlerine pazarlarını tamamen ya da kısmen kapatmasıdır.

¹⁹⁵ Gönlübol, a.g.e., s. 141, Arı, a.g.e., s. 351

Bir siyasal etki aracı olarak ambargo; karşı ülkeye özellikle ihtiyaç duyduğu mal veya hizmetlerin satılmasının engellenmesidir.

Kara liste ise devlet veya diğer tüzel kişilerin (şirketlerin) ticaret ilişkilerine girişilmeyecekler olarak açıklanması ve bunlarla alışverişin engellenmesidir.

Kısaca değinilen ekonomik önlemler, devletlerin politika araçları olarak zaman zaman devreye sokulmakta ve karşı tarafın istenilen yönde tutum geliştirmesi veya istenmeyen uygulamalardan vazgeçmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bir politika aracı olarak ekonomik yardımlar ise bir devletin diğer/lerini çok geniş bir çerçevede, farklı alanlarda etkileyip yönlendirebilmesini ve bir çok alanda bağımlılık ilişkisi oluşturmasını sağlamaktadır.

Ekonomik yardımların amaçları bu alışverişte bulunan devletlerin siyasal yapılarıyla yakından ilişkilidir. Gönlübol bunu şöyle açıklamaktadır¹⁹⁶:

“ABD’nin dış ekonomik yardımları genellikle özel sektöre yapılmakta ve sermaye oluşturulmasını amaçlamaktadır. SSCB’nin dış yardımları ise devlet sektörünün güçlendirilmesine yöneliktir. Böylece bu iki devlet geliştirmekte olan ülkelerde kendi toplumsal yapılarının modelini gerçekleştirerek bu devletleri kendilerine bağlamayı amaçlamışlardır. (...) ABD’nin ekonomik yardım yaptığı çoğu geliştirmekte olan ülkelerde siyasal ve sosyal statükoyu değiştirmek için yaptığı girişimler bu ülkenin prestiji bakımından yararlı değil zararlı olmuştur. SSCB’nin geliştirmekte olan ülkelerde ABD’ne oranla daha başarılı olmasının nedenlerinden biri ise her ne pahasına olursa olsun endüstrileşmeyi desteklemesi olmuştur”

Tarih boyunca uygulanmış bir yöntem olmakla birlikte ekonomik yardım günümüzdeki uzun süreli, çok boyutlu çıkarlar elde edilmesine olanak veren şekliyle bir “sömürgeleştirme” aracıdır. Ekonomik yardımın bu şekilde kullanılması 2’inci Dünya Savaşı’nın ardından ABD tarafından başlatılmıştır. ABD Truman Doktrini ve Marshall Planı adı altında yardım görüntüsü ile diğer ülkelerin ekonomilerinin yanı sıra eğitim, kültür, sosyal, siyasal yapılarını etkileyip yönlendirerek bağımlı ya da uydu hale getirmeyi sağlamıştır.

ABD’nin ekonomik önlem ve yardımlarla hedeflediği ekonomik ve siyasal çıkarlara ulaşması bu araçların etkinliğini sağlayan bir başka araçla; uluslararası örgütlerle destekleyen-bütünleşen bir şekilde devreye sokmasıyla garantili ve sürekli kılınmaktadır.

¹⁹⁶ Gönlübol, a.g.e., s. 155

Ekonomik yardım anlaşmalarında yardımın kullanılabilceği alanların yardımda bulunan devlet tarafından belirlenmesine olanak sağlayan maddeler neredeyse yardımı alan ülkenin bazı alanlardaki egemenliğinin devralınması ve yardım alan devletin bu alanlarda devre dışı bırakılmasını düzenlemiştir.

Ekonomik yardım alan devletlerin böylelikle gelişme sağlayacakları beklentisine karşın gerçekte sadece “talep yaratma” potansiyelleri canlanmış ve sonuçta bu yardımlarla “pazar” olarak istenilen niteliklere sahip olmaları gerçekteleşmiştir.

Ekonomik yardımları bir siyasal etki aracı olarak kullanan devletlerin başında gelen ABD, “yardımın amacına uygun kullanılması” gibi masum ve iyi niyetli görünen koşulu öne sürerek yaptığı düzenlemelerle karşıdaki devleti baştan bağımlı hale getirmektedir (Bu düzenlemelerin yerine getirilmesinde Dünya Bankası ve IMF de devreye girmekte ve işbölümünde kendilerine düşen görevi yapmaktadırlar). “Yardımanın amacına uygun kullanılması”na yönelik düzenlemeler ABD’nin yardım alan ülkenin içişlerine müdahalesine kullanışlı bir kılıf oluşturmaktadır. Bu maddeyi ileri sürerek yardım alan ülkenin kendi kaynaklarının ne şekilde kullanılacağına müdahale eden ABD böylelikle bağımlılık ilişkisini geliştirerek sürdürmeyi başarmakta, yardım alan devlet ise bu yardımla kalkınma yerine sömürge haline gelmenin adımını atmış olmaktadır.

Yeşilçam filmlerinde köyün tefecisine bir kez el açtıktan sonra iflah olmayan gariban köylülerin izleyenleri isyan ettiren acınası durumunun çok daha fazlasına bu şekilde bir kez yardım alan devletler düşmektedirler.

Ekonomik yardım görüntüsü altında başlayan bağımlılık ilişkisinin zaman içinde gittikçe sağlamlaşan bir zeminde ve her alanda yayılarak sürmesinde ABD’nin en stratejik araçları uluslararası örgütler; IMF ve Dünya Bankası olmuştur.

ABD’nin ekonomik yardımla başlattığı bağımlı kılma, uydulaştırma stratejisinin somut örneği Türkiye ile ABD arasında 2’inci Dünya Savaşından sonra başlayan yardım ilişkilerinin gelişim sürecinde net bir şekilde görülmektedir.

Türkiye ile ABD arasında Şubat 1946'da Kahire'deki ikili anlaşmayla başlayan "ekonomik yardım" ilişkisinin gelişim süreci bir bakıma sömürgeci kurtulma ve gelişme savaşı veren çevre ülkelerin "yardım" görüntüsü altında yeniden ve daha etkili sömürgeleştirilmesinin stratejisini de ortaya koymaktadır.

Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nın cephede silahla kazanılan ilk adımının ancak ekonomik bağımsızlıkla anlam taşıyacağı bilinciyle kendi koşullarına uygun bir ekonomik gelişme modeli oluşturmuştur. Sermaye birikimi ve sanayi yatırımları yok denecek kadar az olan Türkiye, 1923-30 yılları arasında denenen liberalizmin bu durumda çıkar yol olmadığını kavramış ve devlet eliyle sermaye birikimini hızla oluşturmayı öngören⁶ bir ekonomik model uygulamayı tercih etmiştir. Beş yıllık planlar çerçevesinde yürütülen bu ekonomik modelle kısa sürede ülkenin gereksinim duyduğu temel alanlarda dışa bağımlılığı kaldıracak gelişmeler sağlanmış, demir-çelik, dokuma, şeker, çimento üreten sanayi yatırımları gerçekleşmiş, ulaşımda da ekonomik olan demiryolu ağına öncelik verilmiştir.

1939'da patlak veren 2'inci Dünya Savaşı, kaynakların yatırımlardan askeri harcamalara kaydırılmasını getirmiş ve bu dönemde yeni sanayi yatırımları yapılamamıştır.

2'inci Dünya Savaşının ardından oluşan iki bloklu uluslararası sistemde bloklardan biri içinde yer almak yönünde verilen karar, Türkiye'nin yıllardır fedakarlıkla oluşturmaya çalıştığı ekonomik bağımsızlığından vazgeçmesinin de başlangıcını oluşturmuştur. ABD'nin etrafına kümelenen ülkelerin oluşturduğu kapitalist blokta yer almayı tercih eden Türkiye, bu kararlarla sonu gelmeyen ekonomik ve siyasal bağımlılık ilişkisinin ilk adımını atmıştır.

Dönemin koşulları dikkate alındığında Türk hükümetinin bu adımı atmasının içerdeki nedenleri arasında en önemlisi savaş yılları boyunca uygulanan ekonomi politikalarının halkı bunaltması olarak gösterilmektedir. Dış etkenlerin başlıcaları ise SSCB'nin saldırmazlık anlaşmasını yenilememesi, Boğazlar üzerinde kontrolü eline alma talepleri, buna karşın ABD'nin Truman Doktrini ile "dünyanın

her yerinde komünizm karşıtı rejimlerin korunmasını taahhüt etmesi”¹⁹⁷ olarak sayılabilir.

Türkiye'nin o dönem IMF'nin kucağına düşmesinin ilk adımlarının aktarıldığı tarih kitaplarında birbirinin aksi bilgiler ve bazı kaynaklarda IMF'nin ilk “acı reçetelerinin” sunuluş şekli ilginç aynı zamanda bilim çevrelerinin manipülasyondaki rollerine ilişkin somut bir örnek oluşturmaktadır.

Bazı kaynaklarda o dönemde Türkiye'nin hazinesinde 245 milyon Dolarlık altın ve döviz stoğu bulunduğu belirtilmekte ve Türkiye'nin ABD'den aldığı ilk 10 milyon Dolarlık kredi için onça ödün vermesi anlaşılmaz bir durum olarak nitelenirken¹⁹⁸ bazı kaynaklara göre ise “savaş zamanı seferberlik yıllarından sonra yoksullaşmış bulunan Türkiye Amerikan mali yardımına acilen büyük ihtiyaç duymaktaydı ve bu yardımı kolaylaştırmak için Türk hükümeti Uluslararası Para Fonu'na (IMF) üyelik için başvurmuş, üyeliğe hak kazanmak için de meşhur 7 Eylül Kararları'nı almıştı¹⁹⁹.

Türkiye'nin ABD yardımından daha kolay yararlanabilmek için aldığı ve Zürcher'e göre “Türk ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini hedefleyen birtakım liberalleşme hedeflerini getiren “ 7 Eylül Kararları ile Türk Lirası yüzde 120'ye varan devalüasyonla müthiş değer kaybına uğramıştır. Böylelikle Türkiye ABD yardımından daha kolay yararlanabilmenin ilk koşulunu yerine getirmiştir.

Bu, ABD'nin ekonomik yardımla başlattığı bağımlılık ilişkisini sürdürmesinde Dünya Bankası ve IMF başta olmak üzere, diğer ülkeleri merkezdeki ülkelerin çıkarları doğrultusunda yönlendiren uluslararası örgütlerin rolüne sadece küçük bir örnek oluşturmaktadır. Nitekim ABD, Dünya Bankası ve IMF'nin Türkiye'nin ekonomisini içinden çıkılmaz hale getiren uygulamalarından bir başkası da yine birbirini tamamlayan adımlardan oluşan stratejiyi net bir şekilde göstermektedir.

¹⁹⁷ Erik Jan Zürcher: *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 18. Baskı, İstanbul: İletişim yayımları, 2004, s. 304

¹⁹⁸ Aydoğan, a.g.e., s. 66

¹⁹⁹ Zürcher, a.g.e., s. 313

2'nci Dünya Savaşı nedeniyle ara verilen ekonomik kalkınmada beş yıllık planlamaya 1946'da yeniden başlanmış, ancak bu plan 1947'de terkedilmiştir. Bunun yerine benimsenen yeni plan ise ağır sanayi yerine tarıma dayalı sanayinin gelişimini, demiryolları yerine petrole bağımlılığı sağlayacak karayollarına öncelik vermeyi hedefliyordu.

“Dünya Bankası adına sanayici Max Thornburg’un başkanlık ettiği heyet de dahil olmak üzere Amerikan inceleme heyetlerinin Türkiye’deki ekonomik kalkınma olanakları ve Amerikan yardımının nasıl verilmesi ve kullanılması gerektiğine dair raporlarına”²⁰⁰ uygun olan bu planın Türkiye açısından olumsuz sonuçları kısa sürede ortaya çıkmış ancak buna karşın yeniden ve sürekli yardım alma dışında bir politika üretilmemiştir.

Ekonomik yardımın alındığı ilk andan itibaren oluşan bağımlılık ilişkisi Türkiye’de 1980’lerden sonra “küreselleşme” sürecine uyum sağlamak amacıyla hızla gerçekleştirilen uygulamalarla daha da sağlam bir zemine oturmuştur. Ekonomik yardım ilişkisinin başlamasından bu yana geçen yaklaşık elli yıllık sürenin sonunda ücretlerdeki artış oranları, uygulanacak vergiler, bütçenin düzenlenmesi vd. konularda IMF, Dünya Bankası ya da ABD’nin müdahaleleri artık yadırganmaz hale gelmiş, en küçüğünden büyüğüne kuruluşlar geleceğe yönelik planlamalarında, yatırım kararlarında IMF’nin değerlendirmelerine göre hareket eder hale gelmişlerdir. Aslında bu, adı konulmasa da yönetimin hangi ellerde olduğunu, ekonomik yardımla başlayan ilişkinin elli yıl içinde egemenliğin devrini sağladığını göstermektedir.

2.2.6. Bilim Çevreleri

Objektiflik, tarafsızlık ve saygınlığına ilişkin önkabul dolayısıyla bilim çevreleri güç odaklarının “diğerlerini” etkileme, yönlendirme ve kontrol etmede tarihin hiçbir döneminde ihmal etmedikleri bir unsur olmuştur.

Tarih boyunca yönetenler iktidarlarını sürdürebilmek için “bilgi”nin kontrolüne ihtiyaç duymuşlar, binlerce yıl önce doğrudan bilginin şekillendirilmesine yönelik çabalar zamanla bilgi üretenlerin kontrolü yoluyla dolaylı şekilde uygulanmaya devam etmiştir. Bilim çevrelerinin kontrolü yoluyla diğer toplumlarda

²⁰⁰ Zürcher, a.g.e., s. 315

istenilen yöndeki değişikliklerin daha etkili ve kalıcı olabilmesi nedeniyle güç odakları bilim çevrelerini temel/vazgeçilmez bir politika aracı olarak görmüşlerdir.

Güç odaklarının rıza sağlamaya duydukları gereksinimin artışına paralel olarak “bilim çevrelerini” bir etki aracı olarak kullanmaya ilişkin yöntemler de gelişmiştir.

Bilimsel çalışmaların hangi kaynaklardan finanse edildiği, hangi istikamette yönlendirilmiş olduğu, toplumda olup bitenlerin tamamının gerisinde yeralan bilimin tecrit edilmiş olduğu yolunda bir görüntü verme çabaları bulunduğunu kaydeden Schiller’e göre²⁰¹, yansızlığına inanılması istenen bilim, diğer entelektüel faaliyetler gibi cari ekonomik sisteme göbeğinden bağlıdır. Eğitim sisteminin ideolojik bir amaçtan yoksun olduğu yalanına kitlelerin inanması için büyük çabalar harcanmaktadır. Eğitim tezgahından geçenlerin büyük bir kısmının, topluma hakim güçlerin inanmalarını istediklerine inanmaları, inanmalarını istediklerine de inanmamaları, insanların eğitim sürecinde ne denli şiddetli bir şartlanmaya tabi tutulduklarının da göstergesidir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında bilim çevreleri ile siyasal iktidarlar arasındaki ilişkilerin kurumsallaşması açıkça gerçekleşmiştir. “Bu dönem özellikle ABD’de üniversite-devlet yakınlaşmasının ilk defa bu kadar kurumsallaştığı, iktidarın bilgiye ilk defa bu kadar net müdahale ettiği ve böylece bilgi-iktidar dayanışmasının ilk defa bu kadar açık bir model olarak sunulduğu”²⁰² bir dönem olmuştur.

ABD’nin ordu-özel sektör-üniversite işbirliği ile elde ettiği başarılı sonuçlar hegemonik bir güç olarak iktidarını sağlamlaştırırken, diğer ülkelerdeki bilim çevreleri dolayısıyla o toplumları etkilemeye yönelik çabaları yeni yöntemleri de uygulayarak sürmektedir.

Hem bilim çevrelerini hem de bilim çevrelerini kullanarak toplumları etkilemede kaynağı ABD olan başarılı yöntemlerden biri “think-tank”tir.

²⁰¹ Herbert Schiller, *Zihin Yönlendirenler*, İstanbul: Pınar Yayınları, 1993, s. 25

²⁰² Mert Gökırmak, “Bilgi, İktidar ve Üniversite”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 4, Kış Dönemi, Aralık – 2001.

Bünyelerinde akademisyenler, siyaset adamları, işdünyasının tanınmış isimlerinin yer aldığı think-tank'lerin Amerikan siyasetinin etkili kurumları arasında yer aldığını kaydeden Arı bu kuruluşların amacını, çalışma yöntemlerini ve bağlantılarını şöyle açıklamaktadır²⁰³:

“Bu tür örgütlerin faaliyetlerine etkinlik kazandıran şey, onların normal lobi kuruluşlarından ya da çıkar gruplarından farklı olmasıdır. Hem üyeleri, hem finansman kaynakları, hem de faaliyetleri bakımından çok daha etkileyicidirler. Zira çoğunlukla bünyelerinde önde gelen akademisyenler, siyaset adamları ve iş dünyasının ileri gelenleri yer alır. Örneğin; son zamanlarda oldukça popüler olan “neo-con”ların bir araya geldiği ve 1997’de kurulan ve amacı ABD’nin küresel liderlik vizyonunun nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin çalışmalar ve projeler yürütmek ve bu doğrultudaki faaliyetleri desteklemek olan “Yeni Amerikan Yüzyılı” adlı think-tank kuruluşunun başkanı Gary Schmitt’in en önemli özelliği Senato’da uzun süre görev yapmış eski bir istihbaratçı olmasıdır

Söz konusu düşünce kuruluşlarını etkileyici kılan, araştırmalarının sonuçlarını bilimsel bir faaliyet olarak sunmaları ve bu çerçevede kendi amaçları doğrultusunda yapılmış projeleri destekleyerek bunların hem akademik dünyada hem de siyaset dünyasında itibar kazandırmalarıdır. Proje çalışmaları yapmak ya da bu yöndeki faaliyetleri desteklemenin yanında yapılan çalışmaları çeşitli etkinliklerle kamuoyuyla paylaşmaları ve çoğu zaman bunlara bilimsel faaliyet görüntüsü vermeleri, özellikle de faaliyetlerini saygın üniversitelerin bünyelerinde yürütmeleri bunlara olan güveni ve itibarı arttıran unsurlar olmaktadır. Ayrıca söz konusu kuruluşlar akademik dünyada saygınlığı olan pek çok süreli yayının da sahibi konumundalar.”

Think-tank'lerin özellikle 11 Eylül'den sonra ABD dışındaki ülkelerde faaliyetlerinin hız kazandığını kaydeden Arı, bunun da, ABD'nin yeni bir dünya oluşturmayı amaçlayan ve bu bağlamda ABD'nin söz konusu çıkarlarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeyi düşünen ABD'nin küresel güç olma misyonunu gerçekleştirme amacına hız verilmesiyle ilgili olduğunu belirtmektedir. “Think-tank'lerin, ürettiği bilgileri tüketirken tamamen bağımsız olmadıklarını ve manipülasyon amacı taşıdıklarını asla unutmamak gerekiyor. Çoğulcu bir demokratik yapı içerisinde bunların yasaklanması olanağı bulunmasa bile, bu tür kuruluşların faaliyetleri konusunda halkın ve bilim dünyasının duyarlı olmasının sağlanması gerekir” diyen Arı'ya göre; akademik alanda pek çok bilim adamı söz konusu kuruluşların ürettiği bilgileri kesin doğrularmış gibi alıp yorumlamadan kullanmaktadır. Oysa bunlar özellikle Amerikan merkezli olanlar, tek tip bir ideolojiyi giydirmeyi ve küresel ve bölgesel politikaların Amerikan merkezli olarak belirlenmesini amaçlamaktadır ve koşullandırıcı bir etki yapmaktadır.

²⁰³ Tayyar Arı: “Üniversiteler Kuşatma Altında”, www.ogretmenlersitesi.com (21.04.2004)

Bilim çevrelerinin bir etki aracı olarak kullanılmasına en başarılı örneklerden birini de Almanya'nın yurtdışı kültür politikası çerçevesindeki uygulamaları oluşturmaktadır. "Alman yurtdışı kültür politikasının en sağlam taşıyıcıları arasında bilim ve bilimsel etkinliklerin gerçekleştirildiği kurumlar olan üniversiteler ile bunların aralarındaki akademik değişim hizmetleri bulunmaktadır"²⁰⁴

Almanya; Alman Akademik Değişim Hizmeti (DAAD), Alexander von Humboldt Vakfı (AvH), Alman Araştırma Topluluğu (DFG) gibi aracı örgütlerden yararlanarak öğrenim ve araştırma bursu, konuk öğretim üyeliği ve bilim adamı değişim yoluyla dünyanın her bölgesine köprüler uzatmakta, dolayısıyla bunlarla gönüllü kültür elçileri oluşturmaktadır²⁰⁵.

Bilim çevrelerinin etkilenmesi yoluyla sadece içinde bulunulan dönem değil, sonraki dönemlerde de etkisi sürecek, kalıcı değişiklikler hedeflenmektedir. Türkiye-Avrupa Parlemonto Grubu Eşbaşkanı Loost Lagendijk, Tarih Vakfı ve Türkiye Bilimler Akademisi tarafından düzenlenen "İnsan Hakları Eğitimi ve Ders Kitabı Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu'nda yaptığı konuşmada bunu net bir şekilde ifade etmiştir. Konuşmasında Kopenhag Kriterlerinin merkezinin insan hakları olduğunu vurgulayan Lagendijk, bu konuda yapılan değişikliklerin eğitim yoluyla insanların kalp ve zihinlerine yerleştirilmesi gerektiğini, değişikliklerin sürdürülebilir olması için de bir sonraki kuşağa el atmak gerektiğini kaydetmiştir²⁰⁶. Bir sonraki kuşağı eğitim yoluyla etkilemenin yolu da onlara eğitim veren kuşağın etkilenmesinden dolayısıyla bilim çevrelerinin kontrolünden geçmektedir.

Güç odaklarının iktidarlarını sağlamlaştırarak sürdürmelerinde bilim çevrelerinin kullanılması ve kontrolünün gerçekten kalıcı ve etkili bir yöntem olduğuna dair çarpıcı bir örneği Kazgan vermektedir. Kazgan'a göre²⁰⁷; dünya çapında yayınların yüzde 70'inin İngilizce olması, dolayısıyla bilgi kaynaklarının bu dilde olması toplumsal değer yargılarının da bu dilin konuşulduğu merkezin değerler sisteminden etkilenmesi sonucunu getirmektedir. Sosyal bilimler alanındaki ders kitaplarında İngilizce konuşulan ülkelerin özellikle ABD'nin etkisi gerçekten önemli boyutlardadır. Politika üretilmesinde de bu kaynakların önemli etkileri

²⁰⁴ Canbolat 1999, a.g.e., s. 108-109

²⁰⁵ Canbolat 1999, a.g.e., s. 108-109

²⁰⁶ "Eğitim Kilit Nokta", www.ogretmenlersitesi.com

²⁰⁷ Kazgan, a.g.e., s. 36

görülmektedir. Örneğin ABD’de Kalkınma İktisadı ya da Keynesci Okul’dan kaynaklanan kuramlar küreselleşme politikaları gereği ders kitaplarından dışlanınca, ABD’deki ders kitaplarını örnek alan geri kalan ülkelerde de dışlanmaktadır. Böylece iktisat bölümünün paradigması ve bundan türetilen politikalar küreselleşme gereklerine uymuş olmaktadır.

2.3. MEDYANIN MANİPÜLASYONU

Medya, ilettiği enformasyonla geniş halk yığınlarını etkilerken bir yandan içinde yer aldığı ekonomik ve siyasal yapının, diğer yandan kamuoyunu beklentileri doğrultusunda etkilemek isteyen çeşitli güç odaklarının etkilerine maruz kalır.

Kitle iletişimde basından medyaya geçiş sürecinde bilgi ve haber iletme işlevinden uzaklaşırken kara dayalı bir anlayışın hakim olduğu medya sektörü Schiller’e göre, “Geliri itibariyle reklamlara istinat etmektedir. Gerek yapısı ve gerekse destekçileri itibariyle genel ekonomiye bağlıdır ve medyanın objektifliğini ve bütünlüğünü savunanlar için dert olmamaya özen göstermek zorundadır. Örneğin Nixon zamanında medya sürekli olarak huzursuzluk kaynağı olmuş, soruşturmalara konu teşkil etmiştir. Sebebi gerçeklerden uzaklaşması değil, arzu edildiği kadar uzaklaşmamasıdır”²⁰⁸

Medyanın içinde yer aldığı ekonomik ve siyasal yapının etkilerine maruz kalmasına neden olan koşulların bazılarını Herman ve Chomsky aktarmaktadır²⁰⁹;

“Ekonomik yapıları dolayısıyla büyük medya şirketlerinin çoğu piyasayla tam olarak bütünleşmiş, medyanın piyasa sistemiyle giderek artan biçimde bütünleşmesi yönündeki bu eğilim, çapraz mülkiyeti ve medya dışı şirketlerin denetimini sınırlayan yasaların gevşemesi nedeniyle iyice hızlanmış, reklamlar üzerindeki zaten zayıf olan kısıtlamalar kaldırılmış, dürüst yayıncılık ilkesi etkisini yitirmiş, böylelikle medya araçlarının ticari amaçlara yönelik kullanımını için kapılar ardına kadar açılmıştır. Büyük medya şirketlerinin hepsi, yönetim kademelerinde bulunan profesyonellerin iş dünyasının diğer büyük kuruluşlarıyla ilişkilerinin yanı sıra ticari ve yatırımcı bankalarla kredi ve borç ilişkileri içindedirler. Bankalar ve diğer yatırım kurumları medya hisselerinin büyük sahipleri arasında yer alırlar. Bu yatırımcılar da medya şirketlerini sıkı bir şekilde piyasa hedeflerine-kar amacına yönelten bir kuvvet oluştururlar. Diğer yandan medya şirketlerinin hükümetlere olan bağımlılığı ya da hükümetle olan bağlantıları da (tüm radyo-tv şirketlerinin ve şebekelerinin hükümetin vereceği ruhsat ve izinlere ihtiyacı vardır. Dolayısıyla hepsi hükümetin denetim ve baskısına açık durumdadır) medyayı hizaya sokmada etkili bir şekilde kullanılır. Büyük medya şirketleri daha genel anlamdaki politik destek açısından da hükümete bağımlıdır. Bütün şirketler vergilerle, faiz oranlarıyla, çalışma politikalarıyla, anti-tröst yasalarının konulup konulmamasıyla yakından ilgilidir.

²⁰⁸ Schiller, a.g.e., s. 24

²⁰⁹ Herman ve Chomsky, a.g.e., s. 35-49

Sonuçta medya şirketleri, mülk sahipleri, kar amacı güden yatırımcılar, piyasa ve hükümetlerin kısıtlama veya teşvik şeklindeki uygulamalarıyla etki altında kalmaktadırlar.”

İçinde yer aldığı piyasa koşullarının, ekonomik ve siyasal yapının, çeşitli güç odaklarının medyaya etkileri propaganda modelinde net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Buna göre; devlet bürokrasisinin iktidar aygıtlarını elinde tuttuğu ülkelerde, kitle iletişim araçları üzerinde uygulanan ve genellikle resmi sansürle desteklenen tekelci denetim, iletişim araçlarının egemen seçkinlerin amaçlarına hizmet ettiğini açıkça gösterir. Oysa iletişim araçlarının özel sektöre ait olduğu ve resmi sansürün bulunmadığı ülkelerde ise bu sistemin işleyişini fark etmek oldukça zordur. Kitle iletişim araçlarının sıkı rekabet içinde olduğu, hükümetlerin ve şirketlerin yolsuzluklarını hedef alıp bunları ortaya çıkardığı, kendilerini genel toplum çıkarlarının ve konuşma özgürlüğünün yılmaz savunucuları olarak sergilediği ülkelerde geçerlidir. Bu ülkelerde medya tarafından tartışılmayan ve gözden kaçan nokta ise bu tür eleştirilerin kısıtlı özelliklerini, kaynak dağılımındaki büyük eşitsizlikler ve bu eşitsizliğin özel medya sisteminde sesini duyurabilme, medyanın davranış ve işleyişini etkileme açısından yarattığı sonuçlardır²¹⁰.

Medya içinde yer aldığı yapıdan etkilenirken farkına varmadan bu yapının gereklerini yerine getirdiğini belirten Herman ve Chomsky, propaganda modelinde servet ve iktidar eşitsizliğinin ve bu eşitsizliğin medyanın çıkar ve seçimlerine etkisini beş ana başlıkta ortaya koyarlar;

1. Egemen medya şirketlerinin büyüklüğü, yoğunlaşmış mülkiyeti, kar amaçlı oluşu ve sahiplerinin serveti;
2. Reklamcılığın medyanın en önemli gelir kaynağı olması;
3. Medyanın, iki temel kaynak ve iktidar odağı olan hükümet ile iş çevrelerinden ve bunların mali destek sağlayıp onayladığı ‘uzmanlar’dan sağladığı bilgileri temel alması;
4. Medyayı hizaya sokmak amacıyla kullanılan bir yöntem olan ‘medyaya yönelik tepki üretimi’;
5. Ve ulusal bir din ve denetleme mekanizması olan ‘anti-komünizm’.

²¹⁰ Herman ve Chomsky, a.g.e. s. 30-35

3. ARAŞTIRMANIN KONUSU: BERLİN DUVARI VE MEDYA MANİPÜLASYONU

7 Mayıs 1945'te Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olmasıyla yalnız İkinci Dünya Savaşı sona ermemiş, kimilerine göre çok kutuplu (uluslararası politikada etkin çok sayıda güçlü devletin bulunduğu), kimilerine göre üç kutuplu uluslararası sistem de yerini iki kutuplu sisteme bırakmıştır.

2. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra yaşanan gelişmeler, ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerle SSCB arasında savaş sırasında söz konusu olan işbirliğinin savaştan sonra mümkün olamayacağını göstermiştir. Savaş sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu sistemde her iki blok da aralarındaki mücadeleye ideolojik bir çatışma görüntüsü vermeye çalışmışlardır²¹¹.

Ancak işgal altındaki Almanya'nın ikiye bölünmesine yol açan gelişmelerin ardındaki gerekçeler göz önüne alındığında, savaş sonrasında sürdürülecek gerilim politikaları ile oluşacak kutuplaşmadan yarar sağlayan (daha sonra da çıkarları gereği iki kutupluluktan uzaklaşan) devletlerin ekonomik iyileşme amaçlarının temel etken olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

2. Dünya Savaşı'nın bitmesi nedeniyle savaş araç ve gereçleri üreten sanayilerde büyük bir durgunluk belirirken, terhis edilen yüzbinlerce Amerikalı göğüslerinde madalyalarıyla ekonomik sıkıntı çekmekteydi. Bütün Avrupa ise, İngiltere'sinden Sovyetler Birliği'ne kadar tam bir yıkım içindeydi²¹².

Krizden çıkmak için uygulanan gerilim politikasıyla diğer ülkelerin iki blok etrafında kümelenmeleri sağlanmış, aynı zamanda diğer bloktan yönelen tehdide karşı silahlanmaları sağlanarak savaş sonrasında da savunma sanayinin boş kalmasının önüne geçilmiştir. Dolayısıyla savaş tehdidiyle kutup devletler etrafında toplanan diğer ülkeler, ekonomik ve siyasal anlamda iyi bir pazar olarak değerlendirilmişlerdir.

²¹¹ Arı, a.g.e., s. 123

²¹² Ali Gevgilili: *Yükseliş ve Düşüş*, Gözden geçirilmiş 2. Basım, Ankara, Bağlam Yayınları, 1993, s. 44

Uluslararası gerilim, kurulmaya başlanan kapitalist ve sosyalist sistemlerden oluşan iki kutuplu dünyayı derleyip toparlayan bir süreç işlevini üstlenmiştir²¹³.

Bu süreçte Avrupa'nın denetimindeki stratejik konumu nedeniyle Almanya iki kutuplu sistemin ekonomik ve siyasal karşılaşmalarının en yoğun yaşandığı yer olmuştur.

Berlin Duvarı ise sosyalist ve kapitalist blok arasındaki güç ve egemenlik mücadelesinde dünya kamuoyunu etkilemek için kullanılan en önemli malzemelerden birini oluşturmuştur.

2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan bunalıma çözüm İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in Doğu ile Batı'yı bölüp askeri gerilimlerin en yoğunu içine çekecek olan "Demirperde oluşturma" şeklinde özetlediği politikayla üretilmiştir.

Demokratik Almanya Batı Berlin çevresine ördüğü duvarla, gerilim politikasıyla bunalımı aşmak için oluşturulan soyut demirperdenin yerine somut bir enformasyon malzemesini karşı bloka sunmuştur. Berlin Duvarı, kapitalist bloğun sosyalist bloku tüm insanlığın beynine kazınacak şekilde hapsedmeyi başardığı eşsiz bir medya manipülasyonu örneğidir.

3.1. BERLİN DUVARI

Demokratik Almanya sınırları içinde yer alan Berlin'in Batılı müttefikler, ABD, İngiltere ve Fransa tarafından işgal edilen bölümünün sınırları, Demokratik Almanya tarafından 13 Ağustos 1961'den itibaren bir duvarla çevrilmiştir. Karşılıklı olarak günde ortalama yaklaşık 500 bin kişinin geçtiği Doğu-Batı Berlin arasındaki sınır bu tarihten itibaren kapatılmış ve geçişler sıkı bir şekilde kontrol altına alınmıştır²¹⁴.

Doğu (Demokratik) Alman hükümeti, Doğu ve Batı Berlin arasındaki sınırı 12 Ağustos'u 13 Ağustos'a bağlayan gece kapatmaya başlamış, 13 Ağustos 1961 sabahı sınır geçişlere kapatılmıştır. İlk aşamada oluşturulan tel barikatların ardından 15 Ağustos'tan itibaren beton bloklar sınır çizgisine yerleştirilerek kontrol dışı geçişler engellenmeye çalışılmıştır. Duvar 1962 ve 1965 yıllarında yapılan çalışmalarla güçlendirilmiş, 1965'te çelik örmeler arasındaki beton bloklarla

²¹³ Gevgilili, a.g.e., s. 45

²¹⁴ <http://www.dailysoft.com/berlinwall/history/index.htm>

sağlamlaştırılan duvar, 1975'te çevre kirliliğine ve diğer olumsuzluklara dayanıklı beton segmentlerle yenilenmiştir. Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra 31 Ekim 2004'te 140 metrelik kısmı yeniden yapılmış ve üzerine "Demokratik Alman sınır sistemlerinin kurbanlarını" temsil eden bin 65 haç yerleştirilmiştir²¹⁵.

Berlin Duvarı tüm dünyada "Utanç Duvarı" olarak adlandırılmasına neden olan duvarı aşmaya çalışırken öldürülen insanlarla gündemlerde yer almış olmasına karşın, bu duvarı aşmaya çalışırken kaç kişinin öldürüldüğüne dair net bilgiler bulunmamaktadır. Örneğin Duvar yıkıldıktan sonra 2004'te inşa edilen 140 metrelik sembolik duvarın üzerine kurbanları temsil ettiği belirtilerek yerleştirilen bin 65 haçla bu nedenle hayatını kaybedenlerin sayısı bin 65 olarak ifade edilirken, farklı kaynaklarda bu rakamlar değişmektedir.

Diğer yandan birçok kaynakta Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmeye çalışırken öldürülenlerden bahsedilmekte, Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmeye çalışırken öldürülenlere dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu kaynaklara oranla çok az sayıdaki bazı kaynaklarda Duvar'ın her iki yanından geçmeye çalışırken öldürülenler olduğuna dair bilgilere rastlanmakta ancak bunlarda da Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmeye çalışırken öldürülenlerin hangi tarafça öldürüldüğü net şekilde belirtilmemektedir.

1961-1989 yılları arasında Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken Demokratik Almanya güvenlik güçleri tarafından öldürülenlerin sayısı Berlin Savcılığı'ndan edinilen verilere göre 270 kişidir (Batıya kaçmak isterken öldürülenler)²¹⁶. Aynı internet sitesinde "Zentrale Ermittlungsstelle für Regierungs- und Vereinigungskriminalität" kaynak gösterilerek Duvar'ın her iki tarafından karşıya geçmek isterken öldürülenlerin sayısı 421 olarak belirtilmektedir /Bu durumda 151 kişi de Batı'dan Doğu'ya kaçmak isterken öldürülmüştür). Bu bilgi hep gündeme getirilenin tersine Batı'dan da Doğu Berlin'e "kaçmak" isteyenlerin varlığını ortaya koymaktadır.

Berlin Duvarı üzerinden yürütülen manipülasyonda gözlerden kaçırılan önemli bir nokta vardır. Şekli farklı olsa da Berlin Duvarı iki ayrı uluslararası birimin "sınırı"dır. Ve her yönetimin sınırlarından geçişleri kontrol altına alma hakkı

²¹⁵ <http://www.dailysoft.com/berlinwall/history/index.htm>

²¹⁶ www.chronik-der-mauer.de

vardır. İşgal altındaki Almanya dört işgalci ülke tarafından paylaşıldıktan sonra ikiye bölünmüş, Berlin'de olduğu gibi iki Almanya'nın da arasında bir sınır oluşturulmuştur. Dünyanın diğer birçok yerinde olduğu gibi iki Almanya'nın sınırları arasında da geçiş kontrolsüz değildir. Berlin'e bir farklılık katan ise Berlin'in Doğu Almanya sınırları içinde kalması ve etrafı çevrelenen Batı Berlin'in Doğu Almanya toprakları içinde bir ada gibi kalmasıdır.

Tarihin ilk çağlarından bu yana devletler sınırlarından geçişleri kontrol altına almaya çalışmışlar ve izinsiz geçişleri insanları öldürerek de olsa engellemeye çalışmışlardır. Berlin Duvarı'nın bulunduğu dönemde de, günümüzde de devletler sınırlarından izinsiz geçmeye çalışan insanları engellemeye çalışmakta ve bu nedenle insanlar öldürülmektedir. Bu da devletlerin egemenlikleri altındaki toprakları savunmalarının bir yolu olarak görülmektedir. Bu durumda Demokratik Almanya toprakları içinde kalan Batı Berlin'i çevreleyen sınırların kontrolünü bunun dışında bıraktırmayı gerektiren nedenlerin neler olduğu bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öteyandan aynı dönemde diğer devletlerin sınırlarından ve iki Almanya arasındaki sınırdan izinsiz geçmek isterken öldürülenler dünya kamuoyunun gündemine getirilmemiştir. Söz konusu dönemde dünyanın diğer bölgelerinde bu nedenle hayatını kaybedenlerin sayısı ile ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak, Doğu ve Batı Almanya arasındaki sınırdan geçmeye çalışırken öldürülenlerin sayısı ilginç bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

“Arbeitsgemeinschaft 13 August, Bilanz der Todesopfer des DDR - Grenzregimes, 2000” kaynak gösterilerek belirtildiğine göre²¹⁷; Demokratik Almanya’dan Batı’ya kaçmak için Berlin Duvarı da dahil olmak üzere hava, kara, deniz yolu ve çeşitli ülke sınırlarını kullanırken, güvenlik güçlerince öldürülenlerin sayısı 957’dir. Bunlardan 254’ü Berlin Duvarı’nın doğusundan batısına geçmek isterken Doğu tarafında öldürülen insanlardır. Peki Demokratik Almanya’ya geçmek isterken Batı (Federal Almanya) güvenlik güçleri tarafından engellenmeye çalışılan ve bu nedenle öldürülen insan/lar var mıdır? Bu bilinmemektedir. Aynı kaynakta başka bir bölümde Berlin Duvarı’nı geçmeye çalışırken Demokratik Almanya tarafından öldürülen insanların sayısı Berlin Savcılığı verilerine göre 270 olarak belirtilmiştir.

Yukardaki paragrafta yer alan verilere bakıldığında; asıl üzerinde durulması gereken konulardan biri de şöyle ortaya çıkmaktadır; Aynı dönemde Doğu ve Batı Almanya ve diğer ülkelerin sınırlarını, kara, deniz ve hava yollarından herhangi birini kullanarak Demokratik Almanya’dan Batı’ya kaçmak isterken öldürülenlerin sayısı 957, bunların içinde Berlin Duvarı’nın Batısına geçmek isterken öldürülenlerin sayısı 254 olarak belirtilmektedir. Bu durumda Doğu Almanya’dan Batı’ya kaçmak isteyenlerin yaklaşık dörtte biri Berlin Duvarı’ndan geçmeye çalışırken hayatını kaybetmiştir. Kalan dörtte üçü ise diğer yerler ve yollardan kaçmaya çalışırken öldürülmüştür. Peki diğer yollar ve yerleri kullanarak sınırı geçmeye çalışanların oranı bu kadar yüksekken neden sadece Berlin Duvarı’nı geçmeye çalışırken öldürülenler dünya kamuoyunun dikkatine sunulmuştur? Neden diğerleri gündeme getirilmemiştir/getirilmemektedir?

---

²¹⁷ www.chronik-der mauer.de

Yine sorulması gereken bir başka soru; güvenlik önlemleri bu kadar sıkı ve sonuçta ölüm tehlikesi bu kadar yüksek olmasına karşın insanlar neden Berlin Duvarı'nı aşarak Batı'ya kaçmaya çalışmışlar ya da bu yolu tercih etmişlerdir? Bunun en önemli nedeni Profesör Dr. Füsün Arsava'nın verdiği bilgilerle ortaya çıkmaktadır²¹⁸: çünkü Berlin Duvarı'nı geçerek Batı'ya kaçanlara oldukça yüklü miktarda para verilmekte ve hayatlarının bundan sonraki kısmı için iyi olanaklar sağlanmaktadır. Eşi de Demokratik Almanya'dan kaçan bir ailenin kızı olan gazeteci Hayrettin Kalyoncu ile yapılan görüşmede ise olayın başka bir boyutu gün ışığına çıkmaktadır. O dönemde Batılılar, Doğu'dan Batı'ya kaçışı destekleyen ve özendirilen çeşitli yollardan yararlanmışlardır. Örneğin Batı Berlin'deki Avukatlar Grubu isimli bir tür sivil toplum örgütü, Berlin Duvarı'nı geçmeyi başaranlara ailelerinin geri kalan üyelerini de getirmek için destek vermiştir. Kalyoncu'nun verdiği bilgiye göre (ailelerin toplum içindeki yerlerine, tanınmışlıklarına göre) Avukatlar Grubu, Demokratik Almanya'ya 200 ile 300 bin Mark civarında para ödeyerek kalan üyeleri de Batı'ya geçirmeyi sağlamıştır. Hayrettin Kalyoncu eşinin ailesinin de bu yolla Batı'ya geçtiğini ifade etmiştir. Kalyoncu'nun aktardığı bu bilgilere bakılırsa Demokratik Almanya para karşılığında insanların Batı'ya geçişine izin vermiştir.

Tüm bu veriler ışığında; gerçeklerin bir kısmı dikkatlerden uzak tutularak, bir kısmı abartılarak ya da çarpılarak Berlin Duvarı'nın bir sınır olduğu gözlerden uzak tutulup, aileleri bölen, bir tarafında yokluk, sıkıntı ve baskı altında yaşayan insanların kaçmak isterken öldürüldüğü bir Duvar, "Utanç Duvarı" olarak zihinlerde yer etmesinin kime ve neye yarar sağladığı gündeme gelmektedir. Konuya farklı açılardan bakılıp farklı değerlendirmeler yapılabilir ancak bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde Berlin Duvarı'nın, Batı'ya "öteki"ni anlatarak kendini tanımlamada zengin malzemeler sağlayan somut bir varlık olarak işlev gördüğü ortadadır.

---

²¹⁸ Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Füsün Arsava ile 14 Nisan 2005'te yapılan mülakattan.

3.2. BERLİN DUVARI'NIN YAPILMASINA YOL AÇAN GELİŞMELER

Avrupa'nın darmadağın ve ekonomik olarak çökme noktasına gelmiş bir halde çıktığı 2. Dünya Savaşı'nın ardından izlenecek politikalar müttefik güçler tarafından daha 1941'de yani Almanya'nın SSCB'ye girmesinin ardından belirginleşmeye başlamıştır.

1943'te Casablanca ve Tahran'da toplanan konferanslarda müttefiklerin savaş sonrası Almanya ile ilgili politikaları oluşturmuş, "Almanya'nın şu ya da bu şekilde parçalanması ve böylece 1. Dünya Savaşı'nda yapılan hatanın tekrarlanmaması en büyük müttefik amaçlarından biri olmuştur"²¹⁹. Savaş esnasında yapılan toplantılarda Almanya'nın parçalanması konusunda genel bir eğilim bulunmasına karşın bunun nasıl yapılacağı konusunda bir plan oluşturulmamıştır²²⁰.

Bu ülkenin parçalanması, silahsızlandırılması, ekonomik güç olarak etkinlik göstermesine izin verilmemesi, Nazilerden arındırılması; yani artık dünya için tehdit oluşturacak bir güce sahip olmasının önlenmesi müttefiklerin Almanya'ya ilişkin politikalarının ana başlıklarını oluşturmuştur.

7 Mayıs 1945'te General Jodl'un kayıtsız şartsız teslimi imzalamasının ardından savaş galibi müttefikler ABD, SSCB, Fransa ve İngiltere "hem hukuken hem de fiilen bu ülkenin hakimi durumuna gelmişlerdir. İşgalin nasıl ve hangi şartlarda gerçekleşeceği müttefikler arasında daha savaş yıllarında görüşülmüş, 1943'te 3 Dışişleri Bakanının Moskova'da yaptığı toplantıda bu konu ele alınmış ve bir "Avrupa İstişare Komisyonu" kurularak bu komisyonun Almanya ile ilgili diğer konular arasında teslim şartlarını da tesbit etmesi kararlaştırılmıştır. Tahran Konferansı'nda komisyona savaş sonunda Almanya için takip edilecek politikanın tesbiti görevi de verilmiştir²²¹.

Komisyon, Almanya'daki işgal bölgelerinin sınırlarını tesbit etmiş, SSCB işgal bölgesi içinde kalacak Berlin için özel bir statü uygulanmasını, şehrin üç işgal sektörüne ayrılmasını öngörmüştür. Buna göre işgal bölgelerinde işgalci devlet kuvvetlerinin komutanları tek hakim olacak, bu komutanların tayin edecekleri birer

²¹⁹ Oral Sander: *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi, 1998, s. 211

²²⁰ Kamuran Gürün, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:531, 1983, s. 280

²²¹ Gürün, a.g.e., s. 280

temsilciden oluşacak bir “komandatura” da Berlin’in tamamını ilgilendiren konularda karar alöma yetkisine sahip olacaktı. Daha sonra Almanya’nın işgaline Fransa’nın da katılması kararlaştırılmış, SSCB kendi işgal sınırlarında bir değişikliği kabul etmeyince de Fransa’ya ABD ve İngiltere işgal bölgelerinden bir bölüm verilmiştir. Ülkenin tamamında olduğu gibi Berlin’de de Fransa’ya bir işgal bölgesi verilmiştir.²²²

Savaş sonrasında müttefiklerin işgal bölgeleri Yalta Konferansı’nda belirlenmiştir. Buna göre; Almanya’nın doğu bölgesi SSCB, kuzeybatısı İngiltere, güneybatısı ABD tarafından işgal edilecek, SSCB işgal bölgesinde kalan Berlin de aynı şekilde işgal bölgelerine ayrılacaktır. Konferansta Fransa’ya ABD işgal bölgesi içinde bir bölümün verilmesi kararlaştırılmıştır. Almanya’nın Bayern, Baden-Württemberg ve Hessen Land’larını ve İngiltere işgal bölgesi içinde kalan Bremen’i içine alan ABD işgal bölgesi hem tarım hem sanayi, Nordrhein-Westfalen, Niedersachsen, Scieswig-Hollstein Land’ları ile Hamburg serbest bölgesini içine alan İngiltere işgal bölgesi sanayi, Rheinland,-Pfalz Landı ile Baden-Württemberg Landının güney kısımları ve Saar’ı için alan Fransa işgal bölgeleri zengin yer altı kaynakları, Almanya’nın Oder-Neisse hattından başlayarak Berlin içinde kalmak üzere Sachsen, Thüringen, Brandenburg, Mecklenburg bölgelerini kapsayan SSCB işgal bölgesi ise daha çok tarıma dayalı bir ekonominin ağırlıklı olduğu bölgelerdi.

Yalta ve ardından Postdam konferanslarında işgal bölgeleri netleşirken, müttefikler bu ülke ile ilgili ekonomik ve siyasal konularda tam bir uzlaşma sağlayamamışlardır. Savaş galibi müttefiklerin ekonomik konulardaki başlıca anlaşmazlıkları şöyle sıralanabilir:

Fransa, Postdam Konferansı’nda bulunmadığı için bu konferansta alınan ‘Almanya’nın ekonomik bütünlüğünün korunması’ kararının kendisini bağlamadığını ileri sürmüştür. Bu gerekçeyle de kendi sorumluluğu altındaki işgal bölgesinde Almanya’yı zayıf tutacak, aynı zamanda üretimden savaş tazminatı alabileceği düzenlemelerde bulunmuştur.

SSCB, savaş esnasındaki kayıplarını karşılama gerekçesiyle işgali altındaki bölgeden tahıl üretim fazlasını ve sanayi üretimine yönelik teçhizatı almış, sanayi üretiminin bir bölümüne de elkoymuştur.

²²² Gürün, a.g.e., s. 281

Almanya'nın sanayileşme açısından en ileri bölgesini işgal etmiş olan İngiltere ise savaştan en çok zararı gören bu bölgeye katkı sağlayamayacak durumdadır. "Dolayısıyla ABD her iki işgal bölgesinin kalkınma sorumluluğunu yüklenmek durumunda kalınca, öteki bölgelerdeki üretim fazlasının Fransa ile SSCB yerine bu bölgelere gönderilmesini istemiştir"²²³.

Müttefikler arasındaki siyasal anlaşmazlıklar ise ağırlıklı olarak SSCB ile ABD arasında yaşanmıştır. Başlangıçta her iki tarafın da amacı ideolojik düşüncelerin dışında, Almanya'nın yeniden güçlenerek Avrupa barışını bozmasını önlemektir. Ancak hızla oluşan iki blok arasında soğuk savaş başlayıp güven duygusu ortadan kalkınca; SSCB Batı Blok'una katılacak bir Almanya'nın, ABD ise Doğu Blok'una katılacak bir Almanya'nın dünya güç dengesini bozacağını ve böylece kendi aleyhlerine olacağını hesaplamışlardır²²⁴. Sonuçta; işgal bölgelerinde sosyal-ekonomik sorunların birlikte ele alınması kararı batılı müttefiklerle SSCB arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle hayata geçirilememiştir.

Müttefikler arasındaki ekonomik anlaşmazlıkların yanı sıra Almanya'da nasıl bir idari yapı oluşturulacağı da anlaşmazlık konusuydu. "SSCB tam merkezi bir idare, ABD ve İngiltere federal bir sistem, Fransa ise tam bir bölünme istiyordu"²²⁵.

1946'da ABD ile İngiltere ekonomik sorunların çözümünü kolaylaştırmak için bölgelerini birleştirmeye karar vermiş, 1947'de Fransa'nın da buna katılmasıyla batılı müttefikler kendi işgal bölgelerinin ekonomik bakımdan bütünleşmesinin ilk adımlarını atmışlardır.

1948'de üç batılı müttefik kendi işgal bölgelerinde para reformunu gerçekleştirmişler ve kontrolleri altındaki bölgelerde bir Alman hükümetinin kurulmasını kararlaştırmışlardır.

---

²²³ Sander, a.g.e., s. 250

²²⁴ Sander, a.g.e., s. 250

²²⁵ Gürün, a.g.e., s. 283-284

Federal Almanya Cumhuriyeti kuruluncaya kadar geçen sürede Batılı müttefikler Almanya'da önce eyalet yönetimlerinin oluşmasını sağlamaya çalışmışlardır. Bu sürede politikalarını eyalet başbakanları, kendi denetim kurulları ve bölgelerinde oluşturdukları askeri hükümetler aracılığı ile yürütmüşlerdir. Örneğin Amerikan askeri hükümeti 1946'dan itibaren etkinlik göstermeye başlamıştır²²⁶.

1945-1949 arasındaki dönemde Batı (Federal) Almanya, merkezi hükümeti olmayan bir durumdadır, gerçi eyalet hükümetleri vardır ancak Alman politikacılar özellikle dış politika konusunda müttefiklerin etkisindedirler²²⁷.

Batılı müttefikler Londra Konferansı önerileri gereğince 1948 Temmuz'unda Batı Almanya devletinin anayasası için eyalet başbakanları aracılığı ile hazırlıkları başlatmışlardır. 1 Eylül 1948'de oluşturulan Parlamenter Kurul (Der Parlamentarische Rat), Temel Yasa (Grundgesetz)'u görüşmeye başlamış ve 8 Mayıs 1949'da kabul etmiştir²²⁸.

Temel Yasa Alman Parlamentosundan geçip ABD, İngiltere, Fransa askeri valilerince onaylandıktan sonra 23 Mayıs 1949'da Federal Alman Cumhuriyeti kurulmuştur²²⁹. Bu arada Temel Yasa'nın 8 Mayıs 1949'da parlamenter kurulda kabulünden dört gün sonra batılı müttefikler işgal statüsünü ilan etmişlerdir²³⁰.

SSCB'nin denetimindeki Doğu Almanya topraklarında da 7 Ekim 1949'da Demokratik Almanya Cumhuriyeti kurulmuştur. SSCB işgali altındaki Doğu Almanya'da 1946'da komünist ve sosyal demokrat partiler birleşerek Alman Sosyalist Birlik Partisi'ni (SED) kurmuşlardır. 1946'daki yerel seçimlerde oyların yaklaşık yarısını alan SED, 1948'de Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne bir anayasa hazırlanması amacıyla resmi bir nitelik taşımayan Halk Konseyi'ni (Volksrat) kurmuştur. 1949'da Federal Almanya Cumhuriyeti'nin resmen kurulmasından sonra SSCB denetiminde seçilen Halk Kongresi anayasayı saptamış ve geçici yasama organı, yeni sıfatıyla Halk Konseyi'ni atamıştır. Bu organ daha sonra Halk Meclisi adını almıştır. Anayasanın resmen belirlenmesinden sonra ikinci bir yasama meclisi

²²⁶ İbrahim S.Canbolat, *Alman Dış Politikası Değişen Dünyada Ulusal Çıkar, Ulusal Birlik ve Kamuoyu Tercih Açısından Bir İnceleme*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1999, s. 99-81

²²⁷ Canbolat, a.g.e., s. 99-81

²²⁸ Canbolat, a.g.e., s. 99-81

²²⁹ *Görsel Dünya Ansiklopedisi*, Cilt 4, s. 1021

²³⁰ Canbolat, a.g.e., s. 99-81

“Devlet Meclisi” oluşturulmuş, her iki meclis de yeni devletin başkanlığına Wilhelm Dieck’i getirmiştir²³¹.

1950-1951 yıllarındaki anlaşmayla Demokratik Almanya Cumhuriyeti ve Polonya hükümetleri Oder- Neisse çizgisini iki ülke arasında sürekli sınır olarak belirlemişlerdir. 1951’de Federal Cumhuriyet sınırları boyunca beş kilometre genişliğinde bir kontrol şeridi kurulmuştur. Yeni, ancak hala hukuki açıdan tüzellik kazanmamış olan devletin ekonomik koşulları 1950’lerde Sovyetlerin tazminat istemlerinin azalmasına ve 1954 yılında sona ermesine karşın oldukça güçtür. 1953 Haziranında ekonomik sıkıntıları protesto etmek amacıyla Doğu Berlinli işçilerin ayaklanması Sovyet birliklerince bastırılmış, ancak Sovyet yöneticileri Demokratik Almanya’da gelişen olaylara müdahale etmeye başlamışlardır. Sonunda Demokratik Almanya Cumhuriyeti 1954’te özerklik, 1955’te tam bağımsızlık elde etmiştir²³².

Bu arada bir sonuca varılamasa da işgalci devletler arasında Almanya’nın yeniden birleşmesi yönünde yapılan görüşmeler ve bu görüşmelerde tarafların öne sürdükleri koşullardan da tarafların Almanya’ya ilişkin niyetlerinin anlaşılması nedeniyle bahsetmekte yarar vardır.

Stalin’in ölümünden (5 Mart 1953) sonra SSCB’de işbaşına gelen yeni yönetim Almanya’nın birleştirilmesi konusunu görüşmek üzere dört devletin dışişleri bakanlarının katılacağı bir toplantı teklif etmiştir. Batılı müttefiklerin de kabul etmesi üzerine toplantı 29 Ocak 1954’te Berlin’de başladı. ABD, İngiltere ve Fransa’nın bu toplantıda Almanya’nın birleşmesi için yaptıkları teklif beş kademeli bir plandan oluşmaktaydı. Buna göre²³³; Bütün Almanya’da serbest seçimler yapılacaktı. Bu seçimler sonucu ortaya çıkacak milli meclis toplanacak, bütün Almanya için geçerli bir anayasa tasarısı hazırlanırken barış anlaşması görüşmelerinin hazırlıkları başlayacaktı. Anayasa kabul edilerek Almanya namına barış anlaşmasını müzakere edebilecek bir hükümet kurulacaktı ve ardından barış anlaşması müzakere edilerek kabul edilecek ve yürürlüğe girecekti.

SSCB’nin teklifi ise şöyleydi²³⁴;

²³¹ Görsel Dünya Ansiklopedisi, Cilt 3, S.730

²³² Görsel Dünya Ansiklopedisi, Cilt 3, S.730

²³³ Gürün, a.g.e., s. 290-291-292

²³⁴ Gürün, a.g.e., s. 291-292

İki Almanya, mevcut parlamentolardan seçilecek üyelere oluşacak ve bütün Almanya üzerinde hakim olacak bir geçici hükümet kurmak üzere serbest bırakılmıyordu. Bu hükümet bir seçim yasa tasarısı hazırlamalı, yabancı kuvvetler bu seçime müdahale etmemeliydi. Seçim yasası bütün demokratik organların seçime katılmasını ve kuvvetli monopollerin seçmen üzerinde etkide bulunmamasını sağlamalı, geçici hükümet, faşist, militarist ve demokrasiye ve barışın korunmasına düşman diğer organizasyonların yasaklanmasını sağlamalıydı. Geçici hükümet barış anlaşmasının hazırlanmasına katılmalı, barış anlaşması Almanya'nın kendisine karşı savaşmış herhangi bir devletle işbirliği veya askeri anlaşma yapmasını yasak etmeli, Almanya daha önce yaptığı bu gibi anlaşmaları feshetmeliydi. Bu teklifler üzerinde mutabık kalındıktan sonra 6 ay içinde henüz barış anlaşması imzalanmamış veya Almanya birleşmemiş olsa dahi işgal kuvvetleri Almanya'dan çekilmeli, sadece dört devletin kontrol sorumluluğundan doğan koruma görevleri için kısıntılı kontenjanlar kalmalıydı. Çekilen kuvvetler Almanya'nın iki bölümünden herhangi birinin emniyetine dair tehlike söz konusu olduğunda geri gelebilmeliydiler. Almanya anlaşması bir "Avrupa Kolektif Emniyet Anlaşması" ile takviye edilmeliydi

İki tarafın da birbirlerinin tekliflerini kabul edilemez bulmaları nedeniyle toplantı bir sonuç alınmadan dağılmışsa da toplantıda öne sürülen maddeler tarafların niyetlerini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

3.2.1. Berlin Ablukası

Almanya'nın Doğu ve Batı Avrupa'nın denetimindeki merkezi rolünü kavrayan ABD ve SSCB'nin anlaşmazlıkları çözmek için verecekleri ödünlerin karşı tarafı güçlendireceğine yönelik kaygıları, başlangıçta Almanya'nın birleşmesine taraftar olan iki ülkeyi de bunu gerçekleştirmekten alıkoymuştur. Batılı müttefiklerle SSCB'nin ekonomik ve siyasi anlaşmazlıkları sonucunda Almanya'nın ikiye bölünmesini sağlayan gelişmelerden ilki olan batılı müttefiklerin ekonomik birliği ve para reformuna karşı SSCB, kendi kontrol bölgesinde kalan Batı Berlin'i abluka altına alarak batılı müttefikleri zor durumda bırakmayı amaçlamıştır²³⁵.

²³⁵ Sander, a.g.e., s. 99:250

Savaş sonrası anlaşmalarıyla SSCB işgalindeki bölgenin 100 mil kadar içinde kalan Berlin'deki ABD, Fransa ve İngiltere işgal birliklerinin Batı Almanya'dan her türlü ihtiyaçlarının kara, hava ve demiryolu ile serbestçe sağlanacağı konusunda görüş birliğine varılmıştı. Berlin kentini ablukaya alan SSCB, kentin batı bölgelerine giden ve gelen kara ve demiryolu trafiğini durdurmuştur. Böylece yalnız işgal birliklerinin değil aynı zamanda Batı Berlin halkının da temel ihtiyaç maddelerini karşılamaları önlenerek batılıların ödün vermesi amaçlanmıştır²³⁶.

SSCB ordusu Haziran 1948'de barikatları yerleştirmeye başlarken, yaklaşık 2.5 milyon kişinin bulunduğu Batı Berlin'in ihtiyaçlarının sadece havayolu ile karşılanmasının neredeyse olanaksız olduğu, dolayısıyla batılı işgalcilerin zor durumda kalacağı ve ödün vereceği hesaplanmıştır²³⁷.

Ancak batılı işgalciler, özellikle ABD ablukayı boşa çıkarmak için kente havadan temel ihtiyaç maddeleri ve enerji merkezlerine yetecek kadar kömür ulaştırmışlardır. Resmi kaynaklara göre bu yolun etkili olmadığını gören SSCB 12 Mayıs 1949'da ablukayı kaldırmıştır. Ancak bu dönemde Batılı müttefikler Doğu Almanya'daki sanayi tesislerinin üretim yapması için gerekli hammaddenin geçişini engellemişler, ablukanın kaldırılmasında da asıl etken bu olmuştur.

“Yaz gelince Batılı müttefikler Doğu Berlin'e mukabil bir abluka planladılar. Yiyecek, yakıt ve diğer ihtiyaç maddelerini değil ama yeni gelişmekte olan Doğu Berlin sanayinin ham maddelerini kestiler. Başlangıçta bu tatbikat pek fazla tesir etmedi. Ama ilkbaharda Doğu Almanya, planladığı hedefe ulaşmak ve bir sıçrama kaydetmek için bu ablu kadan kurtulmak gerektiğine inandı.

Doğu Alman yönetimi durumu Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'na intikal ettirdi. Diğer beynelmilel meselelerde olduğu gibi bu husustaki görüşmeler de bir hayli devam etti. Tabii tarafların temsilcileri gizli planlarından bahsetmediler. Sovyet ve Amerikan delegeleri susmayı tercih ettiler. Uzun aylar süren müzakerelerden sonra New York'taki Birleşmiş Milletler karargahında bir uzlaşma sağlanabildi”²³⁸

²³⁶ Sander, a.g.e., s. 99:250

²³⁷ Sander, a.g.e., s. 99:250

²³⁸ Nancy Garden, **Bölünen Şehir Berlin**, Tercüme Ali Toker, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1984, s. 61

4 Mayıs 1949'da imzalanan ve tarafların temsilcilerinin isimleriyle anılan Jessup-Malik Anlaşmasıyla 12 Mayıs 1949 tarihi itibarıyla SSCB'nin Batı Berlin'e uyguladığı abluka ile Batılı müttefiklerin buna karşı uyguladıkları ekonomik yaptırımın sona ermesi kararlaştırılmıştır²³⁹.

3.2.2. Berlin Duvarı'nın Yapılması

Dokuz yıl kadar sonra Berlin, müttefikler arasındaki anlaşmazlıklarla tekrar gündeme gelmiştir. Bu kez Sovyetler Birliği, Batılı müttefiklerin Postdam Konferansı'nda alınan kararlara uymadıklarını ve Federal Almanya'yı silahlandırdıklarını, Batı Berlin'deki casus ve gözlemcilerin Doğu Almanya'nın güvenliğini, Federal Almanya'daki silahlanmanın da dünyanın güvenliğini tehdit ettiğini belirten sert bir nota vermiştir.

27 Kasım 1958'de verilen notada Batılı müttefiklerin askerlerinin Berlin'den çekilmesi için altı ay süre tanıdığı, aksi halde Sovyetler Birliği'nin Berlin'deki yükümlülüklerini Doğu Almanya'ya devredeceği bildirilmekteydi. Böylece Sovyetler Birliği'nin daha önceki anlaşmalarda Berlin'de ulaşım ve ticareti serbest bırakma yükümlülüğü de Demokratik Almanya'ya devredilmiş olacak ve Batılılar Berlin'e ulaşmak için Demokratik Almanya ile temas kurmak, dolayısıyla bu devleti resmen tanımak zorunda kalacaklardı. Notada, iki Almanya'nın bir konfederasyon biçiminde birleşebileceği de kaydedilmekteydi.

Üç Batılı müttefik ve Federal Almanya'nın notaya cevabı Aralık 1958'de Paris'te düzenledikleri bir toplantıda verilmiştir. Yayınlanan bildiride, Sovyetler Birliği'nin yükümlülüklerinden tek taraflı vazgeçmesinin hukuka uygun olmadığı, Batı Berlin'deki askerlerin tehdit oluşturmadığı, Sovyetler Birliği'nin yükümlülüklerini Demokratik Almanya'ya devretmesini tanımayacaklarını açıklayan Batılı müttefikler ayrıca iki Almanya'nın birleşmesi için serbest seçimlerin yapılması gerektiğini bildirmişlerdir.

---

²³⁹ Garden, a.g.e., s. 61-62

Sovyetler Birliği de 10 Ocak 1959'da bildiriye bir cevap vererek Almanya'ların birleşmesinin seçimle yapılmasına karşı olduğunu bildirmiştir. İki Almanya ile ayrı ayrı barış anlaşması imzalanması gerektiğini belirterek buna yönelik hazırladıkları barış tasarısını Batılı müttefiklere vermiştir. Tasarıda, Batılı müttefiklerin askerlerinin Berlin'den çekilmesi de yer almaktadır²⁴⁰.

Ardından Batılı müttefikler 16 Şubat 1959'da dördü bir dışişleri bakanları konferansı önermişler, Sovyetler Birliği'nin öneriye sıcak bakması üzerine, 11 Mayıs 1959'da dışişleri bakanları bir araya gelmiştir. Konferansta Batılı üç müttefik ABD, İngiltere ve Fransa'nın önerisi, Almanya'nın aşamalar halinde birleştirilmesi, öncelikle de Berlin'de birleşmenin gerçekleştirilmesi şeklindeydi. SSCB ise, önce iki Almanya ile ayrı ayrı barış anlaşması imzalanması, sonra konfederasyon şeklinde bir birleşmenin gerçekleştirilmesinden yanaydı.

Konferans bir anlaşma sağlanamadan dağıldıysa da Kruşçev'in Eylül 1959'da yaptığı New York ziyareti iki taraf arasında ılımlı bir atmosferin oluşmasını sağlamıştır. Kruşçev ABD Başkanı Eisenhower'a Moskova'da bir doruk toplantısı yapmayı önermiştir. Eisenhower'ın daveti kabul etmesiyle 16 Mayıs'ta (1960) Moskova'da bir doruk toplantısı yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak 1 Mayıs 1960'ta Amerikan U-2 casus uçaklarının Sovyetler Birliği'nde düşürülmesi üzerine ilişkiler yine bozulmuş ve planlanan doruk toplantısı gerçekleştirilememiştir.

Eisenhower'dan sonra seçilen ABD Başkanı Kennedy ile Kruşçev Haziran 1961'de Viyana'da bir görüşme yapmışlar ancak oldukça sert geçen görüşmede bir sonuç alınamamıştır. Bu görüşmenin ardından Berlin bunalımı yeni boyutlar kazanarak ağırlaştı. Demokratik Almanya 13 Ağustos 1961 tarihinde Doğu ve Batı Berlin'i birbirinden ayıran sınır üzerine, geçişi engelleyen bir duvar inşa etti²⁴¹.

²⁴⁰ Tarafların karşılıklı ileri sürdükleri koşullar bir çok kaynakta detaylı bir şekilde verilmemekte dolayısıyla olayların gelişiminde aktaranların yorumlarına bağlı bir bakış açısı oluşmaktadır. Öteyandan, bu araştırma esnasında tarafların karşılıklı ileri sürdükleri koşulları veren kısıtlı sayıdaki kaynaklarda da: 1. Ya bir tarafın koşulları daha detaylı ve anlaşılır bir tarafta verilirken diğer tarafın ileri sürdüğü koşullar üstünkörü verilerek, 2. Ya da olayların gelişimini aktarırken yazarın, daha adil koşullar ileri süren tarafı kendi bakış açısına bağlı yorumlarla haksız gösterme gayreti içinde hareket ettiği görülmüştür. Aslında bu, bilim çevrelerinin etki altına alınarak bir politika aracı olarak kullanıldıklarını da somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

²⁴¹ Sander, a.g.e., s. 316

Berlin Duvarı'nın yapılış nedeni Sander'e göre²⁴²; Doğu Berlin'den Batı Berlin'e ve dolayısıyla Batı Almanya'ya geçişi engellemektir. Çünkü 1945'ten bu yana özellikle işçiler Batı Berlin'e sığınıyorlardı. Bu göç Demokratik Almanya'nın ekonomik hayatında kötü bir etki yapıyor ve ekonomi nitelikli işgücünden yoksun kalıyordu. 1 Ağustos'tan, duvarın yapılmasının tamamlandığı tarih olan 13 Ağustos 1961'e kadar 20 bin kişi Batı Berlin'e sığınmış bulunuyordu. Duvarın yapımından sonra, çeşitli yollarla bu barikatı aşmak isteyen yüzlerce kişi duvarın dibinde öldürülmüşlerdi.

Ancak Berlin Duvarı'nın yapılmasına gerekçe olarak Sander'in kaydettiği şekilde sadece Demokratik Almanya ekonomisinde sıkıntıya neden olan göçü göstermek ne ölçüde^b yeterlidir. Burada Berlin'le ilgili yaşanan bu ikinci bunalım öncesinde 1958'de SSCB'nin Batılı müttefiklere verdiği notadaki gerekçelerin de değerlendirilmesi gerekir.

SSCB 27 Kasım 1958'de verdiği notada, Batılı müttefiklerin Batı Berlin'deki davranışlarını eleştirmiş, Federal Almanya'nın silahlandırılmasıyla dünya barışının tehdit edildiği ve anlaşmaların hükümsüz bırakıldığını iddia etmişti.

Gerçekten de Almanya'nın Batılı müttefiklerin işgali altındaki bölümünde özellikle 1950'den itibaren yeniden silahlanma gündeme gelmiş ve denetimli bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Batılı müttefiklerin onayı ve izni ile kurulan ve tam bir "egemen devlet" statüsü her yönüyle garanti edilmemiş olan²⁴³ Federal Almanya'ya 6 Mart 1951'de Batılı müttefiklerce dışişleri bakanlığı kurma ve kendi dış politikasını başlatabilme izni²⁴⁴ verilmiştir.

O tarihe kadar Conrad Adenauer hem şansölye hem dışişleri bakanı olarak iki görevi birden yürütüyordu. Adenauer'in başlıca amacı, Almanya'nın yeniden birleştirilmesiydi. Ancak bunun ne yolla yapılacağı konusunda müttefikler arasındaki derin görüş ayrılıkları bu amacın gerçekleştirilmesini daha işgalin başlangıcında ortadan kaldırıyordu²⁴⁵.

²⁴² Sander, a.g.e., s. 317

²⁴³ Canbolat 1999, a.g.e., s. 115

²⁴⁴ Görsel Dünya Ansiklopedisi, 4. cilt, 1030

²⁴⁵ Görsel Dünya Ansiklopedisi, 4. cilt, 1030

Adenauer bir yandan Batılı ülkelerin ABD'nin önderliği altında bir askeri bağlantı oluşturmalarına yönelik çalışmalar yapıyor, bir yandan da bir Batı Avrupa ekonomik ve politik bütünleşmesi için çaba harcıyordu²⁴⁶.

İlk parti sekreteri Walter Ulbricht önderliğinde Demokratik Almanya'nın Doğu Blokuna dahil edildiği bir sırada Konrad Adenauer iki tür politikasına destek bulabiliyordu; antikomünizm ve antitotaliterizm²⁴⁷.

Batı entegrasyonu yoluyla Federal Almanya'nın ulusal egemenliğe sahip bir devlet olmasını amaçlayan Adenauer'in "denetimli"de olsa silahlanma çabası aslında ABD'nin de isteği²⁴⁸.

Buna göre Almanya'nın yeniden silahlanmasının iki yararı olacaktı²⁴⁹;

1. Demokratik Almanya'da ve Berlin'de kontrolü elinde bulunduran SSCB'den gelebilecek tehlikeye karşı Batı Avrupa kendini örgütleyebilir ve savunabilirdi.
2. Batı'nın bu örgütlenmesinde aktif rol alan Federal Almanya dışlanmaktan kurtulur ve uluslararası sisteme "eşit haklara sahip" bir devlet olarak entegre olabilirdi. Birleşme ise ondan sonrasının işiydi.

1950'lerin başlangıcındaki birkaç gelişme Federal Almanya'nın Batılı ülkelerle bütünleşmesinde önemli rol oynadı. İlki, Fransa'nın Fransa ile Federal Almanya'nın kömür ve çelik üretimini tek yönetim altında yeniden düzenlemek üzere önerdiği plan çerçevesinde kurulan ve bu iki ülke ile birlikte altı devletin yer aldığı Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu anlaşmasıydı (1951). Bu işbirliği, ekonomik gelişmeye katkı sağladığı gibi Federal Almanya ile Fransa arasındaki ilişkilere de bir düzelme getirmişti²⁵⁰.

Bu arada 1950'deki Kore Savaşı ABD'nin Federal Almanya'daki işgal birliklerini çekmesine yol açmış, ABD bu boşluğu doldurmak için Federal Almanya'yı Avrupa Savunma Birliği (EDC) çerçevesi içinde silahlandırma yolunu uygun bulmuştu. EDC içinde birleşik bir Avrupa başkomutanlığı altında bir Federal Almanya ordusu oluşturulacaktı. EDC'nin başarısızlığa uğramasından sonra da

²⁴⁶ Görsel Dünya Ansiklopedisi, 4. cilt, 1030

²⁴⁷ Canbolat 1999, a.g.e., s. 116

²⁴⁸ Canbolat 1999, a.g.e., s. 116

²⁴⁹ Canbolat 1999, a.g.e., s. 116-117

²⁵⁰ Görsel Dünya Ansiklopedisi, 4. cilt, 1030

silahlanma için baskılarını sürdüren Adenauer'e göre şimdi artık tek politika seçeneği kalıyordu; kendi deyimiyle, SSCB'nin emperyalist genişleme politikası karşısına Batı'nın ABD'nin önderliği altında tam bir askeri güçbirliği olarak çıkması²⁵¹.

Canbolat'a göre²⁵² Federal Almanya'nın kuruluş sonrası ilk döneminde "yeniden silahlanma" tartışma ve planları, Batı politikası kapsamında incelenmesi gereken önemli konulardandır. O dönemde Federal Almanya'nın güvenliği ve ABD'nin çıkarları arasında doğrudan ilişki kurulmuştur ve bunu Adenauer kadar ABD Başkanı da yapmıştır. ABD Başkanı Eisenhower'in önerdiği "Genel Silahlanma ve Güvenlik Sistemi"nde Federal Almanya'nın da yer alması Adenauer için yeterli değildir. Almanya için "sınırlı" bir silahlanmayı öngören bu stratejiden daha fazla yararlanmak isteyen Adenauer'in amacı "denetimli silahlanma" yoluyla oluşturulacak Batı Savunma İttifakı içinde yer alarak, Federal Almanya'nın bağlantısız bir konumda kalmasını engellemektir. Bunun için uygun bir araç olabilecek Avrupa Savunma Birliği (EDC)'nin kurulması gerçekleşmemiş, ancak Almanya kısa süre sonra, 1955'te NATO'ya dahil edilmiştir.

Federal Almanya'nın NATO'ya dahil edilmesiyle o zamana kadar süren savaş durumu da kaldırılmıştır.

2 Ocak 1956'da "Bundeswehr" diye anılan Federal Almanya ordusuna ilk gönüllüler kaydoldu. Sovyetler Birliği'nin Federal Almanya'nın Nato'ya katılmasını engelleme girişimleri ise başarısız oldu²⁵³. Batı Bloku'nun Nisan 1949'da kurduğu NATO'nun ardından Mayıs 1955'te Doğu Bloku'nda da SSCB'nin önderliğiyle Varşova Paktı kuruldu.

Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'nin kurulması, ardından Fransa'nın daha önce topraklarına kattığı Saarland'ı geri verme kararı ve 1962'de imzalanan iki ülke arasındaki barış anlaşmasıyla Federal Almanya ile Fransa arasındaki ilişkiler olumluya dönerken 1957'de AET'nin kurucu ülkelerinden biri olması ile Federal Almanya Batı ile ilişkilerini düzeltme yolunda önemli adımlar atmıştı.

²⁵¹ Görsel Dünya Ansiklopedisi, 4. cilt, 1030

²⁵² Canbolat 1999, a.g.e., s. 118

²⁵³ Görsel Dünya Ansiklopedisi, 1030.

Ancak Federal Almanya'nın Avrupa ile ilişkileri düzeltme politikası yalnız Batı'ya yönelikti. Bonn hükümeti tüm Alman halkı adına konuşma yetkisinin yalnız kendisine ait olduğunu savunuyordu. Doğu Almanya baskı ve işgal altında bir hükümet sayılıyordu²⁵⁴.

Çeşitli kaynaklarda Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 1949'da kurulması ve 1955'te NATO'ya kabul edilmesi ile egemenliğini kazandığı belirtilmektedir. Örneğin Canbolat Alman Dış Politikası kitabında "Saar Statüsü hakkında Alman-Fransız Antlaşması ve Federal Almanya'nın –müttefiklerin çekince hakları saklı olmak üzere egemenliğinin 1955'te ilan"²⁵⁵ edildiğini bildirmektedir.

Sander, iki Almanya'nın birleşmesiyle ilgili 1990'da imzalanan 2+4 Anlaşmasıyla Federal Almanya'nın egemenliğini kazandığını²⁵⁶ kaydetmektedir. Almanya Büyükelçiliği resmi internet sitesinde ise "2+4 Anlaşması'nın devletin egemenliğinin ön koşulu" olduğu belirtilmektedir ki, uluslararası hukuka en uygun değerlendirme de budur. Çünkü uluslararası hukuka göre "devletin kurucu öğelerinden birini oluşturan başka bir otoriteye bağımlı olmayan bir siyasal yönetimin var olabilmesi iki şeyi gerektirmektedir:

1. Siyasal ve hukuksal açıdan örgütlenmiş bir kamu otoritesi,
2. Bu otoritenin egemen ya da bağımsız olması"²⁵⁷

Uluslararası hukuka göre egemenlik ya da bağımsızlık²⁵⁸; "devletin, hukuksal açıdan başka bir dış ya da üstün iktidara bağılı olmadan ve yalnızca uluslararası hukuk kuralları ya da kendi kabul ettiği bağlantılarıyla sınırlanan, serbestçe karar verme yetkisi" olarak kabul edilir.

²⁵⁴ Görsel Dünya Ansiklopedisi, 1031.

²⁵⁵ Canbolat 1999, a.g.e., s. 120

²⁵⁶ Sander, a.g.e., s. 210-216

²⁵⁷ Pazarıcı, a.g.e., s. 17

²⁵⁸ Pazarıcı, a.g.e., s. 19-20

Devletin egemenlik yetkisini hiçbir başka otoriteye bağılı olmadan kullanması, onun uluslararası hukuk kurallarının öngördüğü durumlar dışında, hiçbir otoriteden buyruk alamayacağını ya da izin istemeyeceğini belirtmektedir. Başka bir deyişle, devlet hiçbir gücün organik bağımlılığı altında değildir. Bu çerçevede, uluslararası içtihat bir devletin yetkilerinin kaynağının bizzat egemenliği olduğunu bildirmektedir²⁵⁹.

Bu durumda; Federal Almanya'nın da hatta 1990'dan sonra bile egemenliği, dolayısıyla bağımsızlığı konusundaki konumunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu, çalışmanın ana konusu olmadığı için burada yalnızca konuyla ilgili karmaşa ve bulanıklığa ve bundan kamuoyunun ne kadar haberdar olduğuna dikkat çekilmekle yetinilecektir. Burada, uluslararası örgütlere üyelikle devredilen bazı egemenlik haklarının söz konusu edilmediğine özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü savaş galibi dört işgalci ülke ile Almanya'nın egemenlik yetkisini kullanmasına yönelik düzenlemeleri uluslararası örgütlerle ilgili egemenlik haklarının bir kısmını devretmeye yönelik düzenlemeler içinde değerlendirerek bu ülkenin egemen-bağımsız olduğu sonucu da çıkaranlar vardır. Örneğin Arı, bu konuda şunları söylemektedir;

“1949'da kurulmasıyla ve BM üyesi olmasıyla Federal Almanya Cumhuriyeti tam egemen bir devlet haline gelmiştir. Bir devletin bir kaç devletle barış antlaşması yapmamış olması onun egemenliğine zarar vermez. Barış antlaşmaları egemenliğin önkoşulu değildir. İsrail ile Arap ülkeleri arasında da benzer durum uzun yıllar devam etti ama hiç kimse diğerinin egemenliğini sorgulamadı. Ya da Lübnan'ı uzun yıllar işgal eden İsrail'in bu durumu Lübnan'ın hukuki anlamda egemenliğini tartışmamıza yol açmadı. Egemenliğin kurucu unsurları arasında bir ülke ile savaş sonunda barış yapıp yapmamanız yok. Egemenlik için, BM üyesi olmak, ülkesi ve milletiyle egemenliğinin diğer uluslara ve uluslararası toplumca tanınmış olması ve ayrı bir parası, pulu, bayrağı, dış politika ve güvenlik politikasını bir fiziki dış baskı olmadan kendisinin karar verip, uygulaması ve diğer ülkelerle doğrudan diplomatik ilişkilere girmesi, elçi kabul edip elçi göndermesi, uluslararası antlaşmalara taraf olması ve uluslararası örgütlerin kurucu üyesi olması (AET, AKÇT, EURATOM) ve askeri paktlara üye olması yeterlidir. 1990 antlaşmasındaki ibare yeni birleşik Almanya'nın da egemen olduğunun vurgulanmasından ibarettir”²⁶⁰

Oysa Arı'nın egemenlik için belirttiği unsurlar arasında yer alan “dış politika ve güvenlik politikasını bir fiziki dış baskı olmadan kendisinin karar verip, uygulaması”nın Almanya için geçerliliği hala tartışılabilir. Çünkü 1990'da iki Almanya'nın birleşmesini savaş galibi ABD, SSCB, Fransa ve İngiltere'nin

²⁵⁹ Pazarcı, a.g.e., s. 20

²⁶⁰ Tayyar Arı: Fri, 29 Apr 2005 12:50:21 +0300

onayladığı anlaşma olan 2+4 Anlaşması'nda galip devletlerin bu ülke üzerindeki çekince haklarının “muvakkaten” kaldırıldığı özel olarak belirtilmiştir. Bu da diğer dört devletin Almanya ile ilgili çekince haklarının koşullar gerektirdiğinde kullanılmak üzere devreye alınabileceğini göstermektedir. Dört galip devletin Almanya'ya yönelik olarak herhangi bir uluslararası örgüt değil de kendi adlarına söz konusu çekince hakkını kullanma hakkı; bir devletin egemenliği ile ilgili Arı'nın kendisinin belirttiği; “dış politika ve güvenlik politikasını bir fiziki dış baskı olmadan kendisinin karar verip, uygulaması” unsurunun varlığını zaten Almanya için sınırlamaktadır.

Öte yandan Federal Almanya'nın tüm Alman halkını kendisinin temsil ettiği yolundaki politikasının oldukça başarılı olduğunu ve etkilerinin halen sürdüğünü de kaydetmek gerekir. Örneğin bu çalışmada da yararlanılan Alman Dış Politikası²⁶¹ adlı kitapta, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte işgal ve bölünmenin yaşandığı tarihten itibaren yalnız Federal Almanya'nın dış politikası değerlendirmeye alınmıştır. Dolayısıyla Alman Dış Politikası üzerine yazılan bir kitapta Demokratik Almanya'nın dış Politikasına yer vermemek, sadece Federal Almanya'nın dış politikasından bahsetmek, Demokratik Almanya'yı Almanya'nın bir bölümü olarak görmemek, yani Federal Almanya'nın bu iddiasını benimsemek olarak yorumlanabilir.

3.2.3. Berlin Duvarı Üzerinden Yürütülen Manipülasyon

Fiziksel olarak Batı Berlin'i çevreleyerek bir engel oluşturan Berlin Duvarı; üzerinden yürütülen enformasyon bombardımanı ile soğuk savaşın sembolü haline gelmiş, iki blok arasındaki güç ve egemenlik mücadelesinde tüm etki araçlarının yoğun bir şekilde kullanıldığı politik bir malzeme olmuştur.

Doğu Bloku ya da Sosyalist Blok'un çöküşünün sembolü olarak da değerlendirilen Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar yaşanan gelişmelere göz atıldığında; Batı Bloku'nda yer alan belli başlı devletlerin, özellikle ABD'nin toplumu manipüle etmeye yönelik tüm araçları başarıyla kullandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Devletlerin başlıca politika araçları arasında yer alan ekonomik yardım, propaganda, diplomasi, bilim çevreleri sivil toplum örgütleri, uluslararası

²⁶¹ Canbolat 1999, a.g.e., s. 88-90

örgütler ve medya manipülasyonu sonuçta; tüm bunları başarıyla hayata geçiren Batı Bloku'nun hegemonik bir güç olarak yerleşmesini, Doğu Bloku'nun ise çözülüp parçalanmasını ve Batı Bloku karşısında etkili bir güç olarak yer almasının sona ermesini sağlamıştır.

Bu süreçte; politika araçlarını belirlediği amaç doğrultusunda birbirini destekleyen/tamamlayan bir şekilde uygulayan ve bu araçların etkisini medya ile tüm toplumlara ulaştırabilen taraf galip gelmiştir. Bir değerlendirmeye göre SSCB ve Demokratik Almanya, Berlin Duvarını Batılı işgalci devletler; Amerika, Fransa ve İngiltere'nin Batı Berlin'deki askeri varlığını hapsetmek için yapmış, "ancak karşı propaganda ile kendisi hapsolmuştur"²⁶².

Dolayısıyla varlığı soğuk savaşın sembolü olarak gösterilen, yıkılması da Doğu Bloku'nun çözülmesinin simgesi haline gelmiş olan Berlin Duvarı'nı yıkılmaya götüren süreçte, ekonomik yardım, uluslararası örgütler aracılığıyla oluşturulan yeni düzen ve diplomasi kadar medya da Batılı devletlerin en önemli manipülasyon araçları arasında yer almıştır.

Medyanın bu süreçte, diğer manipülasyon araçlarının başarılı bir şekilde kullanılabilmesi için uygun zeminin oluşturulmasında (toplumun ikna ve kontrolünde) oynadığı rolle bu araçların etkinliğini artırarak toplamda diğer bütün araçlardan daha etkili olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Özellikle medya aracılığıyla toplumlara neyin iletildiği kadar nelerin iletilmediği de dikkate alınır.

İletişim teknolojisindeki gelişmelerle, enformasyon toplumu teorileri ve onun hedeflediği sürüleştireilmiş toplumu oluşturmak için kullanılacak küresel ağın örülmesine yönelik düzenlemeler hızla sürdürülürken, Berlin Duvarı üzerinden yürütülen stratejinin sonucunda ulaşılan durum aslında tüm bu düzenlemelerle hedeflenen yapının büyük ölçüde oluştuğunu da gösteren bir örnek oluşturmaktadır.

Bu araştırmada, üzerinden çok cepheli bir savaş yürütülen Berlin Duvarı'na yüklenen anlamların gölgesinde kamuoyunda nelerin bilindiğinin sanıldığı ama gerçekte nelerin doğrulara yakın şekilde bilindiği ve nelerin medyanın (dolayısıyla bir şekilde zihinlerin) denetimini elinde tutanların istediği şekilde bilindiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

²⁶² Ali Tarık, "Kafamızdaki Berlin Duvarını Yıkalmı mı?" www.komikparti.org

Berlin Duvarı toplumları tüm kurumlarıyla manipüle etmekte öylesine başarıyla kullanılmıştır ki; gerçekte Berlin'i ikiye bölen (Batı Berlin'i çevreleyerek tecrit eden) Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye böldüğü, iki Almanya arasındaki sınırı oluşturduğu sorgulanmadan kabul edilmiş, Berlin, Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdan 180 kilometre içerde yer alırken, Berlin Duvarı'nın Almanya'yı nasıl ikiye ayırdığı ya da iki Almanya'nın sınırını oluşturduğu üzerinde ise durulmamıştır.

Yıkılmasından yıllar sonra bile Berlin Duvarı üzerinden yürütülen manipülasyon, medya başta olmak üzere tüm ortamlarda Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye böldüğüne dair yaygın inancı destekleyip sürdürmeyi sağlayacak eksik, tek yönlü, yanıltıcı enformasyon bombardımanıyla sürmektedir (Bu da soğuk savaşın gerçekte tüm hızıyla ancak değişen boyutlarda sürdüğünü ortaya koymaktadır).

Örneğin yayınlanan haberlerde hala Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye böldüğüne ilişkin yaygın kanaat güçlendirilmeye çalışılmakta, böylelikle Berlin Duvarı'na yüklenen anlam üzerinden antikomünist propaganda sürdürülerek oluşturulan zihinsel altyapının çözülmemesi, dolayısıyla mevcut tek bloklu sisteme yönelik tehditlerin oluşması önlenmeye çalışılmaktadır.

Örnek oluşturması açısından bu çalışmada değişik ortamlarda yayınlanan çok sayıda haber ve yorumlardan birkaç tanesi ele alınacaktır. Örneğin, Türkiye'de yayınlanan yüksek tirajlı günlük gazetelerden birinde yayınlanan bir haberde²⁶³ **“Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'yı ikiye bölen, 1989'da yıkılan tarihi Berlin Duvarı yeniden yapılıyor”** denilmektedir. Haberde, Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye böldüğüne dair yanlış bilgi bir tarafa, 1961'de yapılan Berlin Duvarı'nın 1918'de sona eren Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapıldığı belirtilmektedir.

²⁶³ <http://www.sabah.com.tr/2004/10/14/dun106.html#>

Dünya raporu

Berlin Duvarı yeniden örülecek

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'yı ikiye bölen, 1989'da yıkılan tarihi Berlin Duvarı yeniden yapılıyor. Ancak bu kez "anıt" olarak. Checkpoint Charlie müzesi müdürü Alexandra Hildebrandt, dönemin halkının acılarını unutturmaması için duvarın 200 metrelik bir bölümünün yeniden yapılması projesini başlattı. Kent meclisi 182 metre uzunluğunda inşa edilecek duvarın sanat

eseri olarak sergilenmesine izin veriyor.

Şekil: 4.I. Berlin Duvarı yeniden örülecek

Kaynak: <http://www.sabah.com.tr/2004/10/14/dun106.html#>

Herman ve Chomsky “propaganda modeli”nde medyanın çeşitli nedenlerle²⁶⁴ propagandacı rolünü üstlendiğini ve tarafgir bakış açısını oluşturmaya yardımcı olduğunu belirtmektedirler. Söz konusu haber de medyanın propagandacı rolünü üstlenmesine bir örnek oluşturabilir. Ancak diğer taraftan, haberi yazan medya profesyonelinin konu ile ilgili bilgileri daha önceki veya mevcut propaganda araçları/ürünlerinden edindiği de bir olasılıktır. Bu durumda;

1. “Propagandacının propaganda maruz kalarak” yani farkına varmadan, propaganda sonucunda edindiği bilgiyi sunması

2. Böylelikle doğruluğuna samimi bir şekilde inandığı yanıltıcı-yanlış bilgiyi sunarak farkına varmadan propaganda yapma rolünü üstlenmesi söz konusudur

Haberde Berlin Duvarı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapıldığının belirtilmesi, “Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye böldüğüne “ dair yanlış-yanıltıcı bilgiyle birlikte ele alındığında; medyanın bir enformasyon kaynağı olarak güvenilirliğine ilişkin bir örnek oluşturmaktadır. Öte yandan; dört tümceden oluşan bir haber metninde tek tümcede iki yanlış-yanıltıcı bilginin birden bulunmasını sadece haberi yazan medya profesyonelinin, kontrol eden editörün yanlış bilgiye sahip olması ya da gözden kaçan bir hata şeklinde değerlendirmek yüzeysel bir değerlendirme olacaktır.

²⁶⁴ Edward S. Herman-Noam Chomsky, *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, 2. Baskı, İstanbul: Minerva Yayınları, 1999

Sadece bu haberle ilgili saptamalar bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde, enformasyonla yetinen, verileri zihinsel işlemde geçirerek bilgiye dönüştürme yeteneğini kullanmaktan gittikçe uzaklaşan, böylelikle daha kolay manipüle edilen, biçimlendirilen, kontrol edilip yönlendirilen, “kitle” olmaktan “sürü” olmaya doğru bir geçişin içinde olan toplumun, “enformasyon çağı” toplumunun da büyük ölçüde oluştuğu/oluşmakta olduğu görülmektedir.

Başka bir gazetede yayımlanan haberde de Berlin Duvarı'ndan hem “Almanya'yı ikiye bölen duvar” hem de “Berlin'i ikiye bölen duvar” olarak bahsedilmektedir²⁶⁵.

Berlin Duvarı Özleniyormuş

CNN - BERLİN - Bazı Almanlar Berlin Duvarı'nı özleyiyor. Yapılan bir araştırmaya göre, eski Batı Almanya'da yaşayanların yüzde 15'i ve eski Doğu Almanya'da yaşayanların yüzde 12'si Berlin Duvarı'nı geri istiyor. Berlin Duvarı, Soğuk Savaş boyunca Almanya'yı ikiye ayırmıştı. Berlin'deki Free Üniversitesi ve Forsa anket tarafından 2 bin Alman üzerinde yapılan araştırmaya göre, 'Berlin'i ikiye bölen duvar dursa iyi olur muydu' sorusuna, Batı Berlinlilerin yüzde 11'i ve Doğu Berlinlilerin yüzde 8'i evet yanıtını verdi. Berlin Duvarı 9 Kasım 1989'da yıkılmış böylece komünist Doğu Almanya ve Batı Almanya'nın tekrar birleşmesinin yolu açılmıştı. Daha sonra Almanya'nın doğusunun yeniden inşası için milyarlarca dolar harcanmıştı.

Şekil: 4.II Berlin Duvarı Özleniyormuş

Kaynak: http://www.radikal.com.tr/veriler/2005/03/28/haber_147805.php

Önceki haber metninde yer alan yanlış-yanıltıcı bilgilere yönelik değerlendirmenin dışında bu haber metninin “CNN” kaynaklı olması örnek olarak belirlenmesini sağlamıştır. Bir önceki gazetede yer alan haberin etki alanı, (yurtdışı baskılarında yer alıp almadığı bilinmemektedir) Türkiye’de ulaştığı okurlarla sınırlı iken tüm dünyaya haber servisi yapan CNN kaynaklı haberin etki alanı tüm dünya olmaktadır.

²⁶⁵ http://www.radikal.com.tr/veriler/2005/03/28/haber_147805.php

Schlesinger, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Batı'nın tanımlanabileceği bütünlüklü bir "öteki"nin yitip gittiğini, Doğu Bloku'nun üzerinden düşman etiketinin kaldırılması-(düşman olarak) komünizmin ölümünün bıraktığı boşluğun benzer tarzlarda başka düşmanlar (örneğin İslam) tarafından sözkonusu olduğunu belirtmektedir²⁶⁶.

Oysa örnek gösterilen iki haberde olduğu gibi Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye böldüğünü belirten diğer bir çok haber ve yorumun (Soğuk Savaş'ın en önemli simgelerinden biri) Duvar'ın yıkılışından bunca yıl sonra veriliyor olması, Berlin Duvarı üzerinden "örtülü" bir antikomünist propagandanın hala sürdürüldüğünü de göstermektedir. Burada tekrar yöntemi ile zihinlere yerleştirilen kanaatin pekiştirilmesi ve yeni kuşakların da zihinlerinin aynı şekilde etkilenmesi, böylelikle aynı zamanda "tarihin" halka, istenen bakış açısına sahip olmalarını sağlayacak şekilde öğretilmesi/aktarılması mantığı da söz konusudur.

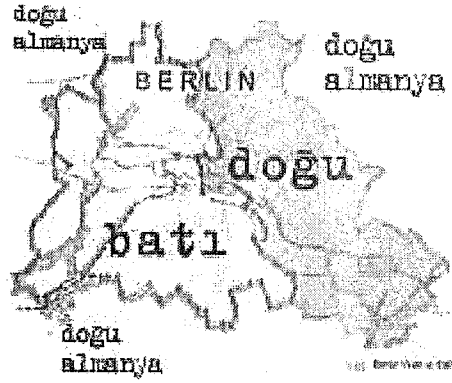
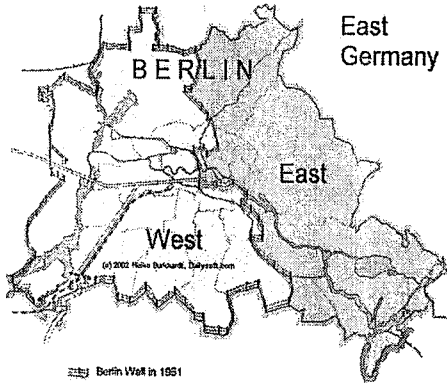
Gelenekleri yeniden inşa etme ve kolektif hatıraları faal hale getirme yolundaki oldukça karmaşık imgesel sürecin ortaya çıktığı zaman boyutunun farkında olmalıyız. Antropolg Mary Douglas şunu gözlemlemiştir: Kamusal bellek toplumsal düzenin depolama sistemidir. Kamusal bellek hakkında düşünmek, düşüncemizin koşulları hakkında düşünmek kadar bize yakın bir şeydir." Öyleyse kilit sorular, kolektivitenin üyeleri olarak toplumsal olarak neyi unuttuğumuz ve neyi hatırladığımız-ve niçin- sorularıdır²⁶⁷.

Her iki haberde de Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye ayırdığına dair yanlış-yanıltıcı bilginin yer alması yukarda da değinildiği gibi sadece Duvar'ın bulunduğu dönemde sürdürülen propagandanın sonuçlarından biri değildir. Günümüzde de bu yönde bir algılamayı oluşturacak/sürdürececek, destekleyecek malzemeler (fotoğraf, film, haber, yorum, tarihçe, karikatür, kitap, araştırma vb.) bütün araç ve ortamlarda kullanılmaktadır.

Örneğin bu çalışmayla ilgili araştırma esnasında ulaşılan kaynakların iki tanesinde Almanya'nın bütünü içinde iki Almanya'yı ayıran sınırlar ve Berlin Duvarı gerçeği aktaracak bir şekilde çok az kaynakta (haritada) gösterilmiştir. Ulaşılan diğer kaynaklarda, "Berlin'in sınırlarıyla sınırlı" haritaların kullanıldığı görülmüştür.

²⁶⁶ Philip Schlesinger, *Medya Devlet ve Ulus Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994Schlesinger. A.g.e., s. 116-120

²⁶⁷ Schlesinger, a.g.e., s. 302-303

Şekil: 4.III. Berlin Duvarı

Kaynak:

http://www.dailysoft.com/berlinwall/maps/berlinwallmap_02.htm

Şekil:4.IV. Berlin Duvarı

Kaynak:

<http://www.komikparti.org/default.asp?id=79>

Şekil: 4.III ve şekil: 4.IV’de yer alan iki harita ilk bakışta birinde Türkçe diğerinde İngilizce kullanılması dışında bir farklılık göstermemektedir. Ancak dikkatle bakıldığında, şekil: 4.IV’deki haritada hem Doğu hem de Batı Berlin’in Doğu Almanya’nın sınırları içinde yer aldığını belirten, diğer haritada ise Doğu Almanya ile Doğu Berlin’in bağlantısı vurgulayan bir düzenleme görülmektedir. Şekil:4.III’deki haritada gerçeğe aykırı herhangi bir bilgi yoktur ancak diğer enformasyon araçlarında Duvar’ın Almanya’yı ikiye böldüğüne dair oluşturulan kanaati destekleyen bir tasarım söz konusudur.

Berlin Duvarı üzerinden yürütülen enformasyon bombardımanında Duvar’ın Almanya’yı ikiye böldüğüne yönelik bir algılamayı oluşturmaya yönelik özenli tasarımlar duvarın çevrelediği Batı Berlin’de üç Batılı işgalci devletin varlığını dikkatlerden kaçırmada da aynı özenle uygulanmıştır. Doğu Berlin, Doğu Almanya ile diğer işgal devleti SSCB’nin ilişkisi zihinlere net bir şekilde yerleştirilirken, Batı Almanya ve Batı Berlin’le Batılı İşgalci devletler ABD, İngiltere ve Fransa’nın ilişkisi hakkında genellikle herhangi bir bilgi ya da kanaate sahip olunmadığı görülmektedir.

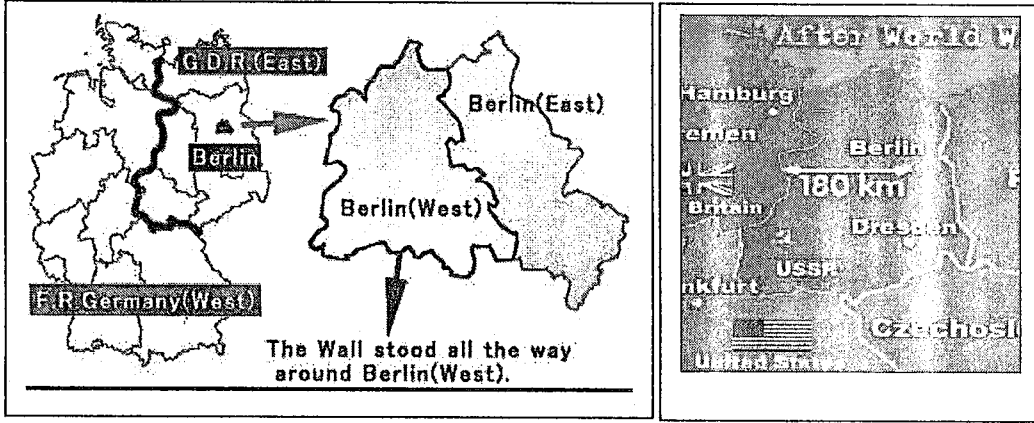

Doğu Almanya-Doğu Berlin-SSCB ilişkisi her ortamda vurgulanırken, Batı Almanya-Batı Berlin'in yıllarca ABD, İngiltere ve Fransa'nın işgalinde olduğuna dair bilgiye ancak sınırlı kaynaklarda (siyasi tarih kitapları, ansiklopediler gibi) ulaşmak mümkün olmaktadır. Yukarıda yer verilen haritalarda görüldüğü gibi yanlış olmayan ancak eksik sunulan bir şeyler vardır. Örneğin şekil:4.V'de sunulan harita hem yanlış olmayan hem de gerçek durumun eksik sunulmadığı bir haritadır.

Şekil: 4.V. Berlin: işgal bölgeleri
Kaynak: www.komikparti.org

Doğu Almanya ve Doğu Berlin'le SSCB'nin ilişkisi her ortamda vurgulanırken; Batı Almanya'da olduğu gibi, Berlin Duvarı'nın çevrelediği Batı Berlin'in de ABD, İngiltere ve Fransa'nın paylaştığı üç işgal bölgesine ayrılmış olduğuna ve bu durumun Berlin Duvarı yıkılıncaya kadar Batı Almanya'da kısmen, Batı Berlin'de ise tüm koşullarıyla sürdüğüne dair bilgilere ulaşmak bir o kadar zordur. Örneğin bu araştırma esnasında şekil: 4.III benzeri onlarca harita rahatlıkla bulunabilirken; durumu olduğu gibi sunma amacı görülen yalnızca iki haritaya ulaşmak mümkün olmuştur. Bu haritalardan biri ilginçtir, "Almanya'yı ikiye bölen Berlin Duvarı"nın anlatıldığı haberi servis eden CNN'in sitesinde yayınlanmaktadır.

Şekil: 4.VI- Berlin Duvarı

Kaynak:

<http://www.komikparti.org/default.asp?id=115>

Şekil: 4.VII-Berlin

Kaynak:

<http://www.komikparti.org/default.asp?id=115>

Şekil: 4.VIII- Batı ve Doğu Almanya

Kaynak:

<http://www.cnn.com/WORLD/9708/25/berlin.wall.deaths/germany.map.jpg>

Şekil:4.IX- Batı ve Doğu Almanya

Kaynak:

www.berlinwall.itgo.com/Map.jpg

Kitaplar da tüm mecralarda eksik, yanlış ya da yönlendirici bilgi ile gerçekleşen manipülasyonda etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin “Bölünen Şehir: Berlin”²⁶⁸ adlı kitapta Berlin Duvarı’nın öyküsü anlatılırken duyguları harekete geçiren yönlendirici bir anlatım söz konusudur. Kitapta, Berlin Duvarı’nın

²⁶⁸ Garden, a.g.e.

öyküsü anlatılırken tarafsız bakışın neden olduğu çelişkiler özellikle dikkat çekmektedir. İşgalci dört devlet vardır. Ancak kitapta anlatılanlara bakılırsa sonunda bir işgalci devlete karşı birlikte direnen, kader birliği yapan Almanlar ve dost işgalciler vardır. Kitabın Berlin'in işgali ve Berlin ablukasının anlatıldığı bölümlerinde de duygulara hitabeden bir üslupla dost işgalcilerden bahsedilmektedir:

Berlin işgal edilirken:

“ .... Müttefikler uzun müzakerelerden sonra Berlin'e önce Rusların girmesini kararlaştırdılar. (...) Eisenhower'ın istihbaratı, Almanların kolay teslim olmayacaklarını ve şiddetli bir müdafaa planı yaptıklarını haber veriyordu. Binlerce ölü vermeden Berlin alınamayacaktı. Bu yüzden Eisenhower şehre önce Sovyetlerin girmesine izin vermenin daha akıllıca bir hareket olacağını düşündü. Churchill, bu düşünceye muhalefet etmekteydi. (...) Uzun ve sert münakaşalardan sonra Eisenhower'ın askeri görüşü Churchill'in siyasi görüşüne galip geldi ve müttefikler hareketi durdurdular. Oyalanarak Rusların Berlin'e girmesine izin verdiler. Bu arada Berlinliler ümitsizlik içinde müdafaa planları hazırlamaktaydılar (sayfa 28-29)

Batılı müttefiklerin askerleri Berlin'e geldiğinde:

“1945 Temmuz'unda Müttefik Kuvvetler eski başşehir girerken, halk caddeleri doldurmuş ve sevinç naraları atıyordu. Gaddar Rus askerleri bu durumu görünce, hem biraz sakinleştiler hem de davranışlarını değiştirmeyi denediler. Ama yine de Berlinliler Batılı Müttefikleri istilacılar olarak değil, kurtarıcılar olarak görüyorlardı.”

Destanlaştırılan olaylar:

“26 Haziran akşamı Batı Almanya'da Amerikan muntikasındaki Frankfurt şehrinde bulunan askeri büroya acele bir telefon emri geldi. Şöyle deniliyordu: “Elinizdeki C-47 tayyarelerine un doldurup buraya uçurabilir misiniz? Bu unla Batı Berlinlilere ekme yapılıacaktır” Cevap da kısacıktı: “Deneriz”. Denediler ve başardılar.

Bu hareket sırasında pek çok hikaye dillere destan oldu, Tegel hava alanı yapılırken Amerikan ve Alman askerlerinin yan yana çalışması,, hayvanat bahçesinde beslenemedikleri için öldürülen kıymetli hayvanlar. İngiliz pilotlarının hasta çocuk ve annelerini Batı Berlin'den kaçırarak tedavi edilebilecekleri yerlere taşınması, Alman ve Fransız ekiplerinin Amerikan ve İngiliz havacılarıyla birlikte Batı Berlin'i kurtarmak için birlikte gayret göstermeleri gibi”

İşgalciler de acı çekiyordu:

“Amerikan, İngiliz, Fransız, Alman velhasıl herkes yiyecek, yakıt ve ilaç sıkıntısı çekiyordu. ...”

Kalplerin fethi:

“Berlin hareketi esnasında şayi olan hikayelerden biri de üsteğmen Gail Halversen’e ait olanı idi. Amerikalı pilot üsteğmen şeker ve ciklet gibi çocukların düşkün olduğu malzemelerin Batı Berlin’e getirilmediğini fark eder. Kendince buna el atmak ister ve uçuş yaptığı zamanlarda bir şeyler yapmaya çalışır. Çocuklar için yapılması sebebiyle bu hadise sonraları “küçüklerin malzeme hareketi” olarak anıldı. (...) Berlinli çocuklar “çukulatalı pilotları” günün her saatinde bekler olurlar.”

Kültürel yakınlaşma:

“... Bir Pazar günü Batı Berlin’e atılan yiyecek paketlerinde karikatürist Al Capp’ın komik çizgileri bulunuyordu. Amerika’da pek meşhur olan bu karakterler Almanya’da da sevildi. Ayrıca bir hususiyeti daha vardı. Uçaktan atılan böyle bir paketi alan, üzerindeki karikatürü alıp dağıtım yerlerine götürdüğünde kendisine fazladan yiyecek yardımı yapılıyordu.”

Çevrecilerin dikkatine:

“... Kış mevsiminde abluka edilmiş bir şehirde yaşamak kolay değildi. Dışarıdan getirilmesi çok güç olan kömür, altın gibi kıymetliydi. Sıkı bir şekilde kontrol ediliyor ve dağıtılıyordu. Kömür istihkaklarını iyi kullanmak ve kışı sıcak geçirebilmek için Batı Berlinliler tekrar ağaçları kesmeye başladılar”

Düşmana onurlu direniş:

“Batı Berlinlilerin reddettileri bir yardım teklifi vardır. Sovyetler, Doğu Berlinliler için geçerli olan yardım kartlarından Batıdakilere de dağıtmak istediler. Çok sıkıntılı günler geçirmelerine rağmen Batı Berlinliler bu yardım teklifini şiddetle geri çevirdiler.”

Bittiği öne sürülen soğuk savaş Berlin Duvarı üzerinden farklı mecralardaki manipülasyonla sürmektedir.

Duvar, karşıt iki sistemi kıyaslamayı kolay hale getiren somut bir varlıktır. Batı’nın kendini tanımlamak için diğerini kullanma mantığında Berlin Duvarı, insanların karşıtlıkları görmesini kolaylaştıran bir işlev de görür böylelikle. Duvarın bir tarafında özgürlük, diğer tarafında baskı ve otoriter rejimin varlığı, bir tarafında refah, diğer tarafında sıkıntı ve yokluk olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin;

“Batı Berlin’deki hayat, Doğu Berlin’dekinden çok farklıdır. Şehrin bölünen kısımlarının idari sistemleri de ayrıdır. Batı Berlin demokrasi ile yönetilirken Doğu Berlin komünisttir.

İki bölük şehrin manzarası da değişiktir. Şayet Batı Berlin'e gittiyseniz, muhtemelen Kurfürstendam'da bir tur atmışsınızdır. Burası, iki tarafında mağaza ve kahveler bulunan uzun bir bulvardır. Kaldırımları günün her saatinde alış-veriş yapan, okula veya işe gidip gelen insanlarla doludur. Vitrinleri seyrederek, beğendikleri şeyleri almak için dükkanlara dalar ve ellerindeki paketlerle kahvelerde oturup sohbet ederler.

....

Eğer müsaade alıp da- bu müsaade yabancılara verilmektedir- Doğu Berlin'e geçtiyseniz, yine muhtemelen Unter den Linden (Linden ağaçlarının altı) denilen caddeye de uğramışsınızdır. Tabii daha evvel Kudamm'ı gördüyseniz aradaki fark sizi çok şaşırtmıştır. Daha önceleri, İkinci Cihan Savaşı'ndan evvel, Unter den Linden, bugünkü Kudamm gibi hareketli ve renkli bir caddeydi. Ama şimdi binaların çoğunun modern olmasına rağmen Batı Berlin'deki Kudamm'a nazaran boş, soğuk ve sıkıcıdır.

Unter den Linden'de arabaya rastlayamazsınız. Araba hem çok azdır hem de Doğu Berlinlilerin satın alamayacakları kadar pahalıdır. Dükkanların çoğunun vitrini ve içi boştur. Mevcut mallara ise güç yetmez. Mallar hem çok pahalı hem de kalitesizdir.

Kardeşi kardeşten, akrabayı akrabadan, hatta kadını kocasından ayıran çirkin

Berlin Duvarı, Brandenburg Geçidinin iki yanına doğru uzanır, gider.”²⁶⁹

SSCB'de, ABD, İngiltere ve Fransa'da Almanya'da işgalci statüsünde bulunmaktadırlar. Ancak SSCB kontrolündeki Doğu Almanya ve Doğu Berlin'le, ABD, İngiltere, Fransa kontrolündeki Batı Almanya ve Batı Berlin'de “işgalcilerin varlığı ve kontrolüne” farklı bakılır. Bir tarafta “işgal” söz konusudur, diğer tarafta “işbirliği”.

“Berlin, bölünmüş bir ülkenin bölünmüş bir şehridir. Doğu Berlin, komünist Doğu Almanya devletinin başşehridir. Sovyet Rusya ile bağlantısı çok sıkı ve sağlamdır. Açıkçası, Rusya'nın peykidir. Batı Berlin ise demokrasi ile idare edilen Batı Almanya Devleti'nin uzakta ve garip bir şehridir. Batı Almanya, Avrupa'nın ve hatta dünyanın sayılan, sevilen hür devletlerinden biridir. Batı bloku ile ittifakları vardır”²⁷⁰

²⁶⁹ Garden, a.g.e., s. 7-8

²⁷⁰ Garden, a.g.e., s. 8

Bir çok kaynakta olduğu gibi Batı Berlin Batı Almanya'nın bir şehri olarak ifade edilmektedir. Oysa o dönem uluslararası hukuka uygun olarak böyle bir bağlantı yoktur. Batı Almanya ile Batı Berlin arasındaki bağlantı çeşitli işbirliği anlaşmaları ile düzenlenmişse de hukuken Batı Berlin Batı Almanya'nın bir parçası değildir. "Hür" olarak tanımlanan Batı Almanya iki Almanya'nın birleşmesinden sonra 1990'da imzalanan 2+4 Anlaşması'nda egemenliğini şartlı olarak kazanmıştır (Anlaşmada işgalci dört devletin çekince haklarını "muvakketen" kaldırdıkları belirtilmektedir Batı Berlin ve Batı Almanya'nın iki Almanya'nın birleşmesinden önceki yönetim şekli ve bağlantılarının hukuki zemini Ana Britanica'da oldukça net anlatılmaktadır)²⁷¹.

Schlesinger'e göre komünizm, liberal kapitalist ülkelerin kendilerini tanımlayabilecekleri bir karşı kutup olarak hizmet görmektedir: "Batının karşı karşıya bulunduğu askeri tehdide dair açıklamalardan ayrı olarak Rusya, Doğu Avrupa ve öbür komünist ülkeler üzerine yayımlanan öyküler başlıca üç tip farklılıkla uğraşır: Kişisel ve siyasal özgürlük standartlarındaki farklılıklar, ekonomik zenginlikteki farklılıklar ve hayat tarzı farklılığı"

²⁷¹"Doğu Berlin'in ADC'nin başkenti, Batı Berlin'in de fiilen (AFC'nin (de Almanya Federal Cumhuriyeti) bir eyaleti olmasına karşın, Berlin'in bütünü bugün de işgal altında bir kent statüsündedir. AFC'nin 11. eyaleti (Land) sayılan Batı Berlin'in kent meclisi, Bonn'daki (AFC'nin başkenti) Federal Meclis'e (Bundestag) delege seçerek gönderir. Bununla birlikte halen işgal statüsü devam eden kentin anayasal bakımdan AFC'nin bir parçası olmaması nedeniyle, bu delegelerin oy hakları sınırlıdır. Kentteki ABD, İngiliz ve Fransız birliklerinin komutanları kendi işgal bölgelerinde yetki sahibidir. Batı Berlin'deki Sovyet varlığı, uçak seferlerini düzenleyen hava güvenlik merkezinde sürmektedir. Batılı komutanlar kendi bölgelerinde kamu düzeni ve güvenlik konularında son söz hakkına sahiptir. Batı Berlin güvenlik güçleri Batılı işgal garnizonlarına destek niteliğindedir ve büyük ölçüde milis örgütlenmesin dayalı polisten oluşur. AFC ordusunun Batı Berlin'de bulunması yasaktır. Batı Berlin'lilerin askerlik yükümlülüğü yoktur ama gönüllü olarak orduya katılabilirler. Batı Berlin'de müttefikler AFC Anayasa Mahkemesi'nin yetkisini kabul etmez. Öteki yargısal konularda AFC'nin adalet ve yasama sistemi geçerlidir. " Ana Britanica, 4. Cilt, , Ana Yayıncılık, İstanbul, 1986, s. 23

Batı'nın karşı'yı anlatırken ekonomik, siyasal ve toplumsal karşıtlıkları vurgulayarak Berlin Duvarı üzerinden kendini tanımlama stratejisinin örnekleri sinema filmlerinde de görülür. Örneğin "Good Bye Lenin" (Elveda Lenin) filminde Duvar'ın yıkılmasının ardından Doğu Berlin'de birkaç ay içinde yaşanan hızlı değişimi bir o kadar hızla benimseyen insanları görürüz. Değişime ayak uyduramayanlar ise eski sistem için aktif roller üstlenen insanlardır. Coca Cola'nın afişleriyle sembolize edilen "baskının kalktığı özgür dünya"da değerler de hızla değişir, Alexander'ın kızkardeşi eğitimini yarıda bırakıp Burger King'de çalışmayı tercih eder. ABD'nin Coca Cola'sı ve İngiltere'nin Burger King'i, Hollanda'nın turşuları filmde sadece Doğu Almanya'nın "küresel" dünyanın bir parçası olduğunu anlatmaz. On yıllar önce asker ve silahla ele geçirilen bir coğrafya'nın "gönüllü" bir şekilde kapıları açtığı, bütünleşmek istediği bir sistemin hem sembolleri hem –asker ve silah dışındaki- güçleri görülür.

Böylelikle günümüzdeki adı küreselleşme olan sömürgeciliğin, ikinci evresindeki "toprakları silahla ele geçirip çıkar elde etme, bu esnada o topraklarda yaşayanların karşı koymaları ile uğraşma ve toprakla birlikte üstünde yaşayanların sorunlarının sorumluluğunu üstlenme"den üçüncü evreye geçilmiş olduğu da anlatılır. Bu üçüncü evrede toprağın fiziki sahibi olmaya çalışmakla karşılaşılacak bütün zorluklardan kurtulmuştur sömürgeciler. Asker, silah, baskı, şiddetle yıllar boyunca gerçekleştirilemeyecek değişim bir anda gerçekleşir. Karşı koyan değil, benimseyen, reddeden değil, bir parçası olmak isteyen insanlar vardır artık. Bunun dışında kalan bir avuç insan zaten değişime uyum sağlayamayacak, gelişen yeni dünyaya ayak uyduramayacak köhne bir yapının artıklarıdır.

Elveda Lenin, merkezin, güçlü Batı'nın toplumları manipüle ederek gönüllü birlikteliğini sağlamasını da anlatır. Tüm politika araçları birbirini destekleyen uyumlu bir şekilde kullanılarak medyanın aracılığı ile toplumları manipüle etmeyle daha etkili başarılır, zihinler ele geçirilir. Gramsci'nin söylediği gibi, "Bir insanın başını ele geçirdikten sonra geriye kalan kısmı da kendiliğinden gelir"

3.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı; medyanın, içinde yer aldığı ekonomik ve siyasal yapının gerekleri doğrultusunda, tek yönlü, eksik ve kasıtlı enformasyon akışı ile gerçeği olduğundan farklı sunarak toplumları etkileme ve yönlendirmedeki rolünü ortaya koymaktır.

Araştırmada medyanın toplumu etkileme ve yönlendirmedeki rolünü ortaya koymak için “Berlin Duvarı” örnek olayı seçilmiştir. Berlin Duvarı, insanların medya aracılığı ile enforme oldukları ve medyanın hemen hemen tüm araç ve ürünlerinde yoğun bir şekilde yer almış olması, aynı zamanda toplumun önemli bölümünce bilindiği sanılan yani haberdar olunan bir olay olması (tek yönlü haber akışına iyi bir örnek oluşturması) nedenleriyle araştırma için uygun bir örnek olay olarak belirlenmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI:

1. İnsanların kendi tanıklıkları dışındaki olan bitenle ilgili en önemli haber kaynağı medyadır.
2. İnsanlar genel olarak medyayı güvenilir bulmamaktadır. Ancak bazı araçları diğerlerine göre daha güvenilir bulmaktadır.
3. İnsanların medya aracılığı ile ilgili edindikleri enformasyona güven dereceleri, haberin dayandırıldığı kaynağa duydukları güvenle orantılıdır.
4. İnsanlar, çevrelerinde olan bitenle ilgili yargı ve yorumlarını medyadan edindikleri enformasyona dayanarak oluşturmaktadırlar.
5. Medya aracılığıyla yoğun bir enformasyona maruz kalan insanlar, kendilerine sunulan enformasyonun yüzeyselliğini fazla sorgulamamakta, bunu tartışmaları durumunda da yine medyadan edindikleri enformasyona dayanan bir çerçeve içinde kalmaktadırlar.
6. İnsanlar Berlin Duvarı ile ilgili medya tarafından aktarıldığı kadarıyla bilgi sahibidirler.

7. Kapitalist Blok ve Sosyalist Blok arasındaki mücadelede özellikle soğuk savaş döneminde Kapitalist Blok Berlin Duvarı'nı bir enformasyon malzemesi olarak başarıyla kullanmıştır. Almanya 2'inci Dünya Savaşı'ndan sonra müttefik güçler tarafından dört işgal bölgesine ayrılmış, ardından Batılı işgalcilerin bölgelerinde Federal Almanya, SSCB'nin bölgesinde de Demokratik Almanya kurulmuştur. Berlin Duvarı yıllar sonra yapılmıştır. Ancak insanlar Berlin Duvarı'nın Almanya'yı ikiye ayırdığını düşünmektedirler.
8. Berlin Duvarı'nın iki Almanya'nın arasındaki sınırdaki çizgi şeklinde olduğu düşünülmektedir. Buna göre; Berlin Duvarı bu kenti ikiye bölmüş, duvarın batısında kalan bölüm Federal Almanya sınırları içinde, doğusunda kalan kısım Demokratik Almanya sınırları içinde kalmıştır.
9. İnsanlar Berlin'in Demokratik Almanya sınırları içinde kaldığını hatta iki Almanya'yı ayıran sınırdan 180 kilometre içerde bulunduğunu bilmemektedirler.
10. Berlin Duvarı'nın Batı Berlin'in etrafını çevrelediği genellikle bilinmemektedir. Duvarın bir tarafında SSCB'nin varlığı bilinmekte ancak duvarın çevrelediği Batı Berlin'de ABD, Fransa ve İngiltere işgal bölgelerinin yer aldığı çoğunlukla bilinmemektedir.
11. İnsanlar Berlin Duvarı'nı bir tarafında (Doğu'da) olumsuz koşullarda yaşayan insanların bulunduğu diğer tarafında refah içinde yaşayan insanların bulunduğu bir sınır olarak düşünmektedirler. Çoğu insan Berlin Duvarı'nın yıkılmasını "iyi/olumlu" şeylerin başlangıcı olarak düşünmektedir.

3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ:

Araştırmada, medyanın insanların haberdar olmasındaki yeri, önemi ve işlevlerini belirleyebilmek ve örnek olay olarak seçilen Berlin Duvarı ile ilgili;

- İnsanların ne ölçüde haberdar olduğu (Berlin Duvarı'nı duyanların oranı)
- İnsanların Berlin Duvarı'nı hangi yollarla duyduğu; (Ne kadarının medya yoluyla enforme olduğu)

- İnsanların Berlin Duvarı ile ilgili medyadan edindikleri enformasyonla gerçeklerin ne ölçüde örtüştüğünü

belirleyebilmek amacıyla; insanların medyadan edindikleri enformasyonla Berlin Duvarı ile ilgili yorum ve yargılarının ne şekilde oluştuğunu belirleyebilmek için anket tekniği uygulanmıştır.

3.5.1. Anket

Araştırmada, nüfusları ve aldıkları göç dolayısıyla üç büyük il İstanbul, Ankara ve İzmir anket uygulaması için belirlenmiş, çalışmanın yürütüldüğü yer olması ve aldığı yoğun göç dolayısı ile Kocaeli de araştırmaya dahil edilmiştir. Berlin Duvarı'nın bulunduğu Almanya'da da aynı anket formu Almanca'ya çevrilerek uygulanmış ve belirlenen süre içinde 124 adet form doldurulmuştur. Almanya'da uygulanan anket de aynı şekilde değerlendirilecek ve bir fikir vermesi açısından sonuçları Türkiye'de uygulanan anketle karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

Berlin Duvarı ile ilgili tarihsel gelişimin araştırılmasından sonra hazırlanan anket formu Ankara, Almanya ve Kocaeli'de 50'den fazla denekle soruların ve seçeneklerin anlaşılabilirliği ve deneklerin Berlin Duvarı ile ilgili kanaat ve yorumlarının belirlenebilmesi açısından test edilerek düzenlenmiştir.

Anketin uygulama süresi, çok sayıda kişiye uygulanacak olması ve SPSS paket programı ile değerlendirilecek olması nedenleriyle kapalı uçlu, çoktan seçmeli ve sıralama isteyen sorular hazırlanmış, ancak bazı sorularda deneklerin ilginç ve anlamlı olabilecek katkılarına olanak sağlamak için açık uçlu (diğer: yazınız.....) seçeneklerinin konulması uygun bulunmuştur.

Üç bölümden oluşan anket formunun ilk bölümünde deneklerin demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim, yaşanılan il ve meslek) belirlenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde deneklerin dünyada olup bitenleri hangi kaynaklardan izledikleri ve medyanın bunlar içindeki yeri/payını belirlemeye yönelik soruda deneklerden kaynakları en çok/sık izlediklerinden itibaren sıralamaları istenmiştir.

Bu bölümde deneklerin hangi enformasyon kaynaklarını daha güvenilir bulduğu ve medyanın bunlar içindeki yerini belirlemeye yönelik bir soru ile medya ve diğer kaynaklarda hangi ürünlerin ve medya haberlerinin dayandırıldığı referans kaynaklarından hangilerinin daha güvenilir bulunduğunu belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. Bu sorularda enformasyon aktarılan ürünlerle, haberlerin dayandırıldığı referans kaynaklarının ne ölçüde güvenilir bulunduğu dördümlük likert ölçeği ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ilk soruda deneklerin örnek olay olarak belirlenen Berlin Duvarı'nı duyunca duymadıkları sorulmuş, yalnızca (evet) seçeneğini işaretleyenlerin bu bölümdeki diğer soruları cevaplamaları istenmiştir.

Bu bölümde deneklere Berlin Duvarı'nı hangi kaynaklardan duydukları sorulmuş, böylelikle ikinci bölümdeki başlıca enformasyon kaynakları ile tutarlılığı da belirlenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümdeki diğer sorularda deneklerin Berlin Duvarı ile ilgili algılamaları sonucunda oluşan kanaatleri ve bunların gerçekte ne ölçüde uyumlu olduğunu belirlemeye yönelik sorularda aynı zamanda enformasyonun bilgiye dönüştürülmesine yönelik bir arayış da bulunmaktadır. Bu bölümde insanların medya ya da diğer kaynaklar aracılığı ile aslında haberdar oldukları ancak bilgilendirmedikleri varsayımı da özellikle test edilmeye çalışılmıştır. Olay ya da durumların “ancak düşünce düzlemine aktarılıp “bilgi konusu” olduğunda dünyanın bir karışıklıklar bütünü olmaktan çıkacağı”²⁷²ni düşünürsek, insanların yüzeysel bilgi diye de tanımlanan enformasyonu bilgiye dönüştürme ve maruz kalınan enformasyondan bilgileneceğe geçişi ne ölçüde gerçekleştirebildikleri de önemli bir veri oluşturmaktadır.

3.6. UYGULAMA

Medya Manipülasyonu başlıklı anket belirlenen illerde ve Almanya'da 1 Nisan 2005 – 20 Mayıs 2005 tarihleri arasında uygulanmıştır. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile popülasyonu en iyi şekilde temsil edebilecek deneklere ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak sonuçta, ulaşılan deneklerin ankete katılmayı kabul edip etmemeleri dağılımın oluşmasında belirleyici olmuştur.

²⁷² Berke Vardar: *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, İstanbul, Multilingual, 2001, s. 13

Anket formları deneklere verilerek herhangi bir yönlendirme ve müdahaleden etkilenmeden tamamen kendi kanaatleri doğrultusunda formları doldurarak teslim etmeleri istenmiştir.

Bastırılan 2 bin 500 anket formundan uygulamanın gerçekleştirildiği süre içinde ancak bin 87 adedinin geri dönüşü mümkün olmuştur. Formlardan 57 adedi iptal edilmiştir. Belirlenen süre içinde doldurulan formlardaki veriler geliş sıralarına göre numaralandırılarak SPSS paket programında kayda geçirilmiştir.

3.7. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Anket uygulamasında elde edilen bulgular şöyledir:

3.7.1. Demografik Özellikler

Bu bölümde, ankete katılanların; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve illere göre dağılımı belirlenmektedir.

3.7.1.1. Yaş Dağılımı

		Yaşınız			
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	16-19	80	7,8	7,8	7,8
	20-29	383	37,2	37,2	45,0
	30-35	136	13,2	13,2	58,2
	36-40	88	8,5	8,5	66,7
	41-49	190	18,4	18,4	85,1
	50 ve üzeri	153	14,9	14,9	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 1. Yaş dağılımı

Toplam katılımcılar içinde yüzde 37.2 ile 20-29 yaş aralığında yer alanlar örneklemin ağırlıklı bölümünü oluşturmuştur. Yüzde 18.4 oranı ile 41-49 yaş aralığında yer alanlar ikinci sırada, yüzde 14.9 oranı ile 50 yaş ve üzerindeki üçüncü sırada, yüzde 13.2 oranı ile 30-35 yaş aralığında yer alanlar dördüncü, yüzde 8.5 ile 36-40 yaş aralığında yer alanlar beşinci sırada yer almıştır. Ankete katılanların yüzde 7.8'i ise 16-19 yaş aralığındadır.

Almanya'da uygulanan ankette katılımcıların yaş dağılımı ise;

		Yaşınız			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	16-19	20	16,1	16,1	16,1
	20-29	34	27,4	27,4	43,5
	30-35	26	21,0	21,0	64,5
	36-40	24	19,4	19,4	83,9
	41-49	3	6,5	6,5	90,3
	50 ve üzeri	12	9,7	9,7	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 1-A. Almanya'daki katılımcıların yaş dağılımı

Katılımcıların yüzde 27.4'ü 20-29 yaş aralığında, yüzde 21'i 30-35, yüzde 19.4'ü 36-40, yüzde 16.1'i 16-19, yüzde 9.7'si 50 ve üzeri, yüzde 6.5'i de 41-49 yaş aralığında yer almaktadır.

3.7.1.2. Cinsiyet

Cinsiyetiniz

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kadın	432	41,9	41,9	41,9
	Erkek	598	58,1	58,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 2. Cinsiyet

Ankete katılanların yüzde 41.9'unu oluşturan 432 kişi kadın, yüzde 58.1'ini oluşturan 598 kişi erkektir.

Cinsiyetiniz

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Kadın	58	46,8	46,8	46,8
	Erkek	66	53,2	53,2	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 2-A. Almanya'daki katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 46.8'i kadın, yüzde 53.2'si erkektir.

3.7.1.3. Eğitim

Eğitiminiz

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cevapsız	8	,8	,8	,8
	İlköğretim	102	9,9	9,9	10,7
	Lise	316	30,7	30,7	41,4
	Ön lisans	119	11,6	11,6	52,9
	Lisans	409	39,7	39,7	92,6
	Lisans üstü	76	7,4	7,4	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 3. Eğitim

Eğitim düzeyine göre dağılımda ankete katılanların yüzde 39.7'sini oluşturan 409 kişinin lisans, yüzde 30.7'sini oluşturan 316 kişinin lise, yüzde 11.6'sını oluşturan 119 kişinin ön lisans, yüzde 9.9'unu oluşturan 102 kişinin ilköğretim, yüzde 7.4'ünü oluşturan 76 kişinin lisan üstü düzeyde eğitim aldıkları görülmektedir. 0.8 oranını oluşturan toplam 8 kişi eğitim düzeyi ile ilgili soruyu cevapsız bırakmıştır.

Almanya'da uygulanan ankette katılımcıların yüzde 50'sinden fazlası eğitimle ilgili soruyu cevaplandırmamışlar, bu nedenle bu konuda değerlendirme yapılmamıştır

3.7.1.4. Meslek

Mesleğiniz

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cevapsız	17	1,7	1,7	1,7
	Akademisyen	31	3,0	3,0	4,7
	Öğretmen	38	3,7	3,7	8,3
	Avukat	8	,8	,8	9,1
	Bankacı	16	1,6	1,6	10,7
	Danışman	3	,3	,3	11,0
	Doktor	15	1,5	1,5	12,4
	Eczacı	9	,9	,9	13,3
	Emekli	54	5,2	5,2	18,5
	Ev hanımı	68	6,6	6,6	25,1
	Finansman/muhasebeci	96	9,3	9,3	34,5
	İşçi	64	6,2	6,2	40,7
	Memur	120	11,7	11,7	52,3
	Mühendis/mimar	92	8,9	8,9	61,3
	Öğrenci-lise	59	5,7	5,7	67,0
	Öğrenci -lisans	106	10,3	10,3	77,3
	Satış pazarlama	20	1,9	1,9	79,2
	Serbest meslek	137	13,3	13,3	92,5
	Üst yönetici	13	1,3	1,3	93,8
	İşsiz	41	4,0	4,0	97,8
Küçük girişimci	4	,4	,4	98,2	
Gazeteci	19	1,8	1,8	100,0	
Toplam	1030	100,0	100,0		

Tablo 4. Mesleklere göre dağılım

Ankete katılanların mesleklere göre dağılımı değerlendirildiğinde yüzde 13.3 oranına denk gelen toplam 137 kişi mesleklerini serbest meslek olarak ifade etmişlerdir. İkinci sırada yüzde 11.7 ile memur olduğunu belirtenler, üçüncü sırada yüzde 10.3 ile lisans düzeyinde öğrenci olduğunu belirtenler yer almaktadır. İşsiz olduklarını belirtenlerin oranı ise yüzde 4'tür. Açık uçlu bu soruda deneklerin belirttiği meslekler toplam 21 kategoride değerlendirilmiştir. Katılımcıların yüzde 1.7'si ise meslekleri ile ilgili soruyu cevapsız bırakmışlardır.

3.7.1.5. İllere Göre Dağılım

Yaşadığınız il

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ankara	232	22,5	22,5	22,5
İzmir	185	18,0	18,0	40,5
İstanbul	556	54,0	54,0	94,5
Kocaeli	57	5,5	5,5	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 5. İllere göre dağılım

Anketin uygulandığı dört il Ankara, İstanbul, İzmir ve Kocaeli'de dağılımın 2000 yılında gerçekleştirilen genel nüfus sayımı sonuçları ile orantılı olmasına özen gösterilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde katılımcıların yüzde 22.5'inin Ankara, yüzde 54'ünün İstanbul, yüzde 18'inin İzmir ve yüzde 5.5'inin de İstanbul'da yaşamakta oldukları görülmektedir. Bu da oran olarak seçilen dört ilde son nüfus sayımında belirlenen nüfusla uyumludur.

3.7.2. Bilgi Edinme Kaynakları

Anketin ikinci bölümünde katılımcılara dünyada olup bitenlerle ilgili bilgi edinme kaynaklarını belirlemeye yönelik bir soru yöneltilmiş ve verilen seçeneklerin yanı sıra (diğer) seçeneği ile formda belirtilmeyen bilgi edinme kaynaklarının da ifade edilmesine olanak verilmiştir. Katılımcılardan; belirtilen ya da diğer seçeneğinde kendilerinin belirtmesi istenen kaynakları en çok izledikleri kaynaktan başlayarak sıralandırmaları istenmiştir. Katılımcıların ağırlıklı olarak dört seçeneği sıraladıkları göz önünde bulundurularak değerlendirmede her formda ilk dört seçeneğin dikkate alınmasına karar verilmiştir. Ankete katılanların bir kısmı dörtten az seçeneği sıralamaya almış, bunlarda da sıralamaya aldıkları seçenekler değerlendirilmiştir.

Ki kare testinde katılımcıların yaşları ve eğitim düzeyleri ile dünyada olup bitenleri izledikleri kaynaklar arasında anlamlı ilişki bulunmuş, ancak cinsiyet ile bu kaynaklar arasında anlamlı bir ilişki belirlenememiştir. Bu durumda katılımcıların dünyada olup bitenleri izledikleri kaynakların yaş ve eğitim düzeyi ile ilişkisi değerlendirilerek yorumlanmıştır.

3.7.2.1. Dünyada Olup Bitenler En Çok Hangi Kaynaktan İzleniyor

Dünyada olup bitenlerin en çok hangi kaynaktan izlendiği yani bilgi kaynaklarının belirlenmesine yönelik olarak yöneltilen soruda; televizyon, radyo, gazete, internet, dergi, toplantı (konferans, seminer, panel vb.), arkadaşlar (tanıdıklar, yakın çevredeki insanlar, hiçbiri seçenekleri verilmiş ve katılımcıların en çok izledikleri kaynaktan başlayarak seçenekleri sıralaması istenmiştir. Anket formundaki ilgili soruda belirtilen seçenekler dışında bir kaynağı belirtmek isteyebilecekleri de dikkate alınarak (diğer: .....) seçeneği konulmuştur.

3.7.2.1.1. Televizyon

Televizyon

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	67	6,5	6,5	6,5
Birinci sırada	760	73,8	73,8	80,3
İkinci sırada	135	13,1	13,1	93,4
Üçüncü sırada	56	5,4	5,4	98,8
Dördüncü sırada	12	1,2	1,2	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 6. Televizyon

Yaş ve eğitim düzeyine göre değerlendirme yapmadan önce ankete katılanların belirtilen araçları dünyada olup bitenleri öğrenmek için kaçınıcı sırada gösterdiği her araç için ayrı ayrı belirlenmiştir. Buna göre televizyon için yapılan değerlendirmede olan bitenleri öğrenmede katılımcıların 73.8'inin televizyonu ilk sırada gösterdiği belirlenmiştir. Televizyonu olan bitenleri öğrenme amacıyla bir kaynak olarak sıralamaya almayanların oranı yüzde 6.5, ikinci sırada gösterenlerin oranı 13.1, üçüncü sırada gösterenlerin oranı 5.4, dördüncü sırada gösterenlerin oranı ise yüzde 1.2 olarak belirlenmiştir.

Bu sonuç; televizyonun dünyada olan bitenleri öğrenme amacı ile en çok tercih edilen kaynak/araç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, katılımcıların televizyondan edindikleri enformasyonun güvenilirliği ile ilgili değerlendirmesi paralel olsun ya da olmasın çoğunluğun televizyon aracılığı ile ulaşan enformasyona maruz kaldığı ve bu nedenle televizyonun diğer araçlara oranla daha çok etkileme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

Almanya;

Televizyon

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	13	10,5	10,5	10,5
Birinci sırada	79	63,7	63,7	74,2
İkinci sırada	16	12,9	12,9	87,1
Üçüncü sırada	9	7,3	7,3	94,4
Dördüncü sırada	7	5,6	5,6	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 6-A. Almanya'da bilgi edinme kaynağı olarak televizyon

Almanya’da uygulanan ankette katılımcıların yüzde 63.7’si dünyada olan bitenleri öğrenmede başvurdukları bir kaynak olarak televizyonu birinci sırada göstermişlerdir. Televizyonu olan bitenleri öğrenmede ikinci sırada gösterenlerin oranı yüzde 12.9 iken, katılımcıların yüzde 7.3’ü televizyona üçüncü sırada, yüzde 5.6’si dördüncü sırada yer vermiştir. Katılımcıların yüzde 10.5’i televizyonu sıralamaya almamıştır.

Türkiye’de de Almanya’da da olan bitenleri öğrenmede televizyon en çok/sık başvurulan bir kaynak olarak ilk sırada yer almaktadır.

Yaş – Televizyon İlişkisi

Yaşa Göre Televizyon

		Televizyon				Toplam		
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada		Dördüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	5	56	15	4	80	
		Yaşınız %	6,3%	70,0%	18,8%	5,0%	100,0%	
		Televizyon %	7,5%	7,4%	11,1%	7,1%	7,8%	
		Toplam	,5%	5,4%	1,5%	,4%	7,8%	
20-29		Sayı	36	265	47	30	5	383
		Yaşınız %	9,4%	69,2%	12,3%	7,8%	1,3%	100,0%
		Televizyon %	53,7%	34,9%	34,8%	53,6%	41,7%	37,2%
		Toplam	3,5%	25,7%	4,6%	2,9%	,5%	37,2%
30-35		Sayı	9	106	16	3	2	136
		Yaşınız %	6,6%	77,9%	11,8%	2,2%	1,5%	100,0%
		Televizyon %	13,4%	13,9%	11,9%	5,4%	16,7%	13,2%
		Toplam	,9%	10,3%	1,6%	,3%	,2%	13,2%
36-40		Sayı	2	66	12	7	1	88
		Yaşınız %	2,3%	75,0%	13,6%	8,0%	1,1%	100,0%
		Televizyon %	3,0%	8,7%	8,9%	12,5%	8,3%	8,5%
		Toplam	,2%	6,4%	1,2%	,7%	,1%	8,5%
41-49		Sayı	14	133	29	12	2	190
		Yaşınız %	7,4%	70,0%	15,3%	6,3%	1,1%	100,0%
		Televizyon %	20,9%	17,5%	21,5%	21,4%	16,7%	18,4%
		Toplam	1,4%	12,9%	2,8%	1,2%	,2%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	1	134	16		2	153
		Yaşınız %	,7%	87,6%	10,5%		1,3%	100,0%
		Televizyon %	1,5%	17,6%	11,9%		16,7%	14,9%
		Toplam	,1%	13,0%	1,6%		,2%	14,9%
Total		Sayı	67	760	135	56	12	1030
		Yaşınız %	6,5%	73,8%	13,1%	5,4%	1,2%	100,0%
		Televizyon %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	6,5%	73,8%	13,1%	5,4%	1,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	42,839 ^a	20	,002
Likelihood Ratio	57,283	20	,000
Linear-by-Linear Association	,384	1	,538
N of Valid Cases	1030		

a. 8 cells (28,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,93.

Tablo 7. Yaş-televizyon ilişkisi

Yaş gruplarına göre televizyonu dünyada olan bitenleri öğrenmede birinci sırada gösterenlerin oranı değerlendirildiğinde ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır:

16-19 yaş grubundakilerin yüzde 70'i, 20-29 yaş grubundakilerin 69.2'si, 30-35 yaş grubundakilerin 77.9'u, 36-40 yaş grubundakilerin yüzde 75'i, 41-49 yaş grubundakilerin yüzde 70'i, 50 ve üzeri yaş grubundakilerin 87.6'sı televizyonu birinci sırada göstermiştir.

Yaş dağılımına göre değerlendirme yapıldığında dünyada olan bitenleri izlemede televizyonu birinci sırada gösterme oranı yüzde 87.6 ile en yüksek düzeyde 50 yaş üzeri grupta görülmektedir. Toplam örneklem içinde yüzde 14.9'u oluşturan 50 yaş üzerindeki deneklerin yüzde 10.5'i televizyonu bir enformasyon kaynağı olarak ikinci sırada, yüzde 1.3'ü de dördüncü sırada göstermiştir. Bu yaş grubundakilerin yüzde 0.7'si televizyonu sıralamaya almamıştır.

Diğer yaş gruplarına göre televizyonu dünyada olup bitenleri öğrenmede birinci sırada gösterme en düşük oranda yüzde 69.2 ile 20-29 yaş grubunda görülmektedir. Bu yaş grubunda televizyonu olan bitenleri öğrenmede ikinci sırada gösterenlerin oranı yüzde 12.3, üçüncü sırada gösterenlerin oranı yüzde 7.8, dördüncü sırada gösterenlerin oranı yüzde 1.3'tür.

20-29 yaş grubu televizyonu birinci sırada gösterme bakımından yaş grupları arasında en düşük orana sahipken, televizyonu olan bitenleri öğrenmek için gösterilen kaynaklar arasında hiç sıralamaya almayanlar arasında en yüksek orana sahiptir. Televizyonu dünyada olan bitenleri öğrenme için sıralamaya almayanların yaş gruplarına göre yüzdeler dağılımı şöyledir:

16-19 yaş grubu: yüzde 6.3

20-29 yaş grubu: yüzde 9.4

30-35 yaş grubu: yüzde 6.6

36-40 yaş grubu: yüzde 2.3

41-49 yaş grubu: yüzde 7.4

50 yaş ve üzeri: yüzde 0.7

Eğitim -Televizyon İlişkisi

Crosstab

			Televizyon					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	2	6				8
		Eğitiminiz %	25,0%	75,0%				100,0%
		Televizyon %	3,0%	,8%				,8%
		Toplam	,2%	,6%				,8%
İlköğretim	Sayı	Sayı	5	88	4	5		102
		Eğitiminiz %	4,9%	86,3%	3,9%	4,9%		100,0%
		Televizyon %	7,5%	11,6%	3,0%	8,9%		9,9%
		Toplam	,5%	8,5%	,4%	,5%		9,9%
Lise	Sayı	Sayı	15	246	39	13	3	316
		Eğitiminiz %	4,7%	77,8%	12,3%	4,1%	,9%	100,0%
		Televizyon %	22,4%	32,4%	28,9%	23,2%	25,0%	30,7%
		Toplam	1,5%	23,9%	3,8%	1,3%	,3%	30,7%
Ön lisans	Sayı	Sayı	10	75	28	8		119
		Eğitiminiz %	8,4%	63,0%	21,8%	6,7%		100,0%
		Televizyon %	14,9%	9,9%	19,3%	14,3%		11,6%
		Toplam	1,0%	7,3%	2,5%	,8%		11,6%
Lisans	Sayı	Sayı	32	286	61	25	5	409
		Eğitiminiz %	7,8%	69,9%	14,9%	6,1%	1,2%	100,0%
		Televizyon %	47,8%	37,6%	45,2%	44,6%	41,7%	39,7%
		Toplam	3,1%	27,8%	5,9%	2,4%	,5%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	Sayı	3	59	5	5	4	76
		Eğitiminiz %	3,9%	77,6%	6,6%	6,6%	5,3%	100,0%
		Televizyon %	4,5%	7,8%	3,7%	8,9%	33,3%	7,4%
		Toplam	,3%	5,7%	,5%	,5%	,4%	7,4%
Toplam	Sayı	Sayı	67	760	135	56	12	1030
		Eğitiminiz %	6,5%	73,8%	13,1%	5,4%	1,2%	100,0%
		Televizyon %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	6,5%	73,8%	13,1%	5,4%	1,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	48,678 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	48,030	20	,000
Linear-by-Linear Association	6,346	1	,012
N of Valid Cases	1030		

a. 11 cells (36,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

Tablo 8. Eğitim-televizyon ilişkisi

Eğitim düzeyi ile televizyon arasındaki ilişki değerlendirildiğinde; dünyada olan bitenleri öğrenmede televizyonu ilk sırada gösterenlerin içinde yüzde 86.3 ile en yüksek oranda ilköğretim düzeyinde eğitim alanlar gelmektedir.

Ön lisans düzeyinde eğitim alanlar televizyonu olan bitenleri öğrenmede birinci sırada göstermede yüzde 63 ile diğer eğitim düzeyindekilere göre en son sırada yer almaktadırlar. Eğitim düzeyi lisans üstü olanların yüzde 77.6'sı, lisans olanların yüzde 69.9'u, lise olanların yüzde 77.8'i televizyonu enformasyon kaynağı olarak birinci sırada göstermişlerdir.

Burada deneklerin kendi izledikleri televizyon kanallarını dikkate alarak bir sıralama yaptıkları da göz önünde bulundurulmaktadır. Anket formlarını doldururken denekler bu soruyla ilgili genel olarak televizyonu değil de kendi izledikleri televizyon istasyonlarını düşünerek sıralama yaptıklarını belirtmişlerdir.

3.7.2.1.2. Radyo

		Radyodan			
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	610	59,2	59,2	59,2
	Birinci sırada	22	2,1	2,1	61,4
	İkinci sırada	154	15,0	15,0	76,3
	Üçüncü sırada	131	12,7	12,7	89,0
	Dördüncü sırada	113	11,0	11,0	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 9. Radyo

Radyo, dünyada olan bitenleri öğrenmede katılımcıların yüzde 2.1'i tarafından birinci sırada gösterilirken, yüzde 59.2'si tarafından hiç sıralamaya alınmamıştır. Kolayca taşınabilir ve kablo bağlantısı olmadan her yerde ulaşılabilir bir araç- mekanla ilgili sınırlama yaşanmayan bir araç-olmasına karşın radyonun ancak yüzde 2.1 oranında birinci sırada bir enformasyon kaynağı olarak gösterilmesini her şeye karşın sesle görüntünün bir arada olmasının verdiği etkililiğin bir sonucu olarak değerlendirmek kanımca tek başına yeterli olmayacaktır. Burada televizyon ve radyo program yapıları ve içeriklerinin de dikkate alınması ve deneklerin bu araçları eğlenme amaçlı mı yoksa enformasyon amaçlı mı tercih ettiklerinin de araştırılması gerekmektedir. Gerçi bu araçların program yapıları ve içeriklerinin de eğlenme mi yoksa enformasyon amaçlı mı olduğu da insanların tercih etmelerinde önemli bir etken olabilir.

Almanya'da;**Radyodan**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	44	35,5	35,5	35,5
Birinci sırada	8	6,5	6,5	41,9
İkinci sırada	31	25,0	25,0	66,9
Üçüncü sırada	26	21,0	21,0	87,9
Dördüncü sırada	15	12,1	12,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 9-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede radyo

Olan bitenleri öğrenme amacıyla başvurulmuş bir kaynak olarak radyo, Almanya'da Türkiye'de olduğundan daha fazla tercih edilmektedir. Ankete Almanya'dan katılanların yüzde 6.5'i radyoya birinci sırada, yüzde 25'i ikinci sırada, yüzde 21'i üçüncü, yüzde 12.1'i dördüncü sırada yer vermiş, katılımcıların yüzde 35.5'i radyoyu sıralamaya almamıştır.

Radyo, Almanya'da Türkiye'dekine nazaran daha çok/sık başvurulmuş bir kaynak olarak görülmektedir.

Yaş - Radyo İlişkisi

Crosstab

			Radyodan					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	45	2	11	6	16	80
		Yaşınız %	56,3%	2,5%	13,8%	7,5%	20,0%	100,0%
		Radyodan %	7,4%	9,1%	7,1%	4,6%	14,2%	7,8%
		Toplam	4,4%	,2%	1,1%	,6%	1,6%	7,8%
20-29	20-29	Sayı	236	16	52	41	38	383
		Yaşınız %	61,6%	4,2%	13,6%	10,7%	9,9%	100,0%
		Radyodan %	38,7%	72,7%	33,8%	31,3%	33,6%	37,2%
		Toplam	22,9%	1,6%	5,0%	4,0%	3,7%	37,2%
30-35	30-35	Sayı	71	2	28	21	14	136
		Yaşınız %	52,2%	1,5%	20,6%	15,4%	10,3%	100,0%
		Radyodan %	11,6%	9,1%	18,2%	16,0%	12,4%	13,2%
		Toplam	6,9%	,2%	2,7%	2,0%	1,4%	13,2%
36-40	36-40	Sayı	50	2	15	9	12	88
		Yaşınız %	56,8%	2,3%	17,0%	10,2%	13,6%	100,0%
		Radyodan %	8,2%	9,1%	9,7%	6,9%	10,6%	8,5%
		Toplam	4,9%	,2%	1,5%	,9%	1,2%	8,5%
41-49	41-49	Sayı	105		33	30	22	190
		Yaşınız %	55,3%		17,4%	15,8%	11,6%	100,0%
		Radyodan %	17,2%		21,4%	22,9%	19,5%	18,4%
		Toplam	10,2%		3,2%	2,9%	2,1%	18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı	103		15	24	11	153
		Yaşınız %	67,3%		9,8%	15,7%	7,2%	100,0%
		Radyodan %	16,9%		9,7%	18,3%	9,7%	14,9%
		Toplam	10,0%		1,5%	2,3%	1,1%	14,9%
Toplam	Toplam	Sayı	610	22	154	131	113	1030
		Yaşınız %	59,2%	2,1%	15,0%	12,7%	11,0%	100,0%
		Radyodan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	59,2%	2,1%	15,0%	12,7%	11,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,845 ^a	20	,003
Likelihood Ratio	46,832	20	,001
Linear-by-Linear Association	,024	1	,878
N of Valid Cases	1030		

a. 5 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,71.

Tablo 10. Yaş-radyo ilişkisi

Yaş grupları ile radyoyu enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterme ilişkisi değerlendirildiğinde ise ilginç bir durum çıkmaktadır. Televizyonu enformasyon kaynağı olarak birinci sırada göstermede en düşük oranın bulunduğu 20-29 yaş grubu, radyoyu bir enformasyon kaynağı olarak göstermede diğer yaş gruplarına göre en yüksek orana sahiptir. Yaş gruplarına göre radyoyu dünyada olup bitenleri öğrenmede birinci sırada gösterenlerin dağılımı şöyledir:

16-19 yaş grubu: yüzde 2.5

20-29 yaş grubu: yüzde 4.2

30-35 yaş grubu: yüzde 1.5

36-40 yaş grubu: yüzde 2.3

40-49 yaş grubu ile 50 ve üzeri yaş grubunda radyoyu birinci sırada gösteren olmamıştır.

Eğitim – Radyo İlişkisi

			Crosstab					Toplam
			Radyodan					
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	3		5			8
		Eğitiminiz %	37,5%		62,5%			100,0%
		Radyodan %	,5%		3,2%			,8%
		Toplam	,3%		,5%			,8%
İlköğretim		Sayı	51	2	34	9	6	102
		Eğitiminiz %	50,0%	2,0%	33,3%	8,8%	5,9%	100,0%
		Radyodan %	8,4%	9,1%	22,1%	6,9%	5,3%	9,9%
		Toplam	5,0%	,2%	3,3%	,9%	,6%	9,9%
Lise		Sayı	169	9	50	45	43	316
		Eğitiminiz %	53,5%	2,8%	15,8%	14,2%	13,6%	100,0%
		Radyodan %	27,7%	40,9%	32,5%	34,4%	38,1%	30,7%
		Toplam	16,4%	,9%	4,9%	4,4%	4,2%	30,7%
Ön lisans		Sayı	67	2	15	19	16	119
		Eğitiminiz %	56,3%	1,7%	12,6%	16,0%	13,4%	100,0%
		Radyodan %	11,0%	9,1%	9,7%	14,5%	14,2%	11,6%
		Toplam	6,5%	,2%	1,5%	1,8%	1,6%	11,6%
Lisans		Sayı	288	9	37	48	47	409
		Eğitiminiz %	65,5%	2,2%	9,0%	11,7%	11,5%	100,0%
		Radyodan %	43,9%	40,9%	24,0%	36,6%	41,6%	39,7%
		Toplam	26,0%	,9%	3,6%	4,7%	4,6%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	52		13	10	1	76
		Eğitiminiz %	68,4%		17,1%	13,2%	1,3%	100,0%
		Radyodan %	8,5%		8,4%	7,6%	,9%	7,4%
		Toplam	5,0%		1,3%	1,0%	,1%	7,4%
Toplam		Sayı	610	22	154	131	113	1030
		Eğitiminiz %	59,2%	2,1%	15,0%	12,7%	11,0%	100,0%
		Radyodan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	59,2%	2,1%	15,0%	12,7%	11,0%	100,0%

Tablo 11. Eğitim-radyo ilişkisi

Eğitim düzeyi ile radyoyu enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterme ilişkisi değerlendirildiğinde lisansüstü eğitim almış olanların radyoyu bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterme oranı sıfırdır. İlköğretim düzeyinde bu oran yüzde 2, lise düzeyinde 2.8, ön lisans düzeyinde yüzde 1.7 ve lisans düzeyinde ise yüzde 2.2 olarak görülmektedir.

Eğitim düzeyine göre radyoyu bir enformasyon kaynağı olarak ikinci sırada gösterenler değerlendirildiğinde ise farklı bir tablo çıkmaktadır. Radyoyu enformasyon kaynağı olarak ikinci sırada gösterme açısından dağılım şöyledir: ilköğretim: yüzde 33.3, lise: yüzde 15.8, önlisans: yüzde 12.6, lisans: yüzde 9, lisans üstü: yüzde 17.1.

3.7.2.1.3. Gazete

Gazetelerden

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	159	15,4	15,4	15,4
Birinci sırada	139	13,5	13,5	28,9
İkinci sırada	488	47,4	47,4	76,3
Üçüncü sırada	212	20,6	20,6	96,9
Dördüncü sırada	32	3,1	3,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 12. Gazete

Gazeteyi bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenlerin oranı toplam içinde yüzde 13.5'tir. Gazete dünyada olup bitenleri öğrenmede ikinci sırada belirtilen seçenekler içinde ikinci sırada yer almaktadır. Televizyonu olan bitenleri öğrenmede tercih ettikleri enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenlerin oranı ile (yüzde 73.8) gazeteyi birinci sırada gösterenlerin oranı arasında yaklaşık yüzde 65 gibi büyük bir fark mevcuttur. Ancak gazete katılımcıların tüm seçenekler arasında en yüksek oranda ikinci sırada tercih ettikleri bir enformasyon kaynağı olarak yer almaktadır.

Almanya'da;

Gazetelerden

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	33	26,6	26,6	26,6
Birinci sırada	20	16,1	16,1	42,7
İkinci sırada	39	31,5	31,5	74,2
Üçüncü sırada	17	13,7	13,7	87,9
Dördüncü sırada	15	12,1	12,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 12-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede gazeteler

Radyoda olduğu gibi gazetede de iki ülkede sıralamalar farklıdır. Almanya'da gazetenin olan bitenleri-öğrenmede Türkiye'ye nazaran daha çok/sık tercih edildiği görülmektedir. Katılımcıların yüzde 16.1'i dünyada olan bitenleri öğrenme amacıyla başvurdukları kaynak olarak gazeteyi birinci sırada, yüzde 31.5'i ikinci sırada, yüzde 13.7'si üçüncü sırada, yüzde 12.1'i dördüncü sırada göstermişlerdir. Katılımcıların yüzde 26.6'sı gazeteyi sıralamaya almamıştır.

Yaş - Gazete İlişkisi

Crosstab

	Gazetelerden					Toplam	
	sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Yaşınız 16-19	Sayı	10	5	35	24	6	80
	Yaşınız %	12,5%	6,3%	43,8%	30,0%	7,5%	100,0%
	Gazetelerden %	6,3%	3,6%	7,2%	11,3%	18,8%	7,8%
	Toplam	1,0%	,5%	3,4%	2,3%	,6%	
20-29	Sayı	56	63	165	88	11	383
	Yaşınız %	14,6%	16,4%	43,1%	23,0%	2,9%	100,0%
	Gazetelerden %	35,2%	45,3%	33,8%	41,5%	34,4%	37,2%
	Toplam	5,4%	6,1%	16,0%	8,5%	1,1%	37,2%
30-35	Sayı	25	10	61	35	5	136
	Yaşınız %	18,4%	7,4%	44,9%	25,7%	3,7%	100,0%
	Gazetelerden %	15,7%	7,2%	12,5%	16,5%	15,6%	13,2%
	Toplam	2,4%	1,0%	5,9%	3,4%	,5%	13,2%
36-40	Sayı	15	11	45	14	3	88
	Yaşınız %	17,0%	12,5%	51,1%	15,9%	3,4%	100,0%
	Gazetelerden %	9,4%	7,9%	9,2%	6,6%	9,4%	8,5%
	Toplam	1,5%	1,1%	4,4%	1,4%	,3%	8,5%
41-49	Sayı	27	33	92	34	4	190
	Yaşınız %	14,2%	17,4%	48,4%	17,9%	2,1%	100,0%
	Gazetelerden %	17,0%	23,7%	18,9%	16,0%	12,5%	18,4%
	Toplam	2,6%	3,2%	8,9%	3,3%	,4%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	26	17	90	17	3	153
	Yaşınız %	17,0%	11,1%	58,8%	11,1%	2,0%	100,0%
	Gazetelerden %	16,4%	12,2%	18,4%	8,0%	9,4%	14,9%
	Toplam	2,5%	1,7%	8,7%	1,7%	,3%	14,9%
Toplam	Sayı	159	139	488	212	32	1030
	Yaşınız %	15,4%	13,5%	47,4%	20,6%	3,1%	100,0%
	Gazetelerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	15,4%	13,5%	47,4%	20,6%	3,1%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,586 ^a	20	,003
Likelihood Ratio	42,183	20	,003
Linear-by-Linear Association	6,545	1	,011
N of Valid Cases	1030		

a. 4 cells (13,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,49.

Tablo 13. Yaş-gazete ilişkisi

Yaş gruplarına göre gazetenin enformasyon kaynağı olarak değerlendirilmesine bakıldığında gazeteyi bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösteren katılımcılar arasında 20-29 yaş grubunda bulunanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Buna göre gazeteyi birinci sırada enformasyon kaynağı olarak gören toplam yüzde 13.5 oranındaki katılımcıların yüzde 45.3'ü 20-29 yaş grubunda yer almaktadır

Katılımcıların tümü içinde gazeteyi bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görenlerin çoğunluğu 20-29 yaş grubunda yer almakta, (yüzde 6.1) bunu yüzde 3.2 ile 41-49 yaş grubunda yer alanlar izlemektedir. En düşük oran ise 16-19 yaş arasındaki yaş grubunda görülmektedir.

Eğitim -Gazete İlişkisi

			Crosstab					
			Gazetelerden					
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	Toplam
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	2	2	1	3		8
		Eğitiminiz %	25,0%	25,0%	12,5%	37,5%		100,0%
		Gazetelerden %	1,3%	1,4%	,2%	1,4%		,8%
		Toplam	,2%	,2%	,1%	,3%		,8%
İlköğretim		Sayı	24	5	38	30	5	102
		Eğitiminiz %	23,5%	4,9%	37,3%	29,4%	4,9%	100,0%
		Gazetelerden %	15,1%	3,6%	7,8%	14,2%	15,6%	9,9%
		Toplam	2,3%	,5%	3,7%	2,9%	,5%	9,9%
Lise		Sayı	55	34	143	74	10	316
		Eğitiminiz %	17,4%	10,8%	45,3%	23,4%	3,2%	100,0%
		Gazetelerden %	34,6%	24,5%	29,3%	34,9%	31,3%	30,7%
		Toplam	5,3%	3,3%	13,9%	7,2%	1,0%	30,7%
Ön lisans		Sayı	20	24	47	27	1	119
		Eğitiminiz %	16,8%	20,2%	39,5%	22,7%	,8%	100,0%
		Gazetelerden %	12,6%	17,3%	9,6%	12,7%	3,1%	11,6%
		Toplam	1,9%	2,3%	4,6%	2,6%	,1%	11,6%
Lisans		Sayı	48	65	217	67	12	409
		Eğitiminiz %	11,7%	15,9%	53,1%	16,4%	2,9%	100,0%
		Gazetelerden %	30,2%	46,8%	44,5%	31,6%	37,5%	39,7%
		Toplam	4,7%	6,3%	21,1%	6,5%	1,2%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	10	9	42	11	4	76
		Eğitiminiz %	13,2%	11,8%	55,3%	14,5%	5,3%	100,0%
		Gazetelerden %	6,3%	6,5%	8,6%	5,2%	12,5%	7,4%
		Toplam	1,0%	,9%	4,1%	1,1%	,4%	7,4%
Toplam		Sayı	159	139	488	212	32	1030
		Eğitiminiz %	15,4%	13,5%	47,4%	20,6%	3,1%	100,0%
		Gazetelerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	15,4%	13,5%	47,4%	20,6%	3,1%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	49,272 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	51,457	20	,000
Linear-by-Linear Association	,003	1	,960
N of Valid Cases	1030		

a. 8 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,25.

Tablo 14. Eğitim-gazete ilişkisi

Gazete ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde gazeteyi enformasyon kaynakları içinde birinci sırada göstermede yüzde 6.3 oranı ile lisans düzeyinde eğitim alanların yer aldığı, ikinci sırada yüzde 3.2 ile lise düzeyinde eğitim alanların yer aldığı, bunları yüzde 2.3 ile ön lisans, yüzde 0.9 ile yüksek lisans, yüzde 0.5 ile ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanların izlediği görülmektedir. Gazeteyi enformasyon kaynağı olarak ikinci sırada gösterenler de eğitim düzeylerine göre aynı şekilde sıralanmaktadır. Burada yüksek lisans düzeyinde eğitim alanlarla ilköğretim düzeyinde eğitim alanlar arasındaki yakınlık dikkat çekmektedir. İlköğretim düzeyinde eğitim alanların yüzde 77'sinin 30 yaş üzerinde olduğu dikkate alınrsa hayat tecrübesi ile eğitimin kazandırdıkları arasında bir paralellik olduğu şeklinde bir sonuca da varılabilir.

3.7.2.1.4. İnternet

İnternetten

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	574	55,7	55,7	55,7
Birinci sırada	74	7,2	7,2	62,9
İkinci sırada	76	7,4	7,4	70,3
Üçüncü sırada	194	18,8	18,8	89,1
Dördüncü sırada	112	10,9	10,9	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 15. İnternet

İnternet, katılımcıların tümünün sıralamaları (birinci sırada tercih etmelerine göre) dikkate alındığında yüzde 7.2'lik oranla enformasyon kaynakları arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Ankete katılan bin 30 kişi içinde yüzde 7.2'lik orana karşılık gelen 74 kişi interneti dünyada olup bitenleri öğrenmede enformasyon kaynakları içinde birinci sırada göstermiştir. İnterneti ikinci sırada gösterenlerin oranı yüzde 7.4, üçüncü sırada gösterenlerin oranı yüzde 18.8, dördüncü sırada gösterenlerin oranı yüzde 10.9 ve hiç sıralamaya almayanların oranı ise yüzde 55.7'dir.

Almanya'da;

İnternetten

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	64	51,6	51,6	51,6
Birinci sırada	9	7,3	7,3	58,9
İkinci sırada	13	10,5	10,5	69,4
Üçüncü sırada	16	12,9	12,9	82,3
Dördüncü sırada	22	17,7	17,7	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 15-A. Almanya’da olan bitenleri öğrenmede internet

Olan bitenleri öğrenme amacıyla daha çok/sık başvurulan bir kaynak olarak internet Türkiye’de de Almanya’da da yakın oranlarda tercih edilmektedir. Almanya’daki katılımcıların yüzde 51.6’sı interneti sıralamaya almamıştır. Dünyada olan bitenleri öğrenme amacıyla daha çok/sık başvurdukları bir kaynak olarak interneti birinci sırada gösterenler katılımcıların yüzde 7.3’ü oranındadır. Katılımcıların yüzde 10.5’i internete ikinci sırada, yüzde 12.9’u üçüncü sırada, yüzde 17.7’si de dördüncü sırada yer vermişlerdir. Diğer araçlara göre en genç/yeni iletişim aracı olarak internetin yine de olan bitenleri öğrenmede diğer bazı araçlara göre oldukça yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir.

Crosstab

			İnternetten					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	36	11	6	19	8	80
		Yaşınız %	45,0%	13,8%	7,5%	23,8%	10,0%	100,0%
		İnternetten %	6,3%	14,9%	7,9%	9,8%	7,1%	7,8%
		Toplam	3,5%	1,1%	,6%	1,8%	,8%	7,8%
20-29	Sayı	190	31	44	75	43	383	
	Yaşınız %	49,6%	8,1%	11,5%	19,6%	11,2%	100,0%	
	İnternetten %	33,1%	41,9%	57,9%	38,7%	38,4%	37,2%	
		Toplam	18,4%	3,0%	4,3%	7,3%	4,2%	37,2%
30-35	Sayı	85	10	8	21	12	136	
	Yaşınız %	62,5%	7,4%	5,9%	15,4%	8,8%	100,0%	
	İnternetten %	14,8%	13,5%	10,5%	10,8%	10,7%	13,2%	
		Toplam	8,3%	1,0%	,8%	2,0%	1,2%	13,2%
36-40	Sayı	50	6	3	16	13	88	
	Yaşınız %	56,8%	6,8%	3,4%	18,2%	14,8%	100,0%	
	İnternetten %	8,7%	8,1%	3,9%	8,2%	11,6%	8,5%	
		Toplam	4,9%	,6%	,3%	1,6%	1,3%	8,5%
41-49	Sayı	105	16	9	40	20	190	
	Yaşınız %	55,3%	8,4%	4,7%	21,1%	10,5%	100,0%	
	İnternetten %	18,3%	21,6%	11,8%	20,6%	17,9%	18,4%	
		Toplam	10,2%	1,6%	,9%	3,9%	1,9%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	108		6	23	16	153	
	Yaşınız %	70,6%		3,9%	15,0%	10,5%	100,0%	
	İnternetten %	18,8%		7,9%	11,9%	14,3%	14,9%	
		Toplam	10,5%		,6%	2,2%	1,6%	14,9%
Toplam	Sayı	574	74	76	194	112	1030	
	Yaşınız %	55,7%	7,2%	7,4%	18,8%	10,9%	100,0%	
	İnternetten %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
		Toplam	55,7%	7,2%	7,4%	18,8%	10,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	48,892 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	58,575	20	,000
Linear-by-Linear Association	5,788	1	,016
N of Valid Cases	1030		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,75.

Tablo 16. Yaş-internet ilişkisi

İnternetle yaş ilişkisi değerlendirildiğinde tüm katılımcılar içinde interneti birinci sırada gösterenlerin yüzde 3'lük oranla 20-29 yaş grubunda yer aldığı, bunu yüzde 1.6 ile 41-49 yaş grubunun, yüzde 1.1 ile 16-19 yaş grubunun, yüzde 1'le 30-35 yaş grubunun, yüzde 0.6 ile 36-40 yaş grubunun izlediği, 50 ve üzerindeki yaş grubundakilerin interneti birinci sırada tercih etmedikleri görülmektedir.

Crosstab

			İnternetten				Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8				8
		Eğitiminiz %	100,0%				100,0%
		İnternetten %	1,4%				,8%
		Toplam	,8%				,8%
İlköğretim		Sayı	90	4		5	102
		Eğitiminiz %	88,2%	3,9%		4,9%	100,0%
		İnternetten %	15,7%	5,4%		2,6%	9,9%
		Toplam	8,7%	,4%		,5%	9,9%
Lise		Sayı	202	14	22	48	316
		Eğitiminiz %	63,9%	4,4%	7,0%	15,2%	100,0%
		İnternetten %	35,2%	18,9%	28,9%	24,7%	30,7%
		Toplam	19,8%	1,4%	2,1%	4,7%	30,7%
Ön lisans		Sayı	65	13	9	25	119
		Eğitiminiz %	54,6%	10,9%	7,6%	21,0%	100,0%
		İnternetten %	11,3%	17,6%	11,8%	12,9%	11,6%
		Toplam	6,3%	1,3%	,9%	2,4%	11,6%
Lisans		Sayı	187	39	32	90	409
		Eğitiminiz %	45,7%	9,5%	7,8%	22,0%	100,0%
		İnternetten %	32,6%	52,7%	42,1%	46,4%	39,7%
		Toplam	18,2%	3,8%	3,1%	8,7%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	22	4	13	26	76
		Eğitiminiz %	28,9%	5,3%	17,1%	34,2%	100,0%
		İnternetten %	3,8%	5,4%	17,1%	13,4%	9,8%
		Toplam	2,1%	,4%	1,3%	2,5%	7,4%
Toplam		Sayı	574	74	76	194	1030
		Eğitiminiz %	55,7%	7,2%	7,4%	18,8%	100,0%
		İnternetten %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	55,7%	7,2%	7,4%	18,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	115,815 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	128,293	20	,000
Linear-by-Linear Association	76,239	1	,000
N of Valid Cases	1030		

a. 5 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,57.

Tablo 17. Eğitim-internet ilişkisi

Eğitim düzeyi ile internet ilişkisine bakıldığında, lisans düzeyinde eğitim alanlar interneti birinci sırada enformasyon kaynağı olarak tercih ettiklerini belirtenler arasında ilk sırada yer almaktadırlar. Lisans düzeyinde eğitim almış olanların tüm katılımcılar içinde yüzde 3,8 oranında interneti birinci sırada gösterdikleri görülmektedir. İnterneti birinci sırada enformasyon kaynağı olarak görenlerin içinde yüzde 52,7 ile lisans düzeyinde eğitim alanlar ilk sırada yer almakta daha sonra yüzde 18,9 ile lise, yüzde 17,6 ile ön lisans düzeyinde eğitim alanlar sıralanmaktadır. Yüksek lisans düzeyinde eğitim almış olanlarla (yüzde 0,4) ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanlar (yüzde 0,4) interneti enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenler arasında en sonda yer almaktadırlar.

3.7.2.1.5. Toplantılar

Toplantılardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	953	92,5	92,5	92,5
Birinci sırada	2	,2	,2	92,7
İkinci sırada	15	1,5	1,5	94,2
Üçüncü sırada	24	2,3	2,3	96,5
Dördüncü sırada	36	3,5	3,5	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 18. Toplantılar

Dünyada olup bitenleri öğrenmede tercih edilme bakımından katılımcıların kaynağı bir kurum olan diğer enformasyon kaynakları ile diğer insanlarla yüzyüze iletişim kurabildikleri toplantılar ve diğer insanlar seçenekleri arasındaki tercihi oldukça çarpıcıdır. Katılımcıların sonuçta genellikle alıcı konumunda yer aldıkları²⁷³ kitle iletişim araçlarını bilgilenme amacıyla tercih ettikleri görülmektedir. Yani diğer insanlarla yüzyüze iletişim kurabildikleri, gerektiğinde tartışabildikleri ve sağlıklı bir değerlendirme yapmak için zihinsel işlem yapma olanağına daha çok sahip oldukları toplantılar ve arkadaşlarla yakın çevre enformasyon kaynağı olarak en sonlarda ve çok düşük oranlarda yer almaktadır.

Katılımcıların yüzde 92.5'i toplantıları olup bitenleri öğrenmede hiç sıralamaya almamışlardır. Katılımcıların tümü içinde toplantıları olan bitenleri öğrenmede ilk sırada tercih edenlerin oranı ise yüzde 0.2'dir. Yani her bin kişiden sadece 2'si toplantıları enformasyon kaynağı olarak ilk sırada görmektedir. Katılımcıların yüzde 1.5'i toplantıları ikinci sırada bir enformasyon kaynağı olarak gördüğünü belirmiş, yüzde 2.3'ü üçüncü, yüzde 3.5'i de dördüncü sırada bir enformasyon kaynağı olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

²⁷³ Her ne kadar etkileşimli ortamdan söz edilse de internet söz konusu olduğunda dahi insanlar medya ile ilişkilerinde genellikle alıcı durumundadırlar.

Almanya’da;

Toplantılardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	121	97,6	97,6	97,6
İkinci sırada	1	,8	,8	98,4
Üçüncü sırada	1	,8	,8	99,2
Dördüncü sırada	1	,8	,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 18-A. Almanya’da olan bitenleri öğrenmede toplantılar

Toplantılar olan bitenleri öğrenmede Türkiye’de Almanya’ya göre daha fazla önemsenmektedir. Almanya’daki katılımcıların yüzde 97,6’sı toplantıları olan bitenleri öğrenmede başvurulan bir kaynak olarak hiç sıralamaya almamışlardır. Toplantıları birinci sırada gösterenlerin oranı yüzde 0,8, ikinci sırada gösterenler yüzde 0,8, üçüncü sırada gösterenler yüzde 0,8, dördüncü sırada gösterenler yüzde 0,8 oranındadır.

Yaş – Toplantılar İlişkisi

Crosstab

		Toplantılardan					Toplam	
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Yaşınız	16-19	Sayı	77				3	80
		Yaşınız %	96,3%				3,8%	100,0%
		Toplantılardan %	8,1%				8,3%	7,8%
		Toplam	7,5%				,3%	7,8%
20-29		Sayı	359		11	5	8	383
		Yaşınız %	93,7%		2,9%	1,3%	2,1%	100,0%
		Toplantılardan %	37,7%		73,3%	20,8%	22,2%	37,2%
		Toplam	34,9%		1,1%	,5%	,8%	37,2%
30-35		Sayı	127			4	5	136
		Yaşınız %	93,4%			2,9%	3,7%	100,0%
		Toplantılardan %	13,3%			16,7%	13,9%	13,2%
		Toplam	12,3%			,4%	,5%	13,2%
36-40		Sayı	78		3	2	5	88
		Yaşınız %	88,6%		3,4%	2,3%	5,7%	100,0%
		Toplantılardan %	8,2%		20,0%	8,3%	13,9%	8,5%
		Toplam	7,6%		,3%	,2%	,5%	8,5%
41-49		Sayı	170		1	8	11	190
		Yaşınız %	89,5%		,5%	4,2%	5,8%	100,0%
		Toplantılardan %	17,8%		6,7%	33,3%	30,6%	18,4%
		Toplam	16,5%		,1%	,8%	1,1%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	142	2		5	4	153
		Yaşınız %	92,8%	1,3%		3,3%	2,6%	100,0%
		Toplantılardan %	14,9%	100,0%		20,8%	11,1%	14,9%
		Toplam	13,8%	,2%		,5%	,4%	14,9%
Toplam		Sayı	953	2	15	24	36	1030
		Yaşınız %	92,5%	,2%	1,5%	2,3%	3,5%	100,0%
		Toplantılardan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	92,5%	,2%	1,5%	2,3%	3,5%	100,0%

Yaşınız	Sayı	%	Toplantı %
16-19	77	8,1%	8,3%
20-29	359	37,7%	34,9%
30-35	127	13,3%	12,3%
36-40	78	8,2%	7,6%
41-49	170	17,8%	16,5%
50 ve üzeri	142	14,9%	13,8%
Toplam	953	100,0%	92,5%

Tablo 19. Yaş-toplantı ilişkisi

Yaş ile toplantılar arasındaki ilişkiye bakıldığında sadece 50 yaş üzerindeki grubun toplantıları enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterdikleri, 50 yaş altında yer alanlardan hiçbirinin toplantıları birinci sırada tercih etmediği görülmektedir.

Toplantıları ikinci sırada tercih edenler arasında tüm katılımcılar içinde yüzde 1.1 ile 20-29 yaş grubunda bulunanlar ilk sırada yer almaktadır. Ardından yüzde 0.3 ile 36-40 yaş grubu, yüzde 0.1 ile 41-49 yaş grubu gelmektedir.

Eğitim – Toplantılar İlişkisi

Crosstab

		Toplantılardan					Toplam	
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	5				3	8
		Eğitiminiz %	62,5%				37,5%	100,0%
		Toplantılardan %	,5%				8,3%	,8%
		Toplam	,5%				,3%	,8%
İlköğretim		Sayı	97		2	2	1	102
		Eğitiminiz %	95,1%		2,0%	2,0%	1,0%	100,0%
		Toplantılardan %	10,2%		13,3%	8,3%	2,8%	9,9%
		Toplam	9,4%		,2%	,2%	,1%	9,9%
Lise		Sayı	299		2	5	10	316
		Eğitiminiz %	94,6%		,6%	1,6%	3,2%	100,0%
		Toplantılardan %	31,4%		13,3%	20,8%	27,8%	30,7%
		Toplam	29,0%		,2%	,5%	1,0%	30,7%
Ön lisans		Sayı	114		2	3		119
		Eğitiminiz %	95,8%		1,7%	2,5%		100,0%
		Toplantılardan %	12,0%		13,3%	12,5%		11,6%
		Toplam	11,1%		,2%	,3%		11,6%
Lisans		Sayı	368	2	9	13	17	409
		Eğitiminiz %	90,0%	,5%	2,2%	3,2%	4,2%	100,0%
		Toplantılardan %	38,6%	100,0%	60,0%	54,2%	47,2%	39,7%
		Toplam	35,7%	,2%	,9%	1,3%	1,7%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	70			1	5	76
		Eğitiminiz %	92,1%			1,3%	6,6%	100,0%
		Toplantılardan %	7,3%				13,9%	7,4%
		Toplam	6,8%			,1%	,5%	7,4%
Toplam		Sayı	953	2	15	24	36	1030
		Eğitiminiz %	92,5%	,2%	1,5%	2,3%	3,5%	100,0%
		Toplantılardan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	92,5%	,2%	1,5%	2,3%	3,5%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	46,707 ^a	20	,001
Likelihood Ratio	35,850	20	,016
Linear-by-Linear Association	1,810	1	,179
N of Valid Cases	1030		

a. 19 cells (63,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Tablo 20: Eğitim-toplantı ilişkisi

Eğitim düzeyi ile toplantılar ilişkisi değerlendirildiğinde, toplantıları bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenlerin tamamının lisans düzeyinde eğitim almış olanlardan oluştuğu görülmektedir (tüm katılımcılar içinde yüzde 0.2). Toplantıları ikinci sırada gösterme açısından ise tüm katılımcılar içinde yüzde 0.9 ile

ilk sırada yine lisans düzeyinde eğitim almış olanlar yer almakta ardından önlisans, lise ve ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanlar eşit oranlarda (yüzde 0.2) ikinci sırada yer almaktadırlar. Katılımcılar içinde lisansüstü eğitim almış olanlar ile ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanların hiçbiri toplantıları enformasyon kaynakları içinde birinci ya da ikinci sırada göstermemişlerdir.

3.7.2.1.6. Dergiler

		Dergilerden			
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	841	81,7	81,7	81,7
	Birinci sırada	4	,4	,4	82,0
	İkinci sırada	9	,9	,9	82,9
	Üçüncü sırada	77	7,5	7,5	90,4
	Dördüncü sırada	99	9,6	9,6	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 21. Dergiler

Dergiler katılımcıların yüzde 0.4'ü tarafından birinci sırada enformasyon kaynağı olarak gösterilmiş, dergileri katılımcıların yüzde 81.7'si hiç sıralamaya almamıştır.

Almanya'da;

		Dergilerden			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	sıralamaya alınmadı	86	69,4	69,4	69,4
	Birinci sırada	3	2,4	2,4	71,8
	İkinci sırada	10	8,1	8,1	79,8
	Üçüncü sırada	10	8,1	8,1	87,9
	Dördüncü sırada	15	12,1	12,1	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tablo 21-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede dergiler

Dergiler Almanya’da Türkiye’ye göre daha fazla tercih edilen kaynak olarak görülmektedir. Almanya’daki katılımcıların yüzde 69.4’ü dergileri olan bitenleri öğrenmede daha çok/sık başvurdukları kaynaklar arasında göstermemişler, katılımcıların yüzde 2.4’ü ise ilk sırada yer vermişlerdir. Katılımcıların yüzde 8.1’i dergilere ikinci sırada, yüzde 8.1’i üçüncü sırada, yüzde 12.1’i de dördüncü sırada yer vermişlerdir.

Yaş – Dergi İlişkisi

Crosstab

			Dergilerden				Toplam	
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada		Dördüncü sırada
Yaşınız	16-19	Sayı	67			2	11	80
		Yaşınız %	83,8%			2,5%	13,8%	100,0%
		Dergilerden %	8,0%			2,6%	11,1%	7,8%
		Toplam	6,5%			,2%	1,1%	7,8%
20-29		Sayı	296	2	9	30	46	383
		Yaşınız %	77,3%	,5%	2,3%	7,8%	12,0%	100,0%
		Dergilerden %	35,2%	50,0%	100,0%	39,0%	46,5%	37,2%
		Toplam	28,7%	,2%	,9%	2,9%	4,5%	37,2%
30-35		Sayı	118			9	9	136
		Yaşınız %	86,8%			6,6%	6,6%	100,0%
		Dergilerden %	14,0%			11,7%	9,1%	13,2%
		Toplam	11,5%			,9%	,9%	13,2%
36-40		Sayı	70			7	11	88
		Yaşınız %	79,5%			8,0%	12,5%	100,0%
		Dergilerden %	8,3%			9,1%	11,1%	8,5%
		Toplam	6,8%			,7%	1,1%	8,5%
41-49		Sayı	164	2		10	14	190
		Yaşınız %	86,3%	1,1%		5,3%	7,4%	100,0%
		Dergilerden %	19,5%	50,0%		13,0%	14,1%	18,4%
		Toplam	15,9%	,2%		1,0%	1,4%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	126			19	8	153
		Yaşınız %	82,4%			12,4%	5,2%	100,0%
		Dergilerden %	15,0%			24,7%	8,1%	14,9%
		Toplam	12,2%			1,8%	,8%	14,9%
Toplam		Sayı	841	4	9	77	99	1030
		Yaşınız %	81,7%	,4%	,9%	7,5%	9,6%	100,0%
		Dergilerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	81,7%	,4%	,9%	7,5%	9,6%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,173 ^a	20	,005
Likelihood Ratio	44,530	20	,001
Linear-by-Linear Association	3,171	1	,075
N of Valid Cases	1030		

a. 12 cells (40.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,31.

Tablo 22. Yaş-dergi ilişkisi

Yaş ve dergi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, katılımcıların tümü içinde dergileri birinci sırada gösteren yüzde 0.4'lük grubun yarı yarıya (yüzde 0.2'lik oranlarla) 20-29 ve 41-49 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir. Dergileri ikinci sırada tercih ettiklerini belirtenler ise (yüzde 0.9 oranla) sadece 20-29 yaş grubunda yer alanlardan oluşmaktadır.

Eğitim – Dergi İlişkisi

Crosstab

			Dergilerden					Total
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8					8
		Eğitiminiz %	100,0%					100,0%
		Dergilerden %	1,0%					,8%
		Toplam	,8%					,8%
İlköğretim		Sayı	92			1	9	102
		Eğitiminiz %	90,2%			1,0%	8,8%	100,0%
		Dergilerden %	10,9%			1,3%	9,1%	9,9%
		Toplam	8,9%			,1%	,9%	9,9%
Lise		Sayı	266	4		16	30	316
		Eğitiminiz %	84,2%	1,3%		5,1%	9,5%	100,0%
		Dergilerden %	31,6%	100,0%		20,8%	30,3%	30,7%
		Toplam	25,8%	,4%		1,6%	2,9%	30,7%
Ön lisans		Sayı	98			11	10	119
		Eğitiminiz %	82,4%			9,2%	8,4%	100,0%
		Dergilerden %	11,7%			14,3%	10,1%	11,6%
		Toplam	9,5%			1,1%	1,0%	11,6%
Lisans		Sayı	323		9	41	36	409
		Eğitiminiz %	79,0%		2,2%	10,0%	8,8%	100,0%
		Dergilerden %	38,4%		100,0%	53,2%	36,4%	39,7%
		Toplam	31,4%		,9%	4,0%	3,5%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	54			8	14	76
		Eğitiminiz %	71,1%			10,5%	18,4%	100,0%
		Dergilerden %	6,4%			10,4%	14,1%	7,4%
		Toplam	5,2%			,8%	1,4%	7,4%
Toplam		Sayı	841	4	9	77	99	1030
		Eğitiminiz %	81,7%	,4%	,9%	7,5%	9,6%	100,0%
		Dergilerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	81,7%	,4%	,9%	7,5%	9,6%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	46,852 ^a	20	,001
Likelihood Ratio	53,556	20	,000
Linear-by-Linear Association	12,140	1	,000
N of Valid Cases	1030		

a. 14 cells (46,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Tablo 23. Eğitim-dergi ilişkisi

Eğitim düzeyi ile dergi arasındaki ilişkiye bakıldığında dergiyi olan bitenleri öğrenmede birinci sırada değerlendirenlerin tamamının (yüzde 0.4) lise düzeyinde eğitim almış gruptan oluştuğu belirlenmiştir. İkinci sırada dergiye yer verenlerin tamamı ise (yüzde 0.9) lisans düzeyinde eğitim almış grupta bulunmaktadır. Ancak katılımcıların tümü içinde dergiyi üçüncü ve dördüncü sırada gösterenlerin oranları

(sırasıyla yüzde 7.5 ve yüzde 9.5) yine de dergilere bir şekilde göz atma ihtiyacı duyulduğunu göstermektedir. Ancak burada aktüel dergilerle bir uzmanlık alanında yayın yapan dergiler arasındaki dağılımın (örneğin finans piyasaları hakkında) bilinmesi daha sağlıklı bir değerlendirme yapmaya olanak verecektir. Burada dünyada olan bitenleri öğrenmede birinci ve ikinci sırada diğer enformasyon kaynakları yer alırken sadece yatırım yaparken değerlendirme yapmak üzere yararlandığı dergileri takip eden, dolayısıyla en çok televizyon izlerken belli bir alanda daha detaylı enformasyon için dergi/leri takip edenlerin söz konusu olabileceği dikkate alınmalıdır.

3.7.2.1.7. Diğer İnsanlar

Arkadaşlardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	663	64,4	64,4	64,4
Birinci sırada	4	,4	,4	64,8
İkinci sırada	42	4,1	4,1	68,8
Üçüncü sırada	120	11,7	11,7	80,5
Dördüncü sırada	201	19,5	19,5	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 24. Diğer insanlar

Katılımcıların tümü içinde diğer insanları (arkadaşlar, yakın çevre gibi) olan bitenleri öğrenmede birinci sırada görenlerin oranı yüzde 0.4'tür. Katılımcıların yüzde 64.4'ü ise diğer insanları hiç sıralamaya almamışlardır. Toplantıları değerlendirirken bahsedildiği gibi burada aslında "bireyselleşme"nin, diğer insanlarla etkileşim kurarak daha çok tartışma ve fikirleri olgunlaştırma etkinliğinin önüne geçtiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Arkadaşlardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	82	66,1	66,1	66,1
Birinci sırada	1	,8	,8	66,9
İkinci sırada	11	8,9	8,9	75,8
Üçüncü sırada	21	16,9	16,9	92,7
Dördüncü sırada	9	7,3	7,3	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 24-A. Almanya'da olan bitenleri öğrenmede diğer insanlar-arkadaşlar

Almanya'daki katılımcıların yüzde 66.1'i olan bitenleri öğrenmede başvurdukları kaynaklar arasında diğer insanlar-arkadaşlar seçeneğini sıralamaya almazken, yüzde 0.8'i ilk sırada, yüzde 8.9'u ikinci sırada, yüzde 16.9'u üçüncü sırada, yüzde 7.3'ü de dördüncü sırada yer vermişlerdir.

Yaş - Diğer İnsanlar İlişkisi

Crosstab

		Arkadaşlardan					Toplam	
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Yaşınız	16-19	Sayı	42	2	9	13	14	80
		Yaşınız %	52,5%	2,5%	11,3%	16,3%	17,5%	100,0%
		Arkadaşlardan %	6,3%	50,0%	21,4%	10,8%	7,0%	7,8%
		Toplam	4,1%	,2%	,9%	1,3%	1,4%	7,8%
20-29		Sayı	223	2	15	41	102	383
		Yaşınız %	58,2%	,5%	3,9%	10,7%	26,6%	100,0%
		Arkadaşlardan %	33,6%	50,0%	35,7%	34,2%	50,7%	37,2%
		Toplam	21,7%	,2%	1,5%	4,0%	9,9%	37,2%
30-35		Sayı	93		3	13	27	136
		Yaşınız %	68,4%		2,2%	9,6%	19,9%	100,0%
		Arkadaşlardan %	14,0%		7,1%	10,8%	13,4%	13,2%
		Toplam	9,0%		,3%	1,3%	2,6%	13,2%
36-40		Sayı	61		3	15	9	88
		Yaşınız %	69,3%		3,4%	17,0%	10,2%	100,0%
		Arkadaşlardan %	9,2%		7,1%	12,5%	4,5%	8,5%
		Toplam	5,9%		,3%	1,5%	,9%	8,5%
41-49		Sayı	140		6	14	30	190
		Yaşınız %	73,7%		3,2%	7,4%	15,8%	100,0%
		Arkadaşlardan %	21,1%		14,3%	11,7%	14,9%	18,4%
		Toplam	13,6%		,6%	1,4%	2,9%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	104		6	24	19	153
		Yaşınız %	68,0%		3,9%	15,7%	12,4%	100,0%
		Arkadaşlardan %	15,7%		14,3%	20,0%	9,5%	14,9%
		Toplam	10,1%		,6%	2,3%	1,8%	14,9%
Toplam		Sayı	663	4	42	120	201	1030
		Yaşınız %	64,4%	,4%	4,1%	11,7%	19,5%	100,0%
		Arkadaşlardan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	64,4%	,4%	4,1%	11,7%	19,5%	100,0%

Tablo 25. Yaş-diğer insanlar ilişkisi

Yaş diğer insanlar ilişkisine bakıldığında sadece 16-19 ve 20-29 yaş grubunda bulunanların yüzde 0.2'şer oranında diğer insanları enformasyon kaynağı olarak birinci sırada tercih ettikleri görülmektedir. Diğer yaş gruplarından hiçbir katılımcı diğer insanları birinci sırada göstermemiştir.

Diğer insanları olan bitenleri öğrenmede ikinci sırada görenler yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde yüzde 1.5'le en yüksek oran 20-29 yaş grubunda görülmekte, ardından yüzde 0.9 oranı ile 16-19 yaş grubu, yüzde 0.6 oranları ile 41-49 ve 50 yaş üstü grubu, yüzde 0.3 ile 30-35 ve 36-40 yaş grubu gelmektedir.

Eğitim – Diğer İnsanlar İlişkisi

Crosstab

			Arkadaşlardan				Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	6		2		8
		Eğitiminiz %	75,0%		25,0%		100,0%
		Arkadaşlardan %	,9%		4,8%		,8%
		Toplam	,6%		,2%		,8%
İlköğretim		Sayı	60		9	12	21
		Eğitiminiz %	58,8%		8,8%	11,8%	20,6%
		Arkadaşlardan %	9,0%		21,4%	10,0%	10,4%
		Toplam	5,8%		,9%	1,2%	2,0%
Lise		Sayı	195	2	14	46	59
		Eğitiminiz %	61,7%	,6%	4,4%	14,6%	18,7%
		Arkadaşlardan %	29,4%	50,0%	33,3%	38,3%	29,4%
		Toplam	18,9%	,2%	1,4%	4,5%	5,7%
Ön lisans		Sayı	79		7	5	28
		Eğitiminiz %	66,4%		5,9%	4,2%	23,5%
		Arkadaşlardan %	11,9%		16,7%	4,2%	13,9%
		Toplam	7,7%		,7%	,5%	2,7%
Lisans		Sayı	261	2	10	52	84
		Eğitiminiz %	63,8%	,5%	2,4%	12,7%	20,5%
		Arkadaşlardan %	39,4%	50,0%	23,8%	43,3%	41,8%
		Toplam	25,3%	,2%	1,0%	5,0%	8,2%
Lisans üstü		Sayı	62			5	9
		Eğitiminiz %	81,6%			6,6%	11,8%
		Arkadaşlardan %	9,4%			4,2%	4,5%
		Toplam	6,0%			,5%	,9%
Total		Sayı	663	4	42	120	201
		Eğitiminiz %	64,4%	,4%	4,1%	11,7%	19,5%
		Arkadaşlardan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	64,4%	,4%	4,1%	11,7%	19,5%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	43,585 ^a	20	,002
Likelihood Ratio	46,552	20	,001
Linear-by-Linear Association	2,163	1	,141
N of Valid Cases	1030		

a. 12 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Tablo 26. Eğitim-diğer insanlar ilişkisi

Eğitim düzeylerine göre yapılan değerlendirmede, diğer insanları birinci sırada gösterenlerin yüzde 0.2 ile lise ve yüzde 0.2 ile lisans düzeyinde eğitim alanlardan oluğu belirlenmiştir. Lisansüstü eğitim alanlar diğer insanları ne birinci ne de ikinci sırada göstermemişlerdir.

3.7.2.1.8. Hiçbiri

Hiçbiri

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	1023	99,3	99,3	99,3
Birinci sırada	3	,3	,3	99,6
nc sırada	4	,4	,4	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 27. Hiçbiri

Katılımcıların yüzde 0.3' anket formunda belirtilen seçeneklerin hiçbirini olan bitenleri öğrenmede birinci sırada görmediklerini belirtmişlerdir.

Almanya'da;

Hiçbiri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	122	98,4	98,4	98,4
Birinci sırada	2	1,6	1,6	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 27-A. Almanya'da hiçbiri

Hiçbiri seğeneğini Almanya'daki katılımcıların yüzde 98.4' değerlendirmeye almamış, yüzde 1.6'sı ilk sırada yer vermiştir.

Yaş- Hiçbiri İlişkisi

Crosstab

			Hiçbiri			Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	Üçüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	77		3	80
		Yaşınız %	96,3%		3,8%	100,0%
		Hiçbiri %	7,5%		75,0%	7,8%
		Toplam	7,5%		,3%	7,8%
20-29	20-29	Sayı	379	3	1	383
		Yaşınız %	99,0%	,8%	,3%	100,0%
		Hiçbiri %	37,0%	100,0%	25,0%	37,2%
		Toplam	36,8%	,3%	,1%	37,2%
30-35	30-35	Sayı	136			136
		Yaşınız %	100,0%			100,0%
		Hiçbiri %	13,3%			13,2%
		Toplam	13,2%			13,2%
36-40	36-40	Sayı	88			88
		Yaşınız %	100,0%			100,0%
		Hiçbiri %	8,6%			8,5%
		Toplam	8,5%			8,5%
41-49	41-49	Sayı	190			190
		Yaşınız %	100,0%			100,0%
		Hiçbiri %	18,6%			18,4%
		Toplam	18,4%			18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı	153			153
		Yaşınız %	100,0%			100,0%
		Hiçbiri %	15,0%			14,9%
		Toplam	14,9%			14,9%
Toplam	Toplam	Sayı	1023	3	4	1030
		Yaşınız %	99,3%	,3%	,4%	100,0%
		Hiçbiri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	99,3%	,3%	,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,816 ^a	10	,001
Likelihood Ratio	18,855	10	,042
Linear-by-Linear Association	8,343	1	,004
N of Valid Cases	1030		

a. 12 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,23.

Tablo 28. Yaş-hiçbiri ilişkisi

Belirtilen seçeneklerin hiçbirini olan bitenleri öğrenmede birinci sırada görenlerin tamamı 20-29 yaş grubunda yer almaktadır.

Eğitim - Hiçbiri İlişkisi

Crosstab

			Hiçbiri			Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	Üçüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8			8
		Eğitiminiz %	100,0%			100,0%
		Hiçbiri %	,8%			,8%
		Toplam	,8%			,8%
İlköğretim		Sayı	99		3	102
		Eğitiminiz %	97,1%		2,9%	100,0%
		Hiçbiri %	9,7%		75,0%	9,9%
		Toplam	9,6%		,3%	9,9%
Lise		Sayı	315		1	316
		Eğitiminiz %	99,7%		,3%	100,0%
		Hiçbiri %	30,8%		25,0%	30,7%
		Toplam	30,6%		,1%	30,7%
Ön lisans		Sayı	119			119
		Eğitiminiz %	100,0%			100,0%
		Hiçbiri %	11,6%			11,6%
		Toplam	11,6%			11,6%
Lisans		Sayı	406	3		409
		Eğitiminiz %	99,3%	,7%		100,0%
		Hiçbiri %	39,7%	100,0%		39,7%
		Toplam	39,4%	,3%		39,7%
Lisans üstü		Sayı	76			76
		Eğitiminiz %	100,0%			100,0%
		Hiçbiri %	7,4%			7,4%
		Toplam	7,4%			7,4%
Toplam		Sayı	1023	3	4	1030
		Eğitiminiz %	99,3%	,3%	,4%	100,0%
		Hiçbiri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	99,3%	,3%	,4%	100,0%

Tablo 29. Eğitim-hiçbiri ilişkisi

Hiçbiri seçeneğini işaretleyenlerin tamamı lisans düzeyinde eğitim almış grupta bulunmaktadır.

3.7.2.1.9 Diğer

Diğer

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	1017	98,7	98,7	98,7
	Birinci sırada	4	,4	,4	99,1
	Üçüncü sırada	2	,2	,2	99,3
	Dördüncü sırada	7	,7	,7	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 30. Diğer

Ankete katılanların yüzde 0.4'ü ise enformasyon kaynağı olarak diğer seçeneğini belirtmişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyenlerin tamamı (toplam katılımcılar içinde yüzde 0.4) kitapları olan bitenleri öğrenmede birinci sırada gördüklerini belirtmişlerdir.

Almanya'da;

Diğer

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	124	100,0	100,0	100,0

Tablo 30-A. Almanya'da diğer

Diğer seçeneğini Almanya'daki katılımcıların hiçbiri sıralamaya almamıştır.

Yaş- Diğer İlişkisi

Crosstab

			Diğer				Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	78	2			80
		Yaşınız %	97,5%	2,5%			100,0%
		Diğer %	7,7%	50,0%			7,8%
		Toplam	7,6%	,2%			7,8%
20-29	Sayı	Sayı	381			2	383
		Yaşınız %	99,5%			,5%	100,0%
		Diğer %	37,5%			28,6%	37,2%
		Toplam	37,0%			,2%	37,2%
30-35	Sayı	Sayı	136				136
		Yaşınız %	100,0%				100,0%
		Diğer %	13,4%				13,2%
		Toplam	13,2%				13,2%
36-40	Sayı	Sayı	86	2			88
		Yaşınız %	97,7%	2,3%			100,0%
		Diğer %	8,5%	50,0%			8,5%
		Toplam	8,3%	,2%			8,5%
41-49	Sayı	Sayı	188		2		190
		Yaşınız %	98,9%		1,1%		100,0%
		Diğer %	18,5%		100,0%		18,4%
		Toplam	18,3%		,2%		18,4%
50 ve üzeri	Sayı	Sayı	148			5	153
		Yaşınız %	96,7%			3,3%	100,0%
		Diğer %	14,6%			71,4%	14,9%
		Toplam	14,4%			,5%	14,9%
Toplam	Sayı	Sayı	1017	4	2	7	1030
		Yaşınız %	98,7%	,4%	,2%	,7%	100,0%
		Diğer %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	98,7%	,4%	,2%	,7%	100,0%

Tablo 31. Yaş-diğer ilişkisi

Diğer seçeneğini işaretleyerek olan bitenleri öğrenmede birinci sırada gösterenler 16-19 yaş grubu (tüm katılımcılar içinde yüzde 0.2 oranıyla) ile 36-40 yaş grubunda (tüm katılımcılar içinde yüzde 0.2 oranıyla) yer almaktadırlar.

Diğer seçeneğini işaretleyen ve olan bitenleri öğrenmede üçüncü sırada gösteren yüzde 0.2'lik katılımcıların tümü 41-49 yaş grubunda, diğer seçeneğini işaretleyerek dördüncü sırada gösteren katılımcıların yüzde 0.5'lik kısmı 50 yaş üzeri grupta, yüzde 0.2'lik kısmı da 20-29 yaş grubunda yer almaktadırlar. 30-35 yaş grubunda diğer seçeneğini hiç kimse işaretlememiş, belirtilen seçeneklerin dışında kitap ya da başka bir kaynağı göstermemişlerdir.

Eğitim - Diğer İlişkisi

			Crosstab				Toplam
			Diğer				
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8				8
		Eğitiminiz %	100,0%				100,0%
		Diğer %	,8%				,8%
		Toplam	,8%				,8%
	İlköğretim	Sayı	102				102
		Eğitiminiz %	100,0%				100,0%
		Diğer %	10,0%				9,9%
		Toplam	9,9%				9,9%
	Lise	Sayı	311	2		3	316
		Eğitiminiz %	98,4%	,6%		,9%	100,0%
		Diğer %	30,6%	50,0%		42,9%	30,7%
		Toplam	30,2%	,2%		,3%	30,7%
	Ön lisans	Sayı	119				119
		Eğitiminiz %	100,0%				100,0%
		Diğer %	11,7%				11,6%
		Toplam	11,6%				11,6%
	Lisans	Sayı	407			2	409
		Eğitiminiz %	99,5%			,5%	100,0%
		Diğer %	40,0%			28,6%	39,7%
		Toplam	39,5%			,2%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	70	2	2	2	76	
	Eğitiminiz %	92,1%	2,6%	2,6%	2,6%	100,0%	
	Diğer %	6,9%	50,0%	100,0%	28,6%	7,4%	
	Toplam	6,8%	,2%	,2%	,2%	7,4%	
Toplam	Sayı	1017	4	2	7	1030	
	Eğitiminiz %	98,7%	,4%	,2%	,7%	100,0%	
	Diğer %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	98,7%	,4%	,2%	,7%	100,0%	

Tablo 32. Eğitim-diğer ilişkisi

Diğer seçeneğini işaretleyerek birinci sırada gösteren yüzde 0.2'lik grup lise, yüzde 0.2'lik grup da lisans üstü eğitim düzeyinde eğitim almış kişilerden

oluşmaktadır. Diğer seçeneğini ilköğretim ve ön lisans eğitim düzeyindeki kişilerden hiçbiri işaretlememiştir.

3.7.3. Bilgi – Haber Kaynakları Ne Ölçüde Güvenilir Bulunuyor

Olan bitenleri öğrenmede yararlanılan kaynakların hangisinin daha güvenilir bulunduğuna ilişkin soruya verilen cevaplar birinci sırada gösterilmelerine göre değerlendirildiğinde şöyle sıralanmaktadır:

1. Televizyon- yüzde 37.9
2. Gazete- yüzde 13.8
3. İnternet- yüzde 13.1
4. Hiçbiri- yüzde 12.0
5. Toplantılar- yüzde 11.6
6. Diğer- yüzde 3.5
7. Radyo- Yüzde 3.3
8. Dergiler- yüzde 2.7
9. Diğer insanlar- Yüzde 0.6

Almanya'daki katılımcıların olan bitenleri öğrenmede başvurulan araçların güvenilirliğine ilişkin sıralaması ise şöyledir:

1. Televizyon - yüzde 55.6
2. Gazete - yüzde 11.3
3. Radyo - yüzde 8.3
4. Hiçbiri - yüzde 8.1
5. Diğer insanlar/arkadaşlar - yüzde 7.3
6. İnternet - yüzde 4.0
7. Toplantılar – yüzde 2.4
- Dergiler - yüzde 2.4
8. Diğer – yüzde 0.8

İki ülkedeki katılımcıların olan bitenleri öğrenmede başvurdukları araçlar arasında çok büyük farklılıklar görülmezken, olan bitenleri öğrenmek için başvurdukları kaynakları güvenilirliklerine göre değerlendirmelerinde farklılıklar görülmektedir. Örneğin; Türkiye’de güvenilirlik açısından 7’inci sırada yer verilen dergiler Almanya’daki katılımcılar tarafından 3’üncü sırada değerlendirilmiştir. Türkiye’de güvenilirlik açısından son sırada yer verilen diğer bir deyişle en güvenilir bulunan kaynaklar diğer insanlar/arkadaşlar olarak gösterilirken, Almanya’daki katılımcılar diğer insanlar/arkadaşlar seçeneğini güvenilirlik açısından beşinci sırada değerlendirmişlerdir.

3.7.3.1. Televizyon

		Televizyon			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	336	32,6	32,6	32,6
	Birinci sırada	390	37,9	37,9	70,5
	İkinci sırada	159	15,4	15,4	85,9
	Üçüncü sırada	98	9,5	9,5	95,4
	Dördüncü sırada	47	4,6	4,6	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 33. Televizyon- güvenilirlik

Katılımcıların yüzde 37.9’u televizyonu güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada, yüzde 15.4’ü ikinci sırada, yüzde 9.5’i üçüncü sırada ve yüzde 4.6’sı da dördüncü sırada gördüklerini belirtmişlerdir. Ankete katılanların yüzde 32.6’sı ise güvenilir enformasyon kaynakları arasında televizyona hiç yer vermemişlerdir.

Almanya'da;**Televizyon**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	28	22,6	22,6	22,6
Birinci sırada	69	55,6	55,6	78,2
İkinci sırada	18	14,5	14,5	92,7
Üçüncü sırada	8	6,5	6,5	99,2
Dördüncü sırada	1	,8	,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 33-A. Almanya'da televizyonun güvenilirliği

Televizyon, her iki ülkede de güvenilir bulunma açısından ilk sırada gösterilen araç olmuştur. Almanya'daki katılımcıların yüzde 55.6'sı güvenilirlik açısından televizyona ilk sırada yer vermişler, yüzde 14.5'i ikinci sırada, yüzde 6.5'i üçüncü sırada, yüzde 0.8'i dördüncü sırada göstermişlerdir. Katılımcıların yüzde 22.6'sı televizyonu sıralamaya almamışlardır.

İki ülkede televizyonun güvenilir bulunma oranları karşılaştırıldığında Almanların televizyonu daha fazla güvenilir buldukları görülmektedir.

Yaş- Televizyon İlişkisi

		Televizyon					Toplam	
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Yaşınız	16-19	Sayı	25	23	25	4	2	79
		Yaşınız %	31,6%	29,1%	31,6%	5,1%	2,5%	100,0%
		Televizyon %	7,5%	5,9%	15,7%	4,1%	4,3%	7,7%
		Toplam	2,4%	2,2%	2,4%	,4%	,2%	7,7%
20-29		Sayı	146	122	56	38	21	383
		Yaşınız %	38,1%	31,9%	14,6%	9,9%	5,5%	100,0%
		Televizyon %	43,6%	31,3%	35,2%	38,8%	44,7%	37,2%
		Toplam	14,2%	11,9%	5,4%	3,7%	2,0%	37,2%
30-35		Sayı	40	74	10	7	5	136
		Yaşınız %	29,4%	54,4%	7,4%	5,1%	3,7%	100,0%
		Televizyon %	11,9%	19,0%	6,3%	7,1%	10,6%	13,2%
		Toplam	3,9%	7,2%	1,0%	,7%	,5%	13,2%
36-40		Sayı	26	33	15	11	3	88
		Yaşınız %	29,5%	37,5%	17,0%	12,5%	3,4%	100,0%
		Televizyon %	7,8%	8,5%	9,4%	11,2%	6,4%	8,6%
		Toplam	2,5%	3,2%	1,5%	1,1%	,3%	8,6%
41-49		Sayı	66	62	33	22	7	190
		Yaşınız %	34,7%	32,6%	17,4%	11,6%	3,7%	100,0%
		Televizyon %	19,7%	15,9%	20,8%	22,4%	14,9%	18,5%
		Toplam	6,4%	6,0%	3,2%	2,1%	,7%	18,5%
50 ve üzeri		Sayı	32	76	20	16	9	153
		Yaşınız %	20,9%	49,7%	13,1%	10,5%	5,9%	100,0%
		Televizyon %	9,6%	19,5%	12,6%	16,3%	19,1%	14,9%
		Toplam	3,1%	7,4%	1,9%	1,6%	,9%	14,9%
Toplam		Sayı	335	390	159	98	47	1029
		Yaşınız %	32,6%	37,9%	15,5%	9,5%	4,6%	100,0%
		Televizyon %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	32,6%	37,9%	15,5%	9,5%	4,6%	100,0%

Tablo 34. Yaş-televizyon-güvenilirlik ilişkisi

Yaş ile televizyonun enformasyon kaynağı olarak güvenilirliği açısından ilişki değerlendirildiğinde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. Televizyonu daha güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenlerin yüzde 31.3'ü 20-29 yaş grubunda yer almakta, ardından 19.5 oranıyla 50 ve üzeri yaş grubu, yüzde 19 oranıyla 30-35 yaş grubu, yüzde 15.9 oranıyla 41-49 yaş grubu ve yüzde 8.5 oranıyla 36-40 yaş grubu gelmektedir. Televizyonu birinci sırada güvenilir bulmada en düşük oran yüzde 5.9 ile 16-19 yaş grubunda görülmektedir.

Eğitim Düzeyi- Televizyon İlişkisi

			Televizyon					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	25	23	25	4	2	79
		Yaşınız %	31,6%	29,1%	31,6%	5,1%	2,5%	100,0%
		Televizyon %	7,5%	5,9%	15,7%	4,1%	4,3%	7,7%
		Toplam	2,4%	2,2%	2,4%	,4%	,2%	7,7%
20-29		Sayı	146	122	56	38	21	383
		Yaşınız %	38,1%	31,9%	14,6%	9,9%	5,5%	100,0%
		Televizyon %	43,6%	31,3%	35,2%	38,8%	44,7%	37,2%
		Toplam	14,2%	11,9%	5,4%	3,7%	2,0%	37,2%
30-35		Sayı	40	74	10	7	5	136
		Yaşınız %	29,4%	54,4%	7,4%	5,1%	3,7%	100,0%
		Televizyon %	11,9%	19,0%	6,3%	7,1%	10,6%	13,2%
		Toplam	3,9%	7,2%	1,0%	,7%	,5%	13,2%
36-40		Sayı	26	33	15	11	3	88
		Yaşınız %	29,5%	37,5%	17,0%	12,5%	3,4%	100,0%
		Televizyon %	7,8%	8,5%	9,4%	11,2%	6,4%	8,6%
		Toplam	2,5%	3,2%	1,5%	1,1%	,3%	8,6%
41-49		Sayı	66	62	33	22	7	190
		Yaşınız %	34,7%	32,6%	17,4%	11,6%	3,7%	100,0%
		Televizyon %	19,7%	15,9%	20,8%	22,4%	14,9%	18,5%
		Toplam	6,4%	6,0%	3,2%	2,1%	,7%	18,5%
50 ve üzeri		Sayı	32	76	20	16	9	153
		Yaşınız %	20,9%	49,7%	13,1%	10,5%	5,9%	100,0%
		Televizyon %	9,6%	19,5%	12,6%	16,3%	19,1%	14,9%
		Toplam	3,1%	7,4%	1,9%	1,6%	,9%	14,9%
Toplam		Sayı	335	390	159	98	47	1029
		Yaşınız %	32,6%	37,9%	15,5%	9,5%	4,6%	100,0%
		Televizyon %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	32,6%	37,9%	15,5%	9,5%	4,6%	100,0%

Tablo 35. Eğitim-televizyon-güvenilirlik ilişkisi

Eğitim düzeyi ile enformasyon kaynağı olarak televizyonun güvenilir bulunması arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, televizyonu enformasyon kaynağı olarak güvenilir bulanlar içinde yüzde 37.9 oranıyla lise düzeyinde eğitim almış olanlar ilk sırada yer almakta, yüzde 31.5 oranıyla lisans düzeyinde eğitim almış olanlar ikinci, yüzde 15.6 oranıyla ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanlar üçüncü sırada yer almaktadırlar. Lisansüstü eğitim almış olanlar yüzde 2.8 oranıyla televizyonu birinci sırada güvenilir enformasyon kaynağı olarak görenler arasında en sonda yer almaktadırlar.

3.7.3.2. Radyo

Radyodan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	609	59,1	59,1	59,1
Birinci sırada	34	3,3	3,3	62,4
İkinci sırada	137	13,3	13,3	75,7
Üçüncü sırada	140	13,6	13,6	89,3
Dördüncü sırada	110	10,7	10,7	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 36. Radyo-güvenilirlik

Tüm katılımcıların yalnızca yüzde 3.3'ü radyoyu enformasyon kaynağı olarak güvenilirlikte birinci sırada göstermiştir. Katılımcıların yüzde 59.1'i radyoyu bu konuda sıralamaya almamıştır.

Almanya'da;

Radyodan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	48	38,7	38,7	38,7
Birinci sırada	11	8,9	8,9	47,6
İkinci sırada	28	22,6	22,6	70,2
Üçüncü sırada	29	23,4	23,4	93,5
Dördüncü sırada	8	6,5	6,5	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 36-A. Almanya'da radyoların güvenilir bulunma oranı

Radyo iki ülkede hem olan biteni öğrenme için başvuru bir kaynak olarak hem de güvenilir bulunma açısından farklı değerlendirilmektedir. Almanya'da radyonun hem olan bitenleri öğrenmede hem de güvenilir bulunma oranı açısından Türkiye'ye oranla daha ön sırada yer aldığı görülmektedir.

Almanya'daki katılımcıların yüzde 8.9'u güvenilirlik açısından radyoyu ilk sırada gösterirken, yüzde 22.6'sı ikinci sırada, yüzde 23.4'ü üçüncü sırada, yüzde 6.5'i dördüncü sırada yer vermişler, katılımcıların yüzde 38.7'si radyoyu sıralamaya almamıştır.

Yaş – Radyo İlişkisi

			Radyodan				Toplam	
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada		Dördüncü sırada
Yaşınız	16-19	Sayı	42	2	8	14	14	80
		Yaşınız %	52,5%	2,5%	10,0%	17,5%	17,5%	100,0%
		Radyodan %	6,9%	5,9%	5,8%	10,0%	12,7%	7,8%
		Toplam	4,1%	,2%	,8%	1,4%	1,4%	7,8%
20-29	Sayı	Sayı	227	8	37	67	44	383
		Yaşınız %	59,3%	2,1%	9,7%	17,5%	11,5%	100,0%
		Radyodan %	37,4%	23,5%	27,0%	47,9%	40,0%	37,3%
		Toplam	22,1%	,8%	3,6%	6,5%	4,3%	37,3%
30-35	Sayı	Sayı	89		26	13	7	135
		Yaşınız %	65,9%		19,3%	9,6%	5,2%	100,0%
		Radyodan %	14,7%		19,0%	9,3%	6,4%	13,1%
		Toplam	8,7%		2,5%	1,3%	,7%	13,1%
36-40	Sayı	Sayı	51	2	18	7	10	88
		Yaşınız %	58,0%	2,3%	20,5%	8,0%	11,4%	100,0%
		Radyodan %	8,4%	5,9%	13,1%	5,0%	9,1%	8,6%
		Toplam	5,0%	,2%	1,8%	,7%	1,0%	8,6%
41-49	Sayı	Sayı	110	11	28	16	24	189
		Yaşınız %	58,2%	5,8%	14,8%	8,5%	12,7%	100,0%
		Radyodan %	18,1%	32,4%	20,4%	11,4%	21,8%	18,4%
		Toplam	10,7%	1,1%	2,7%	1,6%	2,3%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	Sayı	88	11	20	23	11	153
		Yaşınız %	57,5%	7,2%	13,1%	15,0%	7,2%	100,0%
		Radyodan %	14,5%	32,4%	14,6%	16,4%	10,0%	14,9%
		Toplam	8,6%	1,1%	1,9%	2,2%	1,1%	14,9%
Toplam	Sayı	Sayı	607	34	137	140	110	1028
		Yaşınız %	59,0%	3,3%	13,3%	13,6%	10,7%	100,0%
		Radyodan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	59,0%	3,3%	13,3%	13,6%	10,7%	100,0%

Tablo 37. Yaş-radyo-güvenilirlik ilişkisi

Yaş ile radyoyu enformasyon kaynağı olarak güvenilir bulma ilişkisine bakıldığında radyoyu haber kaynağı olarak birinci sırada güvenilir gösterenlerin yüzde 32,4'ünün 50 ve üzeri, 32,4'ünün 41-49 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir. Ardından 23,5 ile 20-29 yaş grubu, 5,9 oranı ile 36-40 yaş grubu ve 5,9 oranı ile 16-19 yaş grubu gelmekte, 30-35 yaş grubunda yer alanların radyoyu güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görmedikleri, bu yaş grubunda yer alanların yüzde 89'unun radyoyu güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak hiç sıralamaya almadıkları belirlenmiştir.

Eğitim Düzeyi – Radyo İlişkisi

Crosstab

			Radyodan					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8					8
		Eğitiminiz %	100,0%					100,0%
		Radyodan %	1,3%					,8%
		Toplam	,8%					,8%
İlköğretim	Sayı	58	4	16	18	5	101	
	Eğitiminiz %	57,4%	4,0%	15,8%	17,8%	5,0%	100,0%	
	Radyodan %	9,6%	11,8%	11,7%	12,9%	4,5%	9,8%	
	Toplam	5,6%	,4%	1,6%	1,8%	,5%	9,8%	
Lise	Sayı	165	13	58	44	35	315	
	Eğitiminiz %	52,4%	4,1%	18,4%	14,0%	11,1%	100,0%	
	Radyodan %	27,2%	38,2%	42,3%	31,4%	31,8%	30,6%	
	Toplam	16,1%	1,3%	5,6%	4,3%	3,4%	30,6%	
Ön lisans	Sayı	60	3	23	23	10	119	
	Eğitiminiz %	50,4%	2,5%	19,3%	19,3%	8,4%	100,0%	
	Radyodan %	9,9%	8,8%	16,8%	16,4%	9,1%	11,6%	
	Toplam	5,8%	,3%	2,2%	2,2%	1,0%	11,6%	
Lisans	Sayı	263	14	35	48	49	409	
	Eğitiminiz %	64,3%	3,4%	8,6%	11,7%	12,0%	100,0%	
	Radyodan %	43,3%	41,2%	25,5%	34,3%	44,5%	39,8%	
	Toplam	25,6%	1,4%	3,4%	4,7%	4,8%	39,8%	
Lisans üstü	Sayı	53		5	7	11	76	
	Eğitiminiz %	69,7%		6,6%	9,2%	14,5%	100,0%	
	Radyodan %	8,7%		3,6%	5,0%	10,0%	7,4%	
	Toplam	5,2%		,5%	,7%	1,1%	7,4%	
Toplam	Sayı	607	34	137	140	110	1028	
	Eğitiminiz %	59,0%	3,3%	13,3%	13,6%	10,7%	100,0%	
	Radyodan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	59,0%	3,3%	13,3%	13,6%	10,7%	100,0%	

Tablo 38. Eğitim-radyo-güvenilirlik ilişkisi

Eğitim düzeyi ile radyonun enformasyon kaynağı olarak güvenilir bulunması arasındaki ilişkide, radyoyu güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenlerin içinde yüzde 41.2 oranıyla lisans düzeyinde eğitim alanlar çoğunluğu oluşturmakta, ardından yüzde 38.2'lik oranla lise düzeyinde eğitim almış grup gelmektedir. Lisans üstü eğitim düzeyindekilerin hiçbiri radyoyu güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görmemektedir.

3.7.3.3. Gazeteler

Gazetelerden

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	sıralamaya alınmadı	386	37,5	37,5	37,5
	Birinci sırada	142	13,8	13,8	51,3
	İkinci sırada	242	23,5	23,5	74,8
	Üçüncü sırada	202	19,6	19,6	94,4
	Dördüncü sırada	58	5,6	5,6	100,0
	Total	1030	100,0	100,0	

Tablo 39. Gazete-güvenilirlik ilişkisi

Gazete, güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterilme oranına bakıldığında televizyonun ardından ikinci sırada yer almaktadır. Ankete katılanların yüzde 13.8'i gazeteyi güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada, yüzde 23.8'i ise ikinci sırada gördüklerini belirtmişlerdir. Gazeteyi güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak sıralamaya almayanların oranı ise tüm katılımcılar içinde yüzde 37.5'tir.

Almanya'da;

		Gazetelerden			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	44	35,5	35,5	35,5
	Birinci sırada	14	11,3	11,3	46,8
	İkinci sırada	30	24,2	24,2	71,0
	Üçüncü sırada	18	14,5	14,5	85,5
	Dördüncü sırada	18	14,5	14,5	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 39-A. Almanya'da gazetenin güvenilir bulunma oranı

Gazete, güvenilir bulunma açısından her iki ülkede de televizyonun ardından ikinci sırada görülmektedir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 11.3'ü gazeteleri güvenilirlik açısından ilk sırada, yüzde 24.2'si ikinci sırada, yüzde 14.5'i üçüncü sırada, yüzde 14.5'i dördüncü sırada gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 35.5'i gazeteleri bu konuda değerlendirmeye almamıştır.

Yaş – Gazete İlişkisi

		Gazetelerden					Toplam	
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Yaşınız	16-19	Sayı	23	5	18	25	9	80
		Yaşınız %	28,8%	6,3%	22,5%	31,3%	11,3%	100,0%
		Gazetelerden %	6,0%	3,5%	7,4%	12,4%	15,5%	7,8%
		Toplam	2,2%	,5%	1,7%	2,4%	,9%	7,8%
20-29		Sayı	133	72	97	57	24	383
		Yaşınız %	34,7%	18,8%	25,3%	14,9%	6,3%	100,0%
		Gazetelerden %	34,5%	50,7%	40,1%	28,2%	41,4%	37,2%
		Toplam	12,9%	7,0%	9,4%	5,5%	2,3%	37,2%
30-35		Sayı	55	8	35	32	6	136
		Yaşınız %	40,4%	5,9%	25,7%	23,5%	4,4%	100,0%
		Gazetelerden %	14,2%	5,6%	14,5%	15,8%	10,3%	13,2%
		Toplam	5,3%	,8%	3,4%	3,1%	,6%	13,2%
36-40		Sayı	35	15	17	18	3	88
		Yaşınız %	39,8%	17,0%	19,3%	20,5%	3,4%	100,0%
		Gazetelerden %	9,1%	10,6%	7,0%	8,9%	5,2%	8,5%
		Toplam	3,4%	1,5%	1,7%	1,7%	,3%	8,5%
41-49		Sayı	75	28	36	43	8	190
		Yaşınız %	39,5%	14,7%	18,9%	22,6%	4,2%	100,0%
		Gazetelerden %	19,4%	19,7%	14,9%	21,3%	13,8%	18,4%
		Toplam	7,3%	2,7%	3,5%	4,2%	,8%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	65	14	39	27	8	153
		Yaşınız %	42,5%	9,2%	25,5%	17,6%	5,2%	100,0%
		Gazetelerden %	16,8%	9,9%	16,1%	13,4%	13,8%	14,9%
		Toplam	6,3%	1,4%	3,8%	2,6%	,8%	14,9%
Toplam		Sayı	386	142	242	202	58	1030
		Yaşınız %	37,5%	13,8%	23,5%	19,6%	5,6%	100,0%
		Gazetelerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	37,5%	13,8%	23,5%	19,6%	5,6%	100,0%

Tablo 40. Yaş-gazete-güvenilirlik ilişkisi

Yaşla gazetenin güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak görülmesi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, gazeteyi güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenler arasında yüzde 50.7'lik oranla 20-29 yaş aralığında bulunanlar ilk sırada yer almaktadır. Yüzde 19.7 ile 41-49 yaş aralığında yer alanlar ikinci sırada, yüzde 10.6 ile 36-40 yaş aralığında bulunanlar üçüncü sırada yer almakta, yüzde 0.5'lik oranla 16-19 yaş aralığında bulunanlar en küçük dilimi oluşturmaktadır.

Crosstab

			Gazetelerden					Total
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8					8
		Eğitiminiz %	100,0%					100,0%
		Gazetelerden %	2,1%					,8%
Toplam			,8%				,8%	
İlköğretim		Sayı	57	6	26	11	2	102
		Eğitiminiz %	55,9%	5,9%	25,5%	10,8%	2,0%	100,0%
		Gazetelerden %	14,8%	4,2%	10,7%	5,4%	3,4%	9,9%
Toplam			5,5%	,6%	2,5%	1,1%	,2%	9,9%
Lise		Sayı	96	37	70	94	19	316
		Eğitiminiz %	30,4%	11,7%	22,2%	29,7%	6,0%	100,0%
		Gazetelerden %	24,9%	26,1%	28,9%	46,5%	32,8%	30,7%
Toplam			9,3%	3,6%	6,8%	9,1%	1,8%	30,7%
Ön lisans		Sayı	35	15	37	25	7	119
		Eğitiminiz %	29,4%	12,6%	31,1%	21,0%	5,9%	100,0%
		Gazetelerden %	9,1%	10,6%	15,3%	12,4%	12,1%	11,6%
Toplam			3,4%	1,5%	3,6%	2,4%	,7%	11,6%
Lisans		Sayı	157	75	99	56	22	409
		Eğitiminiz %	38,4%	18,3%	24,2%	13,7%	5,4%	100,0%
		Gazetelerden %	40,7%	52,8%	40,9%	27,7%	37,9%	39,7%
Toplam			15,2%	7,3%	9,6%	5,4%	2,1%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	33	9	10	16	8	76
		Eğitiminiz %	43,4%	11,8%	13,2%	21,1%	10,5%	100,0%
		Gazetelerden %	8,5%	6,3%	4,1%	7,9%	13,8%	7,4%
Toplam			3,2%	,9%	1,0%	1,6%	,8%	7,4%
Toplam		Sayı	386	142	242	202	58	1030
		Eğitiminiz %	37,5%	13,8%	23,5%	19,6%	5,6%	100,0%
		Gazetelerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	37,5%	13,8%	23,5%	19,6%	5,6%	100,0%

Tablo 41. Eğitim-gazete-güvenilirlik ilişkisi

Gazeteyi güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görenlerin yüzde 52.8'i lisans düzeyinde eğitim almış olanlardan, yüzde 26.1'i lise düzeyinde eğitim almış olanlardan oluşmaktadır. Üçüncü sırada yüzde 10.6 ile önlisans düzeyinde eğitim alanlar gelmekte, bu değerlendirmede yüzde 4.2 oranı ile ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanlar en son sırada yer almaktadırlar. Gazeteyi güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak ikinci sırada gösterenlerin içinde de yüzde 40.9'luk oranla lisans düzeyinde eğitim almış kişiler çoğunluğu oluşturmaktadır.

3.7.3.4. İnternet

İnternette

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	601	58,3	58,3	58,3
	Birinci sırada	135	13,1	13,1	71,5
	İkinci sırada	95	9,2	9,2	80,7
	Üçüncü sırada	74	7,2	7,2	87,9
	Dördüncü sırada	125	12,1	12,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 42. İnternet-güvenilirlik ilişkisi

Güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görülmesi açısından internet üçüncü sırada yer almaktadır. Ankete katılanların yüzde 13.1'i interneti güvenilirlik açısından birinci sırada gördüklerini belirtirken, yüzde 9.2'si ise ikinci sırada gördüklerini belirtmiş, katılımcıların yüzde 58.3'ü ise interneti güvenilir enformasyon kaynakları içinde sıralamaya almamıştır.

Almanya'da;**İnternette**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	64	51,6	51,6	51,6
Birinci sırada	5	4,0	4,0	55,6
İkinci sırada	9	7,3	7,3	62,9
Üçüncü sırada	14	11,3	11,3	74,2
Dördüncü sırada	32	25,8	25,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 42-A. Almanya'da internetin güvenilir bulunma oranı

Türkiye'de güvenilir bulunmada üçüncü sırada yer alan internet Almanya'da altıncı sırada değerlendirilmiştir. Katılımcıların yüzde 4.0'ı güvenilirlik açısından internete ilk sırada yer verirken, yüzde 7.3'ü ikinci, yüzde 11.3'ü üçüncü sırada, yüzde 25.8'i de dördüncü sırada gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 51.6'sı interneti sıralamaya almamıştır.

Yaş – İnternet İlişkisi

	İnternette						Toplam
	sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Yaşınız 16-19	Sayı	42	22	3	2	11	80
	Yaşınız %	52,5%	27,5%	3,8%	2,5%	13,8%	100,0%
	İnternette %	7,0%	16,3%	3,2%	2,7%	8,8%	7,8%
	Toplam	4,1%	2,1%	3%	2%	1,1%	7,8%
20-29	Sayı	208	51	42	28	54	383
	Yaşınız %	54,3%	13,3%	11,0%	7,3%	14,1%	100,0%
	İnternette %	34,6%	37,8%	44,2%	37,8%	43,2%	37,2%
	Toplam	20,2%	5,0%	4,1%	2,7%	5,2%	37,2%
30-35	Sayı	89	16	12	5	14	136
	Yaşınız %	65,4%	11,8%	8,8%	3,7%	10,3%	100,0%
	İnternette %	14,8%	11,9%	12,6%	6,8%	11,2%	13,2%
	Toplam	8,6%	1,6%	1,2%	5%	1,4%	13,2%
36-40	Sayı	51	6	13	6	12	88
	Yaşınız %	58,0%	6,8%	14,8%	6,8%	13,6%	100,0%
	İnternette %	8,5%	4,4%	13,7%	8,1%	9,6%	8,5%
	Toplam	5,0%	6%	1,3%	6%	1,2%	8,5%
41-49	Sayı	109	27	13	19	22	190
	Yaşınız %	57,4%	14,2%	6,8%	10,0%	11,6%	100,0%
	İnternette %	18,1%	20,0%	13,7%	25,7%	17,6%	18,4%
	Toplam	10,6%	2,6%	1,3%	1,8%	2,1%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	102	13	12	14	12	153
	Yaşınız %	66,7%	8,5%	7,8%	9,2%	7,8%	100,0%
	İnternette %	17,0%	9,6%	12,6%	18,9%	9,6%	14,9%
	Toplam	9,9%	1,3%	1,2%	1,4%	1,2%	14,9%
Toplam	Sayı	601	135	95	74	125	1030
	Yaşınız %	58,3%	13,1%	9,2%	7,2%	12,1%	100,0%
	İnternette %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	58,3%	13,1%	9,2%	7,2%	12,1%	100,0%

Tablo 43. Yaş-internet-güvenilirlik ilişkisi

İnterneti güvenilirlik açısından birinci sırada gördüklerini belirten katılımcılar içinde yüzde 37.8'lik oranla 20-29 yaş aralığında bulunanlar ilk sırada yer almakta, yüzde 20'lik orana sahip 41-49 yaş aralığındakiler ikinci, yüzde 16.3'le 16-19 yaş aralığındakiler üçüncü sırada yer almaktadırlar. İnterneti enformasyon kaynağı olarak güvenilir bulma açısından ikinci sırada gösterenlerin içinde ise yine 20-29 yaş aralığında yer alanlar yüzde 44.2 ile ilk sırada yer almaktadırlar.

Eğitim Düzeyi- İnternet İlişkisi

Crosstab

			İnternette				Total	
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada		Dördüncü sırada
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8				8	
		Eğitiminiz %	100,0%				100,0%	
		İnternette %	1,3%				,8%	
		Toplam	,8%				,8%	
İlköğretim		Sayı	88	7		3	4	102
		Eğitiminiz %	86,3%	6,9%		2,9%	3,9%	100,0%
		İnternette %	14,6%	5,2%		4,1%	3,2%	9,9%
		Toplam	8,5%	,7%		,4%		9,9%
Lise		Sayı	191	29	30	15	51	316
		Eğitiminiz %	60,4%	9,2%	9,5%	4,7%	16,1%	100,0%
		İnternette %	31,8%	21,5%	31,6%	20,3%	40,8%	30,7%
		Toplam	18,5%	2,8%	2,9%	1,5%	5,0%	30,7%
Ön lisans		Sayı	64	17	4	13	21	119
		Eğitiminiz %	53,8%	14,3%	3,4%	10,9%	17,6%	100,0%
		İnternette %	10,6%	12,6%	4,2%	17,6%	16,8%	11,6%
		Toplam	6,2%	1,7%	,4%	1,3%	2,0%	11,6%
Lisans		Sayı	219	63	50	31	46	409
		Eğitiminiz %	53,5%	15,4%	12,2%	7,6%	11,2%	100,0%
		İnternette %	36,4%	46,7%	52,6%	41,9%	36,8%	39,7%
		Toplam	21,3%	6,1%	4,9%	3,0%	4,5%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	31	19	11	12	3	76
		Eğitiminiz %	40,8%	25,0%	14,5%	15,8%	3,9%	100,0%
		İnternette %	5,2%	14,1%	11,6%	16,2%	2,4%	7,4%
		Toplam	3,0%	1,8%	1,1%	1,2%	,3%	7,4%
Toplam		Sayı	601	135	95	74	125	1030
		Eğitiminiz %	58,3%	13,1%	9,2%	7,2%	12,1%	100,0%
		İnternette %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	58,3%	13,1%	9,2%	7,2%	12,1%	100,0%

Tablo 44. Eğitim-İnternet-güvenilirlik ilişkisi

İnterneti birinci sırada güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak görenler eğitim düzeylerine göre şöyle sıralanmaktadır: yüzde 46.7 ile lisans düzeyinde eğitim alanlar ilk sırada, yüzde 21.5 ile lise eğitimi almış olanlar ikinci, yüzde 14.1 oranıyla lisansüstü eğitim almış olanlar üçüncü, yüzde 12.6 oranıyla önlisans eğitimi almış olanlar dördüncü ve yüzde 5.2 ile ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanlar son sırada yer almaktadır.

3.7.3.5. Toplantılar

Toplantılardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli				
sıralamaya alınmadı	787	76,4	76,4	76,4
Birinci sırada	119	11,6	11,6	88,0
İkinci sırada	67	6,5	6,5	94,5
Üçüncü sırada	24	2,3	2,3	96,8
Dördüncü sırada	33	3,2	3,2	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 45. Toplantılar-güvenilirlik ilişkisi

Dünyada olan bitenleri öğrenmede en çok/sık başvurulanlar arasında son sıralarda yer alan toplantılar seçeneği, güvenilir bilgi/haber kaynağı olarak birinci sırada görülme açısından belirtilen enformasyon kaynakları arasında beşinci sırada yer almıştır. Bu da insanların pek sık katılmasalar da toplantıları bir ölçüde güvenilir bulduklarını göstermektedir. Toplantılar seçeneğini değerlendirirken, panel, konferans, seminer türü etkinliklere katılımın toplumun tüm kesimlerinde ne ölçüde yaygın olduğu ya da olmadığı da dikkate alınmalıdır. Sonuçta evde başka işlerle ilgilenirken fazladan bir efor sarfetmeden izlenebilecek bir televizyonla evden çıkıp belli tarih ve saatlerde sınırlı mekanlarda katılmak mümkün olabilen toplantılar arasında böyle bir farklılık son derece doğaldır. İnsanların toplantılara katılmak için diğer etkinliklerden belli bir süre için vazgeçmeleri ve belirli bir mekanda bulunabilmek için uygun koşullara sahip olmaları (mesai saatleri içindeki bir toplantı için kaç kişi işyerinden ayrılabilir?) gerekmektedir.

Ankete katılanların yüzde 11.6'sı toplantıları güvenilir bir kaynak olarak ilk sırada göstermişler, yüzde 76.4'ü ise hiç sıralamaya almamışlardır.

Almanya'da;

Toplantılardan

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	117	94,4	94,4	94,4
	Birinci sırada	3	2,4	2,4	96,8
	İkinci sırada	1	,8	,8	97,6
	Üçüncü sırada	1	,8	,8	98,4
	Dördüncü sırada	2	1,6	1,6	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 45-A. Almanya'da toplantıların güvenilir bulunma oranı

Toplantıların güvenilir bulunma oranı Türkiye'de Almanya'ya göre daha yüksektir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 2.4'ü güvenilir bulma açısından toplantılara ilk sırada yer vermiş, yüzde 0.8'i ikinci, yüzde 0.8'i üçüncü sırada, yüzde 1.5'i dördüncü sırada gördüklerini belirtmişlerdir. Yüzde 94.4'ü toplantıları hiç sıralamaya almamıştır.

Yaş – Toplantı İlişkisi

		Toplantılardan					Toplam
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Yaşınız 16-19	Sayı	63	8	5	2	2	80
	Yaşınız %	78,8%	10,0%	6,3%	2,5%	2,5%	100,0%
	Toplantılardan %	8,0%	6,7%	7,5%	8,3%	6,1%	7,8%
	Toplam	6,1%	,8%	,5%	,2%	,2%	7,8%
20-29	Sayı	298	52	19	5	9	383
	Yaşınız %	77,8%	13,6%	5,0%	1,3%	2,3%	100,0%
	Toplantılardan %	37,9%	43,7%	28,4%	20,8%	27,3%	37,2%
	Toplam	28,9%	5,0%	1,8%	,5%	,9%	37,2%
30-35	Sayı	111	13	5	2	5	136
	Yaşınız %	81,6%	9,6%	3,7%	1,5%	3,7%	100,0%
	Toplantılardan %	14,1%	10,9%	7,5%	8,3%	15,2%	13,2%
	Toplam	10,8%	1,3%	,5%	,2%	,5%	13,2%
36-40	Sayı	58	16	8	4	2	88
	Yaşınız %	65,9%	18,2%	9,1%	4,5%	2,3%	100,0%
	Toplantılardan %	7,4%	13,4%	11,9%	16,7%	6,1%	8,5%
	Toplam	5,6%	1,6%	,8%	,4%	,2%	8,5%
41-49	Sayı	138	18	18	5	11	190
	Yaşınız %	72,6%	9,5%	9,5%	2,6%	5,8%	100,0%
	Toplantılardan %	17,5%	15,1%	26,9%	20,8%	33,3%	18,4%
	Toplam	13,4%	1,7%	1,7%	,5%	1,1%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	119	12	12	6	4	153
	Yaşınız %	77,8%	7,8%	7,8%	3,9%	2,6%	100,0%
	Toplantılardan %	15,1%	10,1%	17,9%	25,0%	12,1%	14,9%
	Toplam	11,6%	1,2%	1,2%	,6%	,4%	14,9%
Toplam	Sayı	787	119	67	24	33	1030
	Yaşınız %	76,4%	11,6%	6,5%	2,3%	3,2%	100,0%
	Toplantılardan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	76,4%	11,6%	6,5%	2,3%	3,2%	100,0%

Tablo 46. Yaş-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi

Toplantıları güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görenlerin yüzde 43.7'si 20-29 yaş grubunda yer almakta, ikinci sırada yüzde 15.1'le 41-49 yaş aralığında yer alanlar, üçüncü sırada yüzde 13.4'le 36-40 yaş aralığında bulunanlar, dördüncü sırada yüzde 10.9'la 30-35 yaş aralığında yer alanlar gelmektedir.

Eğitim – Toplantı İlişkisi

Crosstab

			Toplantılardan					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8					8
		Eğitiminiz %	100,0%					100,0%
		Toplantılardan %	1,0%					,8%
		Toplam	,8%					,8%
İlköğretim		Sayı	85	7	9	1		102
		Eğitiminiz %	83,3%	6,9%	8,8%	1,0%		100,0%
		Toplantılardan %	10,8%	5,9%	13,4%	4,2%		9,9%
		Toplam	8,3%	,7%	,9%	,1%		9,9%
Lisé		Sayı	250	28	16	11	11	316
		Eğitiminiz %	79,1%	8,9%	5,1%	3,5%	3,5%	100,0%
		Toplantılardan %	31,8%	23,5%	23,9%	45,8%	33,3%	30,7%
		Toplam	24,3%	2,7%	1,6%	1,1%	1,1%	30,7%
Ön lisans		Sayı	96	12	4		7	119
		Eğitiminiz %	80,7%	10,1%	3,4%		5,9%	100,0%
		Toplantılardan %	12,2%	10,1%	6,0%		21,2%	11,6%
		Toplam	9,3%	1,2%	,4%		,7%	11,6%
Lisans		Sayı	297	57	30	12	13	409
		Eğitiminiz %	72,6%	13,9%	7,3%	2,9%	3,2%	100,0%
		Toplantılardan %	37,7%	47,9%	44,8%	50,0%	39,4%	39,7%
		Toplam	28,8%	5,5%	2,9%	1,2%	1,3%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	51	15	8		2	76
		Eğitiminiz %	67,1%	19,7%	10,5%		2,6%	100,0%
		Toplantılardan %	6,5%	12,6%	11,9%		6,1%	7,4%
		Toplam	5,0%	1,5%	,8%		,2%	7,4%
Toplam		Sayı	787	119	67	24	33	1030
		Eğitiminiz %	76,4%	11,6%	6,5%	2,3%	3,2%	100,0%
		Toplantılardan %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	76,4%	11,6%	6,5%	2,3%	3,2%	100,0%

Tablo 47. Eğitim-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi

Toplantıları güvenilir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görenler arasında yüzde 47.9 ile lisans düzeyinde eğitim alanlar ilk sırada gelmekte, yüzde 23.5 ile lise düzeyinde eğitim alanlar ikinci, yüzde 12.6 ile yüksek lisans eğitimi alanlar üçüncü sırada yer almaktadırlar. Bu değerlendirmede yüzde 0.9 ile ilköğretim düzeyinde eğitim alanlar son sıradadırlar. Toplantıları güvenilir enformasyon kaynağı olarak ikinci sırada görenler içinde eğitim düzeylerine göre bir değerlendirme yapıldığında da sıralama değişmemektedir.

3.7.3.6. Dergiler

Dergilerden

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	839	81,5	81,5	81,5
Birinci sırada	28	2,7	2,7	84,2
İkinci sırada	39	3,8	3,8	88,0
Üçüncü sırada	72	7,0	7,0	95,0
Dördüncü sırada	52	5,0	5,0	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 48. Dergiler-güvenilirlik ilişkisi

Dergiler ankete katılanların yalnızca yüzde 2.7'si tarafından birinci sırada güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak gösterilmiş, yüzde 81.5'i tarafından hiç sıralamaya alınmamıştır. Bu sonuç aslında dergilerin tirajları ile ilişkili olarak da değerlendirilebilir.

Almanya'da;

Dergilerden

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	92	74,2	74,2	74,2
Birinci sırada	3	2,4	2,4	76,6
İkinci sırada	12	9,7	9,7	86,3
Üçüncü sırada	5	4,0	4,0	90,3
Dördüncü sırada	12	9,7	9,7	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 48-A. Almanya'da dergilerin güvenilir bulunma oranı

Almanya'da dergiler Türkiye'ye göre daha yüksek oranda güvenilir bulunmaktadır. Katılımcıların yüzde 2.4'ü dergileri ilk sırada, yüzde 9.7'si ikinci sırada, yüzde 4.0'ı üçüncü sırada, yüzde 9.7'si de dördüncü sırada gördüklerini belirtmiş, yüzde 74.2'si sıralamaya almamıştır.

Yaş- Dergi İlişkisi

Crosstab

			Dergilerden					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	65	2	2	8	3	80
		Yaşınız %	81,3%	2,5%	2,5%	10,0%	3,8%	100,0%
		Dergilerden %	7,7%	7,1%	5,1%	11,1%	5,8%	7,8%
		Toplam	6,3%	,2%	,2%	,8%	,3%	7,8%
	20-29	Sayı	316	8	20	27	12	383
		Yaşınız %	82,5%	2,1%	5,2%	7,0%	3,1%	100,0%
		Dergilerden %	37,7%	28,6%	51,3%	37,5%	23,1%	37,2%
	30-35	Sayı	119	2	1	7	7	136
		Yaşınız %	87,5%	1,5%	,7%	5,1%	5,1%	100,0%
		Dergilerden %	14,2%	7,1%	2,6%	9,7%	13,5%	13,2%
	36-40	Sayı	62	6	2	11	7	88
		Yaşınız %	70,5%	6,8%	2,3%	12,5%	8,0%	100,0%
Dergilerden %		7,4%	21,4%	5,1%	15,3%	13,5%	8,5%	
41-49	Sayı	154	8	4	11	13	190	
	Yaşınız %	81,1%	4,2%	2,1%	5,8%	6,8%	100,0%	
	Dergilerden %	18,4%	28,6%	10,3%	15,3%	25,0%	18,4%	
50 ve üzeri	Sayı	123	2	10	8	10	153	
	Yaşınız %	80,4%	1,3%	6,5%	5,2%	6,5%	100,0%	
	Dergilerden %	14,7%	7,1%	25,6%	11,1%	19,2%	14,9%	
Toplam	Sayı	839	28	39	72	52	1030	
	Yaşınız %	81,5%	2,7%	3,8%	7,0%	5,0%	100,0%	
	Dergilerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	81,5%	2,7%	3,8%	7,0%	5,0%	100,0%	

Tablo 49. Yaş-dergiler-güvenilirlik ilişkisi

Dergileri güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak ilk sırada görenler içinde yüzde 28.6 'lık orana sahip 20-29 yaş grubu ile aynı orana sahip 41-49 yaş grubundakiler ilk sırada yer almaktadır.. İkinci sırada yüzde 21.4'le 36-40 yaş grubundakiler gelmekte, diğer yaş gruplarının her biri eşit oranlarla (yüzde 7.1) üçüncü sırada yer almaktadır. Dergileri ikinci sırada gösterenler içinde yüzde 51.3'ü oluşturan 20-29 yaş grubu dikkat çekmektedir.

Eğitim - Dergi İlişkisi

Crosstab

		Dergilerden					Toplam	
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada		
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8					8
		Eğitiminiz %	100,0%					100,0%
		Dergilerden %	1,0%					,8%
		Toplam	,8%					,8%
İlköğretim		Sayı	90		1	6	5	102
		Eğitiminiz %	88,2%		1,0%	5,9%	4,9%	100,0%
		Dergilerden %	10,7%		2,6%	8,3%	9,6%	9,9%
		Toplam	8,7%		,1%	,6%	,5%	9,9%
Lise		Sayı	271	9	5	17	14	316
		Eğitiminiz %	85,8%	2,8%	1,6%	5,4%	4,4%	100,0%
		Dergilerden %	32,3%	32,1%	12,8%	23,6%	26,9%	30,7%
		Toplam	26,3%	,9%	,5%	1,7%	1,4%	30,7%
Ön lisans		Sayı	98	3	4	7	7	119
		Eğitiminiz %	82,4%	2,5%	3,4%	5,9%	5,9%	100,0%
		Dergilerden %	11,7%	10,7%	10,3%	9,7%	13,5%	11,6%
		Toplam	9,5%	,3%	,4%	,7%	,7%	11,6%
Lisans		Sayı	328	9	18	34	20	409
		Eğitiminiz %	80,2%	2,2%	4,4%	8,3%	4,9%	100,0%
		Dergilerden %	39,1%	32,1%	46,2%	47,2%	38,5%	39,7%
		Toplam	31,8%	,9%	1,7%	3,3%	1,9%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	44	7	11	8	6	76
		Eğitiminiz %	57,9%	9,2%	14,5%	10,5%	7,9%	100,0%
		Dergilerden %	5,2%	25,0%	28,2%	11,1%	11,5%	7,4%
		Toplam	4,3%	,7%	1,1%	,8%	,6%	7,4%
Toplam		Sayı	839	28	39	72	52	1030
		Eğitiminiz %	81,5%	2,7%	3,8%	7,0%	5,0%	100,0%
		Dergilerden %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	81,5%	2,7%	3,8%	7,0%	5,0%	100,0%

Tablo 50. Eğitim-dergiler-güvenilirlik ilişkisi

Dergileri güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenlerin yüzde 32.1'i lise, yüzde 32.1'i lisans eğitimi alanlardan oluşmakta, bu grubu yüzde 25'le lisansüstü eğitim almış olanlar izlemektedir. İlköğretim düzeyinde eğitim almış olanların hiçbiri dergileri birinci sırada görmemektedir.

3.7.3.7. Diğer İnsanlar

Diğer İnsanlardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	966	93,8	93,8
	Birinci sırada	6	,6	94,4
	İkinci sırada	9	,9	95,2
	Üçüncü sırada	17	1,7	96,9
	Dördüncü sırada	32	3,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0

Tablo 51. Diğer insanlar-güvenilirlik

Yüzyüze iletişim kurulan enformasyon kaynaklarından toplantılar; belirtilen kaynaklar içinde dördüncü sırada yer alırken, diğer insanlar (arkadaşlar, yakın çevredekiler) güvenilirlikte birinci sırada gösterilme oranına bakıldığında ancak son sırada yer almaktadır. Ankete katılanların sadece yüzde 0.6'sını oluşturan 6 kişi diğer insanları güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada işaretlemiştir. Katılımcıların yüzde 93.8'i bu seçeneği hiç sıralamaya almamıştır.

Almanya'da;

Arkadaşlardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	88	71,0	71,0	71,0
Birinci sırada	9	7,3	7,3	78,2
İkinci sırada	10	8,1	8,1	86,3
Üçüncü sırada	14	11,3	11,3	97,6
Dördüncü sırada	3	2,4	2,4	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 51-A. Almanya'da diğer insanlar/arkadaşların güvenilir bulunma oranı

Diğer insanlar/arkadaşlar Almanya'da Türkiye'ye göre daha yüksek oranda güvenilir bulunmaktadır. Diğer insanlar/arkadaşlar güvenilir bulunma açısından Türkiye'de son sırada yer alırken, Almanya'da beşinci sırada değerlendirilmiştir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 7.3'ü diğer insanlara ilk sırada yer verirken, yüzde 8.1'i ikinci sırada, yüzde 11.3'ü üçüncü sırada, yüzde 2.4'ü dördüncü sırada değerlendirmişlerdir. Katılımcıların yüzde 71.0'ı bu seçeneği sıralamaya almamıştır.

Yaş- Diğer İnsanlar İlişkisi

			Arkadaşlardan				Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	80				80
		Yaşınız %	100,0%				100,0%
		Diğer İnsanlar %	8,3%				7,8%
		Toplam	7,8%				7,8%
20-29		Sayı	356	1	3	6	17
		Yaşınız %	93,0%	,3%	,8%	1,6%	4,4%
		Diğer İnsanlar %	36,9%	16,7%	33,3%	35,3%	53,1%
		Toplam	34,6%	,1%	,3%	,6%	1,7%
30-35		Sayı	130	2			4
		Yaşınız %	95,6%	1,5%			2,9%
		Diğer İnsanlar %	13,5%	33,3%			12,5%
		Toplam	12,6%	,2%			,4%
36-40		Sayı	77		2	7	2
		Yaşınız %	87,5%		2,3%	8,0%	2,3%
		Diğer İnsanlar %	8,0%		22,2%	41,2%	6,3%
		Toplam	7,5%		,2%	,7%	,2%
41-49		Sayı	185		2	2	1
		Yaşınız %	97,4%		1,1%	1,1%	,5%
		Diğer İnsanlar %	19,2%		22,2%	11,8%	3,1%
		Toplam	18,0%		,2%	,2%	,1%
50 ve üzeri		Sayı	138	3	2	2	8
		Yaşınız %	90,2%	2,0%	1,3%	1,3%	5,2%
		Diğer İnsanlar %	14,3%	50,0%	22,2%	11,8%	25,0%
		Toplam	13,4%	,3%	,2%	,2%	,8%
Toplam		Sayı	966	6	9	17	32
		Yaşınız %	93,8%	,6%	,9%	1,7%	3,1%
		Diğer İnsanlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	93,8%	,6%	,9%	1,7%	3,1%

Tablo 52. Yaş-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi

Diğer insanları güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada gösterenler tüm katılımcılar içinde yalnız yüzde 0.6 oranına sahiptir. Bunların yüzde 50'sini ise 50 yaş üzerindeki kişiler oluşturmaktadır.

Eğitim - Diğer İnsanlar

Crosstab

			Diğer İnsanlar					Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8					8
		Eğitiminiz %	100,0%					100,0%
		Diğer İnsanlar %	,8%					,8%
		Toplam	,8%					,8%
İlköğretim		Sayı	96		3		3	102
		Eğitiminiz %	94,1%		2,9%		2,9%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	9,9%		33,3%		9,4%	9,9%
		Toplam	9,3%		,3%		,3%	9,9%
Lise		Sayı	297	3	1	5	10	316
		Eğitiminiz %	94,0%	,9%	,3%	1,6%	3,2%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	30,7%	50,0%	11,1%	29,4%	31,3%	30,7%
		Toplam	28,8%	,3%	,1%	,5%	1,0%	30,7%
Ön lisans		Sayı	116				3	119
		Eğitiminiz %	97,5%				2,5%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	12,0%				9,4%	11,6%
		Toplam	11,3%				,3%	11,6%
Lisans		Sayı	376	2	5	10	16	409
		Eğitiminiz %	91,9%	,5%	1,2%	2,4%	3,9%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	38,9%	33,3%	55,6%	58,8%	50,0%	39,7%
		Toplam	36,5%	,2%	,5%	1,0%	1,6%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	73	1			2	76
		Eğitiminiz %	96,1%	1,3%			2,6%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	7,6%	16,7%			11,8%	7,4%
		Toplam	7,1%	,1%			,2%	7,4%
Toplam		Sayı	966	6	9	17	32	1030
		Eğitiminiz %	93,8%	,6%	,9%	1,7%	3,1%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	93,8%	,6%	,9%	1,7%	3,1%	100,0%

Tablo 53. Eğitim-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi

Diğer insanları güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak birinci sırada görenlerin yüzde 50'si lise eğitimi almış kişilerden oluşmakta, ikinci sırada yüzde 33,3'lük oranla lisans eğitimi alanlar, üçüncü sırada yüzde 16,7 ile lisansüstü eğitim alanlar gelmektedir.

3.7.3.8. Hiçbiri

Hiçbiri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	sıralamaya alınmadı	905	87,9	87,9	87,9
	Birinci sırada	124	12,0	12,0	99,9
	İkinci sırada	1	,1	,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 54. Hiçbiri-güvenilirlik ilişkisi

İlgili soruda belirtilen seçeneklerden hiçbirini güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak görmediklerini belirten ve sıralamada bu seçeneği birinci sırada gösterenler tüm katılımcıların yüzde 3.5'ini oluşturmaktadır. Bu seçenek katılımcıların yüzde 95'i tarafından hiç işaretlenmemiştir.

Almanya'da;

Hiçbiri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	114	91,9	91,9	91,9
Birinci sırada	10	8,1	8,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 54-A. Almanya'da hiçbirinin güvenilir bulunma oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 8.1'i anket formunda yer verilen seçeneklerin hiçbirini güvenilir bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Yaş – Hiçbiri İlişkisi

		Hiçbiri			Toplam
		sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	72	8	80
		Yaşınız %	90,0%	10,0%	100,0%
		Hiçbiri %	8,0%	6,5%	7,8%
		Toplam	7,0%	,8%	7,8%
20-29	20-29	Sayı	329	53	383
		Yaşınız %	85,9%	13,8%	100,0%
		Hiçbiri %	36,4%	42,7%	100,0%
		Toplam	31,9%	5,1%	37,2%
30-35	30-35	Sayı	118	18	136
		Yaşınız %	86,8%	13,2%	100,0%
		Hiçbiri %	13,0%	14,5%	13,2%
		Toplam	11,5%	1,7%	13,2%
36-40	36-40	Sayı	82	6	88
		Yaşınız %	93,2%	6,8%	100,0%
		Hiçbiri %	9,1%	4,8%	8,5%
		Toplam	8,0%	,6%	8,5%
41-49	41-49	Sayı	164	26	190
		Yaşınız %	86,3%	13,7%	100,0%
		Hiçbiri %	18,1%	21,0%	18,4%
		Toplam	15,9%	2,5%	18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı	140	13	153
		Yaşınız %	91,5%	8,5%	100,0%
		Hiçbiri %	15,5%	10,5%	14,9%
		Toplam	13,6%	1,3%	14,9%
Toplam	Toplam	Sayı	905	124	1030
		Yaşınız %	87,9%	12,0%	100,0%
		Hiçbiri %	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	87,9%	12,0%	100,0%

Tablo 55. Yaş-hiçbiri-güvenilirlik ilişkisi

Enformasyon kaynağı olarak belirtilen seçeneklerden hiçbirini birinci sırada güvenilir bulmadığını belirtenlerin yüzde 42.7'si 20-29 yaş aralığında yer almakta, ardından yüzde 21'le 41-49 yaş aralığında yer alanlar gelmektedir. Bu seçeneği birinci sırada işaretleyenler içinde yüzde 14.5'i oluşturan 30-35 yaş grubu üçüncü sırada, 50 yaş üzerindekiiler yüzde 10.5'le dördüncü sırada, 36-40 yaş aralığındakiler 4.8'le beşinci, 16-19 yaş aralığındakiler yüzde 0.8'le son sırada yer almaktadırlar.

Eğitim – Hiçbiri İlişkisi

Crosstab

			Hiçbiri			Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	4	4		8
		Eğitiminiz %	50,0%	50,0%		100,0%
		Hiçbiri %	,4%	3,2%		,8%
		Toplam	,4%	,4%		,8%
İlköğretim		Sayı	89	13		102
		Eğitiminiz %	87,3%	12,7%		100,0%
		Hiçbiri %	9,8%	10,5%		9,9%
		Toplam	8,6%	1,3%		9,9%
Lise		Sayı	280	36		316
		Eğitiminiz %	88,6%	11,4%		100,0%
		Hiçbiri %	30,9%	29,0%		30,7%
		Toplam	27,2%	3,5%		30,7%
Ön lisans		Sayı	102	17		119
		Eğitiminiz %	85,7%	14,3%		100,0%
		Hiçbiri %	11,3%	13,7%		11,6%
		Toplam	9,9%	1,7%		11,6%
Lisans		Sayı	361	47	1	409
		Eğitiminiz %	88,3%	11,5%	,2%	100,0%
		Hiçbiri %	39,9%	37,9%	100,0%	39,7%
		Toplam	35,0%	4,6%	,1%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	69	7		76
		Eğitiminiz %	90,8%	9,2%		100,0%
		Hiçbiri %	7,6%	5,6%		7,4%
		Toplam	6,7%	,7%		7,4%
Toplam		Sayı	905	124	1	1030
		Eğitiminiz %	87,9%	12,0%	,1%	100,0%
		Hiçbiri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	87,9%	12,0%	,1%	100,0%

Tablo 56. Eğitim-hiçbiri-güvenilirlik ilişkisi

Hiçbiri seçeneğini birinci sırada gösterenlerin yüzde 37,9'u lisans eğitimi alanlardan, yüzde 29'u lise, yüzde 13,7'si ön lisans, yüzde 10,5'i ilköğretim, yüzde 0,7'si de lisansüstü öğrenim görmüş kişilerden oluşmaktadır.

3.7.3.9. Diğer

Diğer

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	978	95,0	95,0	95,0
Birinci sırada	36	3,5	3,5	98,4
İkinci sırada	6	,6	,6	99,0
Üçüncü sırada	6	,6	,6	99,6
Dördüncü sırada	4	,4	,4	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 57. Diğer-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların yüzde 3.5'i diğer seçeneğini güvenilirlik açısından birinci sırada tercih etmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyenlerin tamamı "kitaplar"ı enformasyon kaynakları içinde güvenilirlikte ilk sırada gördüklerini belirtmişlerdir.

Almanya'da;

Diğer

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	122	98,4	98,4	98,4
Birinci sırada	1	,8	,8	99,2
Üçüncü sırada	1	,8	,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 57-A. Almanya'da diğer

Diğer seçeneği Almanya'daki katılımcıların yüzde 98.4'ü tarafından değerlendirilmeye alınmamıştır.

Yaş - Diğer İlişkisi

			Diğer				Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	73	7			80
		Yaşınız %	91,3%	8,8%			100,0%
		Diğer %	7,5%	19,4%			7,8%
		Toplam	7,1%	,7%			7,8%
20-29	20-29	Sayı	368	11	2	2	383
		Yaşınız %	96,1%	2,9%	,5%	,5%	100,0%
		Diğer %	37,6%	30,6%	33,3%	33,3%	37,2%
		Toplam	35,7%	1,1%	,2%	,2%	37,2%
30-35	30-35	Sayı	135	1			136
		Yaşınız %	99,3%	,7%			100,0%
		Diğer %	13,8%	2,8%			13,2%
		Toplam	13,1%	,1%			13,2%
36-40	36-40	Sayı	86	2			88
		Yaşınız %	97,7%	2,3%			100,0%
		Diğer %	8,8%	5,6%			8,5%
		Toplam	8,3%	,2%			8,5%
41-49	41-49	Sayı	181	5		2	190
		Yaşınız %	95,3%	2,6%		1,1%	100,0%
		Diğer %	18,5%	13,9%		33,3%	50,0%
		Toplam	17,6%	,5%		,2%	18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı	135	10	4	2	153
		Yaşınız %	88,2%	6,5%	2,6%	1,3%	100,0%
		Diğer %	13,8%	27,8%	66,7%	33,3%	50,0%
		Toplam	13,1%	1,0%	,4%	,2%	14,9%
Total	Total	Sayı	978	36	6	6	1030
		Yaşınız %	95,0%	3,5%	,6%	,6%	100,0%
		Diğer %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	95,0%	3,5%	,6%	,6%	100,0%

Tablo 58. Yaş-diğer (kitaplar)-güvenilirlik ilişkisi

Diğer/kitaplar seçeneğini birinci sırada güvenilir bir enformasyon kaynağı olarak görenlerin yaş gruplarına göre dağılımı değerlendirildiğinde yüzde 30.6 ile 20-29 yaş aralığında bulunanlar ilk sırada görülmekte, yüzde 27.8'le 50 yaş üzerindeki ikinci, yüzde 19.4'le 16-19 yaş aralığında bulunanlar üçüncü sırada yer almaktadır.

Eğitim - Diğer İlişkisi

Crosstab

			Diğer				Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	6	2			8
		Eğitiminiz %	75,0%	25,0%			100,0%
		Diğer %	,6%	5,6%			,8%
		Toplam	,6%	,2%			,8%
İlköğretim		Sayı	96	4	2		102
		Eğitiminiz %	94,1%	3,9%	2,0%		100,0%
		Diğer %	9,8%	11,1%	33,3%		9,9%
		Toplam	9,3%	,4%	,2%		9,9%
Lise		Sayı	308	6			316
		Eğitiminiz %	97,5%	1,9%			100,0%
		Diğer %	31,5%	16,7%			30,7%
		Toplam	29,9%	,6%			30,7%
Ön lisans		Sayı	114	5			119
		Eğitiminiz %	95,8%	4,2%			100,0%
		Diğer %	11,7%	13,9%			11,6%
		Toplam	11,1%	,5%			11,6%
Lisans		Sayı	389	12	2	4	409
		Eğitiminiz %	95,1%	2,9%	,5%	1,0%	100,0%
		Diğer %	39,8%	33,3%	33,3%	66,7%	39,7%
		Toplam	37,8%	1,2%	,2%	,4%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	65	7	2	2	76
		Eğitiminiz %	85,5%	9,2%	2,6%	2,6%	100,0%
		Diğer %	6,6%	19,4%	33,3%	33,3%	7,4%
		Toplam	6,3%	,7%	,2%	,2%	7,4%
Toplam		Sayı	978	36	6	6	1030
		Eğitiminiz %	95,0%	3,5%	,6%	,6%	100,0%
		Diğer %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	95,0%	3,5%	,6%	,6%	100,0%

Tablo 59. Eğitim-diğer (kitaplar)-güvenilirlik ilişkisi

Diğer/kitaplar seçeneğini ilk sırada tercih edenlerin yüzde 33.3'ü lisans eğitimi alanlardan oluşmaktadır. İkinci sırada yüzde 19.4'le lisans üstü eğitim alanlar, üçüncü sırada yüzde 16.7'lik oranla lise eğitimi alanlar, son sırada yüzde 0.4'le ilköğretim eğitimi alanlar bulunmaktadır.

3.7.4. Hangi Türler Daha Güvenilir Bulunuyor

Hangi enformasyon kaynaklarının bilgi edinmede güvenilir bulunduğuna yönelik sorudan sonra enformasyon kaynaklarında yer alan türler arasında güvenilirlik açısından bir değerlendirme istenmiştir. Bu soruda seçeneklerin her biri “çok güvenilir”, “güvenilir”, “az güvenilir” ya da “güvenilir değil” şeklinde değerlendirilmiştir.

3.7.4.1. Televizyon Haberleri

Televizyon haberleri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	16	1,6	1,6	1,6
Çok güvenilir	49	4,8	4,8	6,3
Güvenilir	493	47,9	47,9	54,2
Az güvenilir	360	35,0	35,0	89,1
Güvenilir değil	112	10,9	10,9	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 60. Televizyon haberleri- güvenilirlik

Ankete katılanların tümü içinde televizyonlarda yayınlanan haberleri çok güvenilir bulanların oranı yüzde 9,9, güvenilir bulanların oranı ise yüzde 42,3'tür. Televizyonlarda yayınlanan haberleri az güvenilir bulanlar katılımcıların yüzde 29,6'sını, güvenilir bulmayanlar ise 12,5'ini oluşturmaktadır.

Katılımcılar bu soruda izlemeyi tercih ettikleri televizyon istasyonlarını dikkate alarak değerlendirme yapmışlardır.

Almanya'da;

Televizyon haberleri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	2	1,6	1,6	1,6
Çok güvenilir	53	42,7	42,7	44,4
Güvenilir	34	27,4	27,4	71,8
Az güvenilir	24	19,4	19,4	91,1
Güvenilir değil	11	8,9	8,9	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 60-A. Almanya'da televizyon haberleri güvenilirlik ilişkisi

Almanya'daki katılımcıların televizyon haberlerini güvenilir buldukları görülmektedir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 42,7'si televizyon haberlerini çok güvenilir, yüzde 27,4'ü güvenilir, yüzde 19,4'ü az güvenilir, yüzde 8,9'u ise güvenilirmez bulduklarını belirtmişlerdir.

Yaş - Televizyon Haberleri İlişkisi

Crosstab

			Televizyon haberleri					
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	Toplam
Yaşınız	16-19	Sayı		5	43	27	5	80
		Yaşınız %		6,3%	53,8%	33,8%	6,3%	100,0%
		Televizyon haberleri %		10,2%	8,7%	7,5%	4,5%	7,8%
		Toplam		,5%	4,2%	2,6%	,5%	7,8%
20-29	20-29	Sayı	7	18	164	142	52	383
		Yaşınız %	1,8%	4,7%	42,8%	37,1%	13,6%	100,0%
		Televizyon haberleri %	43,8%	36,7%	33,3%	39,4%	46,4%	37,2%
		Toplam	,7%	1,7%	15,9%	13,8%	5,0%	37,2%
30-35	30-35	Sayı	2	6	68	50	10	136
		Yaşınız %	1,5%	4,4%	50,0%	36,8%	7,4%	100,0%
		Televizyon haberleri %	12,5%	12,2%	13,8%	13,9%	8,9%	13,2%
		Toplam	,2%	,6%	6,6%	4,9%	1,0%	13,2%
36-40	36-40	Sayı	2	1	46	21	18	88
		Yaşınız %	2,3%	1,1%	52,3%	23,9%	20,5%	100,0%
		Televizyon haberleri %	12,5%	2,0%	9,3%	5,8%	16,1%	8,5%
		Toplam	,2%	,1%	4,5%	2,0%	1,7%	8,5%
41-49	41-49	Sayı	1	7	91	72	19	190
		Yaşınız %	,5%	3,7%	47,9%	37,9%	10,0%	100,0%
		Televizyon haberleri %	6,3%	14,3%	18,5%	20,0%	17,0%	18,4%
		Toplam	,1%	,7%	8,8%	7,0%	1,8%	18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı	4	12	81	48	8	153
		Yaşınız %	2,6%	7,8%	52,9%	31,4%	5,2%	100,0%
		Televizyon haberleri %	25,0%	24,5%	16,4%	13,3%	7,1%	14,9%
		Toplam	,4%	1,2%	7,9%	4,7%	,8%	14,9%
Toplam	Toplam	Sayı	16	49	493	360	112	1030
		Yaşınız %	1,6%	4,8%	47,9%	35,0%	10,9%	100,0%
		Televizyon haberleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	1,6%	4,8%	47,9%	35,0%	10,9%	100,0%

Tablo 61. Yaş-televizyon haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Yaşla televizyon haberlerinin güvenilirliği ilişkisi değerlendirildiğinde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Televizyonlarda yayınlanan haberleri;

16-19 yaş aralığında bulunanların yüzde 6.3'ü çok güvenilir, yüzde 53.8'i güvenilir, yüzde 33.8'i az güvenilir, yüzde 6.3'ü de güvenilirmez bulmaktadırlar.

20-29 yaş aralığında yer alanların yüzde 4.7'si çok güvenilir, yüzde 42.8'i güvenilir, yüzde 37.1'i az güvenilir, yüzde 13.6'sı güvenilirmez bulmaktadır.

30-35 yaş aralığında yer alanların yüzde 4.4'ü çok güvenilir, yüzde 50'si güvenilir, yüzde 36.8'i az güvenilir, yüzde 7.4'ü güvenilirmez bulmaktadır.

36-40 yaş aralığında yer alanların yüzde 1.1'i çok güvenilir, yüzde 52.3'ü güvenilir, yüzde 23.9'u güvenilir, yüzde 20.5'i güvenilirmez bulmaktadır

41-49 yaş aralığında yer alanların yüzde 3.7'si çok güvenilir, yüzde 47.9'u güvenilir, yüzde 37.9'u az güvenilir, yüzde 10'u güvenilirmez bulmaktadır.

50 yaş üzerinde yer alanların yüzde 7.8'i çok güvenilir, yüzde 52.9'u güvenilir, yüzde 31.4'ü az güvenilir, yüzde 5.2'si güvenilirmez bulmaktadır.

Yaş gruplarının hemen tümünde televizyon haberlerinin genel olarak güvenilir bulunduğu görülmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında 50 yaş üzerindekiilerin televizyon haberlerini diğer yaş gruplarına göre daha güvenilir buldukları (çok güvenilir yüzde 7.8, güvenilir yüzde 52.9) görülmektedir. Televizyon haberlerini güvenilir bulmada bu yaş grubunu 16-19 yaş grubu izlemektedir.

20-29 yaş aralığında yer alanların ise televizyon haberlerini diğer yaş gruplarına göre daha yüksek oranda "az güvenilir-güvenilmez" buldukları görülmektedir. Bu grupta televizyonlarda yayınlanan haberleri az güvenilir bulanların oranı yüzde 37.1, güvenilirmez bulanların oranı 13.6'dır.

Eğitim - Televizyon Haberleri İlişkisi

Crosstab

			Televizyon haberleri					Total
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Count			1	7		8
		% within Eğitiminiz			12,5%	87,5%		100,0%
		% within Televizyon haberleri			,2%	1,9%		,8%
		% of Total			,1%	,7%		,8%
İlköğretim	Count	Count	2	9	39	34	18	102
		% within Eğitiminiz	2,0%	8,8%	38,2%	33,3%	17,6%	100,0%
		% within Televizyon haberleri	12,5%	18,4%	7,9%	9,4%	16,1%	9,9%
		% of Total	,2%	,9%	3,8%	3,3%	1,7%	9,9%
Lise	Count	Count	9	27	168	86	26	316
		% within Eğitiminiz	2,8%	8,5%	53,2%	27,2%	8,2%	100,0%
		% within Televizyon haberleri	56,3%	55,1%	34,1%	23,9%	23,2%	30,7%
		% of Total	,9%	2,6%	16,3%	8,3%	2,5%	30,7%
Ön lisans	Count	Count		6	54	48	11	119
		% within Eğitiminiz		5,0%	45,4%	40,3%	9,2%	100,0%
		% within Televizyon haberleri		12,2%	11,0%	13,3%	9,8%	11,6%
		% of Total		,6%	5,2%	4,7%	1,1%	11,6%
Lisans	Count	Count	4	6	201	151	47	409
		% within Eğitiminiz	1,0%	1,5%	49,1%	36,9%	11,5%	100,0%
		% within Televizyon haberleri	25,0%	12,2%	40,8%	41,9%	42,0%	39,7%
		% of Total	,4%	,6%	19,5%	14,7%	4,6%	39,7%
Lisans üstü	Count	Count	1	1	30	34	10	76
		% within Eğitiminiz	1,3%	1,3%	39,5%	44,7%	13,2%	100,0%
		% within Televizyon haberleri	6,3%	2,0%	6,1%	9,4%	8,9%	7,4%
		% of Total	,1%	,1%	2,9%	3,3%	1,0%	7,4%
Total	Count	Count	16	49	493	360	112	1030
		% within Eğitiminiz	1,6%	4,8%	47,9%	35,0%	10,9%	100,0%
		% within Televizyon haberleri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	1,6%	4,8%	47,9%	35,0%	10,9%	100,0%

Tablo 62. Eğitim-televizyon haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Eğitim düzeyi ile televizyonlarda yayınlanan haberlerin güvenilirliği arasındaki ilişkide ise:

Televizyon haberlerini güvenilir bulmada lise düzeyinde eğitim alanların ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu grupta yer alanların yüzde 8.5'i televizyonlarda yayınlanan haberleri çok güvenilir, yüzde 53.2'si ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Televizyon haberlerini en az güvenilir bulanlar ise lisans üstü düzeyde eğitim almış olanlardır. Bu grupta yer alanların yüzde 1.3'ü televizyonlarda yayınlanan haberleri çok güvenilir, yüzde 39.5'i güvenilir bulduklarını belirtirken, yüzde 44.7'si az güvenilir, yüzde 13.2'si ise güvenilir değil seçeneklerini işaretlemişlerdir.

3.7.4.2. Radyo Haberleri

Radyo haberleri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	30	2,9	2,9	2,9
	Çok güvenilir	36	3,5	3,5	6,4
	Güvenilir	527	51,2	51,2	57,6
	Az güvenilir	363	35,2	35,2	92,8
	Güvenilir değil	74	7,2	7,2	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 63. Radyo haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Katılımcıların yüzde 3.5'i radyolarda yayınlanan haberleri çok güvenilir, yüzde 51.2'si güvenilir, yüzde 35.2'si az güvenilir, yüzde 7.2'si de güvenilirmez bulduklarını belirtmişlerdir.

Almanya'da;

Radyo haberleri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	45	36,3	36,3	38,7
	Güvenilir	46	37,1	37,1	75,8
	Az güvenilir	23	18,5	18,5	94,4
	Güvenilir değil	7	5,6	5,6	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 63-A. Almanya'da radyo haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Radyo haberlerinin güvenilir bulunmasına göre yapılan değerlendirmelerde iki ülke arasındaki farklılıklar dikkati çekmektedir. Türkiye'deki katılımcıların yalnızca 3.5'i radyo haberlerini çok güvenilir bulduklarını belirtirken, Almanya'daki katılımcıların yüzde 36.3'ü radyo haberlerini çok güvenilir, yüzde 37.1'i güvenilir bulmakta, yüzde 18.5'i radyo haberlerinin güvenilirliğinin az olduğunu, yüzde 5.6'sı ise güvenilirmez olduğunu düşünmektedirler.

Yaş - Radyo Haberleri

Crosstab

		Radyo haberleri					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	4	36	31	9	80
		Yaşınız %	5,0%	45,0%	38,8%	11,3%	100,0%
		Radyo haberleri %	11,1%	6,8%	8,5%	12,2%	7,8%
		Toplam	,4%	3,5%	3,0%	,9%	7,8%
20-29		Sayı	8	5	191	144	35
		Yaşınız %	2,1%	1,3%	49,9%	37,6%	9,1%
		Radyo haberleri %	26,7%	13,9%	36,2%	39,7%	47,3%
		Toplam	,8%	,5%	18,5%	14,0%	3,4%
30-35		Sayı	2	6	66	57	5
		Yaşınız %	1,5%	4,4%	48,5%	41,9%	3,7%
		Radyo haberleri %	6,7%	16,7%	12,5%	15,7%	6,8%
		Toplam	,2%	,6%	6,4%	5,5%	,5%
36-40		Sayı	2		56	18	12
		Yaşınız %	2,3%		63,6%	20,5%	13,6%
		Radyo haberleri %	6,7%		10,6%	5,0%	16,2%
		Toplam	,2%		5,4%	1,7%	1,2%
41-49		Sayı	7	13	97	65	8
		Yaşınız %	3,7%	6,8%	51,1%	34,2%	4,2%
		Radyo haberleri %	23,3%	36,1%	18,4%	17,9%	10,8%
		Toplam	,7%	1,3%	9,4%	6,3%	,8%
50 ve üzeri		Sayı	11	8	81	48	5
		Yaşınız %	7,2%	5,2%	52,9%	31,4%	3,3%
		Radyo haberleri %	36,7%	22,2%	15,4%	13,2%	6,8%
		Toplam	1,1%	,8%	7,9%	4,7%	,5%
Toplam		Sayı	30	36	527	363	74
		Yaşınız %	2,9%	3,5%	51,2%	35,2%	7,2%
		Radyo haberleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,9%	3,5%	51,2%	35,2%	7,2%

Tablo 64. Yaş-radyo haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Yaş ile radyolarda yayınlanan haberleri güvenilir bulma ilişkisi değerlendirildiğinde;

36 -40 yaş aralığında bulunanlardan radyo haberlerini çok güvenilir bulanlar yüzde 0, ancak güvenilir bulanların tüm yaş grupları içinde en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir: yüzde 63.8.

16-19 yaş grubunda yer alanların yüzde 50'si ise radyo haberlerini güvenilir bulmadıklarını (yüzde 38.8 az güvenilir, yüzde 11.3 güvenilir değil) belirtmiştir. Bu grubu 20-29 yaş aralığında bulunanlar izlemektedir. 20-29 yaş grubundakilerin yüzde 37.6'sı radyo haberlerini az güvenilir, yüzde 9.1'i de güvenilmez bulduklarını belirtmiştir.

Eğitim - Radyo Haberleri İlişkisi

Crosstab

		Radyo haberleri					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız			1	7		8
	Eğitiminiz %			12,5%	87,5%		100,0%
	Radyo haberleri %			,2%	1,9%		,8%
	Toplam			,1%	,7%		,8%
İlköğretim	Sayı	5	2	42	46	7	102
	Eğitiminiz %	4,9%	2,0%	41,2%	45,1%	6,9%	100,0%
	Radyo haberleri %	16,7%	5,6%	8,0%	12,7%	9,5%	9,9%
	Toplam	,5%	,2%	4,1%	4,5%	,7%	9,9%
Lise	Sayı	15	20	172	92	17	316
	Eğitiminiz %	4,7%	6,3%	54,4%	29,1%	5,4%	100,0%
	Radyo haberleri %	50,0%	55,6%	32,6%	25,3%	23,0%	30,7%
	Toplam	1,5%	1,9%	16,7%	8,9%	1,7%	30,7%
Ön lisans	Sayı		5	59	46	9	119
	Eğitiminiz %		4,2%	49,6%	38,7%	7,6%	100,0%
	Radyo haberleri %		13,9%	11,2%	12,7%	12,2%	11,6%
	Toplam		,5%	5,7%	4,5%	,9%	11,6%
Lisans	Sayı	5	8	233	129	34	409
	Eğitiminiz %	1,2%	2,0%	57,0%	31,5%	8,3%	100,0%
	Radyo haberleri %	16,7%	22,2%	44,2%	35,5%	45,9%	39,7%
	Toplam	,5%	,8%	22,6%	12,5%	3,3%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	5	1	20	43	7	76
	Eğitiminiz %	6,6%	1,3%	26,3%	56,6%	9,2%	100,0%
	Radyo haberleri %	16,7%	2,8%	3,8%	11,8%	9,5%	7,4%
	Toplam	,5%	,1%	1,9%	4,2%	,7%	7,4%
Toplam	Sayı	30	36	527	363	74	1030
	Eğitiminiz %	2,9%	3,5%	51,2%	35,2%	7,2%	100,0%
	Radyo haberleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	2,9%	3,5%	51,2%	35,2%	7,2%	100,0%

Tablo 65. Eğitim-radyo haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Radyo haberlerini güvenilir bulmada en yüksek oran lise düzeyinde eğitim alanlarda görülmektedir. Bu grupta yer alanların yüzde 6.3'ü radyo haberlerini çok güvenilir, yüzde 54.4'ü ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Radyo haberlerini güvenilir bulmada en yüksek oran ise lisans üstü düzeyde eğitim alanlarda görülmektedir. Bu gruptakilerin yüzde 56.6'sı radyo haberlerini az güvenilir, yüzde 9.2'si ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

3.7.4.3. Gazete Haberleri

Gazete haberleri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	25	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	50	4,9	4,9	7,3
	Güvenilir	400	38,8	38,8	46,1
	Az güvenilir	452	43,9	43,9	90,0
	Güvenilir değil	103	10,0	10,0	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 66. Gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların yüzde 4.9'u gazete haberlerini çok güvenilir, yüzde 38.8'i güvenilir, yüzde 43.9'u az güvenilir, yüzde 10'u da güvenilmez bulduklarını belirtmişlerdir. Buna göre gazetelerde yer alan haberleri güvenilir bulanlar güvenilmez bulanlardan daha azdır.

Almanya'da;

Gazete haberleri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
	Çok güvenilir	32	25,8	25,8	29,0
	Güvenilir	44	35,5	35,5	64,5
	Az güvenilir	36	29,0	29,0	93,5
	Güvenilir değil	8	6,5	6,5	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 66-A. Almanya'da gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Türkiye'de gazete haberlerinin güvenilirliği oldukça düşük iken Almanya'da gazete haberlerini güvenilir bulanların oranı Türkiye'ye göre oldukça yüksektir. Gazete haberlerini çok güvenilir bulanların oranı Türkiye'de yüzde 4.9 iken, Almanya'da katılımcıların yüzde 25.8'i gazete haberlerini çok güvenilir, yüzde 35.5'i güvenilir, yüzde 29.0'ı az güvenilir, yüzde 6.5'i ise güvenilmez bulmaktadır.

Yaş - Gazete Haberleri İlişkisi

Crosstab

		Gazete haberleri					Toplam	
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil		
Yaşınız	16-19	Sayı	9	31	36	4	80	
	Yaşınız %		11,3%	38,8%	45,0%	5,0%	100,0%	
	Gazete haberleri %		18,0%	7,8%	8,0%	3,9%	7,8%	
		Toplam	,9%	3,0%	3,5%	,4%	7,8%	
20-29	Sayı	11	16	157	153	46	383	
	Yaşınız %	2,9%	4,2%	41,0%	39,9%	12,0%	100,0%	
	Gazete haberleri %	44,0%	32,0%	39,3%	33,8%	44,7%	37,2%	
		Toplam	1,1%	1,6%	15,2%	14,9%	4,5%	37,2%
30-35	Sayı	4	9	61	50	12	136	
	Yaşınız %	2,9%	6,6%	44,9%	36,8%	8,8%	100,0%	
	Gazete haberleri %	16,0%	18,0%	15,3%	11,1%	11,7%	13,2%	
		Toplam	,4%	,9%	5,9%	4,9%	1,2%	13,2%
36-40	Sayı	2		35	35	16	88	
	Yaşınız %	2,3%		39,8%	39,8%	18,2%	100,0%	
	Gazete haberleri %	8,0%		8,8%	7,7%	15,5%	8,5%	
		Toplam	,2%		3,4%	3,4%	1,6%	8,5%
41-49	Sayı	6	10	64	94	16	190	
	Yaşınız %	3,2%	5,3%	33,7%	49,5%	8,4%	100,0%	
	Gazete haberleri %	24,0%	20,0%	16,0%	20,8%	15,5%	18,4%	
		Toplam	,6%	1,0%	6,2%	9,1%	1,6%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	2	6	52	84	9	153	
	Yaşınız %	1,3%	3,9%	34,0%	54,9%	5,9%	100,0%	
	Gazete haberleri %	8,0%	12,0%	13,0%	18,6%	8,7%	14,9%	
		Toplam	,2%	,6%	5,0%	8,2%	,9%	14,9%
Toplam	Sayı	25	50	400	452	103	1030	
	Yaşınız %	2,4%	4,9%	38,8%	43,9%	10,0%	100,0%	
	Gazete haberleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
		Toplam	2,4%	4,9%	38,8%	43,9%	10,0%	100,0%

Tablo 67. Yaş-gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Yaş grupları içinde gazete haberlerini güvenilir bulma oranı açısından 30-35 yaş grubu ilk sırada yer almaktadır. Bu gruptakilerin yüzde 6.6'sı gazete haberlerini çok güvenilir, yüzde 44.9'u güvenilir bulmaktadır.

Gazete haberlerini en az güvenilir bulanlar ise 50 yaş üzerindeki katılımcılar olmuştur. Bu yaş grubundakilerin yüzde 54.9'u gazete haberlerini az güvenilir, yüzde 5.9'u da güvenilmez bulmaktadırlar.

Eğitim - Gazete Haberleri İlişkisi

Crosstab

		Gazete haberleri					Total
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı			5	3	8
		Eğitiminiz %			62,5%	37,5%	100,0%
		Gazete haberleri %			1,1%	2,9%	,8%
		Toplam			,5%	,3%	,8%
İlköğretim		Sayı	7	4	23	58	102
		Eğitiminiz %	6,9%	3,9%	22,5%	56,9%	100,0%
		Gazete haberleri %	28,0%	8,0%	5,8%	12,8%	9,9%
		Toplam	,7%	,4%	2,2%	5,6%	9,9%
Lise		Sayı	4	24	117	146	316
		Eğitiminiz %	1,3%	7,6%	37,0%	46,2%	100,0%
		Gazete haberleri %	16,0%	48,0%	29,3%	32,3%	30,7%
		Toplam	,4%	2,3%	11,4%	14,2%	30,7%
Ön lisans		Sayı		6	42	55	119
		Eğitiminiz %		5,0%	35,3%	46,2%	100,0%
		Gazete haberleri %		12,0%	10,5%	12,2%	11,6%
		Toplam		,6%	4,1%	5,3%	11,6%
Lisans		Sayı	11	16	189	147	409
		Eğitiminiz %	2,7%	3,9%	46,2%	35,9%	100,0%
		Gazete haberleri %	44,0%	32,0%	47,3%	32,5%	39,7%
		Toplam	1,1%	1,6%	18,3%	14,3%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	3		29	41	76
		Eğitiminiz %	3,9%		38,2%	53,9%	100,0%
		Gazete haberleri %	12,0%		7,3%	9,1%	7,4%
		Toplam	,3%		2,8%	4,0%	7,4%
Toplam		Sayı	25	50	400	452	1030
		Eğitiminiz %	2,4%	4,9%	38,8%	43,9%	100,0%
		Gazete haberleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,4%	4,9%	38,8%	43,9%	100,0%

Tablo 68. Eğitim-gazete haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Lisans düzeyinde eğitim alanların diğer gruplara göre daha yüksek oranla gazete haberlerini güvenilir buldukları görülmektedir. Bu gruptakilerin yüzde 3.9'u gazete haberlerini çok güvenilir, yüzde 46.2'si güvenilir bulmaktadır.

Gazete haberlerini güvenilmez bulmada ise ilköğretim düzeyinde eğitim alanlar ilk sırada yer almaktadır. Bu gruptakilerin yüzde 56.9'u gazete haberlerini az güvenilir, yüzde 9.8'i de güvenilmez bulduklarını belirtmişlerdir.

3.7.4.4. Dergi Haberleri

Dergi haberleri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	39	3,8	3,8	3,8
	Çok güvenilir	31	3,0	3,0	6,8
	Güvenilir	492	47,8	47,8	54,6
	Az güvenilir	362	35,1	35,1	89,7
	Güvenilir değil	106	10,3	10,3	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 69. Dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Dergi haberlerini güvenilir bulanların oranı güvenilirmez bulanlara göre daha yüksektir. Ankete katılanların yüzde 3'ü dergi haberlerini çok güvenilir, yüzde 47.8'i güvenilir bulduklarını belirtmişler, yüzde 35.1'i az güvenilir, yüzde 10.3'ü ise güvenilirmez bulduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yüzde 3.8'i dergilerde yer alan haberlerle ilgili değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Dergi haberleri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız.	2	1,6	1,6	1,6
Çok güvenilir	20	16,1	16,1	17,7
Güvenilir	41	33,1	33,1	50,8
Az güvenilir	49	39,5	39,5	90,3
Güvenilir değil	12	9,7	9,7	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 69. Dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Her iki ülkede de dergi haberlerini güvenilir bulanların oranı daha yüksektir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 16.1'i dergi haberlerini çok güvenilir, yüzde 33.1'i güvenilir, yüzde 39.5'i az güvenilir, yüzde 9.7'si ise güvenilirmez bulmaktadırlar.

Yaş - Dergi Haberleri

Crosstab

Yaşınız		Dergi haberleri					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
16-19	Sayı		5	32	29	14	80
	Yaşınız %		6,3%	40,0%	36,3%	17,5%	100,0%
	Dergi haberleri %		16,1%	6,5%	8,0%	13,2%	7,8%
	Toplam		,5%	3,1%	2,8%	1,4%	7,8%
20-29	Sayı	15	12	199	123	34	383
	Yaşınız %	3,9%	3,1%	52,0%	32,1%	8,9%	100,0%
	Dergi haberleri %	38,5%	38,7%	40,4%	34,0%	32,1%	37,2%
	Toplam	1,5%	1,2%	19,3%	11,9%	3,3%	37,2%
30-35	Sayı	6	5	63	54	8	136
	Yaşınız %	4,4%	3,7%	46,3%	39,7%	5,9%	100,0%
	Dergi haberleri %	15,4%	16,1%	12,8%	14,9%	7,5%	13,2%
	Toplam	,6%	,5%	6,1%	5,2%	,8%	13,2%
36-40	Sayı	4	2	42	31	9	88
	Yaşınız %	4,5%	2,3%	47,7%	35,2%	10,2%	100,0%
	Dergi haberleri %	10,3%	6,5%	8,5%	8,6%	8,5%	8,5%
	Toplam	,4%	,2%	4,1%	3,0%	,9%	8,5%
41-49	Sayı	8	3	89	66	24	190
	Yaşınız %	4,2%	1,6%	46,8%	34,7%	12,6%	100,0%
	Dergi haberleri %	20,5%	9,7%	18,1%	18,2%	22,6%	18,4%
	Toplam	,8%	,3%	8,6%	6,4%	2,3%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	6	4	67	59	17	153
	Yaşınız %	3,9%	2,6%	43,8%	38,6%	11,1%	100,0%
	Dergi haberleri %	15,4%	12,9%	13,6%	16,3%	16,0%	14,9%
	Toplam	,6%	,4%	6,5%	5,7%	1,7%	14,9%
Toplam	Sayı	39	31	492	362	106	1030
	Yaşınız %	3,8%	3,0%	47,8%	35,1%	10,3%	100,0%
	Dergi haberleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	3,8%	3,0%	47,8%	35,1%	10,3%	100,0%

Tablo 70. Yaş-dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Dergilerde yer alan haberleri en çok 20-29 yaş aralığında yer alanların güvenilir bulunduğu görülmektedir. Bu yaş grubundakilerin yüzde 3.1'i dergi haberlerini çok güvenilir, yüzde 52'si güvenilir bulmaktadır.

50 yaş üzerindeki grupta ise dergi haberlerini güvenilmez bulanların oranı güvenilir bulanlardan daha yüksektir. Bu gruptakilerin yüzde 3.9'u dergilerde yayınlanan haberlerle ilgili değerlendirme yapmamış, yüzde 38.6'sı az güvenilir, yüzde 11.1'i de güvenilmez bulduklarını belirtmiştir.

Eğitim - Dergi Haberleri

Crosstab

		Dergi haberleri					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı		1	4	3	8
		Eğitiminiz %		12,5%	50,0%	37,5%	100,0%
		Dergi haberleri %		,2%	1,1%	2,8%	,8%
		Toplam		,1%	,4%	,3%	,8%
İlköğretim		Sayı	4	8	32	32	102
		Eğitiminiz %	3,9%	7,8%	31,4%	31,4%	25,5%
		Dergi haberleri %	10,3%	25,8%	6,5%	8,8%	24,5%
		Toplam	,4%	,8%	3,1%	3,1%	2,5%
Lise		Sayı	15	7	138	126	30
		Eğitiminiz %	4,7%	2,2%	43,7%	39,9%	9,5%
		Dergi haberleri %	38,5%	22,6%	28,0%	34,8%	28,3%
		Toplam	1,5%	,7%	13,4%	12,2%	2,9%
Ön lisans		Sayı	1	2	65	39	12
		Eğitiminiz %	,8%	1,7%	54,6%	32,8%	10,1%
		Dergi haberleri %	2,6%	6,5%	13,2%	10,8%	11,3%
		Toplam	,1%	,2%	6,3%	3,8%	1,2%
Lisans		Sayı	10	12	211	145	31
		Eğitiminiz %	2,4%	2,9%	51,6%	35,5%	7,6%
		Dergi haberleri %	25,6%	38,7%	42,9%	40,1%	29,2%
		Toplam	1,0%	1,2%	20,5%	14,1%	3,0%
Lisans üstü		Sayı	9	2	45	16	4
		Eğitiminiz %	11,8%	2,6%	59,2%	21,1%	5,3%
		Dergi haberleri %	23,1%	6,5%	9,1%	4,4%	3,8%
		Toplam	,9%	,2%	4,4%	1,6%	,4%
Toplam		Sayı	39	31	492	362	106
		Eğitiminiz %	3,8%	3,0%	47,8%	35,1%	10,3%
		Dergi haberleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,8%	3,0%	47,8%	35,1%	10,3%

Tablo 71. Eğitim-dergi haberleri-güvenilirlik ilişkisi

Dergilerde yer alan haberleri güvenilir bulanların oranı lisansüstü eğitim alanlarda güvenilirmez bulanlara göre daha yüksektir. Bu grupta yer alanların yüzde 2.6'sı dergi haberlerini çok güvenilir, yüzde 59.2'si ise güvenilir bulduklarını belirtmiştir.

Dergi haberlerini güvenilir bulmada en son sırada ise ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanlar bulunmaktadır. Bu gruptakilerin yüzde 31.4'ü dergilerdeki haberleri az güvenilir, yüzde 25.5'i ise güvenilirmez bulmaktadır.

3.7.4.5. İnternet Sitelerindeki Haberler

İnternet sitelerindeki haberler

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	58	5,6	5,6	5,6
	Çok güvenilir	102	9,9	9,9	15,5
	Güvenilir	436	42,3	42,3	57,9
	Az güvenilir	305	29,6	29,6	87,5
	Güvenilir değil	129	12,5	12,5	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 72. İnternet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi

İnternet sitelerinde yer alan haberleri güvenilir bulanların oranı güvenilmez bularlara göre daha yüksektir. Ankete katılanların yüzde 9.9'u internet sitelerinde yayınlanan haberleri çok güvenilir, yüzde 42.3'ü güvenilir, yüzde 29.6'sı az güvenilir, yüzde 12.5'i de güvenilmez bulduklarını belirtmişler, katılımcıların yüzde 5.6'sı bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

İnternet sitelerindeki haberler

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	17	13,7	13,7	16,1
	Güvenilir	49	39,5	39,5	55,6
	Az güvenilir	44	35,5	35,5	91,1
	Güvenilir değil	11	8,9	8,9	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 72-A. Almanya'da internet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi

Almanya'daki katılımcıların yüzde 13.7'si internet sitelerindeki haberlerin çok güvenilir, yüzde 39.5'i güvenilir, yüzde 35.5'i güvenilir, yüzde 8.9'u güvenilmez olduğunu belirtmektedirler. İki ülkedeki katılımcıların internet sitelerindeki haberleri güvenilirliğine göre değerlendirmelerinde çok büyük farklılıklar olmadığı görülmektedir.

Yaş - İnternet Sitelerindeki Haberler

Crosstab

			İnternet sitelerindeki haberler					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı		22	29	20	9	80
		Yaşınız %		27,5%	36,3%	25,0%	11,3%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %		21,6%	6,7%	6,6%	7,0%	7,8%
		Toplam		2,1%	2,8%	1,9%	,9%	7,8%
20-29		Sayı	4	31	184	122	42	383
		Yaşınız %	1,0%	8,1%	48,0%	31,9%	11,0%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %	6,9%	30,4%	42,2%	40,0%	32,6%	37,2%
		Toplam	,4%	3,0%	17,9%	11,8%	4,1%	37,2%
30-35		Sayı	9	15	49	36	27	136
		Yaşınız %	6,6%	11,0%	36,0%	26,5%	19,9%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %	15,5%	14,7%	11,2%	11,8%	20,9%	13,2%
		Toplam	,9%	1,5%	4,8%	3,5%	2,6%	13,2%
36-40		Sayı	8	4	42	22	12	88
		Yaşınız %	9,1%	4,5%	47,7%	25,0%	13,6%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %	13,8%	3,9%	9,6%	7,2%	9,3%	8,5%
		Toplam	,8%	,4%	4,1%	2,1%	1,2%	8,5%
41-49		Sayı	16	19	69	62	24	190
		Yaşınız %	8,4%	10,0%	36,3%	32,6%	12,6%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %	27,6%	18,8%	15,8%	20,3%	18,6%	18,4%
		Toplam	1,6%	1,8%	6,7%	6,0%	2,3%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	21	11	63	43	15	153
		Yaşınız %	13,7%	7,2%	41,2%	28,1%	9,8%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %	36,2%	10,8%	14,4%	14,1%	11,6%	14,9%
		Toplam	2,0%	1,1%	6,1%	4,2%	1,5%	14,9%
Toplam		Sayı	58	102	436	305	129	1030
		Yaşınız %	5,6%	9,9%	42,3%	29,6%	12,5%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	5,6%	9,9%	42,3%	29,6%	12,5%	100,0%

Tablo 73. Yaş-İnternet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi

İnternet sitelerindeki haberlerin güvenilirliği ile ilgili değerlendirmede yaş gruplarında ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. En genç grup olan 16-19 yaş aralığındakilerde bu konuda değerlendirme yapmayan olmamış ancak 50 yaş üzerindekiilerin yüzde 13,7'si internet sitelerindeki haberlerin güvenilirliği ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. En yaşlı grup dışındaki diğer gruplarda da değerlendirme yapmayanlar bulunmaktadır. Bu, yeni teknolojilerden yararlanmada kuşaklar arasında farklılıkla ilgili dikkat çekici bir veri olarak görülebilir.

İnternet sitelerinde yayınlanan haberlere güvenenlerin oranı 16-19 yaş grubunda daha yüksektir. Bu grupta yer alanların yüzde 27,5'i internet sitelerinde yer alan haberleri çok güvenilir, yüzde 36,3'ü de güvenilir bulmaktadır.

İnternet sitelerindeki haberleri güvenilir bulmayanların oranı ise 30-35 yaş grubundakilerde daha yüksektir. Bu yaş aralığındakilerin yüzde 26.5'i internet sitelerindeki haberleri az güvenilir, yüzde 19.9'u ise güvenilmez bulduklarını belirtmişler, yüzde 6.6'sı ise değerlendirme yapmamıştır.

Eğitim - İnternet Sitelerindeki Haberler

		İnternet sitelerindeki haberler					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı		1	2	5	8
		Eğitiminiz %		12,5%	25,0%	62,5%	100,0%
		İnternet sitelerindeki haberler %		,2%	,7%	3,9%	,8%
		Toplam		,1%	,2%	,5%	,8%
İlköğretim	Sayı	17	9	38	26	12	102
	Eğitiminiz %	16,7%	8,8%	37,3%	25,5%	11,8%	100,0%
	İnternet sitelerindeki haberler %	29,3%	8,8%	8,7%	8,5%	9,3%	9,9%
	Toplam	1,7%	,9%	3,7%	2,5%	1,2%	9,9%
Lise	Sayı	21	43	129	86	37	316
	Eğitiminiz %	6,6%	13,6%	40,8%	27,2%	11,7%	100,0%
	İnternet sitelerindeki haberler %	36,2%	42,2%	29,6%	28,2%	28,7%	30,7%
	Toplam	2,0%	4,2%	12,5%	8,3%	3,6%	30,7%
Ön lisans	Sayı	1	17	58	25	18	119
	Eğitiminiz %	,8%	14,3%	48,7%	21,0%	15,1%	100,0%
	İnternet sitelerindeki haberler %	1,7%	16,7%	13,3%	8,2%	14,0%	11,6%
	Toplam	,1%	1,7%	5,6%	2,4%	1,7%	11,6%
Lisans	Sayı	18	27	174	135	55	409
	Eğitiminiz %	4,4%	6,6%	42,5%	33,0%	13,4%	100,0%
	İnternet sitelerindeki haberler %	31,0%	26,5%	39,9%	44,3%	42,6%	39,7%
	Toplam	1,7%	2,6%	16,9%	13,1%	5,3%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	1	6	36	31	2	76
	Eğitiminiz %	1,3%	7,9%	47,4%	40,8%	2,6%	100,0%
	İnternet sitelerindeki haberler %	1,7%	5,9%	8,3%	10,2%	1,6%	7,4%
	Toplam	,1%	,6%	3,5%	3,0%	,2%	7,4%
Toplam	Sayı	58	102	436	305	129	1030
	Eğitiminiz %	5,6%	9,9%	42,3%	29,6%	12,5%	100,0%
	İnternet sitelerindeki haberler %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	5,6%	9,9%	42,3%	29,6%	12,5%	100,0%

Tablo 74. Eğitim-internet sitelerindeki haberler-güvenilirlik ilişkisi

Yaş gruplarında olduğu gibi eğitim düzeyleri ile ilgili gruplar arasında da yeni teknolojilerin kullanımını konusunda dikkat çeken bir durum söz konusudur. İlköğretim düzeyinde eğitim alanların yüzde 16.7'si bu konuda hiçbir değerlendirme yapmamışlardır. Bu bir şekilde interneti kullanmada ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanların en düşük orana sahip olduklarını da göstermektedir.

İnternet sitelerindeki haberleri en güvenilir bulanlar ön lisans düzeyinde eğitim alanlar, en az güvenilir bulanlar ise lisans düzeyinde eğitim alanlar olarak belirlenmiştir.

Ön lisans düzeyinde eğitim alanların yüzde 14.3'ü internet sitelerinde yayınlanan haberleri çok güvenilir, yüzde 48.7'si ise güvenilir bulduklarını belirtmiştir.

Lisans düzeyinde eğitim alanların ise yüzde 33'ü az güvenilir, yüzde 13.4'ü ise güvenilmez bulmaktadırlar. Bu grup eğitim düzeylerine göre gruplar arasında internet sitelerindeki haberleri güvenilmez bulmada en yüksek orana sahip olmakla birlikte, bu grubun içinde internet sitelerinde yayınlanan haberleri güvenilir bulanların oranı güvenilmez bulanlara göre daha yüksektir.

3.7.4.6. Televizyonda Yayınlanan Belgeseller

Televizyonda yayınlanan belgeseller

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	30	2,9	2,9	2,9
Çok güvenilir	290	28,2	28,2	31,1
Güvenilir	564	54,8	54,8	85,8
Az güvenilir	124	12,0	12,0	97,9
Güvenilir değil	22	2,1	2,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 75. Televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonlarda yayınlanan belgesellerin güvenilir bulunma oranı ise dikkati çekecek ölçüde yüksektir. Katılımcıların yüzde 28.2'si belgeselleri çok güvenilir, yüzde 54.8'i güvenilir bulmaktadır. Az güvenilir bulanların oranı yüzde 12, güvenilmez bulanların oranı ise yüzde 2.1'dir.

Almanya'da;

Televizyonda yayınlanan belgeseller

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
Çok güvenilir	27	21,8	21,8	24,2
Güvenilir	44	35,5	35,5	59,7
Az güvenilir	35	28,2	28,2	87,9
Güvenilir değil	15	12,1	12,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 75-A. Almanya'da televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi

Almanya'daki katılımcılar da Türkiye'de olduğu gibi televizyonlarda yayınlanan belgeselleri güvenilir bulmaktadırlar. Katılımcıların yüzde 21.8'i televizyonlarda yayınlanan belgeselleri çok güvenilir, yüzde 35.5'i güvenilir, yüzde 28.2'si az güvenilir, yüzde 12.1'i de güvenilirmez bulduklarını belirtmişlerdir.

Yaş - Televizyonda Yayınlanan Belgeseller

Crosstab

		Televizyonda yayınlanan belgeseller					Toplam	
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil		
Yaşınız	16-19	Sayı	18	40	17	5	80	
		Yaşınız %	22,5%	50,0%	21,3%	6,3%	100,0%	
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	6,2%	7,1%	13,7%	22,7%	7,8%	
		Toplam	1,7%	3,9%	1,7%	,5%	7,8%	
20-29	Sayı	9	106	217	45	6	383	
		Yaşınız %	2,3%	27,7%	56,7%	11,7%	1,6%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	30,0%	36,6%	38,5%	36,3%	27,3%	37,2%
		Toplam	,9%	10,3%	21,1%	4,4%	,6%	37,2%
30-35	Sayı	4	48	65	16	3	136	
		Yaşınız %	2,9%	35,3%	47,8%	11,8%	2,2%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	13,3%	16,6%	11,5%	12,9%	13,6%	13,2%
		Toplam	,4%	4,7%	6,3%	1,6%	,3%	13,2%
36-40	Sayı	4	20	55	9		88	
		Yaşınız %	4,5%	22,7%	62,5%	10,2%		100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	13,3%	6,9%	9,8%	7,3%		8,5%
		Toplam	,4%	1,9%	5,3%	,9%		8,5%
41-49	Sayı	6	47	113	19	5	190	
		Yaşınız %	3,2%	24,7%	59,5%	10,0%	2,6%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	20,0%	16,2%	20,0%	15,3%	22,7%	18,4%
		Toplam	,6%	4,6%	11,0%	1,8%	,5%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	7	51	74	18	3	153	
		Yaşınız %	4,6%	33,3%	48,4%	11,8%	2,0%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	23,3%	17,6%	13,1%	14,5%	13,6%	14,9%
		Toplam	,7%	5,0%	7,2%	1,7%	,3%	14,9%
Toplam	Sayı	30	290	564	124	22	1030	
		Yaşınız %	2,9%	28,2%	54,8%	12,0%	2,1%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,9%	28,2%	54,8%	12,0%	2,1%	100,0%

Tablo 76. Yaş-televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi

Tüm yaş gruplarında televizyonlarda yayınlanan belgeseller yüksek oranlarda güvenilir bulunmaktadır. Yaş gruplarının tümünde belgesellerin güvenilir bulunma oranı yüzde 80'in üzerindedir. Televizyonlarda yayınlanan belgeselleri güvenilir bulmada diğer gruplara oranla biraz daha yüksek oranlar ise 36-40 yaş grubunda görülmektedir. Bu grupta yer alanların yüzde 22.7'si belgeselleri çok güvenilir, yüzde 62.5'i de güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. Bu grupta

belgeselleri az güvenilir bulanların oranı yüzde 10.2 iken güvenilir değil seçeneğini işaretleyen olmamıştır.

Eğitim - Televizyonda Yayınlanan Belgeseller

Crosstab

Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	Televizyonda yayınlanan belgeseller					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1	2		2	3	8
		Eğitiminiz %	12,5%	25,0%		25,0%	37,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	3,3%	,7%		1,6%	13,6%	,8%
		Toplam	,1%	,2%		,2%	,3%	,8%
İlköğretim	Cevapsız	Sayı	5	45	34	18		102
		Eğitiminiz %	4,9%	44,1%	33,3%	17,6%		100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	16,7%	15,5%	6,0%	14,5%		9,9%
		Toplam	,5%	4,4%	3,3%	1,7%		9,9%
Lise	Cevapsız	Sayı	8	93	165	42	8	316
		Eğitiminiz %	2,5%	29,4%	52,2%	13,3%	2,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	26,7%	32,1%	29,3%	33,9%	36,4%	30,7%
		Toplam	,8%	9,0%	16,0%	4,1%	,8%	30,7%
Ön lisans	Cevapsız	Sayı	2	39	65	10	3	119
		Eğitiminiz %	1,7%	32,8%	54,6%	8,4%	2,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	6,7%	13,4%	11,5%	8,1%	13,6%	11,6%
		Toplam	,2%	3,8%	6,3%	1,0%	,3%	11,6%
Lisans	Cevapsız	Sayı	7	97	254	43	8	409
		Eğitiminiz %	1,7%	23,7%	62,1%	10,5%	2,0%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	23,3%	33,4%	45,0%	34,7%	36,4%	39,7%
		Toplam	,7%	9,4%	24,7%	4,2%	,8%	39,7%
Lisans üstü	Cevapsız	Sayı	7	14	46	9		76
		Eğitiminiz %	9,2%	18,4%	60,5%	11,8%		100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	23,3%	4,8%	8,2%	7,3%		7,4%
		Toplam	,7%	1,4%	4,5%	,9%		7,4%
Toplam	Cevapsız	Sayı	30	290	564	124	22	1030
		Eğitiminiz %	2,9%	28,2%	54,8%	12,0%	2,1%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan belgeseller %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,9%	28,2%	54,8%	12,0%	2,1%	100,0%

Tablo 77. Eğitim-televizyon belgeselleri-güvenilirlik ilişkisi

Ön lisans düzeyinde eğitim alanlar arasında televizyonlarda yayınlanan belgeselleri güvenilir bulanların oranı diğerlerine göre daha yüksektir. Bu grupta yer alanların yüzde 32,8'i televizyon belgesellerini çok güvenilir, yüzde 54,6'sı da güvenilir bulmaktadır. Televizyonlarda yayınlanan belgeselleri güvenilir bulmayanlar ise en yüksek oranda ilköğretim eğitimi alanlarda görülmektedir. Bu gruptakilerin yüzde 17,6'sı belgeselleri az güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. Bu grupta güvenilir değil seçeneğini ise işaretleyen olmamıştır.

3.7.4.7. Televizyonda Yayınlanan Tartışma Programları

Televizyonda yayınlanan tartışma programları

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	34	3,3	3,3	3,3
Çok güvenilir	76	7,4	7,4	10,7
Güvenilir	345	33,5	33,5	44,2
Az güvenilir	373	36,2	36,2	80,4
Güvenilir değil	202	19,6	19,6	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 78. Televizyondaki tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonlarda yayınlanan tartışma programlarını ise güvenilir bulmayanların oranı yüksektir. Katılımcıların yüzde 7.4'ü tartışma programlarını çok güvenilir, yüzde 33.5'i güvenilir bulmakta, yüzde 36.2'si az güvenilir, yüzde 19.6'sı ise güvenilir bulmamaktadır.

Almanya'da;

Televizyonda yayınlanan tartışma programları

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
Çok güvenilir	22	17,7	17,7	20,2
Güvenilir	36	29,0	29,0	49,2
Az güvenilir	39	31,5	31,5	80,6
Güvenilir değil	24	19,4	19,4	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 78-A. Almanya'da televizyondaki tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonlarda yayınlanan tartışma programlarının güvenilir bulunma oranı her iki ülkede de yakındır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 17.7'si televizyonlarda yayınlanan tartışma programlarını çok güvenilir, yüzde 29.0'ı güvenilir, yüzde 31.5'i az güvenilir, yüzde 19.4'ü de güvenilir bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Yaş -Televizyonda Yayınlanan Tartışma Programları

Crosstab

			Televizyonda yayınlanan tartışma programlar					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı		6	24	34	16	80
		Yaşınız %		7,5%	30,0%	42,5%	20,0%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %		7,9%	7,0%	9,1%	7,9%	7,8%
		Toplam		,6%	2,3%	3,3%	1,6%	7,8%
20-29		Sayı	6	13	118	160	86	383
		Yaşınız %	1,6%	3,4%	30,8%	41,8%	22,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	17,6%	17,1%	34,2%	42,9%	42,6%	37,2%
		Toplam	,6%	1,3%	11,5%	15,5%	8,3%	37,2%
30-35		Sayı	3	10	61	33	29	136
		Yaşınız %	2,2%	7,4%	44,9%	24,3%	21,3%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	8,8%	13,2%	17,7%	8,8%	14,4%	13,2%
		Toplam	,3%	1,0%	5,9%	3,2%	2,8%	13,2%
36-40		Sayı	6	6	26	36	14	88
		Yaşınız %	6,8%	6,8%	29,5%	40,9%	15,9%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	17,6%	7,9%	7,5%	9,7%	6,9%	8,5%
		Toplam	,6%	,6%	2,5%	3,5%	1,4%	8,5%
41-49		Sayı	11	18	50	72	39	190
		Yaşınız %	5,8%	9,5%	26,3%	37,9%	20,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	32,4%	23,7%	14,5%	19,3%	19,3%	18,4%
		Toplam	1,1%	1,7%	4,9%	7,0%	3,8%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	8	23	66	38	18	153
		Yaşınız %	5,2%	15,0%	43,1%	24,8%	11,8%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	23,5%	30,3%	19,1%	10,2%	8,9%	14,9%
		Toplam	,8%	2,2%	6,4%	3,7%	1,7%	14,9%
Toplam		Sayı	34	76	345	373	202	1030
		Yaşınız %	3,3%	7,4%	33,5%	36,2%	19,6%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,3%	7,4%	33,5%	36,2%	19,6%	100,0%

Tablo 79. Yaş-televizyon tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonlardaki tartışma programlarını güvenilir bulanların en yüksek olduğu grup 50 yaş üzeri gruptur. 50 yaş üzerindekiilerin yüzde 15'i tartışma programlarını çok güvenilir, yüzde 43.1'i ise güvenilir bulmaktadır.

Tartışma programlarını güvenilir bulmayanlar 20-29 yaş grubunda diğerlerine göre daha yüksek orandadır. Bu yaş aralığındakilerin yüzde 41.8'i tartışma programlarını az güvenilir, yüzde 22.5'i ise güvenilir bulduklarını belirtmektedir.

Crosstab

			Televizyonda yayınlanan tartışma programları					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1		2	2	3	8
		Eğitiminiz %	12,5%		25,0%	25,0%	37,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	2,9%		,6%	,5%	1,5%	,8%
		Toplam	,1%		,2%	,2%	,3%	,8%
		İlköğretim	Sayı	5	19	24	31	23
		Eğitiminiz %	4,9%	18,6%	23,5%	30,4%	22,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	14,7%	25,0%	7,0%	8,3%	11,4%	9,9%
		Toplam	,5%	1,8%	2,3%	3,0%	2,2%	9,9%
	Lise	Sayı	13	29	95	123	56	316
		Eğitiminiz %	4,1%	9,2%	30,1%	38,9%	17,7%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	38,2%	38,2%	27,5%	33,0%	27,7%	30,7%
		Toplam	1,3%	2,8%	9,2%	11,9%	5,4%	30,7%
	Ön lisans	Sayı		1	36	47	35	119
		Eğitiminiz %		,8%	30,3%	39,5%	29,4%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %		1,3%	10,4%	12,6%	17,3%	11,6%
		Toplam		,1%	3,5%	4,6%	3,4%	11,6%
	Lisans	Sayı	10	22	151	142	84	409
		Eğitiminiz %	2,4%	5,4%	36,9%	34,7%	20,5%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	29,4%	28,9%	43,8%	38,1%	41,6%	39,7%
		Toplam	1,0%	2,1%	14,7%	13,8%	8,2%	39,7%
	Lisans üstü	Sayı	5	5	37	28	1	76
		Eğitiminiz %	6,6%	6,6%	48,7%	36,8%	1,3%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	14,7%	6,6%	10,7%	7,5%	,5%	7,4%
		Toplam	,5%	,5%	3,6%	2,7%	,1%	7,4%
Toplam		Sayı	34	76	345	373	202	1030
		Eğitiminiz %	3,3%	7,4%	33,5%	36,2%	19,6%	100,0%
		Televizyonda yayınlanan tartışma programları %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,3%	7,4%	33,5%	36,2%	19,6%	100,0%

Tablo 80. Eğitim-televizyon tartışma programları-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonda yayınlanan tartışma programlarını güvenilir bulmada en yüksek oran lisansüstü eğitim alanlarda görülmektedir. Bu gruptakilerin yüzde 6.6'sı tartışma programlarını çok güvenilir, yüzde 48.7'si güvenilir bulmaktadır. Yüzde 36.8'i az güvenilir, yüzde 1.3'ü ise güvenilmek olarak değerlendirmektedir.

Güvenilmez bulmaların oranı ise ön lisans eğitimi alanlar arasında yüksektir. Bu gruptakilerin yüzde 39.5'i tartışma programlarını az güvenilir, yüzde 29.4'ü ise güvenilmez bulduklarını belirtmişlerdir.

3.7.4.8. Televizyonda Yapılan Yorumlar

Televizyonda yapılan yorumlar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	38	3,7	3,7	3,7
	Çok güvenilir	24	2,3	2,3	6,0
	Güvenilir	263	25,5	25,5	31,6
	Az güvenilir	468	45,4	45,4	77,0
	Güvenilir değil	237	23,0	23,0	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 81. Televizyondaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonlarda yapılan yorumların güvenilir bulunma oranı ise oldukça düşüktür. Katılımcıların yüzde 2.3'ü televizyonlarda yapılan yorumları çok güvenilir, yüzde 25.5'i güvenilir, yüzde 45.4'ü az güvenilir, yüzde 23'ü de güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda değerlendirme yapmayanların oranı yüzde 3.7'dir.

Almanya'da;

Televizyonda yapılan yorumlar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
	Çok güvenilir	15	12,1	12,1	15,3
	Güvenilir	42	33,9	33,9	49,2
	Az güvenilir	47	37,9	37,9	87,1
	Güvenilir değil	16	12,9	12,9	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 81. Televizyondaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi

Türkiye'deki katılımcıların televizyonlarda yapılan yorumları güvenilir bulma oranı düşük, Almanya'daki katılımcıların ise daha yüksektir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 12.1'i televizyonlarda yapılan yorumların çok güvenilir, yüzde 33.9'u güvenilir, yüzde 37.9'u az güvenilir, yüzde 12.9'u güvenilir olmadığını belirtmişlerdir.

Yaş - Televizyonda Yapılan Yorumlar

Crosstab

Yaşınız	Yaşınız %	Sayı	Televizyonda yapılan yorumlar				Toplam	
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir		Güvenilir değil
16-19		Sayı		4	19	36	21	80
		Yaşınız %		5,0%	23,8%	45,0%	26,3%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %		16,7%	7,2%	7,7%	8,9%	7,8%
		Toplam		,4%	1,8%	3,5%	2,0%	7,8%
20-29		Sayı	10	1	78	190	104	383
		Yaşınız %	2,6%	,3%	20,4%	49,6%	27,2%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	26,3%	4,2%	29,7%	40,6%	43,9%	37,2%
		Toplam	1,0%	,1%	7,6%	18,4%	10,1%	37,2%
30-35		Sayı	4	8	34	67	23	136
		Yaşınız %	2,9%	5,9%	25,0%	49,3%	16,9%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	10,5%	33,3%	12,9%	14,3%	9,7%	13,2%
		Toplam	,4%	,8%	3,3%	6,5%	2,2%	13,2%
36-40		Sayı	7	2	26	31	22	88
		Yaşınız %	8,0%	2,3%	29,5%	35,2%	25,0%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	18,4%	8,3%	9,9%	6,6%	9,3%	8,5%
		Toplam	,7%	,2%	2,5%	3,0%	2,1%	8,5%
41-49		Sayı	11	4	50	83	42	190
		Yaşınız %	5,8%	2,1%	26,3%	43,7%	22,1%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	28,9%	16,7%	19,0%	17,7%	17,7%	18,4%
		Toplam	1,1%	,4%	4,9%	8,1%	4,1%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	6	5	56	61	25	153
		Yaşınız %	3,9%	3,3%	36,6%	39,9%	16,3%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	15,8%	20,8%	21,3%	13,0%	10,5%	14,9%
		Toplam	,6%	,5%	5,4%	5,9%	2,4%	14,9%
Toplam		Sayı	38	24	263	468	237	1030
		Yaşınız %	3,7%	2,3%	25,5%	45,4%	23,0%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,7%	2,3%	25,5%	45,4%	23,0%	100,0%

Tablo 82. Yaş-televizyondaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonlarda yapılan yorumları güvenilir bulma oranı 50 yaş üzerindeki grupta diğerlerine göre daha yüksektir. Bu gruptakilerin yüzde 3.9'u yorumları çok güvenilir, yüzde 36.6'sı ise güvenilir bulmaktadır. Ancak bu yaş grubu içinde televizyonlarda yapılan yorumları güvenilir bulanların oranı güvenilir bulanlardan daha yüksektir. 50 yaş üzerindekiilerin yüzde 39.9'u yorumları az güvenilir, yüzde 16.3'ü ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Televizyonlarda yapılan yorumları güvenilir bulmayanların en fazla görüldüğü grup ise 20-29 yaş aralığında yer almaktadır. Bu yaş aralığındakilerin yüzde 49.6'sı yorumları az güvenilir, yüzde 27.2'si ise güvenilir bulmakta, çok güvenilir bulanlar yüzde 0.2'lik bir oranda, güvenilir bulanlar ise yüzde 20.4 oranında görülmektedir.

Eğitim - Televizyonda Yapılan Yorumlar

Crosstab

			Televizyonda yapılan yorumlar					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	4		4			8
		Eğitiminiz %	50,0%		50,0%			100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	10,5%		1,5%			,8%
		Toplam	,4%		,4%			,8%
İlköğretim	Sayı	Sayı	3	7	30	39	23	102
		Eğitiminiz %	2,9%	6,9%	29,4%	38,2%	22,5%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	7,9%	29,2%	11,4%	8,3%	9,7%	9,9%
		Toplam	,3%	,7%	2,9%	3,8%	2,2%	9,9%
Lise	Sayı	Sayı	14	14	94	138	56	316
		Eğitiminiz %	4,4%	4,4%	29,7%	43,7%	17,7%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	36,8%	58,3%	35,7%	29,5%	23,6%	30,7%
		Toplam	1,4%	1,4%	9,1%	13,4%	5,4%	30,7%
Ön lisans	Sayı	Sayı			25	57	37	119
		Eğitiminiz %			21,0%	47,9%	31,1%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %			9,5%	12,2%	15,6%	11,6%
		Toplam			2,4%	5,5%	3,6%	11,6%
Lisans	Sayı	Sayı	11	3	90	205	100	409
		Eğitiminiz %	2,7%	,7%	22,0%	50,1%	24,4%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	28,9%	12,5%	34,2%	43,8%	42,2%	39,7%
		Toplam	1,1%	,3%	8,7%	19,9%	9,7%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	Sayı	6		20	29	21	76
		Eğitiminiz %	7,9%		26,3%	38,2%	27,6%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	15,8%		7,6%	6,2%	8,9%	7,4%
		Toplam	,6%		1,9%	2,8%	2,0%	7,4%
Toplam	Sayı	Sayı	38	24	263	468	237	1030
		Eğitiminiz %	3,7%	2,3%	25,5%	45,4%	23,0%	100,0%
		Televizyonda yapılan yorumlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,7%	2,3%	25,5%	45,4%	23,0%	100,0%

Tablo 83. Eğitim-televizyondaki yorumlar-güvenilirlik ilişkisi

Televizyonlarda yapılan yorumları güvenilir bulanlar en yüksek oranda ilköğretim düzeyinde eğitim alanlar arasında görülmekte ancak bu grupta bile güvenilir bulanlar güvenilir bulanların neredeyse iki katına yaklaşmaktadır. İlköğretim düzeyinde eğitim alanların yüzde 6,9'u televizyonlarda yapılan yorumları çok güvenilir, yüzde 29,4'ü güvenilir, yüzde 38,2'si az güvenilir, yüzde 22,5'i ise güvenilir bulmaktadırlar.

Televizyonlarda yapılan yorumları güvenilir bulanların en yüksek oranda yer aldığı grup ön lisans düzeyinde eğitim alan gruptur. Bu gruptakilerin yüzde 47,9'u yorumları az güvenilir, yüzde 31,1'i ise güvenilir bulmaktadır. Hem ön lisans düzeyinde eğitim alanlar hem de yüksek lisans düzeyinde eğitim alanlar arasında yorumları çok güvenilir bulanların oranı ise sıfırdır.

3.7.4.9. Gazete Köşe Yazıları

Gazete köşe yazıları

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	24	2,3	2,3	2,3
	Çok güvenilir	49	4,8	4,8	7,1
	Güvenilir	327	31,7	31,7	38,8
	Az güvenilir	490	47,6	47,6	86,4
	Güvenilir değil	140	13,6	13,6	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 84. Gazete köşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Gazete köşe yazılarını güvenilir bulanların oranı güvenilir bulanlardan daha yüksektir. Ankete katılanların yüzde 4.8'i köşe yazılarını çok güvenilir, yüzde 31.7'si güvenilir, yüzde 47.6'sı az güvenilir, yüzde 13.6'sı ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcıların yüzde 2.3'ü değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Gazete köşe yazıları

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	18	14,5	14,5	16,9
	Güvenilir	44	35,5	35,5	52,4
	Az güvenilir	42	33,9	33,9	86,3
	Güvenilir değil	17	13,7	13,7	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 84-A. Almanya'da gazete köşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Gazete köşe yazıları Almanya'daki katılımcılar tarafından Türkiye'deki katılımcılara göre daha yüksek oranda güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 14.5'i gazete köşe yazılarını çok güvenilir, yüzde 35.5'i güvenilir, yüzde 33.9'u az güvenilir, yüzde 13.7'si güvenilir olarak değerlendirmişlerdir.

Yaş - Gazete Köşe Yazıları

Crosstab

			Gazete köşe yazıları					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı		4	27	33	16	80
		Yaşınız %		5,0%	33,8%	41,3%	20,0%	100,0%
		Gazete köşe yazıları %		8,2%	8,3%	6,7%	11,4%	7,8%
		Toplam		,4%	2,6%	3,2%	1,6%	7,8%
20-29	Sayı	Sayı	6	15	122	181	59	383
		Yaşınız %	1,6%	3,9%	31,9%	47,3%	15,4%	100,0%
		Gazete köşe yazıları %	25,0%	30,6%	37,3%	36,9%	42,1%	37,2%
		Toplam	,6%	1,5%	11,8%	17,6%	5,7%	37,2%
30-35	Sayı	Sayı	2	15	39	68	12	136
		Yaşınız %	1,5%	11,0%	28,7%	50,0%	8,8%	100,0%
		Gazete köşe yazıları %	8,3%	30,6%	11,9%	13,9%	8,6%	13,2%
		Toplam	,2%	1,5%	3,8%	6,6%	1,2%	13,2%
36-40	Sayı	Sayı	3	1	31	39	14	88
		Yaşınız %	3,4%	1,1%	35,2%	44,3%	15,9%	100,0%
		Gazete köşe yazıları %	12,5%	2,0%	9,5%	8,0%	10,0%	8,5%
		Toplam	,3%	,1%	3,0%	3,8%	1,4%	8,5%
41-49	Sayı	Sayı	10	3	63	96	18	190
		Yaşınız %	5,3%	1,6%	33,2%	50,5%	9,5%	100,0%
		Gazete köşe yazıları %	41,7%	6,1%	19,3%	19,6%	12,9%	18,4%
		Toplam	1,0%	,3%	6,1%	9,3%	1,7%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	Sayı	3	11	45	73	21	153
		Yaşınız %	2,0%	7,2%	29,4%	47,7%	13,7%	100,0%
		Gazete köşe yazıları %	12,5%	22,4%	13,8%	14,9%	15,0%	14,9%
		Toplam	,3%	1,1%	4,4%	7,1%	2,0%	14,9%
Toplam	Sayı	Sayı	24	49	327	490	140	1030
		Yaşınız %	2,3%	4,8%	31,7%	47,6%	13,6%	100,0%
		Gazete köşe yazıları %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,3%	4,8%	31,7%	47,6%	13,6%	100,0%

Tablo 85. Yaş-köşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Gazete köşe yazılarını güvenilir bulanların oranı 30-35 yaş aralığında yer alanlarda diğerlerine göre daha yüksektir ancak bu grup içinde köşe yazılarını güvenilir bulmayanların oranı güvenilir bulanlardan daha fazladır. 30-35 yaş aralığında yer alanların yüzde 11'i köşe yazılarını çok güvenilir, yüzde 28.7'si güvenilir, yüzde 50'si az güvenilir, yüzde 8.8'i de güvenilir bulmaktadır.

Gazete köşe yazılarını güvenilir bulmayanlar en yüksek oranda 20-29 yaş aralığında yer alanlarda görülmektedir. Bu gruptakilerin yüzde 47.3'ü köşe yazılarını az güvenilir, yüzde 15.4'ü güvenilir bulmakta, yüzde 3.9'u çok güvenilir, yüzde 31.9'u ise güvenilir olarak belirtmektedir.

Eğitim - Gazete Kõşe Yazıları

Crosstab

			Gazete kõşe yazıları					
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	Toplam
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	4		2	2		8
		Eğitiminiz %	50,0%		25,0%	25,0%		100,0%
		Gazete kõşe yazıları %	16,7%		,6%	,4%		,8%
		Toplam	,4%		,2%	,2%		,8%
İlkõđretim		Sayı	2	18	26	34	22	102
		Eğitiminiz %	2,0%	17,6%	25,5%	33,3%	21,6%	100,0%
		Gazete kõşe yazıları %	8,3%	36,7%	8,0%	6,9%	15,7%	9,9%
		Toplam	,2%	1,7%	2,5%	3,3%	2,1%	9,9%
Lise		Sayı	6	10	117	145	38	316
		Eğitiminiz %	1,9%	3,2%	37,0%	45,9%	12,0%	100,0%
		Gazete kõşe yazıları %	25,0%	20,4%	35,8%	29,6%	27,1%	30,7%
		Toplam	,6%	1,0%	11,4%	14,1%	3,7%	30,7%
Ön lisans		Sayı		2	30	76	11	119
		Eğitiminiz %		1,7%	25,2%	63,8%	9,2%	100,0%
		Gazete kõşe yazıları %		4,1%	9,2%	15,5%	7,9%	11,6%
		Toplam		,2%	2,9%	7,4%	1,1%	11,6%
Lisans		Sayı	9	15	131	195	59	409
		Eğitiminiz %	2,2%	3,7%	32,0%	47,7%	14,4%	100,0%
		Gazete kõşe yazıları %	37,5%	30,6%	40,1%	39,8%	42,1%	39,7%
		Toplam	,9%	1,5%	12,7%	18,9%	5,7%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	3	4	21	38	10	76
		Eğitiminiz %	3,9%	5,3%	27,6%	50,0%	13,2%	100,0%
		Gazete kõşe yazıları %	12,5%	8,2%	6,4%	7,8%	7,1%	7,4%
		Toplam	,3%	,4%	2,0%	3,7%	1,0%	7,4%
Toplam		Sayı	24	49	327	490	140	1030
		Eğitiminiz %	2,3%	4,8%	31,7%	47,6%	13,6%	100,0%
		Gazete kõşe yazıları %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,3%	4,8%	31,7%	47,6%	13,6%	100,0%

Tablo 86. Eğitim-kõşe yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Gazete kõşe yazılarını güvenilir bulanlar ilköğretim düzeyinde eğitim alanlar arasında diğerlerine göre daha yüksektir. Bu gruptakilerin yüzde 17.6'sı kõşe yazılarını çok güvenilir, yüzde 25.5'i ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. Bu grupta gazete kõşe yazılarını güvenilmez bulanların oranı yüzde 21.6, az güvenilir bulanların oranı ise 33.3'tür.

Gazete kõşe yazılarını güvenilir bulanların diğerlerine göre en düşük oranda yer aldığı grup ise ön lisans eğitimi alanların yer aldığı gruptur. Bu gruptakilerin kõşe yazılarını çok güvenilir bulanların oranı yüzde 1.7, güvenilir bulanların oranı yüzde 25.2, az güvenilir bulanların oranı 63.9, güvenilmez bulanların oranı ise 9.2'dir.

3.7.4.10. Gazetelerde Yayınlanan Araştırma/İnceleme Yazıları

Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	31	3,0	3,0	3,0
	Çok güvenilir	65	6,3	6,3	9,3
	Güvenilir	556	54,0	54,0	63,3
	Az güvenilir	318	30,9	30,9	94,2
	Güvenilir değil	60	5,8	5,8	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 87. Araştırma inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları ise güvenilir bulunmaktadır. Katılımcıların yüzde 6.3'ü araştırma/inceleme yazılarını çok güvenilir, yüzde 54'ü güvenilir, yüzde 30.9'u az güvenilir, yüzde 5.8'i ise güvenilmez bulduklarını belirtmiş, yüzde 3'ü bir değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	2	1,6	1,6	1,6
	Çok güvenilir	18	14,5	14,5	16,1
	Güvenilir	54	43,5	43,5	59,7
	Az güvenilir	38	30,6	30,6	90,3
	Güvenilir değil	12	9,7	9,7	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 87-A. Almanya'da araştırma inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Gazetelerde yayınlan araştırma-inceleme yazıları her iki ülkede de güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 14.5'i gazetelerde yayınlanan araştırma-inceleme yazılarını çok güvenilir, yüzde 43.5'i güvenilir, yüzde 30.6'si az güvenilir, yüzde 9.7'si de güvenilmez bulmaktadır.

Yaş - Gazetelerde Yayınlanan Araştırma/İnceleme Yazıları

Crosstab

			Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız ..	16-19	Sayı		10	39	26	5	80
		Yaşınız %		12,5%	48,8%	32,5%	6,3%	100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %		15,4%	7,0%	8,2%	8,3%	7,8%
		Toplam		1,0%	3,8%	2,5%	,5%	7,8%
20-29	Sayı	7	26	210	120	20	383	
	Yaşınız %	1,8%	6,8%	54,8%	31,3%	5,2%	100,0%	
	Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	22,6%	40,0%	37,8%	37,7%	33,3%	37,2%	
	Toplam	,7%	2,5%	20,4%	11,7%	1,9%	37,2%	
30-35	Sayı	3	7	72	41	13	136	
	Yaşınız %	2,2%	5,1%	52,9%	30,1%	9,6%	100,0%	
	Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	9,7%	10,8%	12,9%	12,9%	21,7%	13,2%	
	Toplam	,3%	,7%	7,0%	4,0%	1,3%	13,2%	
36-40	Sayı	4	4	55	15	10	88	
	Yaşınız %	4,5%	4,5%	62,5%	17,0%	11,4%	100,0%	
	Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	12,9%	6,2%	9,9%	4,7%	16,7%	8,5%	
	Toplam	,4%	,4%	5,3%	1,5%	1,0%	8,5%	
41-49	Sayı	9	7	96	74	4	190	
	Yaşınız %	4,7%	3,7%	50,5%	38,9%	2,1%	100,0%	
	Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	29,0%	10,8%	17,3%	23,3%	6,7%	18,4%	
	Toplam	,9%	,7%	9,3%	7,2%	,4%	18,4%	
50 ve üzeri	Sayı	8	11	84	42	8	153	
	Yaşınız %	5,2%	7,2%	54,9%	27,5%	5,2%	100,0%	
	Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	25,8%	16,9%	15,1%	13,2%	13,3%	14,9%	
	Toplam	,8%	1,1%	8,2%	4,1%	,8%	14,9%	
Toplam	Sayı	31	65	556	318	60	1030	
	Yaşınız %	3,0%	6,3%	54,0%	30,9%	5,8%	100,0%	
	Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	3,0%	6,3%	54,0%	30,9%	5,8%	100,0%	

Tablo 88. Yaş-araştırma inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazılarını güvenilir bulanların en yüksek olduğu grup 36-40 yaş grubudur. Bu gruptakilerin yüzde 4.5'i araştırma/inceleme yazılarını çok güvenilir, yüzde 62.5'i ise güvenilir bulmaktadır.

Araştırma/inceleme yazılarını güvenilir bulanların en düşük oranda görüldüğü grup ise 41-49 yaş grubudur. Bu gruptakilerin yüzde 38,9'u araştırma/inceleme yazılarını az güvenilir, yüzde 2,1'i güvenilir bulduklarını belirtmiştir. Ancak bu grupta da araştırma/inceleme yazılarını güvenilir bulanlar daha fazladır.

Eğitim - Gazetelerde Yayınlanan Araştırma/İnceleme Yazıları

Crosstab

			Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	6		2			8
		Eğitiminiz %	75,0%		25,0%			100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	19,4%		,4%			,8%
		Toplam	,6%		,2%			,8%
İlköğretim		Sayı	2	6	44	39	11	102
		Eğitiminiz %	2,0%	5,9%	43,1%	38,2%	10,8%	100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	6,5%	9,2%	7,9%	12,3%	18,3%	9,9%
		Toplam	,2%	,6%	4,3%	3,8%	1,1%	9,9%
Lise		Sayı	9	23	180	88	16	316
		Eğitiminiz %	2,8%	7,3%	57,0%	27,8%	5,1%	100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	29,0%	35,4%	32,4%	27,7%	26,7%	30,7%
		Toplam	,9%	2,2%	17,5%	8,5%	1,6%	30,7%
Ön lisans		Sayı		4	61	46	8	119
		Eğitiminiz %		3,4%	51,3%	38,7%	6,7%	100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %		6,2%	11,0%	14,5%	13,3%	11,6%
		Toplam		,4%	5,9%	4,5%	,8%	11,6%
Lisans		Sayı	9	27	218	131	24	409
		Eğitiminiz %	2,2%	6,6%	53,3%	32,0%	5,9%	100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	29,0%	41,5%	39,2%	41,2%	40,0%	39,7%
		Toplam	,9%	2,6%	21,2%	12,7%	2,3%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	5	5	51	14	1	76
		Eğitiminiz %	6,6%	6,6%	67,1%	18,4%	1,3%	100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	16,1%	7,7%	9,2%	4,4%	1,7%	7,4%
		Toplam	,5%	,5%	5,0%	1,4%	,1%	7,4%
Toplam		Sayı	31	65	556	318	60	1030
		Eğitiminiz %	3,0%	6,3%	54,0%	30,9%	5,8%	100,0%
		Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,0%	6,3%	54,0%	30,9%	5,8%	100,0%

Tablo 89. Eğitim-araştırma/inceleme yazıları-güvenilirlik ilişkisi

Araştırma/inceleme yazılarını güvenilir lisansüstü eğitim alanlarda diğer gruplara göre daha yüksek orandadır. Bu grupta yer alanların yüzde 6.6'sı araştırma/inceleme yazılarını çok güvenilir, yüzde 67.1'i ise güvenilir bulmaktadır.

Araştırma/inceleme yazılarını güvenilir bulanların diğerlerine oranla daha az olduğu grup ise ilköğretim düzeyinde eğitim alanların yer aldığı gruptur. Bu gruptakilerin yüzde 38.2'si araştırma/inceleme yazılarını az güvenilir, yüzde 10.8'i ise güvenilmez bulmaktadırlar.

3.7.4.11. Sinema Filmleri

Sinema filmleri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	36	3,5	3,5	3,5
	Çok güvenilir	31	3,0	3,0	6,5
	Güvenilir	307	29,8	29,8	36,3
	Az güvenilir	390	37,9	37,9	74,2
	Güvenilir değil	266	25,8	25,8	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 90. Sinema filmleri güvenilirlik ilişkisi

Sinema filmlerini güvenilir bulmayanların oranı daha yüksektir. Katılımcıların yüzde 3'ü sinema filmlerini çok güvenilir bulduğunu belirtirken, yüzde 29.8'i güvenilir, yüzde 37.9'u az güvenilir, yüzde 25.8'i ise güvenilmez gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 3.5'i sinema filmleri ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Sinema filmleri

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	2	1,6	1,6	1,6
	Çok güvenilir	16	12,9	12,9	14,5
	Güvenilir	25	20,2	20,2	34,7
	Az güvenilir	46	37,1	37,1	71,8
	Güvenilir değil	35	28,2	28,2	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 90. Sinema filmleri güvenilirlik ilişkisi

Sinema filmlerinin güvenilir bulunma oranı her iki ülkede de düşüktür. Almanya'daki katılımcıların yüzde 12.9'u sinema filmlerinin çok güvenilir, yüzde 20.2'si güvenilir, yüzde 37.1'i az güvenilir, yüzde 28.2'si güvenilirmez olduğunu belirtmişlerdir.

Yaş - Sinema Filmleri

		Crosstab					
		Sinema filmleri					
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	Toplam
Yaşınız	16-19	Sayı	2	41	28	9	80
		Yaşınız %	2,5%	51,3%	35,0%	11,3%	100,0%
		Sinema filmleri %	6,5%	13,4%	7,2%	3,4%	7,8%
		Toplam	,2%	4,0%	2,7%	,9%	7,8%
20-29		Sayı	7	110	136	114	383
		Yaşınız %	1,8%	28,7%	35,5%	29,8%	100,0%
		Sinema filmleri %	19,4%	35,8%	34,9%	42,9%	37,2%
		Toplam	,7%	10,7%	13,2%	11,1%	37,2%
30-35		Sayı	4	43	42	38	136
		Yaşınız %	2,9%	31,6%	30,9%	27,9%	100,0%
		Sinema filmleri %	11,1%	14,0%	10,8%	14,3%	13,2%
		Toplam	,4%	4,2%	4,1%	3,7%	13,2%
36-40		Sayı	7	23	33	25	88
		Yaşınız %	8,0%	26,1%	37,5%	28,4%	100,0%
		Sinema filmleri %	19,4%	7,5%	8,5%	9,4%	8,5%
		Toplam	,7%	2,2%	3,2%	2,4%	8,5%
41-49		Sayı	10	54	78	48	190
		Yaşınız %	5,3%	28,4%	41,1%	25,3%	100,0%
		Sinema filmleri %	27,8%	17,6%	20,0%	18,0%	18,4%
		Toplam	1,0%	5,2%	7,6%	4,7%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	8	4	36	73	153
		Yaşınız %	5,2%	2,6%	23,5%	47,7%	100,0%
		Sinema filmleri %	22,2%	12,9%	11,7%	18,7%	14,9%
		Toplam	,8%	,4%	3,5%	7,1%	14,9%
Toplam		Sayı	36	31	307	266	1030
		Yaşınız %	3,5%	3,0%	29,8%	37,9%	100,0%
		Sinema filmleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,5%	3,0%	29,8%	37,9%	25,8%

Tablo 91. Yaş-sinema filmleri-güvenilirlik ilişkisi

Sinema filmlerini güvenilir bulanlar diğerlerine göre en yüksek oranda 16-19 yaş grubunda yer almaktadır. 16-19 yaş aralığındakilerin yüzde 2.5'i sinema filmlerini çok güvenilir, yüzde 51.3'ü de güvenilir bulmaktadır.

Sinema filmlerini güvenilir bulmayanların en fazla görüldüğü grup ise 50 yaş üzerindeki gruptur. 50 yaş üzerindekiilerin yer aldığı grupta sinema filmlerini az güvenilir bulanlar yüzde 47.7 oranında, güvenilirmez bulanlar ise yüzde 20.9 oranında görülmektedir.

Eğitim - Sinema Filmleri

Crosstab

			Sinema filmleri					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	4			4		8
		Eğitiminiz %	50,0%			50,0%		100,0%
		Sinema filmleri %	11,1%			1,0%		,8%
		Toplam	,4%			,4%		,8%
İlköğretim	Sayı	2	2	42	32	24	102	
	Eğitiminiz %	2,0%	2,0%	41,2%	31,4%	23,5%	100,0%	
	Sinema filmleri %	5,6%	6,5%	13,7%	8,2%	9,0%	9,9%	
	Toplam	,2%	,2%	4,1%	3,1%	2,3%	9,9%	
Lise	Sayı	10	11	112	115	68	316	
	Eğitiminiz %	3,2%	3,5%	35,4%	36,4%	21,5%	100,0%	
	Sinema filmleri %	27,8%	35,5%	36,5%	29,5%	25,6%	30,7%	
	Toplam	1,0%	1,1%	10,9%	11,2%	6,6%	30,7%	
Ön lisans	Sayı		6	26	56	31	119	
	Eğitiminiz %		5,0%	21,8%	47,1%	26,1%	100,0%	
	Sinema filmleri %		19,4%	8,5%	14,4%	11,7%	11,6%	
	Toplam		,6%	2,5%	5,4%	3,0%	11,6%	
Lisans	Sayı	13	12	114	150	120	409	
	Eğitiminiz %	3,2%	2,9%	27,9%	36,7%	29,3%	100,0%	
	Sinema filmleri %	36,1%	38,7%	37,1%	38,5%	45,1%	39,7%	
	Toplam	1,3%	1,2%	11,1%	14,6%	11,7%	39,7%	
Lisans üstü	Sayı	7		13	33	23	76	
	Eğitiminiz %	9,2%		17,1%	43,4%	30,3%	100,0%	
	Sinema filmleri %	19,4%		4,2%	8,5%	8,6%	7,4%	
	Toplam	,7%		1,3%	3,2%	2,2%	7,4%	
Toplam	Sayı	36	31	307	390	266	1030	
	Eğitiminiz %	3,5%	3,0%	29,8%	37,9%	25,8%	100,0%	
	Sinema filmleri %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	3,5%	3,0%	29,8%	37,9%	25,8%	100,0%	

Tablo 92. Eğitim-sinema filmleri-güvenilirlik ilişkisi

Sinema filmlerini güvenilir bulanlar ilköğretim düzeyinde eğitim alanların bulunduğu grupta daha yüksek oranda görülmektedir. Ancak bu grupta sinema filmlerini güvenilir bulanların oranı güvenilir bulanlardan daha yüksektir. İlköğretim düzeyinde eğitim alanların bulunduğu grupta sinema filmlerini çok güvenilir bulanlar yüzde 2, güvenilir bulanlar yüzde 41.2, az güvenilir bulanlar yüzde 31.4, güvenilir bulanlar ise 23.5 oranındadır.

Lisansüstü eğitim alanların bulunduğu grupta ise sinema filmlerini çok güvenilir bulanların oranı yüzde sıfır, güvenilir bulanların oranı yüzde 17.1, az güvenilir bulanların oranı yüzde 43.4, güvenilir bulanların oranı ise yüzde 30.3'tür.

3.7.4.12. Reklamlar

Reklamlar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	34	3,3	3,3	3,3
	Çok güvenilir	21	2,0	2,0	5,3
	Güvenilir	156	15,1	15,1	20,5
	Az güvenilir	332	32,2	32,2	52,7
	Güvenilir değil	487	47,3	47,3	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 93. Reklamlar-güvenilirlik ilişkisi

Katılımcılar içinde reklamları güvenilir bulanların oranı oldukça düşüktür. Ankete katılanların yüzde 2'si reklamları çok güvenilir, yüzde 15.1'i güvenilir, yüzde 32.2'si güvenilir, yüzde 47.3'ü ise güvenilir bulduklarını belirtmiş, yüzde 3.3'ü bir değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Reklamlar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	8	6,5	6,5	8,9
	Güvenilir	23	18,5	18,5	27,4
	Az güvenilir	33	26,6	26,6	54,0
	Güvenilir değil	57	46,0	46,0	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 93-A. Almanya'da reklamlar-güvenilirlik ilişkisi

Reklamlar Almanya'da Türkiye'dekine göre daha güvenilir bulunmaktadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 6.5'i reklamları çok güvenilir, yüzde 18.5'i güvenilir, yüzde 26.6'sı az güvenilir, yüzde 46.0'ı ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Yaş – Reklamlar

Crosstab

Yaşınız			Reklamlar				Toplam	
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir		Güvenilir değil
16-19	Sayı			2	17	28	33	80
	Yaşınız %			2,5%	21,3%	35,0%	41,3%	100,0%
	Reklamlar %			9,5%	10,9%	8,4%	6,8%	7,8%
	Toplam			,2%	1,7%	2,7%	3,2%	7,8%
20-29	Sayı	7	7	72	117	180		383
	Yaşınız %	1,8%	1,8%	18,8%	30,5%	47,0%		100,0%
	Reklamlar %	20,6%	33,3%	46,2%	35,2%	37,0%		37,2%
	Toplam	,7%	,7%	7,0%	11,4%	17,5%		37,2%
30-35	Sayı	2	4	19	37	74		136
	Yaşınız %	1,5%	2,9%	14,0%	27,2%	54,4%		100,0%
	Reklamlar %	5,9%	19,0%	12,2%	11,1%	15,2%		13,2%
	Toplam	,2%	,4%	1,8%	3,6%	7,2%		13,2%
36-40	Sayı	4	3	20	21	40		88
	Yaşınız %	4,5%	3,4%	22,7%	23,9%	45,5%		100,0%
	Reklamlar %	11,8%	14,3%	12,8%	6,3%	8,2%		8,5%
	Toplam	,4%	,3%	1,9%	2,0%	3,9%		8,5%
41-49	Sayı	9	4	20	65	92		190
	Yaşınız %	4,7%	2,1%	10,5%	34,2%	48,4%		100,0%
	Reklamlar %	26,5%	19,0%	12,8%	19,6%	18,9%		18,4%
	Toplam	,9%	,4%	1,9%	6,3%	8,9%		18,4%
50 ve üzeri	Sayı	12	1	8	64	68		153
	Yaşınız %	7,8%	,7%	5,2%	41,8%	44,4%		100,0%
	Reklamlar %	35,3%	4,8%	5,1%	19,3%	14,0%		14,9%
	Toplam	1,2%	,1%	,8%	6,2%	6,6%		14,9%
Toplam	Sayı	34	21	156	332	487		1030
	Yaşınız %	3,3%	2,0%	15,1%	32,2%	47,3%		100,0%
	Reklamlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		100,0%
	Toplam	3,3%	2,0%	15,1%	32,2%	47,3%		100,0%

Tablo 94. Yaş-reklamlar-güvenilirlik ilişkisi

Reklamları güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü yaş grubu, 36-40 yaş aralığında yer alanların bulunduğu gruptur. 36-40 yaş grubundakilerin yüzde 3.4'ü reklamları çok güvenilir, yüzde 22.7'si ise güvenilir bulduklarını belirtmiş, yüzde 23.9'u az güvenilir, yüzde 45.5'i ise güvenilir olarak değerlendirmiştir. Bu gruptakilerin yüzde 4.5'i reklamlar için değerlendirme yapmamıştır.

Reklamları güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü grup 50 yaş üzeri gruptur. 50 yaş üzerindeki katılımcıların yüzde 0.7'si reklamları çok güvenilir, yüzde 5.2'si güvenilir, yüzde 41.8'i az güvenilir, yüzde 44.4'ü güvenilir bulmaktadır. Bu yaş grubundakilerin yüzde 7.8'i reklamlarla ilgili değerlendirme yapmamıştır.

Eğitim – Reklamlar

Crosstab

		Reklamlar					Total
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı 4		2		2	8
		Eğitiminiz % 50,0%		25,0%		25,0%	100,0%
		Reklamlar % 11,8%		1,3%		,4%	,8%
		Toplam ,4%		,2%		,2%	,8%
İlköğretim	Sayı	2	6	12	21	61	102
	Eğitiminiz %	2,0%	5,9%	11,8%	20,6%	59,8%	100,0%
	Reklamlar %	5,9%	28,6%	7,7%	6,3%	12,5%	9,9%
	Toplam	,2%	,6%	1,2%	2,0%	5,9%	9,9%
Lise	Sayı	10	6	57	122	121	316
	Eğitiminiz %	3,2%	1,9%	18,0%	38,6%	38,3%	100,0%
	Reklamlar %	29,4%	28,6%	36,5%	36,7%	24,8%	30,7%
	Toplam	1,0%	,6%	5,5%	11,8%	11,7%	30,7%
Ön lisans	Sayı		4	26	31	58	119
	Eğitiminiz %		3,4%	21,8%	26,1%	48,7%	100,0%
	Reklamlar %		19,0%	16,7%	9,3%	11,9%	11,6%
	Toplam		,4%	2,5%	3,0%	5,6%	11,6%
Lisans	Sayı	13	5	52	134	205	409
	Eğitiminiz %	3,2%	1,2%	12,7%	32,8%	50,1%	100,0%
	Reklamlar %	38,2%	23,8%	33,3%	40,4%	42,1%	39,7%
	Toplam	1,3%	,5%	5,0%	13,0%	19,9%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	5		7	24	40	76
	Eğitiminiz %	6,6%		9,2%	31,6%	52,6%	100,0%
	Reklamlar %	14,7%		4,5%	7,2%	8,2%	7,4%
	Toplam	,5%		,7%	2,3%	3,9%	7,4%
Toplam	Sayı	34	21	156	332	487	1030
	Eğitiminiz %	3,3%	2,0%	15,1%	32,2%	47,3%	100,0%
	Reklamlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	3,3%	2,0%	15,1%	32,2%	47,3%	100,0%

Tablo 95. Eğitim-reklamlar-güvenilirlik ilişkisi

Reklamları güvenilir bulanların oranı diğer eğitim düzeylerine göre ön lisans eğitimi alanların bulunduğu grupta daha yüksektir. Bu gruptakilerin yüzde 3.4'ü reklamları çok güvenilir, yüzde 21.8'i güvenilir bulmaktadır

Yüksek lisans eğitimi alanlar arasında reklamları çok güvenilir bulanların oranı sıfır, güvenilir bulanların oranı yüzde 9.2, az güvenilir bulanların oranı yüzde 31.6, güvenilmez bulanların oranı ise yüzde 47.3'tür. Bu gruptakilerin yüzde 3.3'ü reklamlarla ilgili değerlendirme yapmamıştır.

3.7.4.13. Toplantılar (Panel, Seminer, Konferans)

Toplantılar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	30	2,9	2,9	2,9
	Çok güvenilir	175	17,0	17,0	19,9
	Güvenilir	576	55,9	55,9	75,8
	Az güvenilir	182	17,7	17,7	93,5
	Güvenilir değil	67	6,5	6,5	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 96. Toplantılar-güvenilirlik ilişkisi

Toplantılar ankete katılanların yüzde 17'si tarafından çok güvenilir, yüzde 55.9'u tarafından güvenilir bulunmaktadır. Toplantıları güvenilir bulmayanların oranı hayli düşüktür: yüzde 17.7 az güvenilir, yüzde 6.5 güvenilir değil. Katılımcıların yüzde 2.9'u toplantılarla ilgili değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Toplantılar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
	Çok güvenilir	15	12,1	12,1	16,1
	Güvenilir	40	32,3	32,3	48,4
	Az güvenilir	39	31,5	31,5	79,8
	Güvenilir değil	25	20,2	20,2	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 96-A. Almanya'da toplantılar-güvenilirlik ilişkisi

Toplantılar Türkiye'de oldukça güvenilir bulunmasına karşın, Almanya'da daha düşük oranda güvenilir bulunmaktadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 12.1'i toplantıları çok güvenilir, yüzde 32.3'ü güvenilir, yüzde 31.5'i az güvenilir, yüzde 20.2'si de güvenilirmez bulmaktadır.

Yaş - Toplantılar (Panel, Seminer, Konferans)

Crosstab

			Toplantılar					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı		19	41	18	2	80
		Yaşınız %		23,8%	51,3%	22,5%	2,5%	100,0%
		Toplantılar %		10,9%	7,1%	9,9%	3,0%	7,8%
		Toplam		1,8%	4,0%	1,7%	,2%	7,8%
	20-29	Sayı	10	66	210	61	36	383
		Yaşınız %	2,6%	17,2%	54,8%	15,9%	9,4%	100,0%
		Toplantılar %	33,3%	37,7%	36,5%	33,5%	53,7%	37,2%
		Toplam	1,0%	6,4%	20,4%	5,9%	3,5%	37,2%
	30-35	Sayı	4	22	82	22	6	136
		Yaşınız %	2,9%	16,2%	60,3%	16,2%	4,4%	100,0%
		Toplantılar %	13,3%	12,6%	14,2%	12,1%	9,0%	13,2%
		Toplam	,4%	2,1%	8,0%	2,1%	,6%	13,2%
	36-40	Sayı	2	15	58	8	5	88
		Yaşınız %	2,3%	17,0%	65,9%	9,1%	5,7%	100,0%
		Toplantılar %	6,7%	8,6%	10,1%	4,4%	7,5%	8,5%
		Toplam	,2%	1,5%	5,6%	,8%	,5%	8,5%
	41-49	Sayı	6	25	98	51	10	190
		Yaşınız %	3,2%	13,2%	51,6%	26,8%	5,3%	100,0%
		Toplantılar %	20,0%	14,3%	17,0%	28,0%	14,9%	18,4%
		Toplam	,6%	2,4%	9,5%	5,0%	1,0%	18,4%
	50 ve üzeri	Sayı	8	28	87	22	8	153
		Yaşınız %	5,2%	18,3%	56,9%	14,4%	5,2%	100,0%
		Toplantılar %	26,7%	16,0%	15,1%	12,1%	11,9%	14,9%
		Toplam	,8%	2,7%	8,4%	2,1%	,8%	14,9%
Toplam		Sayı	30	175	576	182	67	1030
		Yaşınız %	2,9%	17,0%	55,9%	17,7%	6,5%	100,0%
		Toplantılar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,9%	17,0%	55,9%	17,7%	6,5%	100,0%

Tablo 97. Yaş-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi

Toplantıları güvenilir bulanların oranı 36-40 yaş aralığındaki katılımcılarda daha yüksektir. Bu yaş grubundakilerin yüzde 17'si toplantılardan edinilen bilginin çok güvenilir, yüzde 65,9'u güvenilir olduğunu belirtmiştir. Toplantılardan edinilen bilginin güvenilir olmadığına dair en yüksek oran 41-49 yaş aralığında görülmektedir. Bu yaş grubunda da toplantıları güvenilir bulanların oranı daha yüksek ancak tüm yaş gruplarına oranla güvenilir bulanların oranı yüksektir. 41-49 yaş grubunda yer alan katılımcıların yüzde 26,8'i toplantıları az güvenilir, yüzde 5,3'ü ise güvenilir bulduklarını ifade etmişlerdir.

Eğitim - Toplantılar (Panel, Seminer, Konferans)

Crosstab

			Toplantılar					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1	2			5	8
		Eğitiminiz %	12,5%	25,0%			62,5%	100,0%
		Toplantılar %	3,3%	1,1%			7,5%	,8%
		Toplam	,1%	,2%			,5%	,8%
İlköğretim	Sayı	3	22	44	30	3	102	
	Eğitiminiz %	2,9%	21,6%	43,1%	29,4%	2,9%	100,0%	
	Toplantılar %	10,0%	12,6%	7,6%	16,5%	4,5%	9,9%	
	Toplam	,3%	2,1%	4,3%	2,9%	,3%	9,9%	
Lise	Sayı	11	64	160	52	29	316	
	Eğitiminiz %	3,5%	20,3%	50,6%	16,5%	9,2%	100,0%	
	Toplantılar %	36,7%	36,6%	27,8%	28,6%	43,3%	30,7%	
	Toplam	1,1%	6,2%	15,5%	5,0%	2,8%	30,7%	
Ön lisans	Sayı		20	76	16	7	119	
	Eğitiminiz %		16,8%	63,9%	13,4%	5,9%	100,0%	
	Toplantılar %		11,4%	13,2%	8,8%	10,4%	11,6%	
	Toplam		1,9%	7,4%	1,6%	,7%	11,6%	
Lisans	Sayı	12	55	252	73	17	409	
	Eğitiminiz %	2,9%	13,4%	61,6%	17,8%	4,2%	100,0%	
	Toplantılar %	40,0%	31,4%	43,8%	40,1%	25,4%	39,7%	
	Toplam	1,2%	5,3%	24,5%	7,1%	1,7%	39,7%	
Lisans üstü	Sayı	3	12	44	11	6	76	
	Eğitiminiz %	3,9%	15,8%	57,9%	14,5%	7,9%	100,0%	
	Toplantılar %	10,0%	6,9%	7,6%	6,0%	9,0%	7,4%	
	Toplam	,3%	1,2%	4,3%	1,1%	,6%	7,4%	
Toplam	Sayı	30	175	576	182	67	1030	
	Eğitiminiz %	2,9%	17,0%	55,9%	17,7%	6,5%	100,0%	
	Toplantılar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	2,9%	17,0%	55,9%	17,7%	6,5%	100,0%	

Tablo 98. Eğitim-toplantılar-güvenilirlik ilişkisi

Toplantıların güvenilir bulanların oranı ön lisans eğitimi almış olanlarda daha yüksek, ilköğretim düzeyinde eğitim alanlarda ise daha düşük görülmektedir. Ön lisans düzeyinde eğitim alanların yüzde 16.8'i toplantılardan edinilen bilgiyi çok güvenilir, yüzde 63.9'u güvenilir bulmaktadır. İlköğretim düzeyinde eğitim alanların yüzde 29.4'ü toplantılardan edinilen bilgiyi az güvenilir, yüzde 2.9'u ise güvenilirmez bulmaktadır. Bu gruptakilerin yüzde 21.6'sı toplantıları çok güvenilir, yüzde 43.1'i güvenilir olarak değerlendirmektedir.

3.7.4.14. Diğer İnsanlar

Diğer İnsanlar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	53	5,1	5,1	5,1
	Çok güvenilir	15	1,5	1,5	6,6
	Güvenilir	171	16,6	16,6	23,2
	Az güvenilir	516	50,1	50,1	73,3
	Güvenilir değil	275	26,7	26,7	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 99. Diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi

Diğer insanlardan edinilen bilgi katılımcıların yüzde 50.1'i tarafından az güvenilir, yüzde 26.7'si tarafından güvenilir bulunmamaktadır. Diğer insanları güvenilir bulanlar yüzde 16.6, çok güvenilir bulanlar ise yüzde 1.5 oranındadır. Bu konuda katılımcıların yüzde 5.1'i değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Diğer İnsanlar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
	Çok güvenilir	18	14,5	14,5	18,5
	Güvenilir	39	31,5	31,5	50,0
	Az güvenilir	38	30,6	30,6	80,6
	Güvenilir değil	24	19,4	19,4	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 99-A. Almanya'da diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi

İki ülkede diğer insanlar/arkadaşların güvenilir bulunma oranları arasındaki farklılıklar dikkati çekmektedir. Türkiye'de diğer insanlar/arkadaşların güvenilir bulunma oranı Almanya'ya oranla oldukça düşüktür. Almanya'daki katılımcıların yüzde 14.5'i diğer insanlar/arkadaşların çok güvenilir, yüzde 31.5'i güvenilir, yüzde 30.6'sı az güvenilir, yüzde 19.4'ü güvenilirmez olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'de ise diğer insanların çok güvenilir olduğunu belirtenlerin oranı yüzde 1.5, az güvenilir olduğunu belirtenlerin oranı ise yüzde 50.1'dir.

Yaş - Diğer İnsanlar

Crosstab

			Diğer İnsanlar					
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	Toplam
Yaşınız	16-19	Sayı			18	38	24	80
		Yaşınız %			22,5%	47,5%	30,0%	100,0%
		Diğer İnsanlar %			10,5%	7,4%	8,7%	7,8%
Toplam					1,7%	3,7%	2,3%	7,8%
	20-29	Sayı	18	6	45	205	109	383
		Yaşınız %	4,7%	1,6%	11,7%	53,5%	28,5%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	34,0%	40,0%	26,3%	39,7%	39,6%	37,2%
Toplam			1,7%	,6%	4,4%	19,9%	10,6%	37,2%
	30-35	Sayı	5	1	28	53	49	136
		Yaşınız %	3,7%	,7%	20,6%	39,0%	36,0%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	9,4%	6,7%	16,4%	10,3%	17,8%	13,2%
Toplam			,5%	,1%	2,7%	5,1%	4,8%	13,2%
	36-40	Sayı	5	4	17	53	9	88
		Yaşınız %	5,7%	4,5%	19,3%	60,2%	10,2%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	9,4%	26,7%	9,9%	10,3%	3,3%	8,5%
Toplam			,5%	,4%	1,7%	5,1%	,9%	8,5%
	41-49	Sayı	11	2	32	97	48	190
		Yaşınız %	5,8%	1,1%	16,8%	51,1%	25,3%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	20,8%	13,3%	18,7%	18,8%	17,5%	18,4%
Toplam			1,1%	,2%	3,1%	9,4%	4,7%	18,4%
	50 ve üzeri	Sayı	14	2	31	70	36	153
		Yaşınız %	9,2%	1,3%	20,3%	45,8%	23,5%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	26,4%	13,3%	18,1%	13,6%	13,1%	14,9%
Toplam			1,4%	,2%	3,0%	6,8%	3,5%	14,9%
Toplam		Sayı	53	15	171	516	275	1030
		Yaşınız %	5,1%	1,5%	16,6%	50,1%	26,7%	100,0%
		Diğer İnsanlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Toplam			5,1%	1,5%	16,6%	50,1%	26,7%	100,0%

Tablo 100. Yaş-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi

Diğer insanları güvenilir bulanlar 36-40 yaş grubunda diğerlerine oranla daha yüksektir. Bu yaş grubunda yer alanların yüzde 4.5'i diğer insanları çok güvenilir, yüzde 19.3'ü güvenilir bulduklarını belirtmiştir. 16-19 yaş grubunda diğer insanları çok güvenilir bulanların oranı sıfırdır. Diğer insanlardan edinilen bilgiyi güvenilmez bulanların oranı 20-29 yaş grubunda diğerlerine göre daha yüksektir. 20-29 yaş aralığında yer alanların yüzde 53.5'i diğer insanları az güvenilir, yüzde 28.5'i de güvenilmez bulmaktadır.

Eğitim - Diğer İnsanlar

Crosstab

		Diğer İnsanlar					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı 3			2	3	8
	Eğitiminiz %	37,5%			25,0%	37,5%	100,0%
	Diğer İnsanlar %	5,7%			,4%	1,1%	,8%
	Toplam	,3%			,2%	,3%	,8%
İlköğretim	Sayı	4	4	15	40	39	102
	Eğitiminiz %	3,9%	3,9%	14,7%	39,2%	38,2%	100,0%
	Diğer İnsanlar %	7,5%	26,7%	8,8%	7,8%	14,2%	9,9%
	Toplam	,4%	,4%	1,5%	3,9%	3,8%	9,9%
Lise	Sayı	14	4	54	152	92	316
	Eğitiminiz %	4,4%	1,3%	17,1%	48,1%	29,1%	100,0%
	Diğer İnsanlar %	26,4%	26,7%	31,6%	29,5%	33,5%	30,7%
	Toplam	1,4%	,4%	5,2%	14,8%	8,9%	30,7%
Ön lisans	Sayı	1	2	16	62	38	119
	Eğitiminiz %	,8%	1,7%	13,4%	52,1%	31,9%	100,0%
	Diğer İnsanlar %	1,9%	13,3%	9,4%	12,0%	13,8%	11,6%
	Toplam	,1%	,2%	1,6%	6,0%	3,7%	11,6%
Lisans	Sayı	26	3	61	225	94	409
	Eğitiminiz %	6,4%	,7%	14,9%	55,0%	23,0%	100,0%
	Diğer İnsanlar %	49,1%	20,0%	35,7%	43,6%	34,2%	39,7%
	Toplam	2,5%	,3%	5,9%	21,8%	9,1%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	5	2	25	35	9	76
	Eğitiminiz %	6,6%	2,6%	32,9%	46,1%	11,8%	100,0%
	Diğer İnsanlar %	9,4%	13,3%	14,6%	6,8%	3,3%	7,4%
	Toplam	,5%	,2%	2,4%	3,4%	,9%	7,4%
Toplam	Sayı	53	15	171	516	275	1030
	Eğitiminiz %	5,1%	1,5%	16,6%	50,1%	26,7%	100,0%
	Diğer İnsanlar %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	5,1%	1,5%	16,6%	50,1%	26,7%	100,0%

Tablo 101. Eğitim-diğer insanlar-güvenilirlik ilişkisi

Diğer insanları güvenilir bulanlar lisansüstü eğitim alanlarda daha yüksek orandadır. Bu grupta yer alanların yüzde 2.6'sı diğer insanları çok güvenilir, yüzde 32.9'u ise güvenilir bulmaktadır. Ön lisans ve düzeyinde eğitim almış olanlarda diğer insanları güvenilir bulma diğerlerine göre daha yüksek orandadır. Bu gruptakilerin yüzde 52.1'i diğer insanları az güvenilir, yüzde 31.9'u ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

3.7.5.15. Diğer

Diğer

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	792	76,9	76,9	76,9
	Çok güvenilir	49	4,8	4,8	81,7
	Güvenilir	76	7,4	7,4	89,0
	Az güvenilir	74	7,2	7,2	96,2
	Güvenilir değil	39	3,8	3,8	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 102. Diğer-güvenilirlik ilişkisi

Katılımcıların yüzde 76.9'u (diğer: yazınız) maddesini değerlendirmemiş, değerlendirenler bu maddede "kitaplar"ın güvenilirliğine ilişkin tercihlerini belirtmişlerdir. Buna göre katılımcıların tümü içinde "diğer"i çok güvenilir bulanlar yüzde 4.8, güvenilir bulanlar yüzde 7.4, az güvenilir bulanlar 7.2, güvenilirmez bulanlar ise 3.8 oranındadır.

Almanya'da;

Diğer

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	123	99,2	99,2	99,2
	Az güvenilir	1	,8	,8	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 102. Diğer-güvenilirlik ilişkisi

Almanya'da ankete katılanların yüzde 99.2'si diğer seçeneğini değerlendirmemişlerdir.

3.7.4.16. Hiçbiri

Hiçbiri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	946	91,8	91,9	91,9
Hiçbiri	83	8,1	8,1	100,0
Toplam	1029	99,9	100,0	
Sistem	1	,1		
Toplam	1030	100,0		

Tablo 103. Hiçbiri-güvenilirlik

Hiçbiri seçeneği katılımcıların yüzde 91.8'i tarafından değerlendirilmemiştir.

Almanya'da;

Hiçbiri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	119	96,0	96,0	96,0
Hiçbiri	5	4,0	4,0	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 103-A. Almanya'da hiçbiri-güvenilirlik

Almanya'daki katılımcıların yüzde 4'ü anket formunda belirtilen seçeneklerin hiçbirini güvenilir bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

3.7.5. Haberlerde Verilen Bilgilerin Dayandırıldığı Referans Kaynakları Ne Ölçüde Güvenilir Bulunuyor

Haberlerin dayandırıldığı kaynağın güvenilirliği ile ilgili soruda katılımcıların en çok/sık referans gösterilen kaynakları –çok güvenilir-güvenilir-az güvenilir- güvenilir değil seçeneklerinden birini işaretleyerek değerlendirmeleri istenmiştir.

3.7.5.1 Bilim Adamlarına

		Bilim adamlarına			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	17	1,7	1,7	1,7
	Çok güvenilir	306	29,7	29,7	31,4
	Güvenilir	577	56,0	56,0	87,4
	Az güvenilir	106	10,3	10,3	97,7
	Güvenilir değil	24	2,3	2,3	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 104. Bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların haberlerin dayandırıldığı kaynak bilim adamları olduğunda güvenilir buldukları görülmektedir. Katılımcıların yüzde 29.7'si bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 56'sı güvenilir, yüzde 10.3'ü az güvenilir, yüzde 2.3'ü güvenilir değil bulduklarını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 1.7'si bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

		Bilim adamlarına			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	40	32,3	32,3	34,7
	Güvenilir	44	35,5	35,5	70,2
	Az güvenilir	28	22,6	22,6	92,7
	Güvenilir değil	9	7,3	7,3	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 104-A. Almanya'da bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Bilim adamlarını güvenilir bulma açısından yapılan değerlendirmelere bakıldığında bu konuda Türkiye'deki katılımcıların bilim adamlarını daha yüksek oranda güvenilir bulduğu görülmektedir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 32.3'ü bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 35.5'i güvenilir, yüzde 22.6'sı az güvenilir, yüzde 7.3'ü de güvenilir değil bulmaktadırlar.

Yaş – Bilim Adamlarına

Crosstab

			Bilim adamlarına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	1	29	41	9		80
		Yaşınız %	1,3%	36,3%	51,3%	11,3%		100,0%
		Bilim adamlarına %	5,9%	9,5%	7,1%	8,5%		7,8%
		Toplam	,1%	2,8%	4,0%	,9%		7,8%
20-29	Sayı	3	141	203	32	4	383	
		Yaşınız %	,8%	36,8%	53,0%	8,4%	1,0%	100,0%
		Bilim adamlarına %	17,6%	46,1%	35,2%	30,2%	16,7%	37,2%
		Toplam	,3%	13,7%	19,7%	3,1%	,4%	37,2%
30-35	Sayı	2	36	88	10		136	
		Yaşınız %	1,5%	26,5%	64,7%	7,4%		100,0%
		Bilim adamlarına %	11,8%	11,8%	15,3%	9,4%		13,2%
		Toplam	,2%	3,5%	8,5%	1,0%		13,2%
36-40	Sayı	4	15	50	11	8	88	
		Yaşınız %	4,5%	17,0%	56,8%	12,5%	9,1%	100,0%
		Bilim adamlarına %	23,5%	4,9%	8,7%	10,4%	33,3%	8,5%
		Toplam	,4%	1,5%	4,9%	1,1%	,8%	8,5%
41-49	Sayı	5	50	106	24	5	190	
		Yaşınız %	2,6%	26,3%	55,8%	12,6%	2,6%	100,0%
		Bilim adamlarına %	29,4%	16,3%	18,4%	22,6%	20,8%	18,4%
		Toplam	,5%	4,9%	10,3%	2,3%	,5%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	2	35	89	20	7	153	
		Yaşınız %	1,3%	22,9%	58,2%	13,1%	4,6%	100,0%
		Bilim adamlarına %	11,8%	11,4%	15,4%	18,9%	29,2%	14,9%
		Toplam	,2%	3,4%	8,6%	1,9%	,7%	14,9%
Toplam	Sayı	17	306	577	106	24	1030	
		Yaşınız %	1,7%	29,7%	56,0%	10,3%	2,3%	100,0%
		Bilim adamlarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	1,7%	29,7%	56,0%	10,3%	2,3%	100,0%

Tablo 105. Yaş-bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Bilim adamlarını güvenilir bulanlar 20-29 yaş grubunda daha yüksek oranda görülmektedir. Bu yaş grubundakilerin yüzde 36.8'i bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 53'ü güvenilir bulmaktadır. Bilim adamlarını daha düşük oranda güvenilir bulanlar 36-40 yaş grubunda görülmektedir. Bu yaş grubunda bulunanların yüzde 17'si adamlarını çok güvenilir, yüzde 56.8'i güvenilir, yüzde 12.5'i az güvenilir, yüzde 9.1'i de güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Eğitim - Bilim Adamlarına

Crosstab

			Bilim adamlarına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1		2	2	3	8
		Eğitiminiz %	12,5%		25,0%	25,0%	37,5%	100,0%
		Bilim adamlarına %	5,9%		,3%	1,9%	12,5%	,8%
		Toplam	,1%		,2%	,2%	,3%	,8%
	İlköğretim	Sayı	1	23	51	20	7	102
		Eğitiminiz %	1,0%	22,5%	50,0%	19,6%	6,9%	100,0%
		Bilim adamlarına %	5,9%	7,5%	8,8%	18,9%	29,2%	9,9%
		Toplam	,1%	2,2%	5,0%	1,9%	,7%	9,9%
	Lise	Sayı	7	96	172	31	10	316
		Eğitiminiz %	2,2%	30,4%	54,4%	9,8%	3,2%	100,0%
		Bilim adamlarına %	41,2%	31,4%	29,8%	29,2%	41,7%	30,7%
		Toplam	,7%	9,3%	16,7%	3,0%	1,0%	30,7%
	Ön lisans	Sayı	2	37	67	13		119
		Eğitiminiz %	1,7%	31,1%	56,3%	10,9%		100,0%
		Bilim adamlarına %	11,8%	12,1%	11,6%	12,3%		11,6%
		Toplam	,2%	3,6%	6,5%	1,3%		11,6%
	Lisans	Sayı	2	125	246	32	4	409
		Eğitiminiz %	,5%	30,6%	60,1%	7,8%	1,0%	100,0%
		Bilim adamlarına %	11,8%	40,8%	42,6%	30,2%	16,7%	39,7%
		Toplam	,2%	12,1%	23,9%	3,1%	,4%	39,7%
	Lisans üstü	Sayı	4	25	39	8		76
Eğitiminiz %		5,3%	32,9%	51,3%	10,5%		100,0%	
Bilim adamlarına %		23,5%	8,2%	6,8%	7,5%		7,4%	
Toplam		,4%	2,4%	3,8%	,8%		7,4%	
Toplam	Sayı	17	306	577	106	24	1030	
	Eğitiminiz %	1,7%	29,7%	56,0%	10,3%	2,3%	100,0%	
	Bilim adamlarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	1,7%	29,7%	56,0%	10,3%	2,3%	100,0%	

Tablo 106. Eğitim-bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Bilim adamlarını güvenilir bulanların oranı lisans düzeyinde eğitim alanlarda diğerlerine göre daha yüksek, ilköğretim düzeyinde eğitim alanlarda daha düşüktür. Lisans düzeyinde eğitim alanların yüzde 30.6'sı bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 60.1'i de güvenilir bulmaktadır. İlköğretim düzeyinde eğitim alanların ise yüzde 22.5'i çok güvenilir, yüzde 50'si güvenilir, yüzde 19.6'sı az güvenilir, yüzde 6.9'u da güvenilir bulduklarını belirtmiştir.

3.7.5.2. Yabancı Bilim Adamlarına

Yabancı bilim adamlarına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	32	3,1	3,1	3,1
	Çok güvenilir	229	22,2	22,2	25,3
	Güvenilir	557	54,1	54,1	79,4
	Az güvenilir	158	15,3	15,3	94,8
	Güvenilir değil	54	5,2	5,2	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 107. Yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı bilim adamlarını katılımcıların yüzde 22.2'si çok güvenilir, yüzde 54.1'i güvenilir, yüzde 15.3'ü az güvenilir, yüzde 5.2'si güvenilir bulduklarını belirtmiş, katılımcıların yüzde 3.1'i bu konuda değerlendirme yapmamıştır. Yabancı bilim adamlarına duyulan güvenin Türk bilim adamlarına oranla düşük olduğu da görülmektedir.

Almanya'da;

Yabancı bilim adamlarına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
	Çok güvenilir	22	17,7	17,7	21,0
	Güvenilir	58	46,8	46,8	67,7
	Az güvenilir	29	23,4	23,4	91,1
	Güvenilir değil	11	8,9	8,9	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 107-A. Almanya'da yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Türkiye'de yabancı bilim adamlarına duyulan güven Türk bilim adamlarına duyulan güvene göre daha düşük oranda iken Almanya'da Alman bilim adamları ile yabancı bilim adamlarına güvenme arasında çok büyük fark görülmemektedir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 17.7'si yabancı bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 46.8'i güvenilir, yüzde 23.4'ü az güvenilir, yüzde 8.9'u güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Yaş - Yabancı Bilim Adamlarına

Crosstab

			Yabancı bilim adamlarına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	3	21	38	14	4	80
		Yaşınız %	3,8%	26,3%	47,5%	17,5%	5,0%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	9,4%	9,2%	6,8%	8,9%	7,4%	7,8%
		Toplam	,3%	2,0%	3,7%	1,4%	,4%	7,8%
20-29	Sayı	Sayı	4	104	205	53	17	383
		Yaşınız %	1,0%	27,2%	53,5%	13,8%	4,4%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	12,5%	45,4%	36,8%	33,5%	31,5%	37,2%
		Toplam	,4%	10,1%	19,9%	5,1%	1,7%	37,2%
30-35	Sayı	Sayı	5	33	78	16	4	136
		Yaşınız %	3,7%	24,3%	57,4%	11,8%	2,9%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	15,6%	14,4%	14,0%	10,1%	7,4%	13,2%
		Toplam	,5%	3,2%	7,6%	1,6%	,4%	13,2%
36-40	Sayı	Sayı	4	12	44	22	6	88
		Yaşınız %	4,5%	13,6%	50,0%	25,0%	6,8%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	12,5%	5,2%	7,9%	13,9%	11,1%	8,5%
		Toplam	,4%	1,2%	4,3%	2,1%	,6%	8,5%
41-49	Sayı	Sayı	12	21	112	30	15	190
		Yaşınız %	6,3%	11,1%	58,9%	15,8%	7,9%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	37,5%	9,2%	20,1%	19,0%	27,8%	18,4%
		Toplam	1,2%	2,0%	10,9%	2,9%	1,5%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	Sayı	4	38	80	23	8	153
		Yaşınız %	2,6%	24,8%	52,3%	15,0%	5,2%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	12,5%	16,6%	14,4%	14,6%	14,8%	14,9%
		Toplam	,4%	3,7%	7,8%	2,2%	,8%	14,9%
Toplam	Sayı	Sayı	32	229	557	158	54	1030
		Yaşınız %	3,1%	22,2%	54,1%	15,3%	5,2%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,1%	22,2%	54,1%	15,3%	5,2%	100,0%

Tablo 108. Yaş- yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı bilim adamlarını güvenilir bulanlar 30-35 yaş grubunda diğerlerine göre daha yüksek orandadır. Bu yaş aralığında yer alan katılımcıların yüzde 24.3'ü yabancı bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 57.4'ü güvenilir, yüzde 11.8'i az güvenilir, yüzde 2.9'u güvenilir bulmaktadır. Güvenilir bulanların en düşük oranda görüldüğü yaş grubu ise 36-40 yaş grubudur. Bu yaş aralığında yer alanların yüzde 13.6'sı yabancı bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 50'si güvenilir, yüzde 25'i az güvenilir, yüzde 6.8'i de güvenilir bulmaktadır.

Eğitim - Yabancı Bilim Adamlarına

Crosstab

			Yabancı bilim adamlarına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1		5	2		8
		Eğitiminiz %	12,5%		62,5%	25,0%		100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	3,1%		,9%	1,3%		,8%
		Toplam	,1%		,5%	,2%		,8%
İlköğretim		Sayı	6	17	45	23	11	102
		Eğitiminiz %	5,9%	16,7%	44,1%	22,5%	10,8%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	18,8%	7,4%	8,1%	14,6%	20,4%	9,9%
		Toplam	,6%	1,7%	4,4%	2,2%	1,1%	9,9%
Lise		Sayı	15	75	173	35	18	316
		Eğitiminiz %	4,7%	23,7%	54,7%	11,1%	5,7%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	46,9%	32,8%	31,1%	22,2%	33,3%	30,7%
		Toplam	1,5%	7,3%	16,8%	3,4%	1,7%	30,7%
Ön lisans		Sayı	2	20	71	18	8	119
		Eğitiminiz %	1,7%	16,8%	59,7%	15,1%	6,7%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	6,3%	8,7%	12,7%	11,4%	14,8%	11,6%
		Toplam	,2%	1,9%	6,9%	1,7%	,8%	11,6%
Lisans		Sayı	5	95	227	70	12	409
		Eğitiminiz %	1,2%	23,2%	55,5%	17,1%	2,9%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	15,6%	41,5%	40,8%	44,3%	22,2%	39,7%
		Toplam	,5%	9,2%	22,0%	6,8%	1,2%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	3	22	36	10	5	76
		Eğitiminiz %	3,9%	28,9%	47,4%	13,2%	6,6%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	9,4%	9,6%	6,5%	6,3%	9,3%	7,4%
		Toplam	,3%	2,1%	3,5%	1,0%	,5%	7,4%
Toplam		Sayı	32	229	557	158	54	1030
		Eğitiminiz %	3,1%	22,2%	54,1%	15,3%	5,2%	100,0%
		Yabancı bilim adamlarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,1%	22,2%	54,1%	15,3%	5,2%	100,0%

Tablo 109. Eğitim-yabancı bilim adamları-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı bilim adamlarını güvenilir bulanların oranı lisans düzeyinde eğitim alanlarda daha yüksek, ilköğretim düzeyinde eğitim alanlarda ise düşüktür. Lisans düzeyinde eğitim alanların yüzde 23.2'si yabancı bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 55.5'i güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. İlköğretim düzeyinde eğitim alanların yüzde 16.7'si, yabancı bilim adamlarını çok güvenilir, yüzde 44.1'i güvenilir, yüzde 22.5'i güvenilir, yüzde 10.8'i ise güvenilirmez bulduklarını belirtmişlerdir.

3.7.5.3. Siyasi İktidarın Temsilcilerine

Siyasi iktidarın temsilcilerine

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	27	2,6	2,6	2,6
	Çok güvenilir	20	1,9	1,9	4,6
	Güvenilir	95	9,2	9,2	13,8
	Az güvenilir	423	41,1	41,1	54,9
	Güvenilir değil	465	45,1	45,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 110. Siyasi iktidarın temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Siyasi iktidarın temsilcilerinin güvenilmez bulunduğu görülmektedir. Ankete katılanların yüzde 45.1'i siyasi iktidarın temsilcilerini güvenilmez bulmakta, yüzde 41.1'i az güvenilir, yüzde 9.2'si güvenilir, yüzde 1.9'u ise çok güvenilir bulmaktadır. Ankete katılanların yüzde 2.6'sı bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Siyasi iktidarın temsilcilerine

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	17	13,7	13,7	16,1
	Güvenilir	23	18,5	18,5	34,7
	Az güvenilir	41	33,1	33,1	67,7
	Güvenilir değil	40	32,3	32,3	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 110. Siyasi iktidarın temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Siyasi iktidarın temsilcileri Almanya'da Türkiye'dekine göre daha yüksek oranda güvenilir bulunmaktadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 13.7'si siyasi iktidarın temsilcilerini çok güvenilir, yüzde 18.5'i güvenilir, yüzde 33.1'i az güvenilir, yüzde 32.3'ü güvenilmez bulmaktadır.

Yaş -Siyasi İktidarın Temsilcilerine

Crosstab

			Siyasi İktidarın temsilcilerine					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	1	1	8	42	28	80
		Yaşınız %	1,3%	1,3%	10,0%	52,5%	35,0%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %	3,7%	5,0%	8,4%	9,9%	6,0%	7,8%
		% of Total	,1%	,1%	,8%	4,1%	2,7%	7,8%
20-29	20-29	Sayı	1	6	33	163	180	383
		Yaşınız %	,3%	1,6%	8,6%	42,6%	47,0%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %	3,7%	30,0%	34,7%	38,5%	38,7%	37,2%
		% of Total	,1%	,6%	3,2%	15,8%	17,5%	37,2%
30-35	30-35	Sayı	3	4	19	47	63	136
		Yaşınız %	2,2%	2,9%	14,0%	34,6%	46,3%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %	11,1%	20,0%	20,0%	11,1%	13,5%	13,2%
		% of Total	,3%	,4%	1,8%	4,6%	6,1%	13,2%
36-40	36-40	Sayı		3	12	45	28	88
		Yaşınız %		3,4%	13,6%	51,1%	31,8%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %		15,0%	12,6%	10,6%	6,0%	8,5%
		% of Total		,3%	1,2%	4,4%	2,7%	8,5%
41-49	41-49	Sayı	13	3	16	72	86	190
		Yaşınız %	6,8%	1,6%	8,4%	37,9%	45,3%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %	48,1%	15,0%	16,8%	17,0%	18,5%	18,4%
		% of Total	1,3%	,3%	1,6%	7,0%	8,3%	18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı	9	3	7	54	80	153
		Yaşınız %	5,9%	2,0%	4,6%	35,3%	52,3%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %	33,3%	15,0%	7,4%	12,8%	17,2%	14,9%
		% of Total	,9%	,3%	,7%	5,2%	7,8%	14,9%
Toplam	Toplam	Sayı	27	20	95	423	465	1030
		Yaşınız %	2,6%	1,9%	9,2%	41,1%	45,1%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	2,6%	1,9%	9,2%	41,1%	45,1%	100,0%

Tablo 111. Yaş-iktidar temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Siyasi İktidarın temsilcilerinin güvenilir olmadığına ilişkin tüm yaş grupları içinde en yüksek oranlar 20-29 yaş grubunda görülmektedir. Bu yaş grubundakilerin yüzde 47'si siyasi İktidarın temsilcilerini güvenilmez, yüzde 42.6'sı az güvenilir, yüzde 8.6'sı güvenilir, yüzde 1.6'sı ise çok güvenilir bulmaktadır. Siyasi İktidarın temsilcilerine biraz daha güvenilir bakan yaş grubu ise 36-40 yaş aralığında yer alan katılımcıların bulunduğu gruptur. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 3.4'ü siyasi İktidarın temsilcilerini çok güvenilir, yüzde 13.6'sı ise güvenilir bulmaktadır.

Eğitim -Siyasi İktidarın Temsilcilerine

Crosstab

		Siyasi İktidarın temsilcilerine					Toplam	
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil		
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1			2	5	8
		Eğitiminiz %	12,5%			25,0%	62,5%	100,0%
		Siyasi İktidarın temsilcilerine %	3,7%			,5%	1,1%	,8%
		Toplam	,1%			,2%	,5%	,8%
İlköğretim	Sayı	4	7	11	31	49	102	
	Eğitiminiz %	3,9%	6,9%	10,8%	30,4%	48,0%	100,0%	
	Siyasi İktidarın temsilcilerine %	14,8%	35,0%	11,6%	7,3%	10,5%	9,9%	
	Toplam	,4%	,7%	1,1%	3,0%	4,8%	9,9%	
Lise	Sayı	15	7	46	126	122	316	
	Eğitiminiz %	4,7%	2,2%	14,6%	39,9%	38,6%	100,0%	
	Siyasi İktidarın temsilcilerine %	55,6%	35,0%	48,4%	29,8%	26,2%	30,7%	
	Toplam	1,5%	,7%	4,5%	12,2%	11,8%	30,7%	
Ön lisans	Sayı	2	2	6	55	54	119	
	Eğitiminiz %	1,7%	1,7%	5,0%	46,2%	45,4%	100,0%	
	Siyasi İktidarın temsilcilerine %	7,4%	10,0%	6,3%	13,0%	11,6%	11,6%	
	Toplam	,2%	,2%	,6%	5,3%	5,2%	11,6%	
Lisans	Sayı	4	4	28	182	191	409	
	Eğitiminiz %	1,0%	1,0%	6,8%	44,5%	46,7%	100,0%	
	Siyasi İktidarın temsilcilerine %	14,8%	20,0%	29,5%	43,0%	41,1%	39,7%	
	Toplam	,4%	,4%	2,7%	17,7%	18,5%	39,7%	
Lisans üstü	Sayı	1		4	27	44	76	
	Eğitiminiz %	1,3%		5,3%	35,5%	57,9%	100,0%	
	Siyasi İktidarın temsilcilerine %	3,7%		4,2%	6,4%	9,5%	7,4%	
	Toplam	,1%		,4%	2,6%	4,3%	7,4%	
Toplam	Sayı	27	20	95	423	465	1030	
	Eğitiminiz %	2,6%	1,9%	9,2%	41,1%	45,1%	100,0%	
	Siyasi İktidarın temsilcilerine %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	2,6%	1,9%	9,2%	41,1%	45,1%	100,0%	

Tablo 112. Eğitim-iktidar temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Siyasi iktidarın temsilcilerini en güvenilmez gören grup lisans üstü eğitim alanların yer aldığı gruptur. Bu grupta yer alanların yüzde 57.9'u siyasi iktidarın temsilcilerini güvenilmez, yüzde 35.5'i az güvenilir, yüzde 5.3'ü de güvenilir bulmaktadır. Bu grupta çok güvenilir seçeneğini işaretleyen olmamıştır.

Siyasi iktidarın temsilcilerini güvenilir bulma oranı ilköğretim eğitimi alanlarda diğerlerine göre daha yüksektir. İlköğretim eğitimi alanların yüzde 6.9'u siyasi iktidarın temsilcilerini çok güvenilir, 10.8'i güvenilir bulmaktadır. Bu grupta az güvenilir bulanların oranı yüzde 30.4, güvenilmez bulanların oranı yüzde 48'dir.

3.7.5.4. Muhalefet Temsilcilerine

Muhalefet temsilcilerine

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	24	2,3	2,3	2,3
	Çok güvenilir	8	,8	,8	3,1
	Güvenilir	95	9,2	9,2	12,3
	Az güvenilir	429	41,7	41,7	54,0
	Güvenilir değil	474	46,0	46,0	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 113. Muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Muhalefet temsilcilerinin güvenilirlik oranı da oldukça düşüktür. Muhalefet temsilcilerini çok güvenilir bulanların oranı yüzde 0.8'dir. Güvenilir bulanlar yüzde 9.2, az güvenilir bulanlar yüzde 41.7, güvenilmez bulanlar da yüzde 46 oranındadır.

Almanya'da;

Muhalefet temsilcilerine

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
	Çok güvenilir	14	11,3	11,3	14,5
	Güvenilir	26	21,0	21,0	35,5
	Az güvenilir	42	33,9	33,9	69,4
	Güvenilir değil	38	30,6	30,6	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 113-A. Almanya'da muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Muhalefet temsilcilerine duyulan güven Almanya'da Türkiye'dekine göre daha yüksek orandadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 11.3'ü muhalefet temsilcilerini çok güvenilir, yüzde 21.0'ı güvenilir, yüzde 33.9'u az güvenilir, yüzde 30.6'sı güvenilmez bulmaktadır.

Yaş - Muhalefet Temsilcilerine

Crosstab

Yaşınız	Yaşınız	Sayı	Muhalefet temsilcilerine					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
16-19	Sayı	3		1	11	37	28	80
	Yaşınız %	3,8%		1,3%	13,8%	46,3%	35,0%	100,0%
	Muhalefet temsilcilerine %	12,5%		12,5%	11,6%	8,6%	5,9%	7,8%
	Toplam	,3%		,1%	1,1%	3,6%	2,7%	7,8%
20-29	Sayı	3		2	44	147	187	383
	Yaşınız %	,8%		,5%	11,5%	38,4%	48,8%	100,0%
	Muhalefet temsilcilerine %	12,5%		25,0%	46,3%	34,3%	39,5%	37,2%
	Toplam	,3%		,2%	4,3%	14,3%	18,2%	37,2%
30-35	Sayı	3		5	14	48	66	136
	Yaşınız %	2,2%		3,7%	10,3%	35,3%	48,5%	100,0%
	Muhalefet temsilcilerine %	12,5%		62,5%	14,7%	11,2%	13,9%	13,2%
	Toplam	,3%		,5%	1,4%	4,7%	6,4%	13,2%
36-40	Sayı	2			8	46	32	88
	Yaşınız %	2,3%			9,1%	52,3%	36,4%	100,0%
	Muhalefet temsilcilerine %	8,3%			8,4%	10,7%	6,8%	8,5%
	Toplam	,2%			,8%	4,5%	3,1%	8,5%
41-49	Sayı	10			14	85	81	190
	Yaşınız %	5,3%			7,4%	44,7%	42,6%	100,0%
	Muhalefet temsilcilerine %	41,7%			14,7%	19,8%	17,1%	18,4%
	Toplam	1,0%			1,4%	8,3%	7,9%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	3			4	66	80	153
	Yaşınız %	2,0%			2,6%	43,1%	52,3%	100,0%
	Muhalefet temsilcilerine %	12,5%			4,2%	15,4%	16,9%	14,9%
	Toplam	,3%			,4%	6,4%	7,8%	14,9%
Toplam	Sayı	24		8	95	429	474	1030
	Yaşınız %	2,3%		,8%	9,2%	41,7%	46,0%	100,0%
	Muhalefet temsilcilerine %	100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	2,3%		,8%	9,2%	41,7%	46,0%	100,0%

Tablo 114. Yaş-muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Muhalefet temsilcilerini güvenilir bulanlar diğer yaş gruplarına göre 16-19 yaş grubunda daha yüksek oranda, 50 yaş üzerindeki grupta en düşük oranda görülmektedir. 16-19 yaş grubunda yer alan katılımcıların yüzde 1.3'ü muhalefet temsilcilerini çok güvenilir, yüzde 13.8'i güvenilir bulmakta, yüzde 46.3'ü az güvenilir, yüzde 35'i de güvenilirmez bulmaktadır.

50 yaşın üzerindeki katılımcıların hiçbiri muhalefet temsilcileri için "çok güvenilir" seçeneğini işaretlememiştir. Bu grupta muhalefet temsilcilerini güvenilir bulanların oranı yüzde 2.6, az güvenilir bulanların oranı yüzde 43.1, güvenilirmez bulanların oranı da yüzde 52.3'tür.

Eğitim - Muhalefet Temsilcilerine

Crosstab

			Muhalefet temsilcilerine					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1			2	5	8
		Eğitiminiz %	12,5%			25,0%	62,5%	100,0%
		Muhalefet temsilcilerine %	4,2%			,5%	1,1%	,8%
		Toplam	,1%			,2%	,5%	,8%
İlköğretim		Sayı	2	1	8	24	67	102
		Eğitiminiz %	2,0%	1,0%	7,8%	23,5%	65,7%	100,0%
		Muhalefet temsilcilerine %	8,3%	12,5%	8,4%	5,6%	14,1%	9,9%
		Toplam	,2%	,1%	,8%	2,3%	6,5%	9,9%
Lise		Sayı	14	4	40	131	127	316
		Eğitiminiz %	4,4%	1,3%	12,7%	41,5%	40,2%	100,0%
		Muhalefet temsilcilerine %	58,3%	50,0%	42,1%	30,5%	26,8%	30,7%
		Toplam	1,4%	,4%	3,9%	12,7%	12,3%	30,7%
Ön lisans		Sayı	2		9	54	54	119
		Eğitiminiz %	1,7%		7,6%	45,4%	45,4%	100,0%
		Muhalefet temsilcilerine %	8,3%		9,5%	12,6%	11,4%	11,6%
		Toplam	,2%		,9%	5,2%	5,2%	11,6%
Lisans		Sayı	4	3	35	182	185	409
		Eğitiminiz %	1,0%	,7%	8,6%	44,5%	45,2%	100,0%
		Muhalefet temsilcilerine %	16,7%	37,5%	36,8%	42,4%	39,0%	39,7%
		Toplam	,4%	,3%	3,4%	17,7%	18,0%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	1		3	36	36	76
		Eğitiminiz %	1,3%		3,9%	47,4%	47,4%	100,0%
		Muhalefet temsilcilerine %	4,2%		3,2%	8,4%	7,6%	7,4%
		Toplam	,1%		,3%	3,5%	3,5%	7,4%
Toplam		Sayı	24	8	95	429	474	1030
		Eğitiminiz %	2,3%	,8%	9,2%	41,7%	46,0%	100,0%
		Muhalefet temsilcilerine %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,3%	,8%	9,2%	41,7%	46,0%	100,0%

Tablo 115. Eğitim-muhalefet temsilcileri-güvenilirlik ilişkisi

Muhalefet temsilcilerini güvenilir bulanların oranı lise düzeyinde eğitim alanların bulunduğu grupta diğerlerine göre daha yüksektir. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 1.3'ü muhalefet temsilcilerinin çok güvenilir, yüzde 12.7'si güvenilir olduklarını belirtmiş, yüzde 41.5'i az güvenilir, yüzde 40.2'si güvenilir olarak değerlendirmiştir.

Muhalefet temsilcilerine güvenin en düşük oranda görüldüğü grup yüksek lisans düzeyinde eğitim alanların bulunduğu gruptur. Bu grupta yer alan katılımcıların yüzde 47.4'ü muhalefet temsilcilerinin güvenilir, yüzde 47.4'ü az güvenilir olduğunu belirtirken yüzde 3.9'u güvenilir olarak değerlendirmiş, çok güvenilir seçeneğini kimse işaretlememiştir.

3.7.5.5. Yabancı Politikacılara

Yabancı politikacılara

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	25	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	4	,4	,4	2,8
	Güvenilir	119	11,6	11,6	14,4
	Az güvenilir	380	36,9	36,9	51,3
	Güvenilir değil	502	48,7	48,7	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 116. Yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların yüzde 0.4'ü yabancı politikacıları çok güvenilir, yüzde 11.6'sı güvenilir olarak değerlendirirken yüzde 36.9'u yabancı politikacıları az güvenilir, yüzde 48.7'si de güvenilirmez bulduklarını belirtmiştir. Bu konuda değerlendirme yapmayanların oranı yüzde 2.4'tür.

Almanya'da;

Yabancı politikacılara

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	13	10,5	10,5	12,9
	Güvenilir	31	25,0	25,0	37,9
	Az güvenilir	43	34,7	34,7	72,6
	Güvenilir değil	34	27,4	27,4	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 116-A. Almanya'da yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı politikacılara duyulan güvende de iki ülke arasında farklılık vardır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 10.5'i yabancı politikacıları çok güvenilir,yüzde 25.0'i güvenilir, yüzde 34.7'si güvenilir, yüzde 27.4'ü güvenilirmez olarak değerlendirmektedir.

Yaş - Yabancı Politikacılara

Crosstab

			Yabancı politikacılara					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	3		12	41	24	80
		Yaşınız %	3,8%		15,0%	51,3%	30,0%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	12,0%		10,1%	10,8%	4,8%	7,8%
		Toplam	,3%		1,2%	4,0%	2,3%	7,8%
20-29		Sayı	4		31	131	217	383
		Yaşınız %	1,0%		8,1%	34,2%	56,7%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	16,0%		26,1%	34,5%	43,2%	37,2%
		Toplam	,4%		3,0%	12,7%	21,1%	37,2%
30-35		Sayı	3	2	17	54	60	136
		Yaşınız %	2,2%	1,5%	12,5%	39,7%	44,1%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	12,0%	50,0%	14,3%	14,2%	12,0%	13,2%
		Toplam	,3%	,2%	1,7%	5,2%	5,8%	13,2%
36-40		Sayı	2	1	7	37	41	88
		Yaşınız %	2,3%	1,1%	8,0%	42,0%	46,6%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	8,0%	25,0%	5,9%	9,7%	8,2%	8,5%
		Toplam	,2%	,1%	,7%	3,6%	4,0%	8,5%
41-49		Sayı	10		31	68	81	190
		Yaşınız %	5,3%		16,3%	35,8%	42,6%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	40,0%		26,1%	17,9%	16,1%	18,4%
		Toplam	1,0%		3,0%	6,6%	7,9%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	3	1	21	49	79	153
		Yaşınız %	2,0%	,7%	13,7%	32,0%	51,6%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	12,0%	25,0%	17,6%	12,9%	15,7%	14,9%
		Toplam	,3%	,1%	2,0%	4,8%	7,7%	14,9%
Toplam		Sayı	25	4	119	380	502	1030
		Yaşınız %	2,4%	,4%	11,6%	36,9%	48,7%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,4%	,4%	11,6%	36,9%	48,7%	100,0%

Tablo 117. Yaş-yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı politikacıları güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü yaş grubu 41-49 yaş aralığında bulunan katılımcıların bulunduğu gruptur. Bu yaş grubundaki katılımcılardan yabancı politikacılarla ilgili çok güvenilir seçeneğini işaretleyen olmamış, yüzde 16.3'ü güvenilir, yüzde 35.8'i az güvenilir, yüzde 42.6'sı güvenilirmez bulduklarını belirtmiştir.

Yabancı politikacıları güvenilir bulanların en düşük oranda görüldüğü yaş grubu 20-29 yaş grubudur. Bu gruptaki katılımcıların yabancı politikacıları çok güvenilir bulma oranı sıfırdır. Güvenilir bulanların oranı yüzde 8.1, az güvenilir bulanların oranı yüzde 34.2, güvenilirmez bulanların oranı ise yüzde 56.7'dir.

Eğitim - Yabancı Politikacılara

Crosstab

		Yabancı politikacılara					Toplam	
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil		
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1		3	2	2	8
		Eğitiminiz %	12,5%		37,5%	25,0%	25,0%	100,0%
		Yabancı politikacılara %	4,0%		2,5%	,5%	,4%	,8%
		Toplam	,1%		,3%	,2%	,2%	,8%
İlköğretim	Sayı	1	1	11	21	68	102	
	Eğitiminiz %	1,0%	1,0%	10,8%	20,6%	66,7%	100,0%	
	Yabancı politikacılara %	4,0%	25,0%	9,2%	5,5%	13,5%	9,9%	
	Toplam	,1%	,1%	1,1%	2,0%	6,6%	9,9%	
Lise	Sayı	13	1	41	123	138	316	
	Eğitiminiz %	4,1%	,3%	13,0%	38,9%	43,7%	100,0%	
	Yabancı politikacılara %	52,0%	25,0%	34,5%	32,4%	27,5%	30,7%	
	Toplam	1,3%	,1%	4,0%	11,9%	13,4%	30,7%	
Ön lisans	Sayı	2		13	52	52	119	
	Eğitiminiz %	1,7%		10,9%	43,7%	43,7%	100,0%	
	Yabancı politikacılara %	8,0%		10,9%	13,7%	10,4%	11,6%	
	Toplam	,2%		1,3%	5,0%	5,0%	11,6%	
Lisans	Sayı	7	2	44	152	204	409	
	Eğitiminiz %	1,7%	,5%	10,8%	37,2%	49,9%	100,0%	
	Yabancı politikacılara %	28,0%	50,0%	37,0%	40,0%	40,6%	39,7%	
	Toplam	,7%	,2%	4,3%	14,8%	19,8%	39,7%	
Lisans üstü	Sayı	1		7	30	38	76	
	Eğitiminiz %	1,3%		9,2%	39,5%	50,0%	100,0%	
	Yabancı politikacılara %	4,0%		5,9%	7,9%	7,6%	7,4%	
	Toplam	,1%		,7%	2,9%	3,7%	7,4%	
Toplam	Sayı	25	4	119	380	502	1030	
	Eğitiminiz %	2,4%	,4%	11,6%	36,9%	48,7%	100,0%	
	Yabancı politikacılara %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	2,4%	,4%	11,6%	36,9%	48,7%	100,0%	

Tablo 118. Eğitim-yabancı politikacılar-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı politikacılara güvenin en yüksek oranda görüldüğü grup lise düzeyinde eğitim alanların bulunduğu gruptur. Bu grupta yer alan katılımcıların yüzde 0.3'ü yabancı politikacıları çok güvenilir, yüzde 13'ü güvenilir bulmakta, yüzde 38.9'u az güvenilir, yüzde 43.7'si güvenilmez olarak değerlendirmektedir.

Lisans üstü eğitim düzeyindeki katılımcıların bulunduğu grup ise yabancı politikacılara duyulan güvenin en düşük oranda görüldüğü gruptur. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 9.2'sine göre yabancı politikacılar güvenilir, yüzde 39.5'ine göre az güvenilir, yüzde 50'sine göre güvenilmezdir. Bu grupta yabancı politikacıları çok güvenilir bulanların oranı sıfırdır.

3.7.5.6. Cumhurbaşkanına

Cumhurbaşkanına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	20	1,9	1,9	1,9
	Çok güvenilir	311	30,2	30,2	32,1
	Güvenilir	441	42,8	42,8	75,0
	Az güvenilir	173	16,8	16,8	91,7
	Güvenilir değil	85	8,3	8,3	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 119. Cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanlar bu soruyu cevaplarken mevcut cumhurbaşkanı ile ilgili değerlendirmede bulduklarını belirtmişlerdir. Buna göre ankete katılanların yüzde 30.2'si cumhurbaşkanını çok güvenilir, yüzde 42.8'i güvenilir, yüzde 16.8'i az güvenilir, yüzde 8.3'ü de güvenilmez bulmaktadır. Katılımcıların yüzde 1.9'u bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Cumhurbaşkanına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
	Çok güvenilir	14	11,3	11,3	14,5
	Güvenilir	32	25,8	25,8	40,3
	Az güvenilir	48	38,7	38,7	79,0
	Güvenilir değil	26	21,0	21,0	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 119-A. Almanya'da cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi

Cumhurbaşkanı Almanya'da Türkiye'dekine göre oldukça düşük oranda güvenilir bulunmaktadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 11.3'ü cumhurbaşkanını çok güvenilir, yüzde 25.8'i güvenilir, yüzde 38.7'si az güvenilir ve yüzde 21.0'i güvenilmez bulduklarını belirtmişlerdir.

Yaş – Cumhurbaşkanına

Crosstab

		Cumhurbaşkanına					Toplam	
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil		
Yaşınız	16-19	Sayı	1	18	30	24	7	80
		Yaşınız %	1,3%	22,5%	37,5%	30,0%	8,8%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	5,0%	5,8%	6,8%	13,9%	8,2%	7,8%
		Toplam	,1%	1,7%	2,9%	2,3%	,7%	7,8%
20-29		Sayı	2	105	152	78	46	383
		Yaşınız %	,5%	27,4%	39,7%	20,4%	12,0%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	10,0%	33,8%	34,5%	45,1%	54,1%	37,2%
		Toplam	,2%	10,2%	14,8%	7,6%	4,5%	37,2%
30-35		Sayı	4	41	66	16	9	136
		Yaşınız %	2,9%	30,1%	48,5%	11,8%	6,6%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	20,0%	13,2%	15,0%	9,2%	10,6%	13,2%
		Toplam	,4%	4,0%	6,4%	1,6%	,9%	13,2%
36-40		Sayı	3	21	39	15	10	88
		Yaşınız %	3,4%	23,9%	44,3%	17,0%	11,4%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	15,0%	6,8%	8,8%	8,7%	11,8%	8,5%
		Toplam	,3%	2,0%	3,8%	1,5%	1,0%	8,5%
41-49		Sayı	9	60	90	22	9	190
		Yaşınız %	4,7%	31,6%	47,4%	11,6%	4,7%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	45,0%	19,3%	20,4%	12,7%	10,6%	18,4%
		Toplam	,9%	5,8%	8,7%	2,1%	,9%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	1	66	64	18	4	153
		Yaşınız %	,7%	43,1%	41,8%	11,8%	2,6%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	5,0%	21,2%	14,5%	10,4%	4,7%	14,9%
		Toplam	,1%	6,4%	6,2%	1,7%	,4%	14,9%
Toplam		Sayı	20	311	441	173	85	1030
		Yaşınız %	1,9%	30,2%	42,8%	16,8%	8,3%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	1,9%	30,2%	42,8%	16,8%	8,3%	100,0%

Tablo 120. Yaş-cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi

Cumhurbaşkanını güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü yaş grubu 50 yaş üzeri gruptur. 50 yaşın üzerindeki katılımcıların yüzde 43.1'i cumhurbaşkanını çok güvenilir, yüzde 41.8'i güvenilir bulmaktadır. Az güvenilir bulanların oranı yüzde 11.8, güvenilmez bulanların oranı ise yüzde 2.6'dır.

Cumhurbaşkanını güvenilir bulanların en düşük oranda görüldüğü yaş grubu 16-19 yaş grubudur. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 8.8'i cumhurbaşkanını güvenilmez, yüzde 30'u az güvenilir bulmaktadır. Güvenilir bulanlar yüzde 37.5, çok güvenilir bulanlar ise yüzde 22.5 oranındadır.

Eğitim – Cumhurbaşkanına

Crosstab

			Cumhurbaşkanına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1	4	3			8
		Eğitiminiz %	12,5%	50,0%	37,5%			100,0%
		Cumhurbaşkanına %	5,0%	1,3%	,7%			,8%
		Toplam	,1%	,4%	,3%			,8%
İlköğretim	Sayı	Sayı	1	33	38	22	8	102
		Eğitiminiz %	1,0%	32,4%	37,3%	21,6%	7,8%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	5,0%	10,6%	8,6%	12,7%	9,4%	9,9%
		Toplam	,1%	3,2%	3,7%	2,1%	,8%	9,9%
Lise	Sayı	Sayı	9	95	135	46	31	316
		Eğitiminiz %	2,8%	30,1%	42,7%	14,6%	9,8%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	45,0%	30,5%	30,6%	26,6%	36,5%	30,7%
		Toplam	,9%	9,2%	13,1%	4,5%	3,0%	30,7%
Ön lisans	Sayı	Sayı	4	36	26	38	15	119
		Eğitiminiz %	3,4%	30,3%	21,8%	31,9%	12,6%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	20,0%	11,6%	5,9%	22,0%	17,6%	11,6%
		Toplam	,4%	3,5%	2,5%	3,7%	1,5%	11,6%
Lisans	Sayı	Sayı	4	116	207	53	29	409
		Eğitiminiz %	1,0%	28,4%	50,6%	13,0%	7,1%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	20,0%	37,3%	46,9%	30,6%	34,1%	39,7%
		Toplam	,4%	11,3%	20,1%	5,1%	2,8%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	Sayı	1	27	32	14	2	76
		Eğitiminiz %	1,3%	35,5%	42,1%	18,4%	2,6%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	5,0%	8,7%	7,3%	8,1%	2,4%	7,4%
		Toplam	,1%	2,6%	3,1%	1,4%	,2%	7,4%
Toplam	Sayı	Sayı	20	311	441	173	85	1030
		Eğitiminiz %	1,9%	30,2%	42,8%	16,8%	8,3%	100,0%
		Cumhurbaşkanına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	1,9%	30,2%	42,8%	16,8%	8,3%	100,0%

Tablo 121. Eğitim-cumhurbaşkanı-güvenilirlik ilişkisi

Cumhurbaşkanını güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü grup lisans üstü düzeyde eğitim alanların bulunduğu grup, güvenilmez bulanların en yüksek oranda görüldüğü grup ise ön lisans düzeyinde eğitim alanların bulunduğu grup olduğu belirlenmiştir.

Lisans üstü eğitim almış olan katılımcıların yüzde 35.5'ine göre cumhurbaşkanı çok güvenilir, yüzde 42.1'ine göre güvenilir, yüzde 18.4'üne göre az güvenilir, yüzde 2.6'sına göre ise güvenilmezdir.

Ön lisans düzeyinde eğitim alanların bulunduğu grupta cumhurbaşkanını çok güvenilir bulanların oranı yüzde 30.3, güvenilir bulanların oranı yüzde 21.8, az güvenilir bulanların oranı yüzde 31.9, güvenilmez bulanların oranı da yüzde 12.6'dır.

3.7.5.7. Yabancı Basına

Yabancı basına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	21	2,0	2,0	2,0
	Çok güvenilir	15	1,5	1,5	3,5
	Güvenilir	247	24,0	24,0	27,5
	Az güvenilir	466	45,2	45,2	72,7
	Güvenilir değil	281	27,3	27,3	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 122. Yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi

Katılımcıların yüzde 1.5'i yabancı basını çok güvenilir, yüzde 24'ü güvenilir, yüzde 45.2'si az güvenilir, yüzde 27.3'ü güvenilmez bulduklarını belirtmiştir. Bu konuda değerlendirme yapmayanların oranı yüzde 2'dir.

Almanya'da;

Yabancı basına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
	Çok güvenilir	11	8,9	8,9	12,9
	Güvenilir	46	37,1	37,1	50,0
	Az güvenilir	49	39,5	39,5	89,5
	Güvenilir değil	13	10,5	10,5	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 122-A. Almanya'da yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi

Türkiye'de güvenilir bulunma oranı oldukça düşük olan yabancı basın Almanya'daki katılımcıların yüzde 8.9'u tarafından çok güvenilir, yüzde 37.1'i tarafından güvenilir, yüzde 39.5'i tarafından az güvenilir, yüzde 10.5'i tarafından güvenilmek olarak görülmektedir.

Yaş - Yabancı Basına

Crosstab

		Yabancı basına					Toplam	
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil		
Yaşınız	16-19	sayı	1		11	37	31	80
		Yaşınız %	1,3%		13,8%	46,3%	38,8%	100,0%
		Yabancı basına %	4,8%		4,5%	7,9%	11,0%	7,8%
		Toplam	,1%		1,1%	3,6%	3,0%	7,8%
20-29	sayı	2	3	97	175	106	383	
	Yaşınız %	,5%	,8%	25,3%	45,7%	27,7%	100,0%	
	Yabancı basına %	9,5%	20,0%	39,3%	37,6%	37,7%	37,2%	
	Toplam	,2%	,3%	9,4%	17,0%	10,3%	37,2%	
30-35	sayı	5	5	26	62	38	136	
	Yaşınız %	3,7%	3,7%	19,1%	45,6%	27,9%	100,0%	
	Yabancı basına %	23,8%	33,3%	10,5%	13,3%	13,5%	13,2%	
	Toplam	,5%	,5%	2,5%	6,0%	3,7%	13,2%	
36-40	sayı	3	1	23	40	21	88	
	Yaşınız %	3,4%	1,1%	26,1%	45,5%	23,9%	100,0%	
	Yabancı basına %	14,3%	6,7%	9,3%	8,6%	7,5%	8,5%	
	Toplam	,3%	,1%	2,2%	3,9%	2,0%	8,5%	
41-49	sayı	7	2	46	86	49	190	
	Yaşınız %	3,7%	1,1%	24,2%	45,3%	25,8%	100,0%	
	Yabancı basına %	33,3%	13,3%	18,6%	18,5%	17,4%	18,4%	
	Toplam	,7%	,2%	4,5%	8,3%	4,8%	18,4%	
50 ve üzeri	sayı	3	4	44	66	36	153	
	Yaşınız %	2,0%	2,6%	28,8%	43,1%	23,5%	100,0%	
	Yabancı basına %	14,3%	26,7%	17,8%	14,2%	12,8%	14,9%	
	Toplam	,3%	,4%	4,3%	6,4%	3,5%	14,9%	
Toplam	sayı	21	15	247	466	281	1030	
	Yaşınız %	2,0%	1,5%	24,0%	45,2%	27,3%	100,0%	
	Yabancı basına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	2,0%	1,5%	24,0%	45,2%	27,3%	100,0%	

Tablo 123. Yaş-yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı basını güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü yaş grubu 50 yaş üzerindeki katılımcıların bulunduğu gruptur. Bu grupta yer alan katılımcıların yüzde 2.6'sı yabancı basını çok güvenilir, yüzde 28.8'i güvenilir, yüzde 43.1'i az güvenilir, yüzde 23.5'i güvenilirmez olarak görmektedir.

Yabancı basını güvenilirmez bulanların en yüksek oranda görüldüğü grup ise 30-35 yaş aralığındaki katılımcıların yer aldığı gruptur. Bu yaş grubunda yer alanların yüzde 3.7'si yabancı basını çok güvenilir, yüzde 19.1'i güvenilir, yüzde 45.6'sı az güvenilir, yüzde 27.9'u güvenilirmez bulmaktadır.

Eğitim - Yabancı Basına

Crosstab

		Yabancı basına					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1		3	4	8
		Eğitiminiz %	12,5%		37,5%	50,0%	100,0%
		Yabancı basına %	4,8%		1,2%	,9%	,8%
		Toplam	,1%		,3%	,4%	,8%
İlköğretim	Sayı	2	2	24	36	38	102
		Eğitiminiz %	2,0%	2,0%	23,5%	35,3%	37,3%
		Yabancı basına %	9,5%	13,3%	9,7%	7,7%	13,5%
		Toplam	,2%	,2%	2,3%	3,5%	3,7%
Lise	Sayı	10	6	69	135	96	316
		Eğitiminiz %	3,2%	1,9%	21,8%	42,7%	30,4%
		Yabancı basına %	47,6%	40,0%	27,9%	29,0%	34,2%
		Toplam	1,0%	,6%	6,7%	13,1%	9,3%
Ön lisans	Sayı	3	1	22	59	34	119
		Eğitiminiz %	2,5%	,8%	18,5%	49,6%	28,6%
		Yabancı basına %	14,3%	6,7%	8,9%	12,7%	12,1%
		Toplam	,3%	,1%	2,1%	5,7%	3,3%
Lisans	Sayı	4	4	101	198	102	409
		Eğitiminiz %	1,0%	1,0%	24,7%	48,4%	24,9%
		Yabancı basına %	19,0%	26,7%	40,9%	42,5%	36,3%
		Toplam	,4%	,4%	9,8%	19,2%	9,9%
Lisans üstü	Sayı	1	2	28	34	11	76
		Eğitiminiz %	1,3%	2,6%	36,8%	44,7%	14,5%
		Yabancı basına %	4,8%	13,3%	11,3%	7,3%	3,9%
		Toplam	,1%	,2%	2,7%	3,3%	1,1%
Toplam	Sayı	21	15	247	466	281	1030
		Eğitiminiz %	2,0%	1,5%	24,0%	45,2%	27,3%
		Yabancı basına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	2,0%	1,5%	24,0%	45,2%	27,3%

Tablo 124. Eğitim-yabancı basın-güvenilirlik ilişkisi

Yabancı basını güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü grup, lisans üstü eğitim düzeyindeki gruptur. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 2.6'sı yabancı basını çok güvenilir, yüzde 36.8'i güvenilir, yüzde 44.7'si az güvenilir, yüzde 14.5'i güvenilirmez bulmaktadır.

Yabancı basına güvenin en düşük oranda görüldüğü grup ise ön lisans düzeyinde eğitim alanların bulunduğu gruptur. Bu grupta yer alan katılımcıların yüzde 0.8'i yabancı basını çok güvenilir, yüzde 18.5'i güvenilir bulduklarını belirtirken, yüzde 49.6'sı az güvenilir, yüzde 28.6'sı güvenilirmez olarak değerlendirmiştir.

3.7.5.8. STK Sözcülerine

STK sözcülerine

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	186	18,1	18,1	18,1
	Çok güvenilir	52	5,0	5,0	23,1
	Güvenilir	286	27,8	27,8	50,9
	Az güvenilir	341	33,1	33,1	84,0
	Güvenilir değil	165	16,0	16,0	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 125. Sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) 'nın sözcüleri ankete katılanların yüzde 5'i tarafından çok güvenilir, yüzde 27.8'i tarafından güvenilir bulunurken, yüzde 33.1'i az güvenilir, yüzde 16'sı güvenilir bulduklarını belirtmiş, katılımcıların yüzde 18.1'i bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

STK sözcülerine

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
	Çok güvenilir	21	16,9	16,9	21,0
	Güvenilir	35	28,2	28,2	49,2
	Az güvenilir	50	40,3	40,3	89,5
	Güvenilir değil	13	10,5	10,5	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 125-A. Almanya'da sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi

STK sözcülerine duyulan güven Almanya'da biraz daha yüksek orandadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 16.9'u STK sözcülerini çok güvenilir, yüzde 28.2'si güvenilir, yüzde 40.3'ü az güvenilir, yüzde 10.5'i güvenilir olarak değerlendirmişlerdir.

Yaş - STK Sözcülerine

Crosstab

			STK sözcülerine					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	16		18	29	17	80
		Yaşınız %	20,0%		22,5%	36,3%	21,3%	100,0%
		STK sözcülerine %	8,6%		6,3%	8,5%	10,3%	7,8%
		% of Total	1,6%		1,7%	2,8%	1,7%	7,8%
20-29		Sayı	49	14	102	144	74	383
		Yaşınız %	12,8%	3,7%	26,8%	37,6%	19,3%	100,0%
		STK sözcülerine %	26,3%	26,9%	35,7%	42,2%	44,8%	37,2%
		% of Total	4,8%	1,4%	9,9%	14,0%	7,2%	37,2%
30-35		Sayı	20	13	42	44	17	136
		Yaşınız %	14,7%	9,6%	30,9%	32,4%	12,5%	100,0%
		STK sözcülerine %	10,8%	25,0%	14,7%	12,9%	10,3%	13,2%
		% of Total	1,9%	1,3%	4,1%	4,3%	1,7%	13,2%
36-40		Sayı	23	2	21	29	13	88
		Yaşınız %	26,1%	2,3%	23,9%	33,0%	14,8%	100,0%
		STK sözcülerine %	12,4%	3,8%	7,3%	8,5%	7,9%	8,5%
		% of Total	2,2%	,2%	2,0%	2,8%	1,3%	8,5%
41-49		Sayı	44	6	58	58	24	190
		Yaşınız %	23,2%	3,2%	30,5%	30,5%	12,6%	100,0%
		STK sözcülerine %	23,7%	11,5%	20,3%	17,0%	14,5%	18,4%
		% of Total	4,3%	,6%	5,6%	5,6%	2,3%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	34	17	45	37	20	153
		Yaşınız %	22,2%	11,1%	29,4%	24,2%	13,1%	100,0%
		STK sözcülerine %	18,3%	32,7%	15,7%	10,9%	12,1%	14,9%
		% of Total	3,3%	1,7%	4,4%	3,6%	1,9%	14,9%
Toplam		Sayı	186	52	286	341	165	1030
		Yaşınız %	18,1%	5,0%	27,8%	33,1%	16,0%	100,0%
		STK sözcülerine %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	18,1%	5,0%	27,8%	33,1%	16,0%	100,0%

Tablo 126. Yaş-sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi

STK sözcülerini güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü grup 30-35, en düşük oranda görüldüğü grup ise 16-19 yaş aralığında yer alan katılımcıların bulunduğu gruptur.

16-19 yaş grubunda bulunan katılımcıların içinde STK sözcülerini çok güvenilir bulanların oranı sıfırdır. Güvenilir bulanlar yüzde 22.5, az güvenilir bulanlar yüzde 36.3, güvenilir olmayanlar ise yüzde 21.3 oranındadır.

30-35 yaş grubundakilerin yüzde 9.6'sı STK sözcülerini çok güvenilir, yüzde 30.9'u güvenilir, yüzde 32.4'ü az güvenilir, yüzde 12.5'i güvenilir olmayan olarak görmektedir.

Eğitim - STK Sözcülerine

Crosstab

			STK sözcülerine					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	4	2		2		8
		Eğitiminiz %	50,0%	25,0%		25,0%		100,0%
		STK sözcülerine %	2,2%	3,8%		,6%		,8%
		Toplam	,4%	,2%		,2%		,8%
İlköğretim		Sayı	16	17	28	15	26	102
		Eğitiminiz %	15,7%	16,7%	27,5%	14,7%	25,5%	100,0%
		STK sözcülerine %	8,6%	32,7%	9,8%	4,4%	15,8%	9,9%
		Toplam	1,6%	1,7%	2,7%	1,5%	2,5%	9,9%
Lise		Sayı	78	9	73	104	52	316
		Eğitiminiz %	24,7%	2,8%	23,1%	32,9%	16,5%	100,0%
		STK sözcülerine %	41,9%	17,3%	25,5%	30,5%	31,5%	30,7%
		Toplam	7,6%	,9%	7,1%	10,1%	5,0%	30,7%
Ön lisans		Sayı	14	8	28	49	20	119
		Eğitiminiz %	11,8%	6,7%	23,5%	41,2%	16,8%	100,0%
		STK sözcülerine %	7,5%	15,4%	9,8%	14,4%	12,1%	11,6%
		Toplam	1,4%	,8%	2,7%	4,8%	1,9%	11,6%
Lisans		Sayı	60	13	124	149	63	409
		Eğitiminiz %	14,7%	3,2%	30,3%	36,4%	15,4%	100,0%
		STK sözcülerine %	32,3%	25,0%	43,4%	43,7%	38,2%	39,7%
		Toplam	5,8%	1,3%	12,0%	14,5%	6,1%	39,7%
Lisans üstü		Sayı	14	3	33	22	4	76
		Eğitiminiz %	18,4%	3,9%	43,4%	28,9%	5,3%	100,0%
		STK sözcülerine %	7,5%	5,8%	11,5%	6,5%	2,4%	7,4%
		Toplam	1,4%	,3%	3,2%	2,1%	,4%	7,4%
Toplam		Sayı	186	52	286	341	165	1030
		Eğitiminiz %	18,1%	5,0%	27,8%	33,1%	16,0%	100,0%
		STK sözcülerine %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	18,1%	5,0%	27,8%	33,1%	16,0%	100,0%

Tablo 127. Eğitim-sivil toplum kuruluşları-güvenilirlik ilişkisi

Lisans üstü düzeyde eğitim alanlar diğerlerine göre STK sözcülerini güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü gruptur. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 3.9'u STK sözcülerini çok güvenilir, yüzde 43.4'ü güvenilir, yüzde 28.9'u az güvenilir, yüzde 5.3'ü güvenilirmez olarak değerlendirmiştir.

Lise düzeyinde eğitim alanlar STK sözcülerine güvenin en düşük oranda görüldüğü katılımcıları oluşturmaktadır. Lise düzeyinde eğitim alanların yüzde 2.8'i STK sözcülerini çok güvenilir, yüzde 23.1'i güvenilir bulurken, yüzde 32.9'u az güvenilir, yüzde 16.5'i ise güvenilirmez olarak değerlendirmiştir.

3.7.5.9. Ordu Mensuplarına

Ordu mensuplarına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	19	1,8	1,8	1,8
	Çok güvenilir	283	27,5	27,5	29,3
	Güvenilir	479	46,5	46,5	75,8
	Az güvenilir	154	15,0	15,0	90,8
	Güvenilir değil	95	9,2	9,2	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 128. Ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Katılımcıların yüzde 27.5'i ordu mensuplarını çok güvenilir, yüzde 46.5'i güvenilir, yüzde 15'i az güvenilir, yüzde 9.2'si güvenilmez bulduklarını belirtmiş, yüzde 1.8'i bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Ordu mensuplarına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	6	4,8	4,8	4,8
	Çok güvenilir	14	11,3	11,3	16,1
	Güvenilir	24	19,4	19,4	35,5
	Az güvenilir	45	36,3	36,3	71,8
	Güvenilir değil	35	28,2	28,2	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 128-A. Almanya'da ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Türkiye'dekinin aksine Almanya'da ordu mensuplarına duyulan güven oldukça düşük orandadır. Katılımcıların yüzde 11.3'ü ordu mensuplarını çok güvenilir, yüzde 19.4'ü güvenilir, yüzde 36.3'ü az güvenilir, yüzde 28.2'si ise güvenilmez bulmaktadır.

Yaş - Ordu Mensuplarına

Crosstab

			Ordu mensuplarına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	1	35	37	2	5	80
		Yaşınız %	1,3%	43,8%	46,3%	2,5%	6,3%	100,0%
		Ordu mensuplarına %	5,3%	12,4%	7,7%	1,3%	5,3%	7,8%
		Toplam	,1%	3,4%	3,6%	,2%	,5%	7,8%
20-29		Sayı	2	94	149	77	61	383
		Yaşınız %	,5%	24,5%	38,9%	20,1%	15,9%	100,0%
		Ordu mensuplarına %	10,5%	33,2%	31,1%	50,0%	64,2%	37,2%
		Toplam	,2%	9,1%	14,5%	7,5%	5,9%	37,2%
30-35		Sayı	5	30	68	27	6	136
		Yaşınız %	3,7%	22,1%	50,0%	19,9%	4,4%	100,0%
		Ordu mensuplarına %	26,3%	10,6%	14,2%	17,5%	6,3%	13,2%
		Toplam	,5%	2,9%	6,6%	2,6%	,6%	13,2%
36-40		Sayı		16	52	11	9	88
		Yaşınız %		18,2%	59,1%	12,5%	10,2%	100,0%
		Ordu mensuplarına %		5,7%	10,9%	7,1%	9,5%	8,5%
		Toplam		1,6%	5,0%	1,1%	,9%	8,5%
41-49		Sayı	7	44	107	25	7	190
		Yaşınız %	3,7%	23,2%	56,3%	13,2%	3,7%	100,0%
		Ordu mensuplarına %	36,8%	15,5%	22,3%	16,2%	7,4%	18,4%
		Toplam	,7%	4,3%	10,4%	2,4%	,7%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	4	64	66	12	7	153
		Yaşınız %	2,6%	41,8%	43,1%	7,8%	4,6%	100,0%
		Ordu mensuplarına %	21,1%	22,6%	13,8%	7,8%	7,4%	14,9%
		Toplam	,4%	6,2%	6,4%	1,2%	,7%	14,9%
Toplam		Sayı	19	283	479	154	95	1030
		Yaşınız %	1,8%	27,5%	46,5%	15,0%	9,2%	100,0%
		Ordu mensuplarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	1,8%	27,5%	46,5%	15,0%	9,2%	100,0%

Tablo 129. Yaş- ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Ordu mensuplarını güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü yaş grubu 16-19 yaş grubudur. Bu grupta yer alan katılımcıların yüzde 43,8'i ordu mensuplarını çok güvenilir, yüzde 46,3'ü güvenilir, yüzde 2,5'i az güvenilir, yüzde 6,3'ü ise güvenilir bulmaktadır.

Ordu mensuplarını güvenilir bulanların en düşük oranda görüldüğü grup ise 20-29 yaş grubudur. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 24,5'i ordu mensuplarını çok güvenilir, yüzde 38,9'u güvenilir, yüzde 20,1'i az güvenilir, yüzde 15,9'u ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Eğitim - Ordu Mensuplarına

Crosstab

			Ordu mensuplarına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1	2	5			8
		Eğitiminiz %	12,5%	25,0%	62,5%			100,0%
		Ordu mensuplarına %	5,3%	,7%	1,0%			,8%
		Toplam	,1%	,2%	,5%			,8%
İlköğretim	Sayı	1	44	38	14	5	102	
	Eğitiminiz %	1,0%	43,1%	37,3%	13,7%	4,9%	100,0%	
	Ordu mensuplarına %	5,3%	15,5%	7,9%	9,1%	5,3%	9,9%	
	Toplam	,1%	4,3%	3,7%	1,4%	,5%	9,9%	
Lise	Sayı	7	89	162	31	27	316	
	Eğitiminiz %	2,2%	28,2%	51,3%	9,8%	8,5%	100,0%	
	Ordu mensuplarına %	36,8%	31,4%	33,8%	20,1%	28,4%	30,7%	
	Toplam	,7%	8,6%	15,7%	3,0%	2,6%	30,7%	
Ön lisans	Sayı	3	36	36	22	22	119	
	Eğitiminiz %	2,5%	30,3%	30,3%	18,5%	18,5%	100,0%	
	Ordu mensuplarına %	15,8%	12,7%	7,5%	14,3%	23,2%	11,6%	
	Toplam	,3%	3,5%	3,5%	2,1%	2,1%	11,6%	
Lisans	Sayı	4	101	197	70	37	409	
	Eğitiminiz %	1,0%	24,7%	48,2%	17,1%	9,0%	100,0%	
	Ordu mensuplarına %	21,1%	35,7%	41,1%	45,5%	38,9%	39,7%	
	Toplam	,4%	9,8%	19,1%	6,8%	3,6%	39,7%	
Lisans üstü	Sayı	3	11	41	17	4	76	
	Eğitiminiz %	3,9%	14,5%	53,9%	22,4%	5,3%	100,0%	
	Ordu mensuplarına %	15,8%	3,9%	8,6%	11,0%	4,2%	7,4%	
	Toplam	,3%	1,1%	4,0%	1,7%	,4%	7,4%	
Toplam	Sayı	19	283	479	154	95	1030	
	Eğitiminiz %	1,8%	27,5%	46,5%	15,0%	9,2%	100,0%	
	Ordu mensuplarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	1,8%	27,5%	46,5%	15,0%	9,2%	100,0%	

Tablo 130. Eğitim-ordu mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Ordu mensuplarını güvenilir bulanların ilköğretim düzeyinde eğitim alan katılımcıların bulunduğu grupta diğerlerine göre daha yüksek oranda, ön lisans eğitimi alanların bulunduğu grupta ise diğerlerine göre daha düşük oranda görülmektedir.

İlköğretim düzeyinde eğitim alanların yüzde 43.1'i ordu mensuplarını çok güvenilir, yüzde 37.3'ü güvenilir, yüzde 13.7'si az güvenilir, yüzde 4.9'u güvenilirmez olarak görmektedir.

Ön lisans düzeyinde eğitim alanların ise yüzde 30.3'ü ordu mensuplarını çok güvenilir, yüzde 30.3'ü güvenilir, yüzde 18.5'i az güvenilir, yüzde 18.5'i de güvenilirmez bulmaktadır.

3.7.5.10. Emniyet Mensuplarına

Emniyet mensuplarına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	21	2,0	2,0	2,0
	Çok güvenilir	111	10,8	10,8	12,8
	Güvenilir	387	37,6	37,6	50,4
	Az güvenilir	283	27,5	27,5	77,9
	Güvenilir değil	228	22,1	22,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 131. Emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların yüzde 10.8'i emniyet mensuplarını çok güvenilir, yüzde 37.6'sı güvenilir, yüzde 27.5'i az güvenilir, yüzde 22.1'i de güvenilmez olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların yüzde 2'si bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Emniyet mensuplarına

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	2	1,6	1,6	1,6
	Çok güvenilir	22	17,7	17,7	19,4
	Güvenilir	41	33,1	33,1	52,4
	Az güvenilir	44	35,5	35,5	87,9
	Güvenilir değil	15	12,1	12,1	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 131-A. Almanya'da emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Almanya'da emniyet mensuplarına duyulan güvenin ordu mensuplarına duyulan güvene oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Almanya'daki katılımcıların yüzde 17.7'si emniyet mensuplarını çok güvenilir, yüzde 33.1'i güvenilir, yüzde 35.5'i az güvenilir, yüzde 12.1'i güvenilmez bulmaktadır.

Yaş - Emniyet Mensuplarına

Crosstab

	Emniyet mensuplarına						Toplam
	Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil		
Yaşınız 16-19	Sayı	1	17	27	14	21	80
	Yaşınız %	1,3%	21,3%	33,8%	17,5%	26,3%	100,0%
	Emniyet mensuplarına %	4,8%	15,3%	7,0%	4,9%	9,2%	7,8%
	Toplam	,1%	1,7%	2,6%	1,4%	2,0%	7,8%
20-29	Sayı	2	30	129	112	110	383
	Yaşınız %	,5%	7,8%	33,7%	29,2%	28,7%	100,0%
	Emniyet mensuplarına %	9,5%	27,0%	33,3%	39,6%	48,2%	37,2%
	Toplam	,2%	2,9%	12,5%	10,9%	10,7%	37,2%
30-35	Sayı	4	13	52	39	28	136
	Yaşınız %	2,9%	9,6%	38,2%	28,7%	20,6%	100,0%
	Emniyet mensuplarına %	19,0%	11,7%	13,4%	13,8%	12,3%	13,2%
	Toplam	,4%	1,3%	5,0%	3,8%	2,7%	13,2%
36-40	Sayı	2	8	39	21	18	88
	Yaşınız %	2,3%	9,1%	44,3%	23,9%	20,5%	100,0%
	Emniyet mensuplarına %	9,5%	7,2%	10,1%	7,4%	7,9%	8,5%
	Toplam	,2%	,8%	3,8%	2,0%	1,7%	8,5%
41-49	Sayı	8	19	81	63	19	190
	Yaşınız %	4,2%	10,0%	42,6%	33,2%	10,0%	100,0%
	Emniyet mensuplarına %	38,1%	17,1%	20,9%	22,3%	8,3%	18,4%
	Toplam	,8%	1,8%	7,9%	6,1%	1,8%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	4	24	59	34	32	153
	Yaşınız %	2,6%	15,7%	38,6%	22,2%	20,9%	100,0%
	Emniyet mensuplarına %	19,0%	21,6%	15,2%	12,0%	14,0%	14,9%
	Toplam	,4%	2,3%	5,7%	3,3%	3,1%	14,9%
Toplam	Sayı	21	111	387	283	228	1030
	Yaşınız %	2,0%	10,8%	37,6%	27,5%	22,1%	100,0%
	Emniyet mensuplarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	2,0%	10,8%	37,6%	27,5%	22,1%	100,0%

Tablo 132. Yaş-emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Emniyet mensuplarını güvenilir bulanların oranı 16-19 yaş grubunda diğerlerine göre daha yüksek, 20-29 yaş grubunda ise daha düşüktür.

16-19 yaş aralığındaki katılımcıların yüzde 21.3'ü emniyet mensuplarını çok güvenilir, yüzde 33.8'i güvenilir, yüzde 17.5'i az güvenilir, yüzde 26.3'ü de güvenilmez bulmaktadır.

20-29 yaş grubundaki katılımcıların yüzde 7.8'i emniyet mensuplarını çok güvenilir, yüzde 33.7'si güvenilir, yüzde 29.2'si az güvenilir, yüzde 28.7'si ise güvenilmez olarak değerlendirmektedir.

Eğitim - Emniyet Mensuplarına

Crosstab

			Emniyet mensuplarına					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1		2		5	8
		Eğitiminiz %	12,5%		25,0%		62,5%	100,0%
		Emniyet mensuplarına %	4,8%		,5%		2,2%	,8%
		Toplam	,1%		,2%		,5%	,8%
İlköğretim	Sayı	1	30	27	23	21	102	
	Eğitiminiz %	1,0%	29,4%	26,5%	22,5%	20,6%	100,0%	
	Emniyet mensuplarına %	4,8%	27,0%	7,0%	8,1%	9,2%	9,9%	
	Toplam	,1%	2,9%	2,6%	2,2%	2,0%	9,9%	
Lise	Sayı	8	37	128	85	58	316	
	Eğitiminiz %	2,5%	11,7%	40,5%	26,9%	18,4%	100,0%	
	Emniyet mensuplarına %	38,1%	33,3%	33,1%	30,0%	25,4%	30,7%	
	Toplam	,8%	3,6%	12,4%	8,3%	5,6%	30,7%	
Ön lisans	Sayı	3	17	41	28	30	119	
	Eğitiminiz %	2,5%	14,3%	34,5%	23,5%	25,2%	100,0%	
	Emniyet mensuplarına %	14,3%	15,3%	10,6%	9,9%	13,2%	11,6%	
	Toplam	,3%	1,7%	4,0%	2,7%	2,9%	11,6%	
Lisans	Sayı	5	20	165	118	101	409	
	Eğitiminiz %	1,2%	4,9%	40,3%	28,9%	24,7%	100,0%	
	Emniyet mensuplarına %	23,8%	18,0%	42,6%	41,7%	44,3%	39,7%	
	Toplam	,5%	1,9%	16,0%	11,5%	9,8%	39,7%	
Lisans üstü	Sayı	3	7	24	29	13	76	
	Eğitiminiz %	3,9%	9,2%	31,6%	38,2%	17,1%	100,0%	
	Emniyet mensuplarına %	14,3%	6,3%	6,2%	10,2%	5,7%	7,4%	
	Toplam	,3%	,7%	2,3%	2,8%	1,3%	7,4%	
Toplam	Sayı	21	111	387	283	228	1030	
	Eğitiminiz %	2,0%	10,8%	37,6%	27,5%	22,1%	100,0%	
	Emniyet mensuplarına %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	2,0%	10,8%	37,6%	27,5%	22,1%	100,0%	

Tablo 133. Eğitim-emniyet mensupları-güvenilirlik ilişkisi

Emniyet mensuplarını güvenilir bulanlar ilköğretim düzeyinde eğitim alan katılımcılarda diğerlerine göre daha yüksek oranda, güvenilirmez bulanlar ise lisans üstü düzeyde eğitim alanlar arasında daha yüksek oranda görülmektedir.

İlköğretim düzeyinde eğitim alanların yüzde 29.4'ü emniyet mensuplarını çok güvenilir, yüzde 26.5'i güvenilir, yüzde 22.5'i az güvenilir, yüzde 20.6'sı ise güvenilirmez olarak görmektedir.

Lisansüstü eğitim almış katılımcıların ise yüzde 9.2'si emniyet mensuplarını çok güvenilir, yüzde 31.6'sı güvenilir, yüzde 38.2'si az güvenilir, yüzde 17.1'i güvenilirmez bulmaktadır.

3.7.5.11. Entellektüeller

Entellektüellere

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	39	3,8	3,8	3,8
	Çok güvenilir	23	2,2	2,2	6,0
	Güvenilir	270	26,2	26,2	32,2
	Az güvenilir	397	38,5	38,5	70,8
	Güvenilir değil	301	29,2	29,2	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 134. Entellektüeller-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların yüzde 2.2'si entellektüelleri çok güvenilir, yüzde 26.2'si güvenilir bulurken yüzde 38.5'i az güvenilir, yüzde 29.2'si ise güvenilir olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların yüzde 3.8'i bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Entellektüellere

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	3	2,4	2,4	2,4
	Çok güvenilir	18	14,5	14,5	16,9
	Güvenilir	39	31,5	31,5	48,4
	Az güvenilir	43	34,7	34,7	83,1
	Güvenilir değil	21	16,9	16,9	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 134-A. Almanya'da entellektüeller-güvenilirlik ilişkisi

Almanya'daki katılımcıların yüzde 14.5'i entellektüelleri çok güvenilir, yüzde 31.5'i güvenilir, yüzde 34.7'si az güvenilir, yüzde 16.9'u güvenilir olarak görmektedir. Almanya'daki katılımcıların entellektüelleri güvenilir bulma oranı Türkiye'dekine göre daha yüksektir.

Yaş – Entelektüellere

Crosstab

			Entelektüellere					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	6	2	19	23	30	80
		Yaşınız %	7,5%	2,5%	23,8%	28,8%	37,5%	100,0%
		Entelektüellere %	15,4%	8,7%	7,0%	5,8%	10,0%	7,8%
Toplam			,6%	,2%	1,8%	2,2%	2,9%	7,8%
20-29	20-29	Sayı	3	11	110	146	113	383
		Yaşınız %	,8%	2,9%	28,7%	38,1%	29,5%	100,0%
		Entelektüellere %	7,7%	47,8%	40,7%	36,8%	37,5%	37,2%
Toplam			,3%	1,1%	10,7%	14,2%	11,0%	37,2%
30-35	30-35	Sayı	5	6	37	48	40	136
		Yaşınız %	3,7%	4,4%	27,2%	35,3%	29,4%	100,0%
		Entelektüellere %	12,8%	26,1%	13,7%	12,1%	13,3%	13,2%
Toplam			,5%	,6%	3,6%	4,7%	3,9%	13,2%
36-40	36-40	Sayı	6	2	21	35	24	88
		Yaşınız %	6,8%	2,3%	23,9%	39,8%	27,3%	100,0%
		Entelektüellere %	15,4%	8,7%	7,8%	8,8%	8,0%	8,5%
Toplam			,6%	,2%	2,0%	3,4%	2,3%	8,5%
41-49	41-49	Sayı	12	2	41	86	49	190
		Yaşınız %	6,3%	1,1%	21,6%	45,3%	25,8%	100,0%
		Entelektüellere %	30,8%	8,7%	15,2%	21,7%	16,3%	18,4%
Toplam			1,2%	,2%	4,0%	8,3%	4,8%	18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı	7		42	59	45	153
		Yaşınız %	4,6%		27,5%	38,6%	29,4%	100,0%
		Entelektüellere %	17,9%		15,6%	14,9%	15,0%	14,9%
Toplam			,7%		4,1%	5,7%	4,4%	14,9%
Toplam	Toplam	Sayı	39	23	270	397	301	1030
		Yaşınız %	3,8%	2,2%	26,2%	38,5%	29,2%	100,0%
		Entelektüellere %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,8%	2,2%	26,2%	38,5%	29,2%	100,0%

Tablo 135. Yaş-entelektüeller-güvenilirlik ilişkisi

Entelektüelleri güvenilir bulanların oranı 30-35 yaş aralığındaki katılımcılarda, güvenilmez bulanların oranı ise 41-49 yaş grubundaki katılımcılarda diğerlerine göre daha yüksektir.

30-35 yaş aralığındaki katılımcıların yüzde 4.4'ü entelektüelleri çok güvenilir, yüzde 27.2'si güvenilir bulmakta, yüzde 35.3'ü az güvenilir, yüzde 29.4'ü ise güvenilmez olarak değerlendirmektedir.

41-49 yaş grubunda entelektüelleri çok güvenilir bulanların oranı yüzde 1.1, güvenilir bulanların oranı yüzde 21.6, az güvenilir bulanların oranı yüzde 45.3, güvenilmez bulanların oranı ise yüzde 25.8'dir.

Eğitim – Entellektüellere

Crosstab

			Entellektüellere					
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	Toplam
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	6			2		8
		Eğitiminiz %	75,0%			25,0%		100,0%
		Entellektüellere %	15,4%			,5%		,8%
		Toplam	,6%			,2%		,8%
İlköğretim	Sayı	2	4	14	41	41		102
		Eğitiminiz %	2,0%	3,9%	13,7%	40,2%	40,2%	100,0%
		Entellektüellere %	5,1%	17,4%	5,2%	10,3%	13,6%	9,9%
		Toplam	,2%	,4%	1,4%	4,0%	4,0%	9,9%
Lise	Sayı	19	9	67	128	93		316
		Eğitiminiz %	6,0%	2,8%	21,2%	40,5%	29,4%	100,0%
		Entellektüellere %	48,7%	39,1%	24,8%	32,2%	30,9%	30,7%
		Toplam	1,8%	,9%	6,5%	12,4%	9,0%	30,7%
Ön lisans	Sayı	3		26	37	53		119
		Eğitiminiz %	2,5%		21,8%	31,1%	44,5%	100,0%
		Entellektüellere %	7,7%		9,6%	9,3%	17,6%	11,6%
		Toplam	,3%		2,5%	3,6%	5,1%	11,6%
Lisans	Sayı	7	8	126	165	103		409
		Eğitiminiz %	1,7%	2,0%	30,8%	40,3%	25,2%	100,0%
		Entellektüellere %	17,9%	34,8%	46,7%	41,6%	34,2%	39,7%
		Toplam	,7%	,8%	12,2%	16,0%	10,0%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	2	2	37	24	11		76
		Eğitiminiz %	2,6%	2,6%	48,7%	31,6%	14,5%	100,0%
		Entellektüellere %	5,1%	8,7%	13,7%	6,0%	3,7%	7,4%
		Toplam	,2%	,2%	3,6%	2,3%	1,1%	7,4%
Toplam	Sayı	39	23	270	397	301		1030
		Eğitiminiz %	3,8%	2,2%	26,2%	38,5%	29,2%	100,0%
		Entellektüellere %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,8%	2,2%	26,2%	38,5%	29,2%	100,0%

Tablo 136. Eğitim-entelektüeller-güvenilirlik ilişkisi

Entellektüelleri güvenilir bulanların diğerlerine göre daha yüksek oranda olduğu grup lisans üstü düzeyde eğitim alanların yer aldığı gruptur. Lisans üstü eğitim alan katılımcıların yüzde 2.6'sı entellektüelleri çok güvenilir, yüzde 48.7'si güvenilir, yüzde 31.6'sı az güvenilir, yüzde 14.5'i ise güvenilir bulmaktadır.

Entellektüelleri güvenilir bulanların diğerlerine göre daha yüksek oranda bulunduğu grup ise ilköğretim düzeyinde eğitim alan katılımcıların bulunduğu gruptur. Bu gruptakilerin yüzde 3.9'u entellektüelleri çok güvenilir, yüzde 13.7'si güvenilir bulurken, yüzde 40.2'si az güvenilir, yüzde 40.2'si de güvenilir olarak görmektedir.

3.7.5.12. İş Adamları-Sanayiciler

İş adamları-sanayicilere

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	34	3,3	3,3	3,3
	Çok güvenilir	41	4,0	4,0	7,3
	Güvenilir	314	30,5	30,5	37,8
	Az güvenilir	380	36,9	36,9	74,7
	Güvenilir değil	261	25,3	25,3	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 137. İşadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi

İşadamları-sanayiciler ankete katılanların yüzde 4'ü tarafından çok güvenilir, yüzde 30.5'i tarafından güvenilir bulunurken, katılımcıların yüzde 36.9'u az güvenilir, yüzde 25.3'ü ise güvenilir olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların yüzde 3.3'ü bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

İş adamları-sanayicilere

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
	Çok güvenilir	9	7,3	7,3	10,5
	Güvenilir	37	29,8	29,8	40,3
	Az güvenilir	44	35,5	35,5	75,8
	Güvenilir değil	30	24,2	24,2	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 137-A. Almanya'da işadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi

Türkiye'de de Almanya'da da işadamları-sanayicilere duyulan güven düşük orandadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 7.3'ü işadamları-sanayicileri çok güvenilir, yüzde 29.8'i güvenilir, yüzde 35.5'i az güvenilir, yüzde 24.2'si güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Yaş - İş Adamları-Sanayicilere

Crosstab

		İş adamları-sanayicilere						
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	Toplam	
Yaşınız	16-19	Sayı	9	2	9	41	19	80
		Yaşınız %	11,3%	2,5%	11,3%	51,3%	23,8%	100,0%
		İş adamları-sanayicilere %	26,5%	4,9%	2,9%	10,8%	7,3%	7,8%
		Toplam	,9%	,2%	,9%	4,0%	1,8%	7,8%
20-29		Sayı	2	12	117	136	116	383
		Yaşınız %	,5%	3,1%	30,5%	35,5%	30,3%	100,0%
		İş adamları-sanayicilere %	5,9%	29,3%	37,3%	35,8%	44,4%	37,2%
		Toplam	,2%	1,2%	11,4%	13,2%	11,3%	37,2%
30-35		Sayı	4	9	40	42	41	136
		Yaşınız %	2,9%	6,6%	29,4%	30,9%	30,1%	100,0%
		İş adamları-sanayicilere %	11,8%	22,0%	12,7%	11,1%	15,7%	13,2%
		Toplam	,4%	,9%	3,9%	4,1%	4,0%	13,2%
36-40		Sayı	2	4	33	29	20	88
		Yaşınız %	2,3%	4,5%	37,5%	33,0%	22,7%	100,0%
		İş adamları-sanayicilere %	5,9%	9,8%	10,5%	7,6%	7,7%	8,5%
		Toplam	,2%	,4%	3,2%	2,8%	1,9%	8,5%
41-49		Sayı	15	5	58	84	28	190
		Yaşınız %	7,9%	2,6%	30,5%	44,2%	14,7%	100,0%
		İş adamları-sanayicilere %	44,1%	12,2%	18,5%	22,1%	10,7%	18,4%
		Toplam	1,5%	,5%	5,6%	8,2%	2,7%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	2	9	57	48	37	153
		Yaşınız %	1,3%	5,9%	37,3%	31,4%	24,2%	100,0%
		İş adamları-sanayicilere %	5,9%	22,0%	18,2%	12,6%	14,2%	14,9%
		Toplam	,2%	,9%	5,5%	4,7%	3,6%	14,9%
Toplam		Sayı	34	41	314	380	281	1030
		Yaşınız %	3,3%	4,0%	30,5%	36,9%	25,3%	100,0%
		İş adamları-sanayicilere %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,3%	4,0%	30,5%	36,9%	25,3%	100,0%

Tablo 138. Yaş-ışadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi

İşadamları-sanayicileri güvenilir bulanlar 50 yaş üzeri katılımcılarda diğerlerine oranla daha yüksektir. Bu yaş grubundakilerin yüzde 5.9'u sanayicileri çok güvenilir, yüzde 37.3'ü güvenilir, yüzde 31.4'ü az güvenilir, yüzde 24.2'si ise güvenilirmez bulmaktadır.

16-19 yaş grubu, işadamları-sanayicileri güvenilir bulanların en düşük oranda görüldüğü gruptur. Bu yaş grubunda yer alan katılımcıların yüzde 2.5'i işadamları-sanayicileri çok güvenilir, yüzde 11.3'ü güvenilir, yüzde 51.3'ü az güvenilir, yüzde 23.8'i ise güvenilirmez olarak görmektedir.

Eğitim - İş Adamları-Sanayicilere

Crosstab

		İş adamları-sanayicilere					Toplam
		Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı 4			4		8
	Eğitiminiz %	50,0%			50,0%		100,0%
	İş adamları-sanayicilere %	11,8%			1,1%		,8%
	Toplam	,4%			,4%		,8%
İlköğretim	Sayı	1	13	38	25	25	102
	Eğitiminiz %	1,0%	12,7%	37,3%	24,5%	24,5%	100,0%
	İş adamları-sanayicilere %	2,9%	31,7%	12,1%	6,6%	9,6%	9,9%
	Toplam	,1%	1,3%	3,7%	2,4%	2,4%	9,9%
Lise	Sayı	17	7	108	111	73	316
	Eğitiminiz %	5,4%	2,2%	34,2%	35,1%	23,1%	100,0%
	İş adamları-sanayicilere %	50,0%	17,1%	34,4%	29,2%	28,0%	30,7%
	Toplam	1,7%	,7%	10,5%	10,8%	7,1%	30,7%
Ön lisans	Sayı	5	7	34	43	30	119
	Eğitiminiz %	4,2%	5,9%	28,6%	36,1%	25,2%	100,0%
	İş adamları-sanayicilere %	14,7%	17,1%	10,8%	11,3%	11,5%	11,6%
	Toplam	,5%	,7%	3,3%	4,2%	2,9%	11,6%
Lisans	Sayı	6	13	99	172	119	409
	Eğitiminiz %	1,5%	3,2%	24,2%	42,1%	29,1%	100,0%
	İş adamları-sanayicilere %	17,6%	31,7%	31,5%	45,3%	45,6%	39,7%
	Toplam	,6%	1,3%	9,6%	16,7%	11,6%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	1	1	35	25	14	76
	Eğitiminiz %	1,3%	1,3%	46,1%	32,9%	18,4%	100,0%
	İş adamları-sanayicilere %	2,9%	2,4%	11,1%	6,6%	5,4%	7,4%
	Toplam	,1%	,1%	3,4%	2,4%	1,4%	7,4%
Toplam	Sayı	34	41	314	380	261	1030
	Eğitiminiz %	3,3%	4,0%	30,5%	36,9%	25,3%	100,0%
	İş adamları-sanayicilere %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam	3,3%	4,0%	30,5%	36,9%	25,3%	100,0%

Tablo 139. Eğitim-işadamları/sanayiciler-güvenilirlik ilişkisi

İşadamları sanayicileri güvenilir bulanların diğerlerine göre en yüksek oranda bulunduğu grup ilköğretim düzeyinde eğitim alanların bulunduğu gruptur. Lisansüstü eğitim alanların bulunduğu grup da ilköğretim düzeyindekilere çok yakın oranlarda değerlendirme yapmıştır.

İlköğretim düzeyinde eğitim alanların bulunduğu katılımcıların yüzde 12.7'si işadamları-sanayicileri çok güvenilir, yüzde 37.3'ü güvenilir, yüzde 24.5'i az güvenilir, yüzde 24.5'i güvenilir olarak görmektedir.

İşadamları-sanayicilere güvenin diğerlerine oranla en düşük olduğu grup ise lisans düzeyinde eğitim alanların bulunduğu gruptur. Bu gruptakilerin yüzde 3.2'si işadamları-sanayicileri çok güvenilir, yüzde 24.2'si güvenilir, yüzde 42.1'i az güvenilir, yüzde 29.1'i ise güvenilmez olarak değerlendirmektedir.

3.7.5.13. Bürokratlar

		Bürokratlara			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	32	3,1	3,1	3,1
	Çok güvenilir	25	2,4	2,4	5,5
	Güvenilir	200	19,4	19,4	25,0
	Az güvenilir	441	42,8	42,8	67,8
	Güvenilir değil	332	32,2	32,2	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 140. Bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların yüzde 2.4'ü bürokratları çok güvenilir, yüzde 19.4'ü güvenilir, yüzde 42.8'i az güvenilir, yüzde 32.2'si güvenilmez bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 3.1'i ise bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

		Bürokratlara			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
	Çok güvenilir	10	8,1	8,1	12,1
	Güvenilir	23	18,5	18,5	30,6
	Az güvenilir	51	41,1	41,1	71,8
	Güvenilir değil	35	28,2	28,2	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 140-A. Almanya'da bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi

Bürokratları güvenilir bulanların oranı Almanya'da da güvenilmez bulanlara göre düşüktür. Katılımcıların yüzde 8.1'i bürokratları çok güvenilir, yüzde 18.5'i güvenilir, yüzde 41.1'i az güvenilir, yüzde 28.2'si de güvenilmez görmektedirler.

Yaş – Bürokratlara

Crosstab

			Bürokratlara					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	10	3	15	39	13	80
		Yaşınız %	12,5%	3,8%	18,8%	48,8%	16,3%	100,0%
		Bürokratlara %	31,3%	12,0%	7,5%	8,8%	3,9%	7,8%
		Toplam	1,0%	,3%	1,5%	3,8%	1,3%	7,8%
20-29	Sayı	Sayı	3	12	62	158	148	383
		Yaşınız %	,8%	3,1%	16,2%	41,3%	38,6%	100,0%
		Bürokratlara %	9,4%	48,0%	31,0%	35,8%	44,6%	37,2%
		Toplam	,3%	1,2%	6,0%	15,3%	14,4%	37,2%
30-35	Sayı	Sayı	4	4	24	60	44	136
		Yaşınız %	2,9%	2,9%	17,6%	44,1%	32,4%	100,0%
		Bürokratlara %	12,5%	16,0%	12,0%	13,6%	13,3%	13,2%
		Toplam	,4%	,4%	2,3%	5,8%	4,3%	13,2%
36-40	Sayı	Sayı			24	36	28	88
		Yaşınız %			27,3%	40,9%	31,8%	100,0%
		Bürokratlara %			12,0%	8,2%	8,4%	8,5%
		Toplam			2,3%	3,5%	2,7%	8,5%
41-49	Sayı	Sayı	12	2	41	83	52	190
		Yaşınız %	6,3%	1,1%	21,6%	43,7%	27,4%	100,0%
		Bürokratlara %	37,5%	8,0%	20,5%	18,8%	15,7%	18,4%
		Toplam	1,2%	,2%	4,0%	8,1%	5,0%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	Sayı	3	4	34	65	47	153
		Yaşınız %	2,0%	2,6%	22,2%	42,5%	30,7%	100,0%
		Bürokratlara %	9,4%	16,0%	17,0%	14,7%	14,2%	14,9%
		Toplam	,3%	,4%	3,3%	6,3%	4,6%	14,9%
Toplam	Sayı	Sayı	32	25	200	441	332	1030
		Yaşınız %	3,1%	2,4%	19,4%	42,8%	32,2%	100,0%
		Bürokratlara %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,1%	2,4%	19,4%	42,8%	32,2%	100,0%

Tablo 141. Yaş-bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi

Bürokratları güvenilir bulanlar en yüksek oranda 36-40 yaş grubunda en düşük oranda da 20-29 yaş grubunda görülmektedir.

36-40 yaş aralığındaki katılımcıların hiçbiri çok güvenilir seçeneğini işaretlememiş, yüzde 27.3'ü bürokratları güvenilir, yüzde 40.9'u az güvenilir, yüzde 31.8'i de güvenilirmez olarak değerlendirmiştir.

20-29 yaş grubundakilerin yüzde 3.1'i bürokratları çok güvenilir, yüzde 16.2'si güvenilir, yüzde 41.3'ü az güvenilir, yüzde 38.6'sı da güvenilirmez bulmaktadır.

Eğitim – Bürokratlara

Crosstab

			Bürokratlara					
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	Toplam
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	4		2	2		8
		Eğitiminiz %	50,0%		25,0%	25,0%		100,0%
		Bürokratlara %	12,5%		1,0%	,5%		,8%
		Toplam	,4%		,2%	,2%		,8%
İlköğretim	Sayı	Sayı	1	2	21	40	38	102
		Eğitiminiz %	1,0%	2,0%	20,6%	39,2%	37,3%	100,0%
		Bürokratlara %	3,1%	8,0%	10,5%	9,1%	11,4%	9,9%
		Toplam	,1%	,2%	2,0%	3,9%	3,7%	9,9%
Lise	Sayı	Sayı	14	7	53	138	104	316
		Eğitiminiz %	4,4%	2,2%	16,8%	43,7%	32,9%	100,0%
		Bürokratlara %	43,8%	28,0%	26,5%	31,3%	31,3%	30,7%
		Toplam	1,4%	,7%	5,1%	13,4%	10,1%	30,7%
Ön lisans	Sayı	Sayı	5	2	22	55	35	119
		Eğitiminiz %	4,2%	1,7%	18,5%	46,2%	29,4%	100,0%
		Bürokratlara %	15,6%	8,0%	11,0%	12,5%	10,5%	11,6%
		Toplam	,5%	,2%	2,1%	5,3%	3,4%	11,6%
Lisans	Sayı	Sayı	7	14	87	171	130	409
		Eğitiminiz %	1,7%	3,4%	21,3%	41,8%	31,8%	100,0%
		Bürokratlara %	21,9%	56,0%	43,5%	38,8%	39,2%	39,7%
		Toplam	,7%	1,4%	8,4%	16,6%	12,6%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	Sayı	1		15	35	25	76
		Eğitiminiz %	1,3%		19,7%	46,1%	32,9%	100,0%
		Bürokratlara %	3,1%		7,5%	7,9%	7,5%	7,4%
		Toplam	,1%		1,5%	3,4%	2,4%	7,4%
Toplam	Sayı	Sayı	32	25	200	441	332	1030
		Eğitiminiz %	3,1%	2,4%	19,4%	42,8%	32,2%	100,0%
		Bürokratlara %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,1%	2,4%	19,4%	42,8%	32,2%	100,0%

Tablo 142. Eğitim-bürokratlar-güvenilirlik ilişkisi

Lisans düzeyinde eğitim alan katılımcıların değerlerine göre daha yüksek oranda bürokratları güvenilir bulunduğu belirlenmiştir. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 3.4'ü bürokratları çok güvenilir, yüzde 21.3'ü güvenilir, yüzde 41.8'i az güvenilir, yüzde 31.8'i de güvenilmez olarak görmektedir.

Bürokratları güvenilir bulanların değerlerine göre daha düşük oranda rastlandığı grup ise lise düzeyinde eğitim alan katılımcıların yer aldığı gruptur. Bu gruptakilerin yüzde 2.2'si bürokratları çok güvenilir, yüzde 16.8'i güvenilir, yüzde 43.7'si az güvenilir, yüzde 32.9'u da güvenilmez bulmaktadır.

3.7.5.14. Sade Vatandaşa

Sade vatandaşlara

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	34	3,3	3,3	3,3
Çok güvenilir	78	7,6	7,6	10,9
Güvenilir	414	40,2	40,2	51,1
Az güvenilir	305	29,6	29,6	80,7
Güvenilir değil	199	19,3	19,3	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 143. Sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanların yüzde 7.6'sı sade vatandaş çok güvenilir, yüzde 40.2'si güvenilir, yüzde 29.6'sı az güvenilir, yüzde 19.3'ü de güvenilir olarak görmektedir. Katılımcıların yüzde 3.3'ü bu konuda değerlendirme yapmamıştır.

Almanya'da;

Sade vatandaşlara

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	118	95,2	95,2	95,2
Çok güvenilir	6	4,8	4,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 143-A. Almanya'da sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi

Sade vatandaş, Almanya'daki katılımcıların yüzde 4.8'i tarafından çok güvenilir olarak değerlendirilmiş, katılımcıların yüzde 95.2'si bu seçeneği cevapsız bırakmışlardır. Türkiye'de ise katılımcıların yüzde 7.6'sı sade vatandaş çok güvenilir, yüzde 40.2'si ise güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir.

Yaş - Sade Vatandaşa

Crosstab

			Sade vatandaşlara					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Yaşınız	16-19	Sayı	6	7	31	14	22	80
		Yaşınız %	7,5%	8,8%	38,8%	17,5%	27,5%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	17,6%	9,0%	7,5%	4,6%	11,1%	7,8%
		Toplam	,6%	,7%	3,0%	1,4%	2,1%	7,8%
20-29	Sayı	Sayı	3	22	137	126	95	383
		Yaşınız %	,8%	5,7%	35,8%	32,9%	24,8%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	8,8%	28,2%	33,1%	41,3%	47,7%	37,2%
		Toplam	,3%	2,1%	13,3%	12,2%	9,2%	37,2%
30-35	Sayı	Sayı	4	12	55	45	20	136
		Yaşınız %	2,9%	8,8%	40,4%	33,1%	14,7%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	11,8%	15,4%	13,3%	14,8%	10,1%	13,2%
		Toplam	,4%	1,2%	5,3%	4,4%	1,9%	13,2%
36-40	Sayı	Sayı	2	9	47	25	5	88
		Yaşınız %	2,3%	10,2%	53,4%	28,4%	5,7%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	5,9%	11,5%	11,4%	8,2%	2,5%	8,5%
		Toplam	,2%	,9%	4,6%	2,4%	,5%	8,5%
41-49	Sayı	Sayı	12	7	79	66	26	190
		Yaşınız %	6,3%	3,7%	41,6%	34,7%	13,7%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	35,3%	9,0%	19,1%	21,6%	13,1%	18,4%
		Toplam	1,2%	,7%	7,7%	6,4%	2,5%	18,4%
50 ve üzeri	Sayı	Sayı	7	21	65	29	31	153
		Yaşınız %	4,6%	13,7%	42,5%	19,0%	20,3%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	20,6%	26,9%	15,7%	9,5%	15,6%	14,9%
		Toplam	,7%	2,0%	6,3%	2,8%	3,0%	14,9%
Toplam	Sayı	Sayı	34	78	414	305	199	1030
		Yaşınız %	3,3%	7,6%	40,2%	29,6%	19,3%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,3%	7,6%	40,2%	29,6%	19,3%	100,0%

Tablo 144. Yaş-sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi

Sade vatandaş güvenilir bulanların oranı 36-40 yaş grubunda diğerlerine göre daha yüksektir. Bu yaş grubundakilerin yüzde 10,2'si sade vatandaş çok güvenilir, yüzde 53,4'ü güvenilir, yüzde 28,4'ü az güvenilir, yüzde 5,7'si ise güvenilirmez bulmaktadır.

Sade vatandaş güvenilir bulanların en düşük olduğu grup ise 20-29 yaş grubudur. 20-29 yaş aralığındaki katılımcıların yüzde 5,7'si sade vatandaş çok güvenilir, yüzde 35,8'i güvenilir, yüzde 32,9'u az güvenilir, yüzde 24,8'i güvenilirmez bulmaktadır.

Eğitim - Sade Vatandaş

Crosstab

			Sade vatandaşlara					Toplam
			Cevapsız	Çok güvenilir	Güvenilir	Az güvenilir	Güvenilir değil	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	4		2	2		8
		Eğitiminiz %	50,0%		25,0%	25,0%		100,0%
		Sade vatandaşlara %	11,8%		,5%	,7%		,8%
		Toplam	,4%		,2%	,2%		,8%
İlköğretim	Sayı	1	14	32	28	27		102
		Eğitiminiz %	1,0%	13,7%	31,4%	27,5%	26,5%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	2,9%	17,9%	7,7%	9,2%	13,6%	9,9%
		Toplam	,1%	1,4%	3,1%	2,7%	2,6%	9,9%
Lise	Sayı	15	27	115	104	55		316
		Eğitiminiz %	4,7%	8,5%	36,4%	32,9%	17,4%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	44,1%	34,6%	27,8%	34,1%	27,6%	30,7%
		Toplam	1,5%	2,6%	11,2%	10,1%	5,3%	30,7%
Ön lisans	Sayı	5	5	44	35	30		119
		Eğitiminiz %	4,2%	4,2%	37,0%	29,4%	25,2%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	14,7%	6,4%	10,6%	11,5%	15,1%	11,6%
		Toplam	,5%	,5%	4,3%	3,4%	2,9%	11,6%
Lisans	Sayı	8	28	183	118	72		409
		Eğitiminiz %	2,0%	6,8%	44,7%	28,9%	17,6%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	23,5%	35,9%	44,2%	38,7%	36,2%	39,7%
		Toplam	,8%	2,7%	17,8%	11,5%	7,0%	39,7%
Lisans üstü	Sayı	1	4	38	18	15		76
		Eğitiminiz %	1,3%	5,3%	50,0%	23,7%	19,7%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	2,9%	5,1%	9,2%	5,9%	7,5%	7,4%
		Toplam	,1%	,4%	3,7%	1,7%	1,5%	7,4%
Toplam	Sayı	34	78	414	305	199		1030
		Eğitiminiz %	3,3%	7,6%	40,2%	29,6%	19,3%	100,0%
		Sade vatandaşlara %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	3,3%	7,6%	40,2%	29,6%	19,3%	100,0%

Tablo 145. Eğitim-sade vatandaş-güvenilirlik ilişkisi

Ankete katılanlar içinde sade vatandaş güvenilir bulanların en yüksek oranda görüldüğü grup, lisans üstü düzeyde eğitim alan grup olarak belirlenmiştir. Bu grupta yer alan katılımcıların yüzde 5.3'ü sade vatandaş çok güvenilir, yüzde 50'si güvenilir, yüzde 23.7'si az güvenilir, yüzde 19.7'si ise güvenilir bulduklarını belirtmiştir.

Ön lisans düzeyinde eğitim alan katılımcılar ise sade vatandaş güvenilir bulanların diğerlerine göre daha düşük oranda görüldüğü gruptur. Bu gruptakilerin yüzde 4.2'si sade vatandaş çok güvenilir, yüzde 37'si güvenilir, yüzde 29.4'ü az güvenilir, yüzde 25.2'si ise güvenilir olarak görmektedir.

3.7.5.15. Diğer

		Diğer			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	855	83,0	83,0	83,0
	Çok güvenilir	40	3,9	3,9	86,9
	Güvenilir	66	6,4	6,4	93,3
	Az güvenilir	49	4,8	4,8	98,1
	Güvenilir değil	20	1,9	1,9	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 146. Diğer-güvenilirlik ilişkisi

Katılımcıların yüzde 83'ünü diğer seçeneğini değerlendirmemiş, diğer seçeneğini işaretleyenlerin yüzde 90'ı da (yazınız:....) kısmını boş bırakmışlardır. Bu nedenle diğer seçeneği ile ilgili değerlendirme yapılmamıştır.

Almanya'da;

		Diğer			
		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	123	99,2	99,2	99,2
	Çok güvenilir	1	,8	,8	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 146-A. Almanya'da diğer-güvenilirlik ilişkisi

Almanya'daki katılımcıların yüzde 99.2'si diğer seçeneğini değerlendirmemiştir.

3.7.6.Berlin Duvarı

Anketin üçüncü bölümünde katılımcıların Berlin Duvarı'nı bilip bilmedikleri, bu konuda hangi araçlardan bilgi edindikleri ve Berlin Duvarı ile ilgili bildiklerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümdeki ilk soruda katılımcıların Berlin Duvarı'nı duyup duymadıkları sorulmuş, olumlu cevap verenlerin bundan sonraki soruları cevaplaması istenmiştir.

3.7.6.1.Berlin Duvarı İle İlgili Bilgiye Sahip Olduğunu Belirtenler

Berlin duvarını duydunuz mu?

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	3	,3	,3	,3
Evet	883	85,7	85,7	86,0
Hayır	144	14,0	14,0	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 147. Berlin Duvarı'nı duyanların oranı

Katılımcıların yüzde 85.7'si Berlin Duvarı'nı duydıklarını, yüzde 14'ü duymadıklarını belirtmiş, yüzde 0.3'ü bu soruyu cevaplamamıştır. Berlin Duvarı'nı duymadıklarını belirtenlerin bir kısmının anket formunu uzun buldukları ve devam etmek istemedikleri için "hayır" seçeneğini işaretledikleri gözlenmiştir. Katılımcıların bir bölümü anket formunun bu bölümündeki soruları siyasi amaçlı bulduklarını belirterek "hayır" seçeneğini işaretlemişlerdir. "Hayır" seçeneğini işaretleyenlerin bir bölümü de anketin bu bölümündeki sorulara baktıktan sonra, Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri olduğunu ancak bu soruları cevaplayacak ölçüde bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenlerle Berlin Duvarı'nı duymadıklarını belirten ve anketin kalan kısmını cevaplamayan katılımcılar, ankete katılanların yaklaşık yüzde 4'ünü oluşturmaktadır.

Almanya'da;

Berlin duvarını duydunuz mu?

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Evet	121	97,6	97,6	97,6
Hayır	3	2,4	2,4	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 147-A. Almanya'da Berlin Duvarı'nı duyanların oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 97.6'sı Berlin Duvarı hakkında bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir.

Yaş -Berlin Duvarı İle İlgili Bilgiye Sahip Olduğunu Belirtenler

Yaşınız * Berlin duvarını duydunuz mu? Crosstabulation

			Berlin duvarını duydunuz mu?			Toplam
			Cevapsız	Evet	Hayır	
Yaşınız	16-19	Sayı	2	40	38	80
		Yaşınız %	2,5%	50,0%	47,5%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %	66,7%	4,5%	26,4%	7,8%
		Toplam	,2%	3,9%	3,7%	7,8%
20-29	20-29	Sayı		343	40	383
		Yaşınız %		89,6%	10,4%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		38,8%	27,8%	37,2%
		Toplam		33,3%	3,9%	37,2%
30-35	30-35	Sayı		114	22	136
		Yaşınız %		83,8%	16,2%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		12,9%	15,3%	13,2%
		Toplam		11,1%	2,1%	13,2%
36-40	36-40	Sayı		79	9	88
		Yaşınız %		89,8%	10,2%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		8,9%	6,3%	8,5%
		Toplam		7,7%	,9%	8,5%
41-49	41-49	Sayı	1	163	26	190
		Yaşınız %	,5%	85,8%	13,7%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %	33,3%	18,5%	18,1%	18,4%
		Toplam	,1%	15,8%	2,5%	18,4%
50 ve üzeri	50 ve üzeri	Sayı		144	9	153
		Yaşınız %		94,1%	5,9%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		16,3%	6,3%	14,9%
		Toplam		14,0%	,9%	14,9%
Toplam	Toplam	Sayı	3	883	144	1030
		Yaşınız %	,3%	85,7%	14,0%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	,3%	85,7%	14,0%	100,0%

Tablo 148. Yaş-Berlin Duvarı'nı duyma ilişkisi

16-19 yaş grubundakilerin yüzde 50'si, 20-29 yaş grubundakilerin yüzde 89.6'sı, 30-35 yaş grubundakilerin yüzde 83.8'i, 36-40 yaş grubundakilerin yüzde 89.8'i, 41-49 yaş grubundakilerin yüzde 85.8'i, 50 yaş üzerindekiilerin yüzde 94.1'i Berlin Duvarı'nı duydıklarını belirtmiştir.

Eğitim Düzeyi -Berlin Duvarı İle İlgili Bilgiye Sahip Olduğunu Belirtenler

Eğitiminiz * Berlin duvarını duydunuz mu? Crosstabulation

			Berlin duvarını duydunuz mu?			Toplam
			,00	Evet	Hayır	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1	7		8
		Eğitiminiz %	12,5%	87,5%		100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %	33,3%	,8%		,8%
		Toplam	,1%	,7%		,8%
İlköğretim		Sayı		76	26	102
		Eğitiminiz %		74,5%	25,5%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		8,6%	18,1%	9,9%
		Toplam		7,4%	2,5%	9,9%
Lise		Sayı		254	62	316
		Eğitiminiz %		80,4%	19,6%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		28,8%	43,1%	30,7%
		Toplam		24,7%	6,0%	30,7%
Ön lisans		Sayı		90	29	119
		Eğitiminiz %		75,6%	24,4%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		10,2%	20,1%	11,6%
		Toplam		8,7%	2,8%	11,6%
Lisans		Sayı	2	382	25	409
		Eğitiminiz %	,5%	93,4%	6,1%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %	66,7%	43,3%	17,4%	39,7%
		Toplam	,2%	37,1%	2,4%	39,7%
Lisans üstü		Sayı		74	2	76
		Eğitiminiz %		97,4%	2,6%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %		8,4%	1,4%	7,4%
		Toplam		7,2%	,2%	7,4%
Toplam		Sayı	3	883	144	1030
		Eğitiminiz %	,3%	85,7%	14,0%	100,0%
		Berlin duvarını duydunuz mu? %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	,3%	85,7%	14,0%	100,0%

Tablo 149. Eğitim-Berlin Duvarı'nı duyma ilişkisi

Lisans üstü düzeyde eğitim alan katılımcıların yüzde 97.4'ü, lisans düzeyinde eğitim alanların yüzde 93.4'ü, ön lisans düzeyinde eğitim alanların yüzde 75.6'sı, lise düzeyinde eğitim alanların yüzde 80.4'ü, ilköğretim düzeyinde eğitim alanların ise yüzde 74.5'i Berlin Duvarı'nı duydıklarını belirtmiştir.

3.7.7.Berlin Duvarı İle İlgili Bilgileri Hangi Kaynaklardan Edindiler

Katılımcıların Berlin Duvarı ile ilgili bilgilerini ağırlıklı olarak hangi kaynaklardan edindiklerini belirlemek amacıyla yöneltilen soruda belirtilen kaynakları Berlin Duvarı ile ilgili en çok bilgi edindikleri kaynaktan başlayarak sıralamaları istenmiştir.

3.7.7.1 Televizyon

Televizyon

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	338	32,8	32,8	32,8
Birinci sırada	553	53,7	53,7	86,5
İkinci sırada	80	7,8	7,8	94,3
Üçüncü sırada	42	4,1	4,1	98,3
Dördüncü sırada	17	1,7	1,7	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 149. Televizyondan duyanların oranı

Katılımcıların yüzde 53.7'si Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynak olarak televizyonu ilk sırada, yüzde 7.8'i ikinci, yüzde 4.1'i üçüncü sırada, yüzde 1.7'si dördüncü sırada göstermiştir. Katılımcıların yüzde 32.8'i ise Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında televizyona yer vermemişlerdir.

Almanya'da;

Televizyon

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	14	11,3	11,3	11,3
Birinci sırada	85	68,5	68,5	79,8
İkinci sırada	13	10,5	10,5	90,3
Üçüncü sırada	8	6,5	6,5	96,8
Dördüncü sırada	4	3,2	3,2	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 149-A. Almanya'da televizyondan duyanların oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 68'i Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynak olarak televizyonu ilk sırada göstermişlerdir.

3.7.7.2 Gazetelerden

Gazetelerden

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	483	46,9	46,9	46,9
Birinci sırada	79	7,7	7,7	54,6
İkinci sırada	357	34,7	34,7	89,2
Üçüncü sırada	68	6,6	6,6	95,8
Dördüncü sırada	43	4,2	4,2	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 150. Gazetelerden duyanların oranı

Katılımcıların yüzde 46.9'u Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri edindikleri kaynaklar arasında gazetelere yer vermemişlerdir. Katılımcıların yüzde 7.7'si Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında gazeteleri birinci sırada, yüzde 34.7'si ikinci sırada, yüzde 6.6'sı üçüncü sırada, yüzde 4.2'si de dördüncü sırada göstermişlerdir. Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 1989 yılında televizyonun hemen bütün evlerde yerini çoktan almıştı. Ancak Berlin ablukası'nın gerçekleştiği 1948'de, Berlin Duvarı'nın yapıldığı 1961'de Türkiye'de televizyonun olmadığı, televizyonun 70'li yıllarda evlerde yaygın olarak yer almaya başladığı dikkate alındığında bu sonuç dikkat çekicidir. Bu durumda en azından 40 yaş ve üzerindeki katılımcıların televizyonun yaygınlaşmasından önce bu konudaki bilgilerini gazete, dergi, sinema, radyo ve kitaplardan biri veya birkaçından edinmeleri söz konusudur. Katılımcıların tüm kaynaklar içinde televizyonu Berlin Duvarı konusunda en çok bilgi edindikleri kaynaklar arasında ilk sırada göstermeleri, ardından internetin de gazetenin önünde yer alması ilginç bir sonuçtur. Buna göre; 1. Televizyonda izlenenlerin gazetelerde okunanlardan daha etkileyici ve kalıcı olduğu, 2. Televizyonun evlerde yerini almasından itibaren insanların diğer kitle iletişim araçlarına oranla daha çok/sık başvurduğu/izlediği bir araç olması nedeniyle bu konuda daha çok televizyonda yayınlanan haber-yorum-film-belgesel-vb. ile karşılaştığı, 3. Özellikle Berlin Duvarı'nın yıkıldığı, dolayısıyla Berlin Duvarı'nın yeniden gündemde ilk sıralara taşındığı tarihte televizyonun evlerde yerini çoktan aldığı, o dönemde televizyonda bu konuda yayınlanan programların (örneğin Pink Floyd'un The Wall konseri) yoğunluğu nedeniyle katılımcıların televizyonda bu konuda yer alan programları daha çok hatırladığı düşünülebilir.

Almanya'da;**Gazetelerden**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	73	58,9	58,9	58,9
Birinci sırada	7	5,6	5,6	64,5
İkinci sırada	21	16,9	16,9	81,5
Üçüncü sırada	16	12,9	12,9	94,4
Dördüncü sırada	7	5,6	5,6	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 150-A. Almanya'da gazetelerden duyanların oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 5.6'sı Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri edindikleri kaynaklar arasında gazeteleri birinci sırada göstermişlerdir. Yüzde 58.9'u ise gazeteleri Berlin Duvarı'nı duydukları kaynaklar arasında sıralamaya almamışlardır.

3.7.7.3. Filmlerden**Filmlerden**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	630	61,2	61,2	61,2
Birinci sırada	59	5,7	5,7	66,9
İkinci sırada	96	9,3	9,3	76,2
Üçüncü sırada	162	15,7	15,7	91,9
Dördüncü sırada	83	8,1	8,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 151. Filmlerden duyanların oranı

Berlin Duvarı, filmlerde de oldukça işlenen bir konu olmasına karşın katılımcıların yüzde 61.2'si filmleri Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında göstermemişlerdir. Bu hem televizyonun yaygınlaşmasından itibaren sinema izleyicilerini de azaltmasıyla ilgili hem de insanların sinema filmlerini televizyonda izlemeleri durumunda film yerine televizyonu kaynak göstermeleriyle ilgili değerlendirilebilir.

Ankete katılanların yüzde 5.7'si Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri edinmede filmleri birinci sırada göstermiş, yüzde 9.3'ü ikinci sırada, yüzde 15.7'si üçüncü sırada, yüzde 8.1'i de dördüncü sırada yer vermiştir.

Almanya'da;

Filmlerden

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	81	65,3	65,3	65,3
Birinci sırada	4	3,2	3,2	68,5
İkinci sırada	17	13,7	13,7	82,3
Üçüncü sırada	16	12,9	12,9	95,2
Dördüncü sırada	6	4,8	4,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 151-A. Almanya'da filmlerden duyanların oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 65.3'ü Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında filmlere yer vermemiş, yüzde 3.2'si ise birinci sırada göstermiştir.

3.7.7.4. Kitaplardan

Kitaplardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	615	59,7	59,7	59,7
Birinci sırada	159	15,4	15,4	75,1
İkinci sırada	52	5,0	5,0	80,2
Üçüncü sırada	100	9,7	9,7	89,9
Dördüncü sırada	104	10,1	10,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 152. Kitaplardan duyanların oranı

Ankete katılanların yüzde 15.4'ü Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindiği kaynaklar arasında kitapları birinci sırada gösterirken, yüzde 5'i ikinci sırada, yüzde 9.7'si üçüncü sırada, yüzde 10.1'i dördüncü sırada yer vermiştir. Katılımcıların yüzde 59.7'si kitapları bu konuda hiç sıralamaya almamıştır.

Almanya'da;**Kitaplardan**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	78	62,9	62,9	62,9
Birinci sırada	7	5,6	5,6	68,5
İkinci sırada	16	12,9	12,9	81,5
Üçüncü sırada	14	11,3	11,3	92,7
Dördüncü sırada	9	7,3	7,3	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 152-A. Almanya'da kitaplardan duyanların oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 5.6'sı kitapları Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında birinci sırada göstermişlerdir.

3.7.7.5. Dergilerden**Dergilerden**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	874	84,9	84,9	84,9
Birinci sırada	2	,2	,2	85,0
İkinci sırada	44	4,3	4,3	89,3
Üçüncü sırada	60	5,8	5,8	95,1
Dördüncü sırada	50	4,9	4,9	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 153. Dergilerden duyanların oranı

Dergiler katılımcıların neredeyse altıda beşi tarafından hiç sıralamaya alınmamıştır. Ankete katılanların sadece yüzde 15.1'i Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri dergilerden edindiklerini belirtirken, birinci sırada dergilere yer verenlerin oranı yüzde 0.2'dir. Bu sonuç, dergilerin tirajı/ulaşabildiği okurla da yakından ilgili bulunmaktadır.

Almanya'da;**Dergilerden**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	107	86,3	86,3	86,3
İkinci sırada	3	2,4	2,4	88,7
Üçüncü sırada	5	4,0	4,0	92,7
Dördüncü sırada	9	7,3	7,3	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 153-A. Almanya'da dergilerden duyanların oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 2.4'ü dergileri Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında ilk sırada göstermişlerdir.

3.7.7.6. İnternette**İnternette**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmad	942	91,5	91,5	91,5
Birinci sırada	3	,3	,3	91,7
İkinci sırada	22	2,1	2,1	93,9
Üçüncü sırada	35	3,4	3,4	97,3
Dördüncü sırada	28	2,7	2,7	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 154. İnternette duyanların oranı

Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri edindikleri kaynaklar arasında interneti gösterenlerin oranı yüzde 8.5, interneti hiç sıralamaya almayanların oranı ise yüzde 91.5'tir. İnternetin diğer kitle iletişim araçlarına göre oldukça genç olması, özellikle iş ortamlarında ve haberleşme aracı olarak hızla yaygınlaşmasına karşın toplumun tüm kesimlerine henüz ulaşmamış olması bunda etkili olabilir. Aşağıda yer verilen tabloda da görüleceği gibi Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edinme kaynakları arasında interneti gösterenlerin içinde genç yaş grubu (20-29) ağırlıklıdır.

Almanya'da;

İnternetten

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmad	107	86,3	86,3	86,3
Birinci sırada	1	,8	,8	87,1
İkinci sırada	4	3,2	3,2	90,3
Üçüncü sırada	7	5,6	5,6	96,0
Dördüncü sırada	5	4,0	4,0	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 154-A. Almanya'da internetten duyanların oranı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 0.8'i Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında interneti ilk sırada göstermiş, yüzde 86.3'ü interneti hiç sıralamaya almamıştır.

Yaş – İnternetten

Yaşınız * İnternetten Crosstabulation

		İnternetten					Total
		sıralamaya alınmad	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	Dördüncü sırada	
Yaşınız	16-19	Sayı	69	4	2	5	80
		Yaşınız %	86,3%	5,0%	2,5%	6,3%	100,0%
		İnternetten %	7,3%	18,2%	5,7%	17,9%	7,8%
		Toplam	6,7%	4%	2%	5%	7,8%
20-29		Sayı	346	3	6	17	383
		Yaşınız %	90,3%	,8%	1,6%	4,4%	100,0%
		İnternetten %	36,7%	100,0%	27,3%	48,6%	39,3%
		Toplam	33,6%	,3%	,6%	1,7%	1,1%
30-35		Sayı	127	2	4	3	136
		Yaşınız %	93,4%		1,5%	2,9%	100,0%
		İnternetten %	13,5%		9,1%	11,4%	10,7%
		Toplam	12,3%		,2%	,4%	,3%
36-40		Sayı	82	2	1	3	88
		Yaşınız %	93,2%		2,3%	1,1%	100,0%
		İnternetten %	8,7%		9,1%	2,9%	10,7%
		Toplam	8,0%		,2%	,1%	,3%
41-49		Sayı	177	4	6	3	190
		Yaşınız %	93,2%		2,1%	3,2%	100,0%
		İnternetten %	18,8%		18,2%	17,1%	10,7%
		Toplam	17,2%		,4%	,6%	,3%
50 ve üzeri		Sayı	141	4	5	3	153
		Yaşınız %	92,2%		2,6%	3,3%	100,0%
		İnternetten %	15,0%		18,2%	14,3%	10,7%
		Toplam	13,7%		,4%	,5%	,3%
Toplam		Sayı	942	3	22	35	1030
		Yaşınız %	91,5%	,3%	2,1%	3,4%	100,0%
		İnternetten %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	91,5%	,3%	2,1%	3,4%	2,7%

Tablo 155. Yaş-İnternetten duyma ilişkisi

Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında interneti 16-19 yaş grubu diğerlerine göre daha yüksek oranda göstermiştir.

Eğitim - İnternetten

Eğitiminiz * İnternetten Crosstabulation

			İnternetten				Toplam
			sıralamaya alınmadı	Birinci sırada	İkinci sırada	Üçüncü sırada	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	8				8
		Eğitiminiz %	100,0%				100,0%
		İnternetten %	,8%				,8%
		Toplam	,8%				,8%
İlköğretim		Sayı	97			5	102
		Eğitiminiz %	95,1%			4,9%	100,0%
		İnternetten %	10,3%			14,3%	9,9%
		Toplam	9,4%			,5%	9,9%
Lise		Sayı	301		5	2	8
		Eğitiminiz %	95,3%		1,6%	,6%	2,5%
		İnternetten %	32,0%		22,7%	5,7%	28,6%
		Toplam	29,2%		,5%	,2%	,8%
Ön lisans		Sayı	105			9	5
		Eğitiminiz %	88,2%			7,6%	4,2%
		İnternetten %	11,1%			25,7%	17,9%
		Toplam	10,2%			,9%	,5%
Lisans		Sayı	366	3	14	15	11
		Eğitiminiz %	89,5%	,7%	3,4%	3,7%	2,7%
		İnternetten %	38,9%	100,0%	63,6%	42,9%	39,3%
		Toplam	35,5%	,3%	1,4%	1,5%	1,1%
Lisans üstü		Sayı	65		3	4	4
		Eğitiminiz %	85,5%		3,9%	5,3%	5,3%
		İnternetten %	6,9%		13,6%	11,4%	14,3%
		Toplam	6,3%		,3%	,4%	,4%
Toplam		Sayı	942	3	22	35	28
		Eğitiminiz %	91,5%	,3%	2,1%	3,4%	2,7%
		İnternetten %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	91,5%	,3%	2,1%	3,4%	2,7%

Tablo 156. Eğitim-İnternetten duyma ilişkisi

Bu konuda interneti bilgi edinme kaynağı olarak gösterenlerin ağırlıklı olarak lisans düzeyinde eğitim alan katılımcılardan oluşması, bilgi edinmede yeni teknolojilerden yararlanma ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

3.7.7.7. Diğer İnsanlardan

Diğer İnsanlardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	937	91,0	91,0	91,0
Birinci sırada	4	,4	,4	91,4
İkinci sırada	18	1,7	1,7	93,1
Üçüncü sırada	47	4,6	4,6	97,7
Dördüncü sırada	24	2,3	2,3	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 157. Diğer insanlardan duyanların oranı

Katılımcıların yüzde 9.0'ı Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında diğer insanların bulunduğunu belirtirken, yüzde 91'i diğer insanları sıralamaya almamıştır. Bu sonuç, olan bitenleri öğrenmede, dünyada gelişen olayları değerlendirip yorumlamada medyanın başat rolünü de ortaya koymaktadır.

Almanya'da;

Diğer insanlardan

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	94	75,8	75,8	75,8
Birinci sırada	8	6,5	6,5	82,3
İkinci sırada	7	5,6	5,6	87,9
Üçüncü sırada	4	3,2	3,2	91,1
Dördüncü sırada	11	8,9	8,9	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 157-A. Almanya'da diğer insanlardan duyanların oranı

Almanya'da Berlin Duvarı ile ilgili bilgi edindikleri kaynaklar arasında diğer insanları ilk sırada gösterenlerin oranı yüzde 6.5'tir.

3.7.7.8. Hiçbiri

Hiçbiri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	1027	99,7	99,7	99,7
Birinci sırada	2	,2	,2	99,9
Üçüncü sırada	1	,1	,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 158. Hiçbiri diyenlerin oranı

Katılımcıların yüzde 0.3'ü Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri anket formunda yer verilen araçların hiçbirinden öğrenmediğini belirtmiş, yüzde 99.7'si bu seçeneği değerlendirmeye almamıştır.

Almanya'da;

Hiçbiri

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	123	99,2	99,2	99,2
Üçüncü sırada	1	,8	,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 158-A. Almanya’da hiçbiri diyenlerin oranı

Almanya’daki katılımcıların yüzde 99.2’si hiçbiri seçeneğini değerlendirmemiştir.

3.7.7.9. Diğer**Diğer**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	1000	97,1	97,1	97,1
Birinci sırada	22	2,1	2,1	99,2
İkinci sırada	5	,5	,5	99,7
Dördüncü sırada	3	,3	,3	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 159. Diğer kaynaklardan duyanların oranı

Katılımcıların yüzde 2.9’u Berlin Duvarı ile ilgili bilgilerini diğer kaynaklardan öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Almanya’daki katılımcıların yüzde 99.8’i bu seçeneği değerlendirmeye almamışlardır.

3.7.8. Berlin Duvarı Hangi Amaçla Yapılmıştı

Berlin Duvarı hangi amaçla yapılmıştır.

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	185	18,0	18,0	18,0
	Doğu blokundakilerin batıya geçmesini engellemek için	378	36,7	36,7	54,7
	Batı Blokundakilerinin doğuya geçmesini engellemek için	40	3,9	3,9	58,5
	Sosyalizmin yayılmasını engellemek için	79	7,7	7,7	66,2
	Kapitalizmin yayılmasını engellemek için	100	9,7	9,7	75,9
	Almanya'yı ikiye bölmek için	150	14,6	14,6	90,5
	Batı Berlin'deki direnişi kırmak için	53	5,1	5,1	95,6
	Berlin'deki batılı işgal güçlerini zor durumda bırakmak için	23	2,2	2,2	97,9
	Diğer	22	2,1	2,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 160. Berlin Duvarı hangi amaçla yapılmıştı

Ankete katılanların yüzde 36.7'si Berlin Duvarı'nın Doğu Bloku'ndakilerin Batı'ya geçmesini engellemek için, yüzde 14.6'sı Almanya'yı ikiye bölmek için, yüzde 9.7'si kapitalizmin yayılmasını engellemek için, yüzde 7.7'si sosyalizmin yayılmasını engellemek için, yüzde 5.1'i Batı Berlin'deki direnişi kırmak için, yüzde 3.9'u Batı Bloku'ndakilerin Doğu'ya geçmesini engellemek için, yüzde 2.2'si Berlin'deki batılı işgal güçlerini zor durumda bırakmak için yapıldığını belirtmişler, katılımcıların yüzde 18'i bu soruyu cevaplandırmamış, yüzde 2.1'i diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Almanya'da;**Berlin Duvarı hangi amaçla yapılmıştır.**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
Doğu blokundakilerin batıya geçmesini engellemek için	68	54,8	54,8	58,9
Batı Blokundakilerinin doğuya geçmesini engellemek için	6	4,8	4,8	63,7
Sosyalizmin yayılmasını engellemek için	9	7,3	7,3	71,0
Kapitalizmin yayılmasını engellemek için	10	8,1	8,1	79,0
Almanya'yı ikiye bölmek için	8	6,5	6,5	85,5
Batı Berlin'deki direnişi kırmak için	8	6,5	6,5	91,9
Berlin'deki batılı işgal güçlerini zor durumda bırakmak için	8	6,5	6,5	98,4
Diğer	2	1,6	1,6	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 160-A. Almanya'da: Berlin Duvarı hangi amaçla yapılmıştır

Almanya'daki katılımcıların yüzde 54.8'i Berlin Duvarı'nın Doğu Bloku'ndakilerin Batı'ya geçmesini engellemek için yapıldığını belirtmişlerdir. Yüzde 8.1'i kapitalizmin yayılmasını engellemek için, yüzde 7.3'ü de sosyalizmin yayılmasını engellemek için yapıldığını belirtmişlerdir

3.7.9. Berlin Duvarını Kim Yapmıştı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	236	22,9	22,9	22,9
Soyetler Birliği tarafından yapılmıştı	200	19,4	19,4	42,3
Doğu Almanya tarafından yapılmıştı	331	32,1	32,1	74,5
Batı Almanya tarafından yapılmıştı	199	19,3	19,3	93,8
ABD tarafından yapılmıştı	31	3,0	3,0	96,8
Diğer	33	3,2	3,2	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 161. Berlin Duvarı'nı kim yapmıştır

Katılımcıların yüzde 22.9'u Berlin Duvarı'nı kimin yaptığını bilmediklerini belirterek bu soruya cevap vermemişlerdir. Yüzde 32.1'i Berlin Duvarı'nı Doğu (Demokratik) Almanya'nın yaptığını, yüzde 19.4'ü Sovyetler Birliği tarafından yapıldığını, yüzde 19.3'ü Batı (Federal) Almanya tarafından yapıldığını, yüzde 3'ü de ABD tarafından yapıldığını belirtmişlerdir.

Bu soru, katılımcıların anket formunu doldururken bocaladıkları sorulardan biridir. Katılımcıların Berlin Duvarı'ndan geçerken ölenlerin sayısı, insanların Berlin Duvarı'nı neden geçmeye çalıştıkları ya da Berlin Duvarı'nın kendilerine neleri çağrıştırdığı ile ilgili sorularda sıkıntı yaşamazken, Berlin Duvarı'nı kimin yaptığı ve hangi amaçla yapıldığına ilişkin sorularda bocalamaları medya aracılığı ile bu konuda iletilen mesajlarla ilişkili olarak değerlendirilebilir. Bu aynı zamanda medya aracılığı ile enformasyon iletildiği ancak insanların bu enformasyonları çoğu kez sorgulamadan "bilgi" olarak kabul ettiklerini de göstermektedir.

Almanya'da;

Berlin Duvarı'nı kim yapmıştı?

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	7	5,6	5,6	5,6
Soyetler Birliği tarafından yapılmıştı	81	65,3	65,3	71,0
Doğu Almanya tarafından yapılmıştı	27	21,8	21,8	92,7
Batı Almanya tarafından yapılmıştı	6	4,8	4,8	97,6
ABD tarafından yapılmıştı	2	1,6	1,6	99,2
Diğer	1	,8	,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 161-A. Almanya'da: Berlin Duvarı'nı kim yapmıştır

Almanya'daki katılımcıların yüzde 65.3'ü Berlin Duvarı'nın Sovyetler Birliği tarafından, yüzde 21.8'i Demokratik Almanya tarafından, yüzde 4.8'i Federal Almanya tarafından, yüzde 1.6'sı da Amerika tarafından yapıldığını belirtmişler, katılımcıların yüzde 5.6'sı bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Bu sonuçlar aslında olan bitenlerle ilgili "bilgi"lenmenin ne oranda söz konusu olduğunu da göstermektedir. Demokratik Almanya ile Sovyetler Birliği'nin o dönemdeki ilişkisi dikkate alındığında katılımcıların bir kısmının Berlin Duvarı'nı Sovyetler Birliği'nin

yaptığına dair bir kanaate sahip olması çok aykırı bulunmayabilir. Ancak kendi yakın tarihlerinde gerçekleşen bu olayla ilgili katılımcıların yalnızca yüzde 21.8'inin net bir şekilde doğru cevap vermesi ilginçtir.

3.7.10. Berlin Duvarı Neredeydi

Berlin Duvarı'nın Doğu ve Batı Almanya'yı mı yoksa Berlin'i mi ikiye ayırdığına ve duvarın iki tarafında kimlerin yer aldığına ilişkin bu soru aynı zamanda medya manipülasyonunun boyutlarını da belirgin bir şekilde ortaya koymayı sağlayacak anket formundaki en kritik sorudur. Anket formu hazırlanırken özellikle bu soru ve seçeneklerin her biri defalarca yapılan testlerden sonra katılımcılara uygulanan şekilde düzenlenmiştir.

3.7.10.1. Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı Ayıran Sınırdaki miydi

Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	178	17,3	17,3	17,3
Doğru	691	67,1	67,1	84,4
Yanlış	161	15,6	15,6	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 162. Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındaydı diyenler

Ankete katılanların sadece yüzde 15.6'sı Berlin Duvarı'nın iki Almanya'yı ayıran sınırdaki olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 17.3'ü bu soruya cevap vermemiş, yüzde 67.1'i Berlin Duvarı'nın Doğu ve Batı Almanya'yı ayıran sınırdaki olduğunu belirtmiştir.

Bu soruya özellikle Berlin Duvarı'nın yapıldığı tarihlerde en azından ilkokula başlama çağında olan ya da daha büyük yaşlarda olanların verdiği cevaplar ışığında bakıldığında ilginç bir sonuç ortaya çıkmaktadır: 50 yaş üzerindeki katılımcıların yüzde 64.1'i Berlin Duvarı'nın Doğu ve Batı Almanya'yı ayıran sınırdaki olduğunu belirtmiş, yüzde 7.2'si bu soruya cevap vermemiş ancak yüzde 28.8'i Berlin Duvarı'nın iki Almanya'nın arasındaki sınırdaki olmadığını söylemiştir.

En genç yaş gruplarındaki katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde 16-19 yaş grubundakilerin yarısından fazlasının bu soruyu cevapsız bıraktığı (yüzde 53.8'i) yüzde 33.8'inin ise Berlin Duvarı'nın iki Almanya'yı ayıran sınırdan olduğunu belirttiği görülmektedir. 20-29 yaş grubundaki katılımcıların ise yüzde 77.3'ü Berlin Duvarı'nın iki Almanya'yı ayırdığını belirttiği, ancak yüzde 9.9'unun bu soruya hayır cevabını verdiği görülmektedir.

Almanya'da;

Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
Doğru	62	50,0	50,0	53,2
Yanlış	58	46,8	46,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 162-A. Almanya'da Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındaydı diyenler

Berlin, Doğu ve Batı Almanya arasındaki sınırdan yaklaşık 180 kilometre içerde Doğu Almanya toprakları içinde yer almaktadır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 50.0'si Berlin Duvarı'nın Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran sınırdan olduğunu belirtmişler, yüzde 3.2'si bu soruyu cevapsız bırakmışlardır.

Yaş - Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı Ayıran Sınırdıydı

Yaşınız * Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran Crosstabulation

			Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran			Toplam
			Cevapsız	Doğru	Yanlış	
Yaşınız	16-19	Sayı	43	27	10	80
		Yaşınız %	53,8%	33,8%	12,5%	100,0%
		Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı %	24,2%	3,9%	6,2%	7,8%
		Toplam	4,2%	2,6%	1,0%	7,8%
20-29		Sayı	49	296	38	383
		Yaşınız %	12,8%	77,3%	9,9%	100,0%
		Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı %	27,5%	42,8%	23,6%	37,2%
		Toplam	4,8%	28,7%	3,7%	37,2%
30-35		Sayı	28	86	22	136
		Yaşınız %	20,6%	63,2%	16,2%	100,0%
		Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı %	15,7%	12,4%	13,7%	13,2%
		Toplam	2,7%	8,3%	2,1%	13,2%
36-40		Sayı	11	61	16	88
		Yaşınız %	12,5%	69,3%	18,2%	100,0%
		Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı %	6,2%	8,8%	9,9%	8,5%
		Toplam	1,1%	5,9%	1,6%	8,5%
41-49		Sayı	36	123	31	190
		Yaşınız %	18,9%	64,7%	16,3%	100,0%
		Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı %	20,2%	17,8%	19,3%	18,4%
		Toplam	3,5%	11,9%	3,0%	18,4%
50 ve üzeri		Sayı	11	98	44	153
		Yaşınız %	7,2%	64,1%	28,8%	100,0%
		Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı %	6,2%	14,2%	27,3%	14,9%
		Toplam	1,1%	9,5%	4,3%	14,9%
Toplam		Sayı	178	691	161	1030
		Yaşınız %	17,3%	67,1%	15,6%	100,0%
		Batı ve Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	17,3%	67,1%	15,6%	100,0%

Tablo 163. Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındıydı diyenler-yaşlara göre dağılım

Eğitim - Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı Ayıran Sınırdıydı

Katılımcıların eğitim dőzeyleri ile bu soruya verdikleri cevap değerlendirildiğinde “Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı” diyenlerin lisans dőzeyinde eğitim alanlar arasında diğerlerine göre daha yőksek oranda (yőzde 73.3) olduğu gőrőlmektedir.

Eğitiminiz * Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran Crosstabulation

		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran			Toplam
		Cevapsız	Doğru	Yanlış	
Eğitiminiz	Cevapsız	Sayı	1	7	8
		Eğitiminiz %	12,5%	87,5%	100,0%
		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran %	,6%	1,0%	,8%
		Toplam	,1%	,7%	,8%
İlköğretim		Sayı	29	62	11
		Eğitiminiz %	28,4%	60,8%	10,8%
		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran %	16,3%	9,0%	6,8%
		Toplam	2,8%	6,0%	1,1%
Lise		Sayı	71	208	37
		Eğitiminiz %	22,5%	65,8%	11,7%
		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran %	39,9%	30,1%	23,0%
		Toplam	6,9%	20,2%	3,6%
Ön lisans		Sayı	36	70	13
		Eğitiminiz %	30,3%	58,8%	10,9%
		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran %	20,2%	10,1%	8,1%
		Toplam	3,5%	6,8%	1,3%
Lisans		Sayı	39	300	70
		Eğitiminiz %	9,5%	73,3%	17,1%
		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran %	21,9%	43,4%	43,5%
		Toplam	3,8%	29,1%	6,8%
Lisans üstü		Sayı	2	44	30
		Eğitiminiz %	2,6%	57,9%	39,5%
		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran %	1,1%	6,4%	18,6%
		Toplam	,2%	4,3%	2,9%
Toplam		Sayı	178	691	161
		Eğitiminiz %	17,3%	67,1%	15,6%
		Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran %	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	17,3%	67,1%	15,6%

Tablo 164. Berlin Duvarı Doğu-Batı Almanya sınırındaydı diyenler-eğitime göre dağılım

3.7.10.2. Berlin Duvarı'nın bir tarafında Batı Almanya diğer tarafında Doğu Almanya vardı

Berlin Duvarı'nın bir tarafında Batı Almanya diğer

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	178	17,3	17,3	17,3
Doğru	758	73,6	73,6	90,9
Yanlış	94	9,1	9,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 165. Berlin Duvarı'nın bir tarafında Doğu, diğer tarafında Batı Almanya vardı diyenler

Aynı soru değişik bir şekilde sorulmuş, “Berlin Duvarı'nın bir tarafında Batı Almanya, diğer tarafında Doğu Almanya vardır” seçeneğine doğru diyenlerin “Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı” seçeneğine doğru diyenlerden daha fazla olduğu tesbit edilmiştir.

Mesajın düzenlenişi elbette önemlidir ancak sonuçta iki soruda da aynı şey sorulmaktadır. Katılımcıların bu soruya ne şekilde tepki verecekleri (en azından bu soru bir öncekiyle aynı değil mi diye sormaları ya da herhangi bir şekilde açıklık getirilmesini istemeleri gibi) özellikle izlenmiş ancak kayda değer bir tepki gözlenmemiştir.

Katılımcılardan Berlin Duvarı'nın bir tarafında Batı Almanya diğer tarafında Doğu Almanya vardı” sorusuna “doğru” diyenlerin oranı yüzde 73,6, “yanlış” diyenlerin oranı ise sadece yüzde 9,1'dir. Ankete katılanların yüzde 17,3'ü bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Almanya'da;

Berlin Duvarı'nın bir tarafında Batı Almanya diğer

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
Doğru	55	44,4	44,4	48,4
Yanlış	64	51,6	51,6	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 165. Berlin Duvarı'nın bir tarafında Doğu, diğer tarafında Batı Almanya vardı diyenler

Aynı soru farklı bir şekilde sorulmuş, Almanya'daki katılımcıların yüzde 44.4'ü Berlin Duvarı'nın bir tarafında Doğu Almanya, diğer tarafında Batı Almanya'nın olduğunu belirtmişlerdir.

3.7.10.3. Berlin Duvarı Doğu ve Batı Berlin Arasındaki Sınırdaki mıydı

Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu ve Doğu Berlin ve Batı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	196	19,0	19,0	19,0
Doğru	695	67,5	67,5	86,5
Yanlış	139	13,5	13,5	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 166. Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu diyenler

Katılımcıların yüzde 13.5'i "Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu ve Doğu Berlin ile Batı Berlin arasındaki sınırda yapılmıştı" sorusuna "hayır cevabını vermiş, yüzde 19'u ise bu soruya cevap vermemiştir. Bu katılımcıların Berlin Duvarı ile ilgili ne düşündükleri gerçekten merakla değerlidir. Katılımcıların yüzde 67.5'i ise bu soruya "evet" cevabını vermişlerdir.

Almanya'da;

Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu ve Doğu Berlin ve Batı

	Sayı	Yüze	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
Doğru	109	87,9	87,9	91,9
Yanlış	10	8,1	8,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 166-A. Almanya'da Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu diyenler

Almanya'daki katılımcıların yüzde 87.9'u Berlin Duvarı'nın Berlin'i ikiye böldüğü ve Doğu Berlin ile Batı Berlin arasındaki sınırda yapıldığını belirtirken, yüzde 8.1'i bunun doğru olmadığını kaydetmiştir.

3.7.10.4. Berlin Duvarı Batı Berlin'i Çevrelemekte midir

Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu ama Batı Berlin'in

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	250	24,3	24,3	24,3
Doğru	265	25,7	25,7	50,0
Yanlış	515	50,0	50,0	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 167. Berlin Duvarı Batı Berlin'i çevreliyordu diyenler

Ankete katılanların yalnızca yüzde 25.7'si Berlin Duvarı'nın Batı Berlin'in etrafını çevirdiğini bilmiş, yüzde 50'si bu soruya "hayır" cevabı vermiş, yüzde 24.3'ü ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Almanya'da;

Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu ama Batı Berlin'in

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	7	5,6	5,6	5,6
Doğru	96	77,4	77,4	83,1
Yanlış	21	16,9	16,9	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 167-A. Almanya'da Berlin Duvarı Batı Berlin'i çevreliyordu diyenler

Almanya'daki katılımcıların yüzde 77.4'ü bu soruya doğru cevap vermiş, yüzde 16.9'u ise Berlin Duvarı'nın Batı Berlin'in etrafını çevrelemediğini belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 5.6'sı bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

3.7.10.5. Berlin Duvarının Sınırları İçinde Ve Dışında Kimler Bulunmaktadır

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	283	27,5	27,5	27,5
Doğru	369	35,8	35,8	63,3
Yanlış	378	36,7	36,7	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 168. Berlin Duvarı'nın sınırları içinde kim vardı

Ankete katılanların sadece yüzde 35.8'i Berlin Duvarı'nın Doğu tarafında SSCB işgal bölgesinin, Batı tarafında da ABD, İngiltere ve Fransa işgal bölgelerinin yer aldığını bilmektedir. Katılımcıların yüzde 36.7'si bu soruya hayır cevabını vermiş, yüzde 27.5'i de cevaplamamıştır.

Almanya'da;

Berlin Duvarı'nın doğu tarafında Sovyetler Birliği

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
Doğru	109	87,9	87,9	91,1
Yanlış	11	8,9	8,9	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 168-A. Almanya'daki katılımcılara göre Berlin Duvarı'nın sınırları içinde kim vardı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 87.9'u Berlin Duvarı'nın çevrelediği Batı Berlin'de ABD, İngiltere, Fransa, Duvar'ın Doğu'sunda SSCB işgal birliklerinin yer aldığını belirtmişlerdir.

3.7.10.6. Batı Berlin, Batı Almanya Sınırları İçinde mi Yer Almaktadır

Batı Berlin, Batı Almanya sınırları içinde yer alıyordu

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	235	22,8	22,8	22,8
	Doğru	682	66,2	66,2	89,0
	Yanlış	113	11,0	11,0	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 169. Batı Berlin Batı Almanya sınırları içindedir diyenler

Katılımcıların yüzde 66.2'si Berlin Duvarı'nın Doğu ve Batı Almanya'yı ayıran sınırdaki olduğuna ilişkin bilgiyle uyumlu olarak Batı Berlin'in Batı (Federal) Almanya sınırları içinde olduğunu düşünmektedir (bilmektedir). Batı Berlin'in Batı Almanya sınırları içinde yer almadığını bilenlerin oranı yüzde 11'dir.

Almanya'da;**Batı Berlin, Batı Almanya sınırları içinde yer alıyordu**

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
	Doğru	43	34,7	34,7	38,7
	Yanlış	76	61,3	61,3	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 169-A. Almanya'da Batı Berlin Batı Almanya sınırları içindedir diyenler

Almanya'daki katılımcıların yüzde 34.7'si Doğu Almanya sınırları içinde kalmakta olan Batı Berlin'in Batı Berlin sınırları içinde yer aldığını belirtmişlerdir.

3.7.10.7. Berlin'in Tamamı Doğu Almanya'nın Sınırları İçinde mi Yer**Almaktadır****Berlin'in tamamı Doğu Almanya sınırları içinde yer alıyordu**

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	276	26,8	26,8	26,8
	Doğru	248	24,1	24,1	50,9
	Yanlış	506	49,1	49,1	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 170. Berlin'in tamamı Doğu Almanya sınırları içindedir diyenler

Katılımcıların sadece yüzde 24.1'i Berlin'in tamamının Doğu Almanya sınırları içinde yer aldığını bilmektedir. Bu sonuç aynı zamanda enformasyonu sorgulamadan "bilgi" kabul edenlerin oranı ile manipülasyonun boyutlarına ilişkin üzerinde durulması gereken bir veridir.

Almanya'da;

Berlin'in tamamı Doğu Almanya sınırları içinde yer alıyordu

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
Doğru	99	79,8	79,8	83,9
Yanlış	20	16,1	16,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 170-A. Almanya'da Berlin'in tamamı Doğu Almanya sınırları içindedir diyenler

Almanya'daki katılımcıların yüzde 79.8'i Berlin'in tamamının Doğu Almanya sınırları içinde yer aldığını, yüzde 16.1'i ise bunun doğru olmadığını belirtmişler, katılımcıların yüzde 4.0'ı bu soruyu cevaplandırmamıştır.

3.7.11. Berlin Duvarı

Berlin Duvarı medyada en çok ayrılan aileler, bir tarafındaki sefaletle karşın diğer taraftaki refah ve Duvar'ı geçmeye çalışırken öldürülenlerle yer almıştır. Bu soruda katılımcıların Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken öldürülenlerin sayısına ve insanların Berlin Duvarı'nı neden geçmeye çalıştığına ilişkin bilgileri/kanaatleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

3.7.11.1. Berlin Duvarını Geçmeye Çalışırken Öldürülenlerin Sayısı

Aşağıdakilerden hangisi doğru?

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Cevapsız	233	22,6	22,6	22,6
Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışan onlarca kişi öldürüldü	113	11,0	11,0	33,6
Berlin Duvarını geçmeye çalışan yüzlerce kişi öldürüldü	367	35,6	35,6	69,2
Berlin Duvarını geçmeye çalışan binlerce kişi öldürüldü	317	30,8	30,8	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 171. Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken öldürülenler

Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken öldürülenlerin sayısı ile ilgili farklı kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Ancak farklı da olsa Duvar'ı geçmeye çalışırken öldürülenlerin sayısı "yüzlerle" ifade edilmektedir. Katılımcıların yüzde 22.6'sı bu soruyu cevapsız bırakırken yüzde 11'i onlarca kişi, yüzde 35.6'sı yüzlerce kişi, yüzde 30.8'i de binlerce kişinin öldüğünü belirtmiştir.

Almanya'da;

Aşağıdakilerden hangisi doğru?

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	4	3,2	3,2	3,2
Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken onlarca kişi öldürü	8	6,5	6,5	9,7
Berlin Duvarını geçmeye çalışan yüzlerce kişi öldürüldü	46	37,1	37,1	46,8
Berlin Duvarını geçmeye çalışan binlerce kişi öldürüldü	66	53,2	53,2	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 171-A. Almanya'da: Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken öldürülenler

Almanya'daki katılımcıların yüzde 6.5'i Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken onlarca, yüzde 37.1'i yüzlerce, yüzde 53.2'si de binlerce kişinin öldürüldüğünü belirtmişlerdir.

3.7.11.2. İnsanlar Duvarın Hangi Tarafına Geçmeye Çalışıyorlardı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cevapsız	239	23,2	23,2	23,2
	Batı tarafına, yani Doğu Berlin'den Batı Berlin'e	526	51,1	51,1	74,3
	Doğu tarafına yani Batı Berlin'den Doğu Berlin'e	87	8,4	8,4	82,7
	Her iki tarafa da geçmeye çalışıyorlardı	178	17,3	17,3	100,0
	Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 172. Berlin Duvarı'nın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı

Ankete katılanların yüzde 51.1'i insanların Berlin Duvarı'nın Batı tarafına yani Batı Berlin'e, yüzde 8.4'ü Doğu tarafına yani Doğu Berlin'e, yüzde 17.3'ü de her iki tarafına da geçmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Almanya'da;

Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken öldürülen insanlar

		Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli	Cevapsız	5	4,0	4,0	4,0
	Batı tarafına, yani Doğu Berlin'den Batı Berlin'e	63	50,8	50,8	54,8
	Doğu tarafına yani Batı Berlin'den Doğu Berlin'e	5	4,0	4,0	58,9
	Her iki tarafa da geçmeye çalışıyorlardı	51	41,1	41,1	100,0
	Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 172-A. Almanya'da: Berlin Duvarı'nın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 50.8'i Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken öldürülen insanların Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmeye çalıştıklarını, yüzde 4.0'ı Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmeye çalıştıklarını, yüzde 41.1'i her iki tarafa da geçmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

3.7.11.3. İnsanlar Daha Çok Duvarın Hangi Tarafına Geçmeye Çalışıyorlardı

İnsanlar daha çok duvarın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Cevapsız	531	51,6	51,6	51,6
Batı tarafına yani Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmek iste	404	39,2	39,2	90,8
Doğu tarafına yani Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmek iste	95	9,2	9,2	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 173. Berlin Duvarı'nın daha çok hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı

İnsanların Berlin Duvarı'nı aşarak her iki tarafa da geçmeye çalıştıklarını belirtenlerin yüzde 48,4'ü daha çok hangi tarafına geçmeye çalıştıklarına ilişkin soruyu da cevaplamıştır. Katılımcıların tamamı içinde yüzde 39,2'sini oluşturan grup insanların daha çok Duvar'ın Batı tarafına, yüzde 9,2'sini oluşturan grup ise daha çok Doğu tarafına kaçırmaya çalıştıklarını belirtmiştir.

Almanya'da;

İnsanlar daha çok duvarın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli Cevapsız	50	40,3	40,7	40,7
Batı tarafına yani Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmek iste	56	45,2	45,5	86,2
Doğu tarafına yani Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmek iste	18	13,7	13,8	100,0
Toplam	124	99,2	100,0	
	1	,8		
Toplam	124	100,0		

Tablo 173-A. Almanya'da: Berlin Duvarı'nın daha çok hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 59,7'si bu soruyu cevaplamıştır. Bu soruyu cevaplayanların yüzde 45,2'si Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmek isteyenlerin daha çok olduğunu, yüzde 13,7'si de Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmek isteyenlerin çoğunlukta olduğunu belirtmişlerdir.

3.7.11.4. İnsanlar Duvarın Diğer Tarafına Neden Geçmek İstiyorlardı

İnsanlar Berlin Duvarı'nın diğer tarafına neden geçmek istiyor

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	306	29,7	29,7	29,7
İnsanlar Doğu Berlin'deki baskıcı rejim yokluk ve sıkıntılar	437	42,4	42,4	72,1
İnsanlar Batı Berlin'deki baskıcı rejim yokluk ve sıkıntılar	70	6,8	6,8	78,9
İnsanlar duvarın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için	110	10,7	10,7	89,6
İnsanlar duvarın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için	34	3,3	3,3	92,9
İnsanlar ABD'ye ya da diğer batılı ülkelere iltica etmek için	51	5,0	5,0	97,9
Diğer	22	2,1	2,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Tablo 174. Berlin Duvarı'nı neden geçmeye çalışıyorlardı

Katılımcıların yüzde 42.4'ü insanların Doğu Berlin'deki baskıcı rejim, yokluk ve sıkıntılar nedeniyle Batı tarafına kaçmaya çalıştıklarını, yüzde 10.7'si insanların duvarın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmeye çalıştıklarını, yüzde 6.8'i insanların Batı Berlin'deki baskıcı rejim yokluk ve sıkıntılar nedeniyle, yüzde 5'i ABD ya da diğer Batılı ülkelere iltica etmek için duvarın diğer tarafına geçmeye çalıştıklarını, yüzde 3.3'ü insanların Duvar'ın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Almanya'da;**İnsanlar Berlin Duvarı'nın diğer tarafına neden geçmek istiyor**

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	5	4,0	4,0	4,0
İnsanlar Doğu Berlin'deki baskıcı rejim yokluk ve sıkıntılar	67	54,0	54,0	58,1
İnsanlar Batı Berlin'deki baskıcı rejim yokluk ve sıkıntılar	3	2,4	2,4	60,5
İnsanlar duvarın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için	35	28,2	28,2	88,7
İnsanlar duvarın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için	11	8,9	8,9	97,6
İnsanlar ABD'ye ya da diğer batılı ülkelere iltica etmek için	1	,8	,8	98,4
Diğer	2	1,6	1,6	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Tablo 174-A. Almanya'da: Berlin Duvarı'nı neden geçmeye çalışıyorlardı

Almanya'daki katılımcıların yüzde 54.0'ı insanların Doğu Berlin'deki baskıcı rejim yokluk ve sıkıntılardan dolayı Berlin Duvarı'nı geçmeye çalıştıklarını, yüzde 28.2'si insanların Duvar'ın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için Batı Berlin'e geçmeye çalıştıklarını, yüzde 8.9'u insanların Duvar'ın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için Doğu Berlin'e geçmeye çalıştıklarını, yüzde 0.8'i insanların ABD ya da diğer Batılı ülkelere iltica etmek için Duvar'ı geçmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

3.7.12. Berlin Duvarı Ne İfade Ediyordu

Katılımcılara, Berlin Duvarı'nın kendilerine ne ifade ettiğine yönelik bir soru sorulmuş, uygun buldukları seçenekleri işaretlemeleri istenmiştir. Buna göre Berlin Duvarı'nın daha çok "otoriter rejim, baskı, engel ve sınır"ı ifade ettiği belirlenmiştir. Katılımcıların Berlin Duvarı'nın kendilerine ne ifade ettiğine ilişkin değerlendirmeleri aşağıda tablolarda verilmektedir.

Korunma

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	953	92,5	92,5	92,5
Korunma	77	7,5	7,5	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 7.5'i Berlin Duvarı'nın "korunma"yı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Korunma

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	74	59,7	59,7	59,7
Korunma	50	40,3	40,3	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 40.3'ü Berlin Duvarı'nın "korunma"yı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Sınır

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	793	77,0	77,0	77,0
Sınır	237	23,0	23,0	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 23.0'ı Berlin Duvarı'nın "sınır"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Sınır

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	40	32,3	32,3	32,3
Sınır	84	67,7	67,7	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 67.7'si Berlin Duvarı'nın "sınır"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Kapalılık

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	867	84,2	84,2	84,2
Kapalılık	163	15,8	15,8	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 15.8'i Berlin Duvarı'nın "kapalılık" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Kapalılık

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	60	48,4	48,4	48,4
Kapalılık	64	51,6	51,6	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 51.6'sı Berlin Duvarı'nın "kapalılık" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Savaş

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	851	82,6	82,6	82,6
Savaş	179	17,4	17,4	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 17.4'ü Berlin Duvarı'nın "savaş"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Savaş

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	59	47,6	47,6	47,6
Savaş	65	52,4	52,4	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 52.4'ü Berlin Duvarı'nın "savaş"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Engel

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	779	75,6	75,6	75,6
Engel	251	24,4	24,4	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 24.4'ü Berlin Duvarı'nın "engel"i ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Engel

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	57	46,0	46,0	46,0
Engel	67	54,0	54,0	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 54.0'ı Berlin Duvarı'nın "engel"i ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Baskı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	728	70,7	70,7	70,7
Baskı	302	29,3	29,3	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 29.3'ü Berlin Duvarı'nın "baskı"yı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Baskı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	35	28,2	28,2	28,2
Baskı	89	71,8	71,8	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 71.8'i Berlin Duvarı'nın "baskı"yı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Ayrılık

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	731	71,0	71,0	71,0
Ayrılık	299	29,0	29,0	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 29.0'ı Berlin Duvarı'nın "ayrılık"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Ayrılık

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	48	38,7	38,7	38,7
Ayrılık	76	61,3	61,3	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 61.3'ü Berlin Duvarı'nın "ayrılık"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Ölüm

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	893	86,7	86,7	86,7
Ölüm	137	13,3	13,3	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 13.3'ü Berlin Duvarı'nın "ölüm"ü ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Ölüm

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	63	50,8	50,8	50,8
Ölüm	61	49,2	49,2	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 49.2'si Berlin Duvarı'nın "ölüm"ü ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Otoriter rejim

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	771	74,9	74,9	74,9
Otoriter rejim	259	25,1	25,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 25.1'i Berlin Duvarı'nın "otoriter rejim"i ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Otoriter rejim

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	101	81,5	81,5	81,5
Otoriter rejim	23	18,5	18,5	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 18.5'i Berlin Duvarı'nın "otoriter rejim"i ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Gizlilik

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	971	94,3	94,3	94,3
Gizlilik	59	5,7	5,7	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 5.7'si Berlin Duvarı'nın "gizlilik" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Gizlilik

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	85	68,5	68,5	68,5
Gizlilik	39	31,5	31,5	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 31.5'i Berlin Duvarı'nın "gizlilik" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Komünizim

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	801	77,8	77,8	77,8
Komünizim	229	22,2	22,2	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 22.2'si Berlin Duvarı'nın "komünizm"i ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Komünizim

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	78	62,9	62,9	62,9
Komünizim	46	37,1	37,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 37.1'i Berlin Duvarı'nın "komünizm"i ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Tablo 175. Berlin Duvarı ne ifade ediyordu

3.7.13. Berlin Duvarının Yıkılması Ne İfade Ediyor

Ankete katılanların Berlin Duvarı'nın yıkılmasının kendilerine ne ifade ettiğine ilişkin değerlendirmeleri tablolarda verilmektedir.

Özgürlük

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	646	62,7	62,7	62,7
Özgürlük	384	37,3	37,3	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 37.3'ü Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "özgürlük" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Özgürlük

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	38	30,6	30,6	30,6
Özgürlük	86	69,4	69,4	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 69.4'ü Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "özgürlük" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Barış

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	786	76,3	76,3	76,3
Barış	244	23,7	23,7	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 23.7'si Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "barış"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Barış

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	52	41,9	41,9	41,9
Barış	72	58,1	58,1	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 58.1'i Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "barış"ı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Demokrasi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	810	78,6	78,6	78,6
Demokrasi	220	21,4	21,4	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 21.4'ü Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "demokrasi" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Demokrasi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	85	68,5	68,5	68,5
Demokrasi	39	31,5	31,5	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 31.5'i Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "demokrasi" ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Bütünleşme

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	701	68,1	68,1	68,1
Bütünleşme	329	31,9	31,9	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 31.9'u Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "bütünleşme"yi ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Bütünleşme

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	110	88,7	88,7	88,7
Bütünleşme	14	11,3	11,3	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 11.3'ü Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "bütünleşme"yi ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Almanyanın güçlenmesi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	903	87,7	87,7	87,7
Almanyanın güçlenmesi	127	12,3	12,3	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 12.3'ü Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "Almanya'nın birleşmesi"ni ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Almanyanın güçlenmesi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	94	75,8	75,8	75,8
Almanyanın güçlenmesi	30	24,2	24,2	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 24.2'si Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "Almanya'nın birleşmesi"ni ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Soğuk savaşın sona ermesi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	794	77,1	77,1	77,1
Soğuk savaşın sona ermesi	236	22,9	22,9	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 22.9'u Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "soğuk savaşın sona ermesi"ni ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Soğuk savaşın sona ermesi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	63	50,8	50,8	50,8
Soğuk savaşın sona ermesi	61	49,2	49,2	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 49.2'si Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "soğuk savaşın sona ermesi"ni ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Küreselleşme

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	938	91,1	91,1	91,1
Küreselleşme	92	8,9	8,9	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 8.9'u Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "küreselleşme"yi ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Küreselleşme

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	116	93,5	93,5	93,5
Küreselleşme	8	6,5	6,5	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 6.5'i Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "küreselleşme"yi ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Ulusçuluk

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	967	93,9	93,9	93,9
Ulusçuluk	63	6,1	6,1	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 6.1'i Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "ulusçuluk"u ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Ulusçuluk

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	113	91,1	91,1	91,1
Ulusçuluk	11	8,9	8,9	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 8.9'u Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "ulusçuluk"u ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Kapitalizmin zaferi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	932	90,5	90,5	90,5
Kapitalizmin zaferi	98	9,5	9,5	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 9.5'i Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "kapitalizmin zaferi"ni ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Kapitalizmin zaferi

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	107	86,3	86,3	86,3
Kapitalizmin zaferi	17	13,7	13,7	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 13.7'si Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "kapitalizmin zaferi"ni ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Sosyalizmin çöküşü

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	877	85,1	85,1	85,1
Sosyalizmin çöküşü	153	14,9	14,9	100,0
Toplam	1030	100,0	100,0	

Katılımcıların yüzde 14.9'u Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "sosyalizmin çöküşü"nü ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Sosyalizmin çöküşü

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Geçerli sıralamaya alınmadı	105	84,7	84,7	84,7
Sosyalizmin çöküşü	19	15,3	15,3	100,0
Toplam	124	100,0	100,0	

Almanya'daki katılımcıların yüzde 15.3'ü Berlin Duvarı'nın yıkılmasının "sosyalizmin çöküşü"nü ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Tablo 176. Berlin Duvarı'nın yıkılması ne ifade ediyor

3.8. Bulguların Değerlendirilmesi

Ulaşılan bulgular varsayımları doğrular niteliktedir. Ankete katılanların verdiği cevaplar; insanların kendi tanıklıkları dışındaki olan biteni medya aracılığı ile öğrendiklerini doğrulamaktadır.

İnsanların bazı araçları daha güvenilir bulmakla birlikte genel olarak medyayı güvenilir bulmadıkları belirlenmiştir. Ancak Türkiye ve Almanya'da uygulanan anketlerin sonuçları güvensizliğin bazı toplumlarda diğerlerine göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Almanya'daki anket sonuçları, Almanya'da yaşayanların medyayı Türkiye'de yaşayanlara oranla daha güvenilir bulduğunu göstermektedir.

Anket sonuçları insanların medya aracılığı ile edindikleri enformasyona güven dereceleri ile enformasyonun dayandırıldığı kaynağı güvenilir bulup bulmamaları arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

İnsanların medyayı pek güvenilirmez bulmalarına karşın medya aracılığı ile edindikleri enformasyonu çok fazla sorgulamadan kabullendikleri Berlin Duvarı ile ilgili sorulara verilen cevaplarda da görülmektedir. Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri daha çok medya aracılığı ile edinen Türkiye'deki katılımcıların verdikleri cevapların Berlin Duvarı ile ilgili gerçek durumdan çok medya tarafından aktarılan enformasyonla uyumlu olması bu sonuca varmayı sağlamaktadır. İlginç olan Almanya'da yaşayan katılımcıların Türkiye'ye göre daha düşük oranda olsa da Berlin Duvarı ile ilgili bilgilerinin medya aracılığı ile gerçekleştirilen manipülasyonla şekillenmiş olmasıdır. Almanya'daki katılımcıların yüzde 50'sinin Berlin Duvarı'nın Doğu ve Batı Almanya sınırında yer aldığını belirtmeleri de bunu göstermektedir.

Anket uygulaması varsayımlarda öngörülmeleyen bir başka konuya da dikkat çekmektedir. İnsanların diğer insanlara duydukları güven, medyaya duydukları güvenden çok daha düşüktür.

SONUÇ

Enformasyonun kontrolü tarih boyunca gücün temel unsurlarından biri olmuş, iletişim ağları ve enformasyonun kontrolünü elinde bulunduran toplumlar diğerleri üzerinde üstünlük kurmuşlardır. Enformasyonun aktarılmasını sağlayan medyanın sahiplik ve kontrolü ise gücün temel koşullarından biri olmuştur.

İçinde bulunduğumuz “küreselleşme” sürecinde sınırların gelişmiş merkez lehine tek taraflı yokolması; enformasyon ve iletişim ağlarının hakimiyetini ve teknolojik üstünlüğü elinde bulunduran güçlü toplumların merkezden çevreye tek yönlü enformasyon akışı ile diğerlerinin ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal yapılarında kendi çıkar ve beklentilerine uygun değişimleri sağlama yeteneğini daha da artırmıştır.

Merkezde yer alan gelişmiş ülkelerin diğerlerini etkileyip yönlendirmek için kullandığı politika araçlarının etkileri toplumlara medya aracılığı ile ulaşmakta, medya aracılığı ile diğerlerinde istenen yönde değişimlerin gerçekleşmesi sağlanmaktadır.

Küreselleşme sürecinin içinde bulunduğumuz üçüncü evresinde toprakları ele geçirme, bunun için silah ve askerle savaşma, üstüne üstlük o topraklarda yaşayanların karşı koymaları geride kalmıştır. Fiziksel şiddet ve baskıyla diğer ülkeleri ele geçirmenin yerine medyanın sahiplik ve kontrolünü elinde bulunduran toplumlar diğerlerinin ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yapılarında çıkar ve beklentileri yönünde sağladıkları değişimle gönüllü pazarları olmalarını sağlamaktadırlar.

Bilgi ve haber iletme işlevinden gittikçe uzaklaşan ve kara dayalı bir anlayışın hakim olduğu medya kuruluşları içinde yer aldıkları ekonomik ve siyasal yapının gerekleri doğrultusunda işlev görmektedirler. Merkezden çevreye enformasyonun yayılmasını sağlayan medyanın sahiplik ve kontrolü gelişmiş toplumların bu yeni sömürgeciliği sürdürmelerinin en önemli unsurudur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya atılan ve toplumlar arasındaki gelişmişlik farklarını azaltacağı iddia edilen modernleşme teorilerinin yerine gündeme getirilen enformasyon toplumu yaklaşımlarının özünde de bu yeni sömürgecilik anlayışı yatmaktadır.

Enformasyon toplumu yaklaşımlarını gündeme getirenler, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki eşitsizliklerin enformasyonun üretilmesi, işlenmesi ve enformasyona ulaşılmasındaki dengesizliklerden kaynaklandığını ve yeni iletişim teknolojileri ile taşınacak enformasyonla bu eşitsizliklerin giderileceğini iddia etmektedirler.

Toplumlar arasında bilgiye erişim eşitsizliklerini gidereceği ve böylelikle gelişmişlik farklarını ortadan kaldıracacağı iddiasıyla gerçekleştirilmekte olan küresel iletişim ağı projesiyle de enformasyon toplama ve yayma yeteneğine sahip gelişmiş toplumların (merkezin) diğerlerini kendi beklenti ve çıkarları yönünde etkileme gücünü arttıran altyapı oluşturulmaktadır.

Enformasyon toplumu yaklaşımlarında en büyük sorunun bilgisizlik olduğu ve gelişmemiş toplumların da bilgiye erişiminin sağlanmasıyla refaha kavuşacakları ileri sürülmektedir. Bu erişim ise küresel iletişim ağıyla dünyanın her yerindeki, en ücra köşesindeki insanlar için mümkün hale gelecektir.

Enformasyon toplumu yaklaşımlarıyla vaat edilen refaha kavuşmak için küresel iletişim ağıyla erişilecek enformasyon kimin kontrolündedir? Enformasyon üretme, işleme ve yayma üstünlüğüne sahip merkez ülkelerin üstünlüklerinin küresel iletişim ağıyla daha da güçleneceği açıktır. Merkezde yer alan ülkelerin teknolojik üstünlükleri tek yönlü enformasyon dolaşımındaki hakimiyetlerini küresel iletişim ağıyla daha da güçlendirecektir. Diğer yandan enformasyon ve iletişim ürünlerini satın alacak yeni pazarlara da böylelikle ulaşacaklardır.

Enformasyon toplumu yaklaşımları kimi yazarların ifade ettiği gibi gelişmemiş toplumların tek yönlü bağımlılığını sağlayan “enformasyon kolonileri” oluşturulmasını sağlamaya yöneliktir. Bu yaklaşımları ortaya atanların iddia ettiğinin aksine bilgiye ya da enformasyona erişimde toplumlar arasındaki eşitsizlikleri gidermekten çok artıracığı, enformasyonu üreten, işleyen ve yayanların diğerleri üzerindeki kontrol yeteneğini de geliştireceği ortadadır.

İçinde bulunduğumuz sürece uygun bir adlandırmayla küresel güce sahip olan ülkelerin diğerlerini kendi çıkar ve beklentilerine göre yönlendirme ve kontrol etmelerinde; ekonomik yardım-işbirliği yoluyla oluşturdukları bağımlılık ilişkisi, uluslararası örgütler aracılığı ile diğerlerini düzenleme, uluslararası sivil toplum

örgütleri aracılığı ile rahatlıkla içişlerine müdahale edebilme ve tümünün etkilerini güçlendiren enformasyonun kontrolü yeteneğine sahip oldukları görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça iç karartıcı ve ümitsiz görünen bu tablo, insanlar için de doğru-gerçek bilgiye erişim açısından geçerlidir. Yoğun bir enformasyon bombardımanına maruz kalan insanlar kendi tanıklıkları dışındaki olan bitenleri medyanın aktardığı kadar ve medyanın aktardığı şekilde öğrenmekte, yüzeysel, dağınık ve eksik enformasyon akışı altında gitgide daha çok bilgilenememektedir. Yüzeysel bilgileri sorgulamadan kabul eden insanlar medyanın aktardığı gerçekleri öğrenmektedirler.

Güçlülerin üstünlüklerini perçinlemeye ve sürekli kılmaya yönelik gayretleri, örneğin enformasyon toplumu yaklaşımlarıyla bilgiye erişimden bahsederken enformasyon yükleyerek kitleleri sürüleştirmeye, gönüllü itaatkarlığı oluşturma/güçlendirmeye yönelik düzenlemeleriyle “sömürülen” konumları gitgide güçlenen gelişmemiş toplumların ve zihinleri süngere dönüştürülen insanların bu rollerinden kurtulmaları kısa vadede mümkün görünmemektedir. Gelişmemiş toplumların ve insanların mevcut senaryoda kendilerine uygun görülen rolleri sorgusuz kabul etmekten vazgeçip gelişmede de merkezin önerdiği ve desteklediği modellerin dışında seçenekler üretmesi gerekmektedir.

Gelişmemiş toplumların ve “bireyselleşen” insanların tek tek ve dağınık yapıları daha kolay kontrol edilebilmelerini ve bu döngüye daha çok daha sıkı mahkum olmalarını da sağlamaktadır. Birlikte hareket eden üç beş kişi tek tek elli ya da yüz kişiyi kolaylıkla etkisiz hale getirebilir. Sayıca çok olan gelişmemiş toplumların her birinin gelişmiş toplumların önerdiği yollarla refaha kavuşmayı beklemek/istemek yerine dayanışma ile bağımlılıklarını artıran bu sürecin dışına çıkmaları mümkün olabilir. Diğer yandan her toplumun kendi bünyesine uygun politikalarla gelişmeyi araması, güçlü merkezin kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde önerdiği ve gelişmemiş toplumlar için aslında “politikasızlık” olan yaklaşımların dışına çıkması gerekir.

EKLER

6.1. Türkiye'de Uygulanan Anket Formu Örneği

16- Berlin Duvarı sizce ne ifade ediyordu?
(Uygun seçenekleri işaretleyiniz)

- Korunma
 Sınır
 Kapalılık
 Savaş
 Engel
 Baskı
 Ayrılık
 Ölüm
 Otoriter Rejim
 Gizlilik
 Komünizm
 Diğer (yazınız) .....

17- Berlin Duvarı'nın yıkılması size neyi
çağıştırır? (Uygun seçenekleri işaret-
leyiniz)

- Özgürlük,
 Barış
 Demokrasi
 Bütünleşme
 Almanya'nın güçlenmesi
 Soğuk savaşın sona ermesi
 Küreselleşme
 Ulusçuluk
 Kapitalizmin zaferi
 Sosyalizmin çöküşü
 Diğer (yazınız).....

**KATKILARINIZDAN DOLAYI
TEŞEKKÜRLER.**

**Bu anket, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve
Tanıtım Bölümü Öğretim Görevlisi Meral Çakır Berzah tarafından
"Medya Manipülasyonu" konulu çalışma kapsamında uygulanmaktadır.**

**ANKET
NO
.....**

Formdaki sorular kanaat ölçmek amacıyla hazırlanmış olduğundan vereceğiniz samimi cevaplar araştırmada gerçekçi sonuçlara varılmasını sağlayacaktır. Lütfen soru atlamamaya özen gösteriniz.

I. BÖLÜM

1. Yaşınız

- 16-19 arası 36-40 arası
 20-29 arası 41-49 arası
 30-35 arası 50 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz:

- Kadın Erkek

3. Eğitiminiz:

- İlköğretim Lisans
 Lise Lisans üstü
 Ön lisan

4. Mesleğiniz: .....

5. Yaşadığınız il: .....

II. BÖLÜM

6. Dünyada olup bitenleri en çok hangi kaynaktan izliyorsunuz? (En çok/sık izlediğinizden başlayarak 1'den itibaren numaralandırınız)

- Televizyondan Dergilerden
 Radyodan Arkadaşlar, tanıdıklar, yakın çevremdeki insanlarla konuşarak
 Gazetelerden Hiçbiri
 İnternette Diğer (yazınız) .....

7. Sizce hangisi daha güvenilir bir haber kaynağıdır? (Size göre en güvenilir olanı başlayarak 1'den itibaren numaralandırınız)

- Televizyon Dergiler
 Radyo Diğer İnsanlar
 Gazeteler Hiçbiri
 İnternet Diğer (yazınız) .....

8. Sizce hangisinden daha güvenilir/ doğru haber/bilgi ediniyorsunuz? (Her madde için yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

1. Televizyon haberleri

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

2. Radyo haberleri

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

3. Gazete haberleri

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

4. Dergi haberleri

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

5. İnternet sitelerindeki haberler

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

6. Televizyonda yayınlanan belgeseller

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

7. Televizyonda yayınlanan tartışma programları

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

8. Televizyonda yapılan yorumlar

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

9. Gazete köşe yazıları

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

10. Gazetelerde yayınlanan araştırma/inceleme yazıları

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

11. Sinema filmleri

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

12. Reklamlar

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

13. Toplantılar (Panel, seminer, konferans)

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

14. Diğer insanlar

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

15. Diğer (yazınız).....

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

16. Hiçbiri

9 - Medya haberlerinde verilen bilgiler aşağıdaki kaynaklardan hangisine dayandırıldığında daha güvenilir bulursunuz? (Her madde için yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

1. Bilim adamlarına

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

2. Yabancı bilim adamlarına

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

3. Siyasi iktidarın temsilcilerine

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

4. Muhalefet temsilcilerine

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

5. Yabancı politikacılara

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

6. Cumhurbaşkanı

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

7. Yabancı basına

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

8. STK sözcülerine

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

9. Ordu mensuplarına

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

10. Emniyet mensuplarına

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

11. Entellektüellere

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

12. İş adamları-sanayicilere

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

13. Bürokratlara

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

14. Sade vatandaşlara

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

15. Diğer (yazınız).....

- Çok güvenilir Güvenilir
 Az güvenilir Güvenilir değil

III. BÖLÜM

10. Berlin duvarını duydunuz mu?

- Evet Hayır

DİKKAT!

Formun bundan sonraki kısmı yalnızca (Evet) Seçeneğini işaretleyenler tarafından doldurulacaktır.

11. Berlin Duvarı ile ilgili bilgileri ağırlıklı olarak hangisinden edindiniz? (En çok bilgi edindiğinizden başlayarak 1'den itibaren numaralandırınız)

- Televizyondan İnternette
 Gazetelerden Diğer insanlardan
 Filmlerden Hiçbiri
 Kitaplardan Diğer (yazınız)
 Dergilerden

12. Berlin Duvarı hangi amaçla yapılmıştı? (Uygun seçeneği işaretleyiniz)

- Doğu Blokundakilerin batıya geçmesini engellemek için
 Batı Blokundakilerin doğuya geçmesini engellemek için
 Sosyalizmin yayılmasını engellemek için
 Kapitalizmin yayılmasını engellemek için
 Almanya'yı ikiye bölmek için
 Batı Berlin'deki direnişi kırmak için
 Berlin'deki batılı işgal güçlerini zor durumda bırakmak için
 Diğer (yazınız) .....

13. Berlin Duvarı'nı kim yapmıştı? (Uygun seçeneği işaretleyiniz)

- Sovyetler Birliği tarafından yapılmıştı
 Doğu Almanya (Demokratik Almanya) tarafından yapılmıştı
 Batı Almanya (Federal Almanya) tarafından yapılmıştı
 ABD tarafından yapılmıştı
 Diğer (yazınız) .....

14. Aşağıdakilerden hangisi doğru? (uygun seçeneği işaretleyiniz)

a- Berlin Duvarı Batı Almanya ile Doğu Almanya'yı ayıran sınırdıydı.

- Doğru
 Yanlış

b- Berlin Duvarı'nın bir tarafında Batı Almanya diğer tarafında Doğu Almanya vardı.

- Doğru
 Yanlış

c- Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu ve Doğu Berlin ve Batı Berlin arasındaki sınırda yapılmıştı.

- Doğru
 Yanlış

d- Berlin Duvarı Berlin'i ikiye bölüyordu ama Batı Berlin'in dört yanını çevreliyordu.

- Doğru
 Yanlış

e- Berlin Duvarı'nın doğu tarafında Sovyetler Birliği işgal bölgesi, duvarın sınırları içinde de ABD, İngiltere ve Fransa işgal bölgeleri yer alıyordu

- Doğru
 Yanlış

f- Batı Berlin, Batı (Federal) Almanya sınırları içinde yer alıyordu.

- Doğru
 Yanlış

g- Berlin'in tamamı Doğu (Demokratik) Almanya sınırları içinde yer alıyordu. Dolayısıyla Batı Berlin de Doğu Almanya sınırları içinde yer alıyordu.

- Doğru
 Yanlış

15. Aşağıdakilerden hangisi doğru? (uygun seçeneği işaretleyiniz)

a- Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken yaklaşık kaç kişi öldürülmüştür?

- Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışan onlarca kişi öldürüldü
 Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışan yüzlerce kişi öldürüldü
 Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışan binlerce kişi öldürüldü

b- Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışırken öldürülen insanların duvarın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı?

- Batı tarafına, yani Doğu Berlin'den Batı Berlin'e
 Doğu tarafına, yani Batı Berlin'den Doğu Berlin'e
 Her iki tarafa da geçmeye çalışıyorlardı (Yalnızca bu seçeneği işaretleyenler alttaki soruyu yanıtlayacaktır)

b1- İnsanlar daha çok duvarın hangi tarafına geçmeye çalışıyorlardı?

- Batı tarafına, yani Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmek isteyenler daha fazlaydı.
 Doğu tarafına, yani Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmek isteyenler daha fazlaydı

c- İnsanlar Berlin Duvarı'nın diğer tarafına neden geçmek istiyorlardı? (Uygun bulduğunuz seçeneği işaretleyiniz)

- İnsanlar Doğu Berlin'deki baskıcı rejim, yokluk ve sıkıntılardan kurtulmak için duvarın diğer tarafına geçmeye çalışıyorlardı
 İnsanlar Batı Berlin'deki baskıcı rejim, yokluk ve sıkıntılardan kurtulmak için duvarın diğer tarafına geçmeye çalışıyorlardı
 İnsanlar duvarın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçmeye çalışıyorlardı
 İnsanlar duvarın diğer tarafında kalan ailelerine kavuşmak için Batı Berlin'den Doğu Berlin'e geçmeye çalışıyorlardı.
 İnsanlar ABD'ye ya da diğer batılı ülkelere iltica etmek için Berlin Duvarı'nı geçmeye çalışıyorlardı.
 Diğer (yazınız) .....

6.2. *Almanya'da Uygulanan Anket Formu Örneği*

17. Was assoziiert Ihnen die Niedergang der Berlin Mauer?

☒ -Freiheit	☐ -Globalization
☒ -Frieden	☐ -Nationalismus
☒ -Demokratie	☐ -Sieg der Kapitalismus
☒ -Integration	☐ -Verfall der Sozialismus
☐ -Maechtigung der Deutschland	☐ -Andere (Bitte schreiben Sie.....)
☐ -Ende der Kalten Krieg	

Vielen Dank

6/1

Die Umfrage wird von der Lehrbeauftragte Meral Çakır Berzah (Universitaet der Koca Fakultaeet Für Kommunikationswissenschaft) durchgeführt.

LABSCHNITT

1. Alter
☐ -16-19	☐ -36-40
☐ -20-29	☐ -41-49
☐ -30-35	☒ -30-....

2. Geschlecht
☒ -Frau	☐ -Mann

3. Ausbildung
☐ -Grundschule	☒ -Promotion
☐ -Magister	☐ -Hochschule
☐ -Abitur	

4. Beruf: ..... *Doktor*

5. Wohnort: ..... *Ludwigshafen*

II. LABSCHNITT

6. Aus welche Quelle verfolgen Sie die Welt Ereignisse? (bitte nummerieren Sie. Fangen Sie von 1. 1=am meisten.....)

☒ -Fernsehen	☐ -Zeitschriften
☐ -Freunde / Bekannte kreis	☒ -Zeitungen
☒ -Radio	☐ -Kein
☒ -Internet	☐ -Andere (Bitte schreiben Sie).....
☐ -Versammlungen (seminar, konferenz u.s.w)	

7. Welche Quelle ist für Sie Vertrauenswürdig? (Bitte nummerieren Sie. Fangen Sie von 1. 1=am meisten.....)

☒ -Fernsehen	☒ -Zeitschriften
☐ -Freunde / Bekannte kreis	☐ -Zeitungen
☒ -Radio	☐ -Kein
☐ -Internet	☐ -Andere (Bitte schreiben Sie).....
☐ -Versammlungen (seminar, konferenz u.s.w)	

8. Welche Informationen / Nachrichten sind für Sie Vertrauenswürdig / richtig?

1. Fernsehen nachrichten
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☒ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

2. Radio nachrichten
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☒ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

3. Zeitungen nachrichten
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☒ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

4. Zeitschriften nachrichten
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☒ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

5. Internet nachrichten
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☒ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

6. Dokumentar filme im Fernsehen
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☒ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

7. Diskussionsprogramme im Fernsehen
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☒ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

8. Interpretationen im Fernsehen
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☒ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

9. Kolumne (Zeitungen)
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☒ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

10. Forschungsnachrichten (Zeitungen)
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☒ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

11. Film
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☒ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

12. Werbungen
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☒ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

13. Versammlungen (seminar, konferenz u.s.w)
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☒ -nicht Vertrauenswürdig

14. Andere menschen
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☒ -nicht Vertrauenswürdig

15. Andere (Bitte schreiben Sie.....)
☐ -sehr Vertrauenswürdig	☐ -Vertrauenswürdig
☐ -wenig Vertrauenswürdig	☐ -nicht Vertrauenswürdig

16. Kein

9. Welche Quellen im Medien sind für Sie Vertrauenswürdig?

1. Deutsche Wissenschaftler /Innen
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
2. Wissenschaftler /Innen aus anderen Ländern
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
3. Politischer macht Vertreter
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
4. Opposition
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
5. Politiker aus anderen Ländern
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
6. Staatspräsident
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
7. Presse aus anderen Ländern
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
8. Bürgerliche Organisationen
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
9. Militäer
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
10. Polizeiwesen
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
11. Intellektuellen
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
12. Industriebetreiber/Innen
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
13. Bürokraten
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
14. Staatsbürger/Innen
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig
15. Andere (Bitte schreiben Sie).....
 -sehr Vertrauenswürdig -Vertrauenswürdig
 -wenig Vertrauenswürdig -nicht Vertrauenswürdig

III. ABSCHNITT

6/2

10. Haben Sie über Berlin Mauer etwas gehört?

- Ja -Nein

Falls Sie etwas gehört haben beantworten Sie weiter bitte.

11. Aus welcher Quelle haben Sie die meisten Informationen über die Berlin Mauer bekommen (Bitte nummerieren Sie. Fangen Sie von 1. bis am meisten.....)

- Fernsehen -Film
 -Radio -Bücher
 -Internet -Zeitschriften
 -Zeitungen -Kein
 -Aus anderer Menschen -Andere (Bitte schreiben Sie).....

12. Für welchen Zweck ist die Berlin Mauer gebaut worden? (Bitte anstreichen)

- Damit die Leute aus Ost Block nicht nach West Block vorübergehen
 -Damit die Leute aus West Block nicht nach Ost Block vorübergehen
 -Damit Sozialismus sich nicht ausbreiten kann.
 -Damit Kapitalismus sich nicht ausbreiten kann.
 -Damit Deutschland zu zwei Blöcke abgetrennt wird
 -Damit die Widerstand in West Berlin verhindert wird.
 -Damit die westliche Besatzungsmächte in Berlin unter Zwang kommen.
 -Andere (Bitte schreiben Sie).....

13. Von wem wurde die Berlin Mauer gebaut?

- Sowjet Union
 -Deutsche Demokratische Republik
 -Bundesrepublik Deutschland
 -USA
 -Andere (Bitte schreiben Sie).....

14. Was ist richtig? (Bitte anstreichen)

a-Die Berlin Mauer war an der Grenze zwischen Deutsche Demokratische Republik und Bundesrepublik Deutschland

- richtig
 -falsch

b-Auf der eine Seite von den Berlin Mauer war West Deutschland und auf der andere Seite Ost Deutschland

- richtig
 -falsch

b-Auf der eine Seite von den Berlin Mauer war West Deutschland und auf der andere Seite Ost Deutschland

- richtig
 -falsch

b-Auf der eine Seite von den Berlin Mauer war West Deutschland und auf der andere Seite Ost Deutschland

- richtig
 -falsch

b-Auf der eine Seite von den Berlin Mauer war West Deutschland und auf der andere Seite Ost Deutschland

- richtig
 -falsch

b-Auf der eine Seite von den Berlin Mauer war West Deutschland und auf der andere Seite Ost Deutschland

- richtig
 -falsch

b-Auf der eine Seite von den Berlin Mauer war West Deutschland und auf der andere Seite Ost Deutschland

- richtig
 -falsch

15. Was ist richtig? (Bitte anstreichen)

a-Wieviel Leute sind getötet worden während sie Berlin Mauer vorüber gehen wollten?

- mehrerer Zehner
 -mehrerer hunderte
 -mehrerer tausende

b-Auf welche Seite wollten die Leute vorüber gehen während sie getötet worden sind?

- Von Osten nach Westen
 -Von Westen nach Osten
 -Alle beide

(nur wer "alle beide" angestrichen hat dar beantworten)

b1-Wohin wollten die Leute meistens gehen?

- Sie wollten meistens nach Westen vorübergehen
 -Sie wollten meistens nach Osten vorübergehen

c-Warum wollten die Leute auf der andere vorübergehen? (Bitte anstreichen)

- Wegen autoritärer Regime und ökonomischen Schwierigkeiten in Osten wollten die Leute West Berlin vorübergehen
 -Wegen autoritärer Regime und ökonomischen Schwierigkeiten in Westen wollten die Leute Ost Berlin vorübergehen.
 -Die Leute wollten wegen Familien zusammen nach Westen vorübergehen.
 -Die Leute wollten wegen Familien zusammen nach Osten vorübergehen.
 -Die Leute wollten USA oder andere westliche Länder um Asyl bitten.
 -Andere (Bitte schreiben Sie).....

16. Was bedeutet für Ihnen die Berlin Mauer (Sie können mehrere Antworten anstreichen)

- Bewahrung -Trennung
 -Verhinderung -Tod
 -Grenze -Autoritärer Regime
 -Geschlossenheit -Heimlichkeit
 -Krieg -Kommunismus
 -Zwang -Andere (Bitte schreiben Sie).....

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKARCALI, Sezer: *2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2003

ALEMDAR, Korkmaz - ERDOĞAN, İrfan: *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları*, Ankara: MY Yayınları, 1998

ALVER, Füsün : *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*, İstanbul: Der yayınları, 2003

Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Genişletilmiş Beşinci Baskı, İstanbul: Dünya yayınları, 1998

ARI, Tayyar: *Uluslararası İlişkiler*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 1997

AVCI, Nabi: *Enformatik Cehalet*, 2. Baskı, İstanbul: Kitabevi, 1999

AVCI, Nabi: *Kitle Kültürü Enformatik Cehalet*, İstanbul: Rehber Yayıncılık, 1990

BARBIER, Frederic- LAVENİR, Catherine Bertho *Diderot'dan İnternet'e Medya Tarihi*, Çeviren Kerem Eksen, İstanbul: Okuyanıs Yayın, 2000

BAUDRILLARD, Jean: *Tam Ekran*, Çeviren: Bahadır Gülmez, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002

BESCHLOSS, Michael ve TALBOTT, Strob®: *Siyasetin Doruklarında, Washington-Moskova Hattında Soğuk Savaşı Sona Erdiren Diplomatik Oyunların Perde Arkası*, Çeviren: Mehmet Harmancı, İstanbul: Sabah Yayınları, 1996

BONIFACE, Pascal: *Güçsüzlük İsteği Uluslararası ve Stratejik Tutkuların Sonu mu?*, Çeviren: Alp Tümertekin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997

BOZKURT, Veysel: *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1996

BURKE, Peter: *Bilginin Toplumsal Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001

BURTON, Graeme: *Görünenden Fazlası, Medya Analizlerine Giriş*, Çeviren: Nefin Dinç, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995

BÜLBÜL, A. Rıdvan: *Uluslararası İletişim*, 3. Baskı, Konya: 2000

CANBOLAT, İbrahim S.: *Alman Dış Politikası Değişen Dünyada Ulusal Çıkar, Ulusal Birlik ve Kamuoyu Tercihini Açısından Bir İnceleme*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1999

CANBOLAT, İbrahim S. : *Küreselleşen Dünya ve Türkiye*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 192, 2002

CANBOLAT, İbrahim S.: *Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel Teorik Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler*, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, Ekim 2002

CEVİZCİ, Ahmet: *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma, 2003

CHOMSKY, Noam: *Medya Denetimi İmmediast Bildirgesi*, Çeviren: Şen Süer, 2. Baskı, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık, Ekim 1995

ÇELİK, Murat: *Bilgi ve Hikmet Enformasyon Toplumunun Belleği*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2004

ENGİN, Nazım: *Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No:1992-4

ERDOĞAN, İrfan - ALEMDAR, Korkmaz: *Öteki Kuram Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, Ankara: Erk, 2002

ERDOĞAN, İrfan: *Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim*, İstanbul: Kaynak yayınları, Ocak 1995

ERDOĞAN, İrfan: *İletişimi Anlamak*, Ankara: Erk yayınları, 2002

ERTEKİN, Yücel: *Halkla İlişkiler*, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara: Yargı Yayınevi, 2000

GARDEN, Nancy: *Bölünen Şehir Berlin*, Tercüme Ali Toker, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1984

GERAY, Haluk: *İletişim ve Teknoloji*, Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları, Ankara: Ütopya, 2003

GERAY, Haluk: *Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, Ankara: Ütopya, 2003

GERAY, Haluk: *Yeni İletişim Teknolojileri Toplumsal Bir Yaklaşım*, Ankara: Nisan 1994

GEVGİLİLİ, Ali: *Yükseliş ve Düşüş*, Gözden geçirilmiş 2. Basım, Ankara: Bağlam Yayınları, 1993

GİRGİN, Kemal: *Politika Sözlüğü*, İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1982

GÖKIRMAK, Mert: *"Bilgi, İktidar ve Üniversite"*, Bursa: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 4, Kış Dönemi, Aralık – 2001.

GÖNLÜBOL, Mehmet: *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, 5. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000

Görsel Dünya Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul: Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat, 1983

GÖZE, Ayferi: *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 3. Basım, İstanbul: Beta, 1986

GÜRÜN, Kamuran: *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:531, 1983

GÜVENÇ, Bozkurt: *İnsan ve Kültür*, 9. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002

HABLEMİTOĞLU, Necip: *Alman Vakıfları ve Bergama Dosyası*, 5. Baskı, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları:208, 2005

HAMELİNK, Cees: “*Merkez ve Çevre Ülkeler Arasındaki Enformasyon Dengesizliği*”, Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi, Derleyen ve Çeviren Yusuf Kaplan, İstanbul: Rey Yayıncılık, 1991

HERMAN, Edward S.-CHOMSKY, Noam: *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, 2. Baskı, İstanbul: Minerva Yayınları, 1999

KAYA, Raşit: “*Devlet, Sermaye ve Medya*”, Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, İstanbul: Afa Yayıncılık, 2001

KAZGAN, Gülten: *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen Ne Getiriyor? Ne Götürüyor? Nereye Gidiyor?*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayıncılık, 1997

LODZIAK, Conrad: *İhtiyaçların Manipülasyonu Kapitalizm ve Kültür*, İstanbul: Çitlembik, 2003

MATTELART, Armand: *Bilgi Toplumunun Tarihi*, İstanbul: İletişim, 2004

MATTELART, Armand ve Michele: *İletişim Kuramları Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2003

MATTELART, Armand: *Beyin İğfal Şebekesi*, Çeviren: Işın Gürbüz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995

MATTELART, Armand: *İletişimin Dünyasallaşması*, Çev. Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001

McBRİDE, Sean ve diğerleri: *Bir Çok Ses Tek Bir Dünya*, Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1993

McPHALL, Thomas L. : “*Yeni Uluslar arası Enformasyon ve İletişim Düzeni*”, Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi, Derleyen ve Çeviren Yusuf Kaplan, İstanbul: Rey Yayıncılık, 1991

MORLEY, David-ROBİNS Kevin: *Kimlik Mekanları Küresel Medya Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, Çev. Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, Mayıs 1997

MUTLU, Erol: *İletişim Sözlüğü*, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara: Ark Yayınevi, Ekim 1995

OKTAY, Mahmut: *İletişimciler İçin Davranış Bilimlerine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları, 2001

ORAN, Baskın: *Küreselleşme Azınlıklar ve Türkiye*, 3. Basım, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2000

OSKAY, Ünsal: *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, İstanbul: Der Yayınları, 2002

PAZARCI, Hüseyin: *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 2. Kitap, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:571, 1989

POSTMAN, Neil: *Televizyon: Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem*, İstanbul: Ayrıntı, 1994

SANDER, Oral: *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi, 1998

SANDER, Oral: *Siyasi Tarih 1918-1994*, 12. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2004

SCHİLLER, Herbert: *Zihin Yönlendirenler*, İstanbul: Pınar Yayınları, 1993

SÖNMEZOĞLU, Faruk: *Uluslararası Politika Dersleri*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1990

SÖNMEZOĞLU, Faruk: *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 2. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995

TEKİNALP, Şermin - Uzun, Ruhdan: *Kitle İletişim Kuramları*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Ders Notları, 2003

TEKİNALP, Şermin: *Avrupa Topluluğu'nda Ulusal Kültür ve Televizyon*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:3772, Fakülteler Matbaası, 1993

TİMİSİ, Nilüfer: *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi, 2003

TOMLİNSON, John: *Kültürel Emperyalizm Eleştirel Bir Giriş*, Çev. Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1991

TOPUZ, Hıfzı: *Uluslararası İletişim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1994

UĞUR, Aydın: *Kültür Kıtası Atlası Kültür, İletişim, Demokrasi*, İstanbul: YKY Yayınları, 2002

VİRİLİO, Paul: *Enformasyon Bombası*, İstanbul: Metis, 2003

WILLIAMS, Raymond: *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, Ankara: Dost Kitabevi, 2003

WILLIAMS, Raymond: *Kültür*, Çeviren: Suavi Aydın, Ankara: İmge Kitabevi, 1993

YENGİN, Hülya: *Medyanın Dili İletişime Kuramsal Bir Yaklaşım: Popüler Kültür Türlerinin Çözümlemesi*, İstanbul: Der Yayınları, 1996

YILDIRIM, Mustafa: *Şifre Çözücü: Project Democracy Sivil Örümeğin Ağında*, Güncellenmiş 5. Basım, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005

ZEYTİNLİ, Murat: *Uluslararası Haber Dengesizliği*, İstanbul: Rebel Yayıncılık, 1997

ZILLIOĞLU, Merih: *İletişim Nedir*, 2. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 2003

ZÜRCHER, Erik Jan: *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 18. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004

ZYGMUNT, Bauman: *Bireyselleşmiş Toplum*, Çev. Yavuz Alagon, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005

İNTERNET:

"Eğitim Kilit Nokta", www.ogretmenlersitesi.com

Akın, Bahadır: **“2000 Yılına Doğru Bilgi Toplumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Bilgi Ekonomisinin Özellikleri”** [http:// www.stratejiyonetim.net](http://www.stratejiyonetim.net)

Arı, Tayyar: **“Üniversiteler Kuşatma Altında”**, www.ogretmenlersiesi.com
(21.04.2004)

Chomsky, Noam: **“Medya, Küreselleşme ve Şiddet Üzerine”** Söyleşi: İlke Şanlıer, Ragıp Duran, Virgül, Sayı 31, Haziran 2000, <http://www.pusula.com/virgul>

Erdoğan, İrfan: **“Uluslararası İletişim”**, <http://media.ankara.edu.tr/~erdogan/homepage.htm>

www.berlinwall.itgo.com/Map.jpg

<http://www.cnn.com/WORLD/9708/25>

<http://www.dailysoft.com/berlinwall/history/index.htm>

<http://www.komikparti.org>

http://www.radikal.com.tr/veriler/2005/03/28/haber_147805.php

<http://www.sabah.com.tr/2004/10/14/dun106.html#>

Konyar, Hürriyet: **“Basında “Tüketici Yurttaş” Kimliği Yaratma Çabaları”**, 4.

Boyut İletişim Toplum Kültür, <http://www.istanbul.edu.tr/4.boyut/>

Manisalı, Erol : **“Yeni Dönemde Kapitalizm: Vahşi Faşizm”**,

http://www.teori.org/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=1&id=68&Itemid=41

Nair, Güney: **“Bilgi'nin Değişen Anlamı ve Kavram Tartışmaları”**,

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/>

Özdemir, Ufuk: **“Türkiye'de Kadın Kıyafetinde Modernleşme Süreci ve Medyanın Etkisi —Moda, Reklam, Medya Üçgeni”**, Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi, Güz 2003,

84. Sayı,

<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=570>

Tarık, Ali: **“Kafamızdaki Berlin Duvarını Yıkalam mı?”** www.komikparti.org

Törenli, Nurcan: **“Post-Modern Pazarlama Stratejisi Olarak E Devlet”**,

<http://dergi.emo.org.tr/index.php>

Törenli, Nurcan: “*AB ve Türkiye Örneğinde 1980’ler Sonrası Telekomünikasyon Politikaları* <http://dergi.emu.org.tr/altindex.php?sayi=417&yazi=50>

www.chronik-dermauer.de

MÜLAKATLAR:

ARI, Tayyar: Uludağ Üniversitesi İİBF Uluslar arası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

ARSAVA, Füsun: Ankara Üniversitesi SBF Uluslar arası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

CANBOLAT, İbrahim S. : Uludağ Üniversitesi İİBF Uluslar arası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

ÖZGEÇMİŞ

Meral ÇAKIR BERZAH

EĞİTİM:

- 2002-2005 :Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı
 1982-1988 :Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü

MESLEKİ DENEYİM:

- 1998- :Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Bölümü – Öğretim Görevlisi
 1996-1988 :Kocaeli Üniversitesi Rektörlük Basın Danışmanlığı - Okutman
 1995 :Milliyet Gazetesi Kocaeli Temsilciliği İstihbarat Şefi
 1994 :Karesi TV Şirket Müdürü – Balıkesir
 1991-1993 :Günaydın Gazetesi Merkez Ekonomi Servisi – İstanbul
 1988-1991 :Günaydın Gazetesi Kocaeli Temsilciliği İstihbarat Şefi – Ekonomik Bülten Gazetesi Kocaeli Bürosu Muhabir
 1987-1988 :Günaydın Gazetesi İzmir Bürosu Ekonomi, Politika, Belediye Muhabiri
 1985-1987 :Güneş Gazetesi İzmir Bürosu Ekonomi, Politika, Belediye Muhabiri

MAKALE VE BİLDİRİ:

- Sürdürülebilir gelişmede Katı Atıkların Geri Kazanımı ve Doğal Kaynakların Korunması: Kocaeli Atık Borsası, Mustafa Çakır'la birlikte, Makale-Habitat-II Yayınları, 1996
 Halkla İlişkilerin Stratejik Konumlandırılması, Belkıs Uslusoy ile birlikte, Bildiri-Uluslararası Stratejik Yönetim Kongresi, Çanakkale-2005

KİŞİSEL BİLGİLER:

- 1966 Urfa-Suruç doğumlu, iki çocuk annesi